

T. C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Muhasebe, Finans ve Bankacılık Ana Bilim Dalı

**SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ'NDE SOSYAL
BİLİMLER ALANINDA TEMEL FİNANS EĞİTİMİ ALMIŞ
AKADEMİK PERSONELİN FİNANSAL OKUR YAZARLIK
DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR
ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

Begüm ŞEN

Sivas

Mayıs 2024

T. C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Muhasebe, Finans ve Bankacılık Ana Bilim Dalı

**SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ'NDE SOSYAL
BİLİMLER ALANINDA TEMEL FİNANS EĞİTİMİ ALMIŞ
AKADEMİK PERSONELİN FİNANSAL OKUR YAZARLIK
DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR
ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

Begüm ŞEN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Said Alpagut ŞENEL

Sivas
Mayıs 2024

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2- Yazdığım metnin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;

3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi, beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

İmza

Ad SOYADI

ÖNSÖZ

Tezimin her aşamasında, her konuda yol gösterici olup çalışmalara yön veren, emeğini esirgemeyen, yanırlarım karşısında hoşgörölü ve anlayışlı olan, desteğini daima hissettiren değerli ve kıymetli hocam Doç. Dr. Sait Alpagut ŞENEL'e,

Tezimin anketine katılan, saygı değer hocalarımıza yoğunluklarına rağmen değerli zamanlarını ayıran, verdikleri doğru ve güvenilir cevaplardan ilgilerinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman her daim desteğini esirgemeyip yanımda olan yoluma ışık tutan sevgili annem Asuman Şen'e babam Mesut Şen'e ve kardeşlerime çok teşekkür ederim.

Son olarak en büyük teşekkürü aslında insan kendine de armağan edebilmeli, bu gayede kendi şahsıma ve kadın, erkek ayırmaksızın emek veren çalışan üreten her zorluğa karşı dimdik durup pes etmeden yoluna devam edebilen herkesedir. Başarınız daima sesiniz olsun.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	vii
TABLO LİSTESİ	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xi
ÖZET.....	xiii
ABSTRACT	xv
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM.....	3
FİNANSAL OKURYAZARLIK.....	3
1.1. OKURYAZARLIK KAVRAMI VE TÜRLERİ.....	3
1.1.1. Okuryazarlık Kavramının Tanımı.....	3
1.1.2. Okuryazarlık Türleri	5
1.1.2.1. Çevre Okuryazarlığı	6
1.1.2.2. Sağlık Okuryazarlığı	7
1.1.2.3. Ekonomik Okuryazarlık	8
1.1.2.4. Mali Okuryazarlık ve Vergi Okuryazarlığı	8
1.1.2.5. Bütçe Okuryazarlığı	8
1.1.2.6. Vergi Okuryazarlığı	9
1.1.2.7. Görsel Okuryazarlık	9
1.1.2.8. Medya Okuryazarlığı	9
1.1.2.9. Dijital Okuryazarlık	10
1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI VE TANIMI.....	10
1.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN BOYUTLARI VE MODELLERİ.....	11
1.3.1. Finansal Okuryazarlığın Boyutları	11
1.3.1.1. Finansal Bilgi Boyutu	12
1.3.1.2. Finansal Davranış Boyutu	12
1.3.1.3. Finansal Tutum Boyutu.....	13
1.3.2. Finansal Okuryazarlık Modelleri	14
1.4. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	17
1.5. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN AMACI VE ÖNEMİ.....	20
1.5.1. Finansal Okuryazarlığın Amacı	20

1.5.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi	21
1.5.2.1. Bireysel ve Toplumsal Açından Önemi	23
1.5.2.2. Finansal Sistem ve Ekonomi Açısından Önemi	25
1.5.2.3. Sermaye Piyasaları Açısından Önemi	27
1.6. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ETKİLERİ	28
1.6.1. Bireysel Refah Üzerindeki Etkisi.....	28
1.6.2. Sosyal Refah Üzerindeki Etkisi	29
II. BÖLÜM.....	31
FİNANSAL OKURYAZARLIK İLE İLGİLİ BİLİNMESİ GEREKEN	
KONULAR	31
2.1. FİNANS İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	31
2.1.1. Finans, Finansman ve Finansal Yönetim	31
2.1.2. Finansal Kararlar.....	32
2.1.3. Yatırım Kararları.....	34
2.2. TEMEL PARA BİLGİSİ	38
2.2.1. Paranın Tarihsel Gelişimi	39
2.2.2. Paranın Fonksiyonları	40
2.2.2.1. Değişim Aracı Olma Fonksiyonu.....	40
2.2.2.2. Hesap Birimi (Değer Ölçümü) Fonksiyonu	41
2.2.2.3. Yatırım ve Tasarruf Aracı Olma Fonksiyonu	41
2.2.2.4. Ekonomi Politikası Aracı Olma Fonksiyonu	42
2.3. FİNANSAL SİSTEM	43
2.4. PİYASA KAVRAMI VE FİNANSAL PİYASALAR	51
2.4.1. Piyasa Kavramı Tanımı ve Türleri.....	51
2.4.2. Finansal Piyasalar ve Türleri	54
2.5. BAŞLICA FİNANSAL YATIRIM ARAÇLARI.....	60
2.5.1. Para Piyasasında Kullanılan Başlıca Yatırım Araçları	62
2.5.1.1. Mevduat Hesapları ve Mevduat Sertifikaları	63
2.5.1.2. Kambiyo Senetleri.....	65
2.5.1.3. Repo Ters Repo	66
2.5.1.4. Bonolar	66
2.5.1.4.1. Hazine (Devlet) Bonoları (Devlet İç Borçlanma Senetleri DİBS)	
.....	67
2.5.1.4.2. Finansman Bonoları.....	67

2.5.1.4.3. Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar	68
2.5.1.4.4. Kıymetli Maden (Altın, Gümüş, Platin) Bonoları	68
2.5.2. Sermaye Piyasasında Kullanılan Başlıca Yatırım Araçları	69
2.5.2.1. Hisse (Pay) Senetleri	69
2.5.2.2. Tahviller	70
2.5.2.2.1. Kamu Sektörü (Devlet) Tahvilleri	70
2.5.2.2.2. Özel Sektör Tahvilleri	70
2.5.2.2.3. Euro Tahviller (Eurobond)	71
2.5.2.3. Hisse (Pay) Senedi ve Tahvil Türevleri	72
2.5.2.3.1. Kâr Zarar Ortaklığı Belgesi	72
2.5.2.3.2. Katılma İntifa Senedi	73
2.5.2.3.3. Oydan Yoksun (Pay) Hisse Senedi	73
2.5.2.3.4. Kâra İştirakli Tahviller	74
2.5.2.4. Yatırım Fonları	75
2.5.2.5. Bireysel Emeklilik Yatırım Fonları	75
2.6. PARANIN ZAMAN DEĞERİ VE FAİZ KAVRAMI	77
2.6.1. Paranın Zaman Değeri	77
2.6.2. Faiz Kavramı Tanımı ve Hesaplama Yöntemleri	79
2.6.2.1. Basit Faiz Yöntemi	80
2.6.2.2. Bileşik Faiz Yöntemi	82
2.6.3. Efektif Faiz	84
2.6.4. Enflasyonun Paranın Zaman Değeri Üzerine Etkisi	87
III. BÖLÜM	91
FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ VE GELİŞTİRİLMESİNE	
YÖNELİK ÇALIŞMALAR	91
3.1. EĞİTİM KAVRAMI TANIMI VE TÜRLERİ	91
3.1.1. Eğitimin Tanımı	91
3.1.2. Eğitimin Türleri	92
3.1.2.1. Formal Eğitim	92
3.1.2.1.1. Örgün Eğitim	93
3.1.2.1.2. Yaygın Eğitim	93
3.1.2.2. İnfomal Eğitim	93
3.2. FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ VE BU EĞİTİME DUYULAN İHTİYAÇ	94

3.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÇALIŞMA YAPAN KURULUŞLAR.....	97
3.3.1. Uluslararası Kuruluşlar	98
3.3.1.1. Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (International Organization of Securities Commissions IOSCO).....	98
3.3.1.2. Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu (International Forums for Inventor Education IFIE)	99
3.3.1.3. Avrupa Komisyonu (European Commission EC).....	99
3.3.1.4. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finans Kuruluşu Tarafından Yürütülen Faaliyetler (Child & Youth Finance International CYFI).....	99
3.3.1.5. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (The Organisation for Economic Co-operation and Development OECD)	100
3.3.1.6. Dünya Bankası (World Bank WB).....	101
3.3.1.7. Küresel Finansal Okuryazarlık Mükemmeliyet Merkezi (Global Financial Literacy Excellence Center GFLEC)	103
3.3.2. Türkiye’deki Kuruluşlar.....	104
3.3.2.1. Kamu Kuruluşları	105
3.3.2.1.1. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)	105
3.3.2.1.2. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	105
3.3.2.1.3. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK).....	106
3.3.2.1.4. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)	108
3.3.2.1.5. Türkiye Bankalar Birliği (TBB)	109
3.3.2.1.6. Finansal İstikrar Komitesi	109
3.3.2.1.7. Türkiye Finansal Erişim Finansal Eğitim Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları Kapsamında Yürütülen Faaliyetler	110
3.3.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları Birlikler Bağımsız Kuruluşlar Özel Şirketler	111
3.3.2.2.1. Habitat Derneği (Habitat)	111
3.3.2.2.2. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)	111
3.3.2.2.3. Borsa İstanbul Anonim Şirketi (Borsa İstanbul BİST).....	113
3.3.2.2.4. Bankalar.....	113
3.3.2.2.4.1. Türkiye Ekonomi Bankası (TEB)	113
3.3.2.2.4.2. İNG Türkiye Turuncu Damla Projesi	114
3.3.2.2.4.3. Türkiye İş Bankası	114
3.3.2.2.4.4. Denizbank	115

3.3.2.2.5. İstanbul Finans Merkezi (İstanbul Uluslararası Finans Merkezi) Projesi	115
3.3.2.2.6. Para Durumu.....	116
IV. BÖLÜM	117
FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ: SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ AKADEMİSYENLERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA	117
4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	117
4.2. LİTERATÜR TARAMASI.....	118
4.3. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ	124
4.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	125
4.4.1. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları	125
4.4.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	125
4.4.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması	126
4.4.4. Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Teknikler	127
4.4.5. Araştırma Verilerinin Güvenirliliği	128
4.4.6. Araştırmanın Hipotezleri ve Alt Hipotezleri	129
4.5. BULGULAR ve YORUM.....	129
4.5.1. Akademik Personelin Demografik Özellikleri	129
4.5.2. Anlamlılık (Farklılık) Analizleri.....	131
4.5.2.1. Akademik Personelin Cinsiyetlerine Göre Anlamlılık Analizi.....	131
4.5.2.2. Akademik Personelin Yaşlarına Göre Anlamlılık Analizi.....	132
4.5.2.3. Akademik Personelin Medeni Hallerine Göre Anlamlılık Analizi ..	132
4.5.2.4. Akademik Personelin Aylık Gelirlerine Göre Anlamlılık Analizi...	133
4.5.2.5. Akademik Personelin Ünvanlarına Göre Anlamlılık Analizi	133
4.5.2.6. Akademik Personelin Mesleki Tecrübelerine Göre Anlamlılık Analizi	134
4.5.3. Akademik Personelin Finansal Okuryazarlık Düzeyine İlişkin Bulgular	134
4.5.4. Akademik Personelin Anketteki İfadelerine Katılım Düzeyleri.....	135
4.5.5. Akademik Personelin Finansal Bilgi Düzeylerine İlişkin Bulgular.....	145
4.5.6. Akademik Personelin Finansal Bilgi Düzeylerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Yordamasına İlişkin Bulgular	147
SONUÇ ve TARTIŞMA	151

KAYNAKÇA	159
EKLER.....	177
Ek 1. Anket Formu	177
Ek 2. Etik Kurul Kararı.....	179
ÖZGEÇMİŞ	183

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devleti
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIST	: Borsa İstanbul
CYFI	: Child And Youth Finance International
ÇİMSA	: Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
EUR	: Avrupa Para Birimi
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
EC	: European Commission
FODER	: Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
FED	: Federal Rezerv Sistemi
GFLEC	: Global Financial Literacy Excellence Center
IFIE	: International Forums For Inventor Education
IFC	: International Finance Corporation
IBRD	: International Bank For Reconstruction And Development
IMF	: International Monetary Fund
IDA	: International Development Association
INFE	: Anterior Inferior Serebellar Arter
IFM	: İstanbul Finans Merkezi
KGB	: Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti
KZOB	: Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgesi
KİS	: Katılma İntifa Senedi
KDV	: Katma Değer Vergisi
MASAK	: Mali Suçları Araştırma Kurulu
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
OMHS	: Oydan Mahrum Hisse Senedi
OCED	: Organisation For Economic Co-Operation And Development
OYHS	: Oydan Yoksun Hisse (Pay) Senedi

OEEC	: Organisation For Economic Co-Operation And Development
OWC	: Organization Of World Cavats
PISA	: Programme For International Student Assessment
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SGM	: Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü
SDK	: Sigorta Denetleme Kurulu
SPSS	: Package For The Social Sciences
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TMS	: Türkiye Muhasebe Standardı
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standardı
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TV	: Televizyon
TEB	: Türkiye Ekonomi Bankası
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
UNDF	: United Nations Detention Facility
USD	: Amerikan Doları
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
WB	: Dünya Bankası
Bkz	: bakınız
Mad	: madde
P	: Probability
Sig	: Significance
Vd	: ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Efektif Faizde Toplam Faiz Tutarı.....	85
Tablo 2. Normallik Analizi	128
Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Demografik Özelliklerinin Dağılımı.....	130
Tablo 4. Akademik Personelin Cinsiyetlerine Göre Anlamlılık Analizi	131
Tablo 5. Akademik Personelin Yaşlarına Göre Anlamlılık Analizi	132
Tablo 6. Akademik Personelin Medeni Hallerine Göre Anlamlılık Analizi.....	132
Tablo 7. Akademik Personelin Aylık Gelirine Göre Anlamlılık Analizi.....	133
Tablo 8. Akademik Personelin Ünvanlarına Göre Anlamlılık Analizi.....	133
Tablo 9. Akademik Personelin Mesleki Tecrübelerine Göre Anlamlılık Analizi....	134
Tablo 10. Akademik Personelin Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	134
Tablo 11. Finans Konusunda Eğitim/Kurs Alma Durumunun Dağılımı	135
Tablo 12. Ekonomi ve Finans Piyasalarındaki Gelişmeleri İzleme Sıklığı	135
Tablo 13. Kendi Finansal Okuryazarlık Durumunu Değerlendirme.....	136
Tablo 14. Finansal Konularda Yardım/Destek (Finansal Danışmanlık vb.) Alma..	136
Tablo 15. Katılımcıların Temel Finansal Kavramlara İlişkin Bilgi Düzeylerinin Dağılımı	136
Tablo 16. Akademik Personelin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Düşüncelerinin Dağılımı	138
Tablo 17. Akademik Personelin Finans Konusunda Eğitim/Kurs Alma Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi	146
Tablo 18. Akademik Personelin Ekonomi ve Finans Piyasalarındaki Gelişmeleri İzleme Sıklığına Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi	146
Tablo 19. Akademik Personelin Kendisini Finansal Okuryazar Olarak Değerlendirme Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi.....	146
Tablo 20. Akademik Personelin Finansal Konularda Yardım/Destek (Finansal Danışmanlık vb.) Alma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi	147
Tablo 21. Akademik Personelin Finans Konusunda Eğitim/Kurs Almalarının Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Basit Regresyon Analizi.....	148
Tablo 22. Akademik Personelin Ekonomi ve Finans Piyasalarındaki Gelişmeleri İzleme Sıklığının finansal okuryazarlık düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Basit Regresyon Analizi	148
Tablo 23. Akademik Personelin Kendisini Finansal Okuryazar Olarak Değerlendirme Durumunun finansal okuryazarlık düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Basit Regresyon Analizi	149
Tablo 24. Akademisyenlerin Finansal Konularda Yardım/Destek Alma Durumunun finansal okuryazarlık düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Basit Regresyon Analizi.....	150

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Hung Finansal Okuryazarlık Modeli	14
Şekil 2. Ciemleja Finansal Okuryazarlık Modeli.....	15
Şekil 3. Huston Finansal Okuryazarlık Modeli.....	16
Şekil 4. Doğrudan Finansman Yöntemi	44
Şekil 5. Dolaylı Finansman Yöntemi	45
Şekil 6. Finansal Sistem	46
Şekil 7. Piyasa Türleri.....	54

ÖZET

Çalışmamızın amacı Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Cumhuriyet Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda görev yapan Akademik personelin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesine yönelik çalışılmıştır. Çalışmamız bir anket çalışması olup, Cumhuriyet Üniversitesi'nde çalışan 131 akademik personel'e yüz yüze anket verileri uygulanmıştır. Akademik personellerin finansal okuryazarlık seviyelerinde etki eden değişkenler SPSS programıyla analiz sonuçlarına ulaşılmıştır. Elde edilen verilere göre SPSS 24.0 istatistiksel veri analiz programı kullanılmıştır. Araştırmaya katılanların demografik özelliklerinin ve finansal bilgi düzeyi dağılımının belirlenmesinde yüzde ve frekans analizi yapılmıştır. Araştırma verilerinin iç tutarlılık düzeyinin belirlenmesi için Cronbach alpha katsayısı hesaplanmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki anlamlılık analizleri öncesinde araştırma verilerinin normal dağılımda olup olmadığının belirlenmesi amacıyla çarpıklık ve basıklık analizi yapılmıştır. Buna göre araştırma verilerinin analizinde parametrik testler (t Testi ve ANOVA testi) uygulanmıştır.

Çalışmamızın sonucunda akademisyenlerin finansal okuryazarlık seviyeleri ile demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir ve unvan) etki eden diğer değişkenler arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bekar akademisyenlerin finansal okuryazarlık düzeyleri evli akademisyenlere göre daha yüksek çıkmış ve aralarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Cinsiyet, yaş, gelir düzeyi ve unvan durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Yapılan analiz sonuçlarına göre ankete katılan akademik personelin finansal okuryazarlık düzeyine ilişkin bulguların düzey ortalaması 83,496 olarak belirlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan akademik personelin finansal okuryazarlık (3,340) düzeyi orta seviyededir.

Anahtar kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Piyasalar, Finansal Sistem, Yatırım Araçları, Paranın Zaman Değeri, Faiz, Finansal Eğitim ve Eğitim Türleri

ABSTRACT

The aim of our study was to measure the financial literacy levels of academic staff working at Sivas Cumhuriyet University Faculty of Economics and Administrative Sciences and Cumhuriyet Social Sciences Vocational School. Our study is a survey study, and face-to-face survey data were applied to 131 academic staff working at Cumhuriyet University. The analysis results of the variables affecting the financial literacy levels of academic staff were obtained with the SPSS program. According to the data obtained, SPSS 24.0 statistical data analysis program was used. Percentage and frequency analysis was performed to determine the demographic characteristics and financial knowledge level distribution of the participants. Cronbach's alpha coefficient was calculated to determine the internal consistency level of the research data. Before the significance analysis between dependent and independent variables, skewness and kurtosis analysis was performed to determine whether the research data was normally distributed. Accordingly, parametric tests (t Test and ANOVA test) were applied in the analysis of the research data.

As a result of our study, it was examined whether there was a statistically significant difference between academicians' financial literacy levels and other variables affecting their demographic characteristics (age, gender, marital status, income and title). Financial literacy levels of single academicians were higher than married academicians and a significant difference was detected between them. No significant difference was detected between gender, age, income level and title status and financial literacy level.

According to the results of the analysis, the average level of the findings regarding the financial literacy level of the academic staff participating in the survey was determined as 83,496. Accordingly, the financial literacy level (3,340) of the academic staff participating in the research is at a medium level.

Keywords: Financial Literacy, Financial Markets, Financial System, Investment Instruments, Time Value of Money, Interest, Financial Education and Training Types

GİRİŞ

Finansal okuryazarlık, günümüzde sıklıkla bahsedilen ve gün geçtikçe önem kazanmakta olan kavramdır. Dünya genelinde yaşanan ekonomik gelişmeler özellikle serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması, finansal farkındalığın ve finansal okuryazarlığın önemini hızla arttırmıştır. Geçmişe nazaran günümüzde finansal araçlara daha kolay erişim sağlanabilmesi, son zamanlarda sermaye piyasalarında adı geçmeye başlayan çeşitli uygulamalar ve finansal enstrümanlar, bireylerin çeşitli istek ve ihtiyaçları doğrultusunda daha çok finansal hizmet ve ürünlerden yararlanıyor olması bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin gündelik yaşantılarını önemli ölçüde etkiler hale gelmiştir.

Günümüz dünyasında sadece işletme sahiplerinin işletme yöneticilerinin değil işçiden memura, serbest meslek erbabından çiftçiye, ev hanımından öğrenciye kadar hemen hemen herkesin ekonomiyile, finansla dolaylı ya da doğrudan bir ilişkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Günümüzde hayatının her evresinde tüm bireylerin vermeleri gereken farklı nitelikte finansal kararlar bulunmaktadır. Bireylerin daha doğru finansal kararlar verebilmeleri hiç şüphesiz, sahip oldukları finansal bilgi kapasiteleri, seviyeleri ve yetenekleri ile doğru orantılıdır.

Finansı anlayabilme yetisi olarak da ifade edilen finansal okuryazarlık kavramı, geniş bir perspektiften bakılacak olursa, finansal kararların doğru ve bilinçli bir şekilde verilebilmesi için gereken tüm bilgi ve becerilerdir. Bir başka ifade ile finansal okuryazarlık kişinin ömrü boyunca finansal açıdan kullanması gereken bilgi, davranış ve tutumların bir bütünüdür. Finansal bilinç temel düzeyde ilk kez ailede oluşmaya başlamış olsa da kazanılmış tecrübeler yeterli değildir. Bu sebeple kişiye finansal eğitimin verilmesi kısa ve uzun vadede büyük bir önem taşımaktadır. Ancak ve ancak planlı bir finansal eğitim sistemi, düşük okuryazarlık düzeyini iyileştirebilir.

Bireylerin, finansal okuryazarlık ile tanışmalarıyla birlikte bütçe düzenleme, plasman ve tasarruf üzerine bilinçlenmelerinin yanı sıra finansal problemlerini çözüme ulaştırma üzerine de bilgi sahibi olmaktadırlar. Artan tasarruf eğilimleri, bireylerin refah düzeylerinin artmasını sağlamakta, yatırımcıları ve ülke ekonomisini finansal piyasalarda olumlu yönde etkilemektedir.

Günümüzde finansal sistemde yaşanan değişiklikler sonucunda yeni finansal araçların ortaya çıkmış ve finansal ürünler karmaşık bir hale gelmiştir. Öte yandan,

bireylerin bu alandaki bilirlik seviyeleri, finansal serbestleşmenin getirdiği finansal sistemle daha bütünleşik hale gelmesi ve finansal karar alma süreçlerinin kompleksleşmesi sebepleri ile daha büyük ehemmiyet kazanmıştır. Zamanımıza ait komplike küresel finans piyasası içinde doğru kararların alınması, finans konusunda eğitim almış bireyler için bile zor hale gelmiştir.

Bu çalışma, muhasebe, finans ve ekonomi alanında eğitim almış ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde görev yapan akademik personelin finansal okuryazarlık seviyelerinin saptanmasını amaçlayan bir araştırmayı içermektedir. Bu çalışma çerçevesinde, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Cumhuriyet Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda görev yapan akademik personel çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bu tez çalışmasında ilk üç bölüm teorik bilgiler ve son bölüm uygulama olmak üzere dört bölüm bulunmaktadır. Birinci bölümde önce genel olarak okuryazarlık kavramı ve türleri üzerinde durulmakta ve daha sonra finansal okuryazarlık kavramı ve tanımı ele alınmaktadır. Finansal okuryazarlığın boyutları ve modellerinin anlatıldığı bu bölümde ayrıca finansal okuryazarlığın ortaya çıkış süreci, tarihsel gelişimi, amacı, önemi ve etkileri hakkında bilgiler verilmektedir.

İkinci bölümde finansal okuryazarlık ile ilgili bilinmesi gereken konular ele alınmaktadır. Bu çerçevede; öncelikle finans ile ilgili temel kavramlar, temel para bilgisi ve finansal sistem hakkında bilgiler verilmekte daha sonra yatırım kavramı, tanımı, türleri ve finansal yatırım araçları üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde ayrıca paranın zaman değeri ve faiz kavramları hakkında da bilgiler verilmektedir.

Finansal okuryazarlık eğitimi ve geliştirilmesine yönelik çalışmaların ele alındığı üçüncü bölümde; öncelikle eğitim kavramı tanımı, türleri ile küreselleşen dünyada öğretim ve eğitimin önemi üzerinde durulmuştur. Finansal okuryazarlık eğitimi ve finansal okuryazarlık eğitime duyulan ihtiyacın ele alındığı bu bölümde ayrıca finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik çalışma yapan uluslararası kuruluşlar ve Türkiye'deki kuruluşlar hakkında bilgiler verilmektedir.

Son bölümde ise Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde görev yapan akademik personelin finansal okuryazarlık seviyelerinin saptanması amacıyla İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Cumhuriyet Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda görev yapan akademik personelin dahil edilmesi ile gerçekleştirilen bir uygulama bulunmaktadır. Çalışma, sonuç ve tartışma başlıkları ile sonuçlandırılmıştır.

I. BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK

1.1. OKURYAZARLIK KAVRAMI VE TÜRLERİ

Finansal okuryazarlık kavramı ve tanımı hakkında bilgi verilmeden önce okuryazarlık kavramı, tanımı ve türleri üzerinde durulacaktır.

1.1.1. Okuryazarlık Kavramının Tanımı

Okuryazar, *okuyabilme ve yazabilme yetilerine sahip, eğitilmiş kimse*, okuryazarlık ise *okuryazar olma durumu* olarak tanımlanmaktadır (Güncel Türkçe Sözlük 2023). Bu tanımlardan hareketle; okuması yazması olan, öğrenim görmüş bireyler *okuryazar* olarak tanımlanabilir.

Okuryazarlık kavramı, asıl olarak bireyin adını, soyadını okuyabilme ve yazabilme durumunu anlattığından, önceleri *adını okumasını ve yazmasını bilen, imza atabilen* (Güneş 1994: 499; Temizkan, Erdem 2011: 1071) şeklinde dar bir çerçevede tanımlanmakta iken günümüzde birçok bilimsel çalışmada daha kapsamlı olarak farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Okuryazarlık kavramına ilişkin birkaç tanım aşağıda verilmiştir.

Okuryazarlık, okuma ve yazma fiillerinin birlikte uygulanabilmesi olarak açıklanabileceği gibi, okunan, duyulan ve düşünülen kelimeleri yazma ve yazılı kelimeleri okuma kabiliyeti olarak da açıklanabilir (Yılmaz 1993: 22).

Düşünme, sorular sorarak araştırma yapmak, sorun belirlenmesi ve çözüme ulaştırılması basamaklarını içine alan ve bireylerin hayatları üzerinde kontrol sahibi olması için yardımcı bir süreçtir. (O'Brien, Rugen 2001: 2).

Yazı, sembol ve işaretler aracılığı ile obje, olay ve düşünceleri ifade etmeye, detaylı anlamaya ve anlaşılmanın bireysel düşüncelerin eklenmesi ile aktarılmasına olanak veren bir araç olarak tanımlanabilir (Mete 2020: 110).

Bireylerin topluma katılması, hedeflerine ulaşması, bilgi ve potansiyelini geliştirmesi için kelime dağarcığı, okuma, yazma ve konuşma etkinliklerinin uygun

kullanımı yoluyla sosyal bir bağlamda anlamlı içerik oluşturma, bütünleştirme ve bunlar hakkında düşünme sürecidir (Sur 2022: 446).

Okuryazarlık kavramının Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization UNESCO) tarafından değişik zamanlarda farklı biçimlerde tanımlandığı görülmektedir. UNESCO, okuryazarlığı bireysel ve toplumsal ilerleme için temel olan okuma, yazma ve hesaplama kabiliyetleri olarak tanımlamıştır. Başka bir tanıma göre ise, çeşitli yazılı kaynakları kullanarak tanımlama, anlama, yorumlama, sentezleme, iletişim kurma ve hesaplama yetisi şeklinde belirtilmektedir. UNESCO, okuryazarlık kavramının evrimini ve yapılan araştırmaları göz önünde bulundurarak, 1987'de başlattığı "Herkes İçin Eğitim" programı kapsamında okuryazarlığı tekrar konu edinmiştir. Bu kapsamda, okuryazarlık tanımının kavranmasını kolaylaştırma amacı ile temel *okuryazarlık*, *işlevsel (fonksiyonel) okuryazarlık* ve *çok işlevli (multi-fonksiyonel) okuryazarlık* olmak üzere üç farklı düzeyde yapılmıştır. Birinci düzey olarak kabul edilen *temel okuryazarlık*, sözcükleri seslendirme ve tümceleri kavrama gibi ana okuma yazma yetilerine hakimiyeti içermektedir. İkinci düzey olarak kabul edilen *işlevsel (fonksiyonel) okuryazarlık* bireyin ana okuryazarlık birikiminin bireysel, sosyal ve kültürel alanlardaki yansımalarını ifade etmektedir. Üçüncü düzey olarak ifade edilen *çok işlevli (multi-fonksiyonel) okuryazarlık* bireyin yeteneklerini maksimum seviyeye çıkarmayı hedefler ve yalnızca kendi gelişimi değil, aynı zamanda toplumun ilerlemesi için de çaba sarf etmesini içerir. Bu tür okuryazarlıkla donanmış bir kişi, kendini gerçekleştirme, gelişime açık yaratıcılık, ahlaki prensipleri benimseme, karmaşık problemleri kavrama ve ayrıntılı bir bakış açısı ve yaşam felsefesine sahip olma gibi nitelikleri bünyesinde barındırır. (Özel 2013: 73; Özbay, Çelik 2013: 10; Aşıcı 2019: 14; www.unesco.org.tr).

UNESCO'nun 1966 yılında Paris'te gerçekleştirilen 14. Genel Konferansında 8 Eylül, Uluslararası Okuryazarlık Günü olarak ilan edilmiştir. Dünya Okuryazarlık Günü, 1967 yılından beri okuryazarlığın önemini hatırlatmak için her yıl 8 Eylül günü tüm dünyada çeşitli faaliyetlerle gündeme taşınmaktadır (Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi 2023).

1.1.2. Okuryazarlık Türleri

Günümüzde, okuryazarlık artık sadece okuma ve yazma becerileriyle sınırlı kalmayarak, dinleme, konuşma, analitik ve eleştirel düşünme gibi yetenekleri de içermektedir. Ayrıca, yaşamın her alanında bilgiye erişme, anlama, yorumlama ve bu bilgileri iletmeyi de kapsar. 20. yüzyılın sonlarından itibaren insan hayatında daha fazla yer edinen elektronik teknolojik cihazlar, 21. yüzyılın başlamasıyla birlikte dijital platformların kullanım alanlarının genişlemesi, okuryazarlık kavramını değiştirmiştir ve farklı okuryazarlık türlerinin oluşmasına sebebiyet vermiştir. (Özbay, Çelik 2013: 11; Özel 2013: 55; Mete 2020: 110).

Ağ/Web/ İnternet/ Hiper Okuryazarlığı, Afet Okuryazarlığı, Ağız Sağlığı Okuryazarlığı, Ahlak Okuryazarlığı, Ajitasyon Okuryazarlığı, Akademik Okuryazarlık, Algortitmik Okuryazarlık, Anayasa Okuryazarlığı, Antik Okuryazarlık, Arşiv ve Kütüphane Okuryazarlığı, Araştırma Okuryazarlığı, Aşı Okuryazarlığı, Belge Okuryazarlığı, Bilgi Okuryazarlığı, Bilgisayar Okuryazarlığı, Bilgi Teknolojileri Okuryazarlığı, Bilimsel Okuryazarlık, Biyoloji Okuryazarlığı, Biyoçeşitlilik Okuryazarlığı, Bürokrasi Okuryazarlığı, Bütçe Okuryazarlığı, Coğrafya Okuryazarlığı, Covid-19 Okuryazarlığı, Çevre Okuryazarlığı, Çoklu Kültür Okuryazarlığı, Çoklu Ortam Okuryazarlığı, Dans Okuryazarlığı, Değerlendirme Okuryazarlığı, Dengeli Okuryazarlık, Din Okuryazarlığı, Dijital/Sayısal Okuryazarlık, Dijital Değerlendirme Okuryazarlığı, Dijital Medya Okuryazarlığı, Dijital Reklam Okuryazarlığı, Dijital Sağlıklı Diyet Okuryazarlığı, Duygusal Okuryazarlık, Dünya Okuryazarlığı, Elektronik Okuryazarlık, Eğitim Programı Okuryazarlığı, Ekolojik Okuryazarlık, Ekonomi Okuryazarlığı, Elektronik Okuryazarlığı, Eleştirel Okuryazarlık, Enerji Okuryazarlığı, Enformasyon Teknolojisi Okuryazarlığı, Erken Okuryazarlık, Eskiçağ Okuryazarlığı, Estetik Okuryazarlığı, Eşitlik Okuryazarlığı, Ev Okuryazarlığı, Fen Okuryazarlığı, Film Okuryazarlığı, Finansal Okuryazarlık, Fiziksel Okuryazarlık, Gazete Okuryazarlığı, Gelecek Okuryazarlığı, Genetik Okuryazarlığı, Geometri Okuryazarlığı, Gıda Ve Beslenme Okuryazarlığı, Görsel Okuryazarlık, Grafik Okuryazarlığı, Haber Okuryazarlığı, Haber Medyası Okuryazarlığı, Harita Okuryazarlığı, Hiper Okuryazarlık, Hiphop Okuryazarlığı, Hukuk Okuryazarlığı, İrsal Okuryazarlık, İklim Değişikliği Okuryazarlığı, İnsan Hakları Okuryazarlığı, İnternet Okuryazarlığı, İslami Finansal Okuryazarlık, İstatistik Okuryazarlığı, İşlevsel

Okuryazarlık, İşyeri Okuryazarlığı, Jeokültürel Bilimsel Okuryazarlığı, Kırsal Okuryazarlık, Kredi Kartı Okuryazarlığı, Kültür Okuryazarlığı, Kültürel Miras Okuryazarlığı, Küresel Miras Okuryazarlığı, Kütüphane Okuryazarlığı, Mali Okuryazarlık, Marka Okuryazarlığı, Matematik Okuryazarlığı, Medya Okuryazarlığı, Meslek Okuryazarlığı, Meta Okuryazarlığı, Metin Okuryazarlığı, Mimarlık Okuryazarlığı, Müzik Okuryazarlığı, Müze Okuryazarlığı, Nicel Okuryazarlık, Okyanus Okuryazarlığı, Oyun Tasarımı Okuryazarlığı, Öğrenci Geri Bildirim Okuryazarlığı, Öğretmen Geri Bildirim Okuryazarlığı, Ölüm Okuryazarlığı, Peyzaj Okuryazarlığı, Politik Okuryazarlık, Politika Okuryazarlığı, Reklam Okuryazarlığı, Ruh Sağlığı Okuryazarlığı, Sağlık Okuryazarlığı, Sosyal Medya Okuryazarlığı, Sinema Okuryazarlığı, Sivil Okuryazarlık, Su Okuryazarlığı, Sürdürülebilir Okuryazarlık, Tarımsal Okuryazarlık, Tarih Okuryazarlığı, Tartışma Okuryazarlığı, Teknoloji Okuryazarlığı, Televizyon Okuryazarlığı, Tüketici Okuryazarlığı, Vergi Okuryazarlığı, Veri Okuryazarlığı, Video Oyunu Okuryazarlığı, Web Okuryazarlığı, Yasa Okuryazarlığı, Yatırım Okuryazarlığı, Yazılım Okuryazarlığı, Yurттаşlık Okuryazarlığı literatürde yerini alan, üzerinde çalışmalar yapılan okuryazarlık türleridir (Holum, Gahala, 2001: 4; Grisham, Wolsey, 2006: 654; Aldemir, 2010:2; Önal 2010: 105; Kurudayıoğlu, Tüzel 2010: 287; Özbay, Çelik 2013: 11; Özel, 2013, 56; Öncüler 2018: 19; Karabacak, Sezgin 2019: 321; Mete 2020: 110; Naveed vd., 2020: 2; Köse 2021: 3; Sur 2022: 447).

Yukarıda sayılan okuryazarlık türlerinden bazıları ile ilgili açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

1.1.2.1. Çevre Okuryazarlığı

Yaşam şartlarıyla birlikte, toplumsal beklenti ve ihtiyaçlara göre çeşitli nedenlerle ortaya çıkan okuryazarlık türlerinden biri de çevre okuryazarlığıdır. Bu kavram ilk kez Roth (1968) tarafından kullanılmış ve çevre sorunlarına ilişkin temel farkındalık olarak ifade edilmiştir. Daha sonra Roth (1992) bu terime yeni anlamlar vererek kapsamını genişletmiştir. Bu yeni tanıma göre çevre okuryazarlığı, çevre sistemlerini algılama, yorumlama, koruma ve reform ve iyileştirme için uygun önlemleri alma yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Roth (1992) çevre okuryazarlığının tanımını ifade

ederken, davranışsal bir boyuta odaklanmış ve bu yeteneğin ancak gözlemlenebilir davranış kalıpları aracılığıyla belirlenebileceğini savunmuştur.

Çevre okuryazarlığı kavramı, ilk ifade edişinden bu yana geçen süre zarfında farklı bakış açılarıyla birçok kez farklı ifadelerle tanımlanmıştır. Çevre okuryazarlığı, çevre ve buna bağlı ithafen doğacak sorunlara ilişkin farkındalık, mevcut çevre sorunlarına ilgi ve bunları çözmeye yönelik çabalar ve olası sorunları önlemeye yönelik bilgi, beceri ve motivasyon anlamına gelmektedir (NAAEE, 2004). Ay ve Yavuz (2016) tarafından yapılan tanıma göre ise, çevresel sistemlerin nasıl çalıştığını anlayabilmek ve insan yapımı sistemler ile çevresel sistemler arasındaki etkileşimlerin farkındalığında olmaktır. Çevre okuryazarlığı, insanlarla çevre arasında sağlıklı ve sürdürülebilir bir ilişki kurmayı, çevreye duyarlılığı arttırmayı ve olumlu tutumlar geliştirmeyi öğrenme süreci olarak tanımlanabilir.

1.1.2.2. Sağlık Okuryazarlığı

Bireylerin kendilerinin ve çevrelerinin sağlığı bahsi olduğunda genellikle, kişi yalnız ve pasif konumda olmaktan huzursuz olurlar. Kendilerine ait mülkte karar mercinin karşı taraf olması mülkiyet sahibini şüpheyne düşürebilir başka çözümler aramaya sebebiyet olabilir.

Ancak tıp ve sağlık bilimleri yüksek düzeyde uzmanlık gerektiren alanlar olduğundan kararlar ancak o alanın uzmanları tarafından alınabilmektedir. Her ne kadar bireyler bu durumu tercih etmese de sağlık profesyonellerine de birçok sorumluluk yüklemektedir ve onları ilgi odağı haline getirmektedir. Kararlar sağlık çalışanları ve hastalar tarafından ortaklaşa bir paydada alındığında hizmet sunucuların sorumluluğu azalmakta, hizmet alanların aktif katılımı sağlandığında ise tanı ve tedavi sürecine uyum sağlama konusunda daha istekli ve yetkin hale gelmektedir. Bu da ancak sağlık konusunda bireyin, kendisinin ve çevresinin sağlığının bilincinde olmasıyla mümkündür. Bilgiyi doğru yerde ve doğru şekilde arayabilmek, insanın kendisi hakkında alınan kararları sorgulayabilmesi, kararlara katılabilmesi, süreçleri ve sistemi doğru değerlendirebilmesi ancak bu şekilde mümkündür. Bunları başarılı şekilde gerçekleştirebilmek için öncelikle bireylerin sağlık becerilerinin tespit edilmesi ve daha sonrasında ise düzeylerinin artırılması gerekmektedir.

1.1.2.3. Ekonomik Okuryazarlık

Ekonomi okuryazarlığının tanımı, kişinin günlük hayatında karşılaştığı olumlu pozitif veya olumsuz negatif tüm finansal faaliyetleri anlayıp yorumlayabilmesi ve bunlara yönelik tutum ve davranışlar geliştirebilmesidir (Teyyare vd. 2018: 100). Gerek ve Kurt, ekonomi okuryazarlığını şöyle ifade etmişlerdir; yaşamımızı sürdürmekte olduğumuz dünyayı daha iyi anlayıp konforlaştırabilmek adına, bireylere, bizlere bu doğrultuda daha akılcı ve katılımcı olmaya yöneltmekte ve ekonomi politikasının potansiyelini, sınırlarını keşfedip anlayabilmemizi sağlamaktadır (Gerek vd. 2011: 61). Finansal okuryazarlık; ekonomik gelişmeleri, anlamayı takip etmeyi ve bu gelişmelerin işsizlik, harcamalar, finansal konular gibi çeşitli alanlarda yaratabileceği potansiyel etkilerinin farkında olarak anlama ve yorumlama yeteneğidir. (Gerek vd. 2008: 22).

1.1.2.4. Mali Okuryazarlık ve Vergi Okuryazarlığı

Mali okuryazarlık kavramı, ilk olarak vergi okuryazarlığını akla getirmektedir. Vergi okuryazarlığı, kişinin vergi sistemleri ve uygulamalarıyla ilgili tüm konularda bilgi ve beceriye sahip olmasıdır (Teyyare vd. 2018: 101). Vergi okuryazarlığının konuları, vergilere yönelik bilgi, tutum ve davranışları da içerecek şekilde vergilerin anlaşılmasını içerir. Diğer yandan mükelleflerin vergi okuryazarlığı ve vergi bilinci, onların vergi yükümlülüklerini etkileyen bir durumdur (Yardımcıoğlu vd. 2014: 95). Vergi sisteminin temel amacı olan kamu gelirlerine yönelik tasarlandığı göz önüne alındığında finansal okuryazarlık, kamunun ekonomik faaliyetinin ne olduğu, neden yapıldığı ve ekonomik etkilerinin neler olduğu konusunda bilgi edinme becerisidir, tüm bu işlevler ve yorumlama ve sonuç çıkarma yeteneği olarak ifade edilebilir.

1.1.2.5. Bütçe Okuryazarlığı

Literatürde bütçe okuryazarlığına ilişkin net bir tanım yer almasa da, çalışmalar karşılaştırıldığında bireylerin kamuya açıklanan bütçelere ilişkin bilgileri, bu bütçeleri okuma ve anlama yetenekleri olarak değerlendirilebilir. Mali yetkinliğin geliştirilmesi iyileştirilmesi ile idari şeffaflığın ve hesap verebilirliğin artırılmasının faydalarının farkına varılması açısından da önemlidir. Şeffaflığın yüksek düzeyde olduğu ülkelerde yolsuzluk düzeyleri daha aşağı düzeylerde seyredip, sosyoekonomik koşullar daha

yüksektir. Hükümet tarafından doğrudan açıklanan bütçenin mevcudiyeti, zamanlılığı ve eksiksizliği, vatandaşların bütçe yeterlilik düzeyini, bunun iyileştirilmesi ve geliştirilmesi olanaklarını etkilemektedir. Literatüre bakıldığında son yıllarda insanların finansal okuryazarlığa yöneldiğini, mali durumlarına daha fazla dikkat ettiği ve devlet bütçelerini arka planda bıraktığını, finansal kurumların bütçelerine ve yapılarına karşı daha ilgili hale geldiği görülmektedir (Masud vd. 2017: 6).

1.1.2.6. Vergi Okuryazarlığı

Vergi okuryazarlığı, mükelleflerin vergileri nasıl algıladıkları ve vergilerin nasıl uygulandığı konusunda sahip oldukları bilgi, birim ve deneyim olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle vergi okuryazarlığı, vergi oranlarını bireylerin ödeyeceği vergilerin nasıl belirlendiği, bu vergilerin tutarlarının ne olduğu, vergilendirmenin nasıl işleyip bittiğine ilişkin bilgi ve beceri halini ifade eder. Ayrıca bu süreçte bireyler vergilerini ne zaman ve nereye ödeme yapması gerektiği, vergi beyannamelerini nasıl doğru şekilde dolduracakları, vergilerindeki kesinti, muafiyet ve muafiyetlerin mevcut olduğu ve vergilerini ödememeleri durumunda olası cezalar konusunda bilgilendirilmektedir. Vergi okuryazarlığı, ilgili makamların vergi uyumsuzluğuna karıştığı durumlarda verilecek cezalar gibi mükellef haklarına ilişkin tüm konuları yönetebilme veya bu konuları ilgili kaynaklardan okuma sürecini anlayıp yorumlayabilme becerisidir (Teyyare vd. 2018: 317).

1.1.2.7. Görsel Okuryazarlık

Medyanın görsel mesajlarını anlamamanın yanı sıra bu görsellere benzer mesajlar oluşturulup kavramakta mümkündür. Dolayısıyla görsel okuryazarlık farklı bir iletişim tarzını ifade etmektedir. Görsel okuryazarlık, iletişimi görseller aracılığıyla, mesajları ise görseller aracılığıyla görür (Tüzel 2010: 695).

1.1.2.8. Medya Okuryazarlığı

Bilgisayar, internet ve cep telefonu gibi tüm medyalarla etkileşim kurmanın yanı sıra medyadaki görselleri, sesleri ve kelimeleri de kullanır, analiz eder ve değerlendirir. Medyadaki mesajları doğru anlaşılır biçimde değerlendirilebilmesi açısından eleştirel yönüyle bakılıp medya okuryazarlığına kazanım sağlanmak istenmiştir (Kurt ve Kürüm, 2010: 22).

1.1.2.9. Dijital Okuryazarlık

"Dijital okuryazarlık" terimi Türkçede "dijital okuryazarlık" anlamına gelen bir ifadedir. Dijital teknolojilerin günlük yaşamda kullanılması sonucu ortaya çıkan dijital okuryazarlık kavramı zaman içerisinde farklı şekillerde ifade edilmiştir (Doğan 2022: 17). İlk olarak dijital okuryazarlık kavramı 1997 yılında Paul Gilster tarafından tanımlanmıştır. Gilster'a göre dijital okuryazarlık sadece bir bilgisayarın düğmesine dokunmaktan ibaret değildir. Bununla birlikte iyi derecede fikirlere hâkim olunması gerektiğini savunmuştur (Onursoy 2018: 993). Gilster, dijital okuryazarlığı, bilgisayar ortamında sunulan bilgileri çeşitli şekillerde anlama ve kullanma yeteneği şeklinde ifade eder. Başka bir ifadeyle, dijital okuryazarlık yalnızca bilgiyi arayıp ve elde etmekten ibaret değildir. Günlük yaşamda bulunan bilgileri kullanma sanatı, yeteneğidir (Karabacak ve Sezgin, 2019: 327). Bir başka tanımlama ise, insanların bilgi ve iletişim teknolojilerini inceleyen, bu teknolojiler sayesinde kişisel gelişimini artıran ve bunları günlük yaşamın sorunlarını çözmek için kullanan kişiler anlamına gelir (Aksoy, Karabay ve Aksoy, 2021: 863). Dijital okuryazarlık, insanların iletişim teknolojilerini etkili, doğru, hızlı bir şekilde öğrenmelerini ve bu teknolojiler neticesinde kişisel gelişimlerini ilerletmelerini, sorunları çözmelerini ve üretkenliği artırmalarını sağlayan bir yetkinliktir (Uyar 2021: 200).

1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI VE TANIMI

Literatürde finansal okuryazarlık kavramıyla ilgili olarak konuyla ilgili kurumlar, kuruluşlar ve araştırmacılar tarafından yapılmış pek çok farklı tanımlamalara rastlamak mümkündür. Aşağıda farklı birkaç tanımlamaya örnek verilmiştir.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (The Organisation for Economic Co-operation and Development OECD) (2011) tarafından “toplumu oluşturan bireylerin ekonomik ve iktisadi olarak katılımını sağlamak, toplumun finansal yaşam kalitesini iyileştirmek ve insanlara finansal kavramları ve risklerini anlatıp edindikleri bilgiyi doğru ve etkili biçimde gündelik hayatlarına uygulama becerisi kazandırmak maksadıyla sahip oldukları motivasyon ve özgüven” biçiminde ifade edilmektedir.

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) tarafından finansal okuryazarlık; kişinin toplam gelirini ve birikimini değerlendirip doğru yatırım

yapmasını, ayrıca bütçesini doğru yönetme becerisine sahip olma olarak tanımlamaktadır (FODER, 2023).

Finansal okuryazarlık, kişinin ana düzeyde finansal bilgilere hakim olması ve finansal kararlar alırken bu bilgi birikiminden etkin bir biçimde yararlanabilme yeteneğini kapsar (Ören, Bayındırlı 2020:20).

Finansal okuryazarlık, finansla ilgili ana bilgileri öğrenme, öğrenilen bilgileri kavrama ve hayata geçirme yeteneğidir (Huston 2010: 306).

Remund (2010: 279) ise finansal okuryazarlığı, bireyin mevcut parasını yönetme yetkinliği şeklinde tanımlar. Ayrıca Remund, finansal okuryazarlığı;

- Finansal terminoloji bilgisi,
- Finansal kavramlar üzerine iletişim kurma becerisi,
- Bireysel finansı yönetme yeteneği,
- Bireyin bütçesine uygun finansal hükümler verme becerisi ve
- Gelecekte doğacak olan finansal ihtiyaçlar doğrultusunda etkili planlama yapma konusunda güven

olmak üzere beş kategoriye ayırır:

Finansal okuryazarlık tanımı, Tan ve Karakulle (2018: 462) tarafından, insanların yaşamlarını sürdürebilmek için sahip oldukları gelirler ve giderlerini dengeleyerek bütçe planlaması yapabilmeleri için edinmeleri gereken finansal bilgi, davranış, tutum ve beceri olarak ifade edilmiştir.

1.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN BOYUTLARI VE MODELLERİ

Çalışmanın bu kısmında finansal okuryazarlığın boyutları ve modellerine yer verilmiştir.

1.3.1. Finansal Okuryazarlığın Boyutları

Finansal okuryazarlığın boyutları; finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış olmak üzere üç ana başlık altında aşağıda incelenmektedir.

1.3.1.1. Finansal Bilgi Boyutu

Finansal bilgi, finansal okuryazarlık üzerinde etkisi olan bir faktördür. Finansal bilgi, yaşamları boyunca bireylerin doğru ve etkili kararlar almasını sağlar. Bireyler finansal okuryazar olabilmek için yatırım, enflasyon, risk, faiz türleri, gelir tablosu, tasarruf, getiri ve bilanço gibi basit finansal terimler hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar (Tektaş 2019: 6).

İnsanların hayatlarına devam edebilmeleri adına ihtiyaç duydukları paranın kontrolünü sağlamak konusunda, finansal bilgiye gereksinimleri vardır. Dolayısıyla finansal bilgi, parayla alakalı unsurları, terimleri bilmeyi içerir ve bir bireyin gündelik hayatta karşılaşabileceği finansal terimler ile ilgili bilgi verir. Böylece finansal okuryazarlık için finansal bilgi gereklidir. Ek olarak, döviz, arz-talep, piyasa, borsa, alış-satış ve bireysel emeklilik sistemi gibi belirli terimler birçok kişinin duyduğu kavramlardır. Temel anlamı ile finansal bilgi, hane halkını bazı sonuçlar ve fırsatlar ile ilgili aydınlatmak amacı ile veri temin etmek olarak tanımlanabilir (Kayacan 2019: 8).

Bir bireyin finansal alanda bilgi sahibi olmasından, almış olduğu finansal kararların doğru veya işlevsel olduğu manasına gelmeyebilir. Doğru finansal bilgilerin etkin bir biçimde kullanılabilmesi, kişisel finansal durumla uyumlu hale getirilmesi, sürekli olarak geliştirilmesi ve gerektiğinde güncellenmesi gerekmektedir. Ayrıca, finansal eğitimler almak, bu bilgileri desteklemek ve ekonomik kararlar almak için gerekli becerileri geliştirmek de önemlidir. Öğrenilme sürecindeki finansal bilgilerin düzgün bir biçimde kavranması ve bu bilgilerin hangi alanlarda fayda sağlayacağını muhakemesini yapabilmek, bireylerin etkin kararlar alma olasılığını artırmaktadır (Güneş 2019: 9).

1.3.1.2. Finansal Davranış Boyutu

Finansal davranış, para tasarrufları, krediler ve taksitli alışverişler de dâhil olmak üzere finansal argümanların ve bilgilerin günlük hayatta uygulanmasıdır (Öncüler vd. 2018: 9). Para davranışı, en temel anlamda insanların paralarını nasıl yönettiklerini ifade eder. İnsanların bütçelerini, tasarruflarını ve yükümlülüklerini yönetme ve yatırımlarını geniş vadede gözden geçirme yetenekleri dikkate alınabilir. Kanmaz, yazılı bir bütçe oluşturarak, sabit giderleri inceleyerek ve paranın nasıl

harcanacağına ilişkin şartlar hazırlayarak finansal davranış boyutunu tanımlamaktadır (Kanmaz 2018:15).

Bireylerin geniş vadede almış olduğu finansal kararlar ilerleyen zamanlardaki mali mutluluklarının şekillenmesinde etki sahibi olmaktadır. Bütçe planlaması, finansal seçimlerde sorumluluk almak, harcama yaparken kıyaslamalar yapmak ve bu konu üzerinde düşünmek, ödemeleri zamanında tamamlamak, finansal işlerin takibinde mali tetkikler gerçekleştirmek; birikim, yatırım yapmak, maddi gereksinimlerini karşılamak ve beklenmedik ekonomik zorluklarla başa çıkma, geniş vadeli hedeflere ulaşmak amacıyla çaba göstermek gibi finansal kuvvet getirebilecek davranışlar ve mali enstrüman seçimlerinde özenli olmak finansal davranış açısından fayda sağlayabilmektedir (Kıran 2019: 17).

Bireylerin mali eylem ve yaklaşımlarının analizi, ekonomik istikrar üzerine, bireysel etkilerinin yanı sıra toplumsal açıdan da büyük ehemmiyet arz etmektedir. Hane bütçesini kontrol edebilmek ve bu bilincin tecrübe ve öğrenim ile bir araya gelmesi toplumsal tüketim kültürüne etki etmektedir. Bu bilgiler ele alındığında, bireysel ekonomik eylemlerin işlevselliğinin, toplumsal refah düzeyi üzerinde doğrudan etki sahibi olduğu çıkarımı yapılabilir. (Şengüloğlu 2019: 4).

1.3.1.3. Finansal Tutum Boyutu

Finansal tutum, tavsiye edilen mali idare uygulamalarını belli bir hedefe erişene kadar anlayışla değerlendirirken veya anlamlandırmaya çalışırken kullanılan bireylerin psikolojik eğilimleri olarak nitelendirilebilir. 1981'den bu yana yapılan, insanların gelir, harcama, tasarruf ve yatırımlarının ardındaki nedenleri araştıran çalışmalar, bireylerin finansal tutumlarının, aldıkları finansal kararlar üzerinde etkileri olduğunu ortaya koymaktadır (Kartal Y. 2019: 22).

Tutumlar birçok alanda olduğu gibi ekonomi alanında da araştırılması önem arz eden bir konudur. Bunun sebebi ise kişilerin finansal tutumlarının ekonomik çerçevede alacakları karar ve aksiyonların temelini oluşturmasıdır. Bir yatırımcının risk alma eğilimi, sahip olduğu finansal bilgi seviyesiyle birlikte değerlendirildiğinde, doğru finansal yatırım kararları alma olasılığı artar. Benzer şekilde, kısa vadeli finansal planlama yapmayan veya hiç plan yapmayan bireylerin genellikle uzun vadeli tasarruf alışkanlıkları da zayıftır. (Karakuş 2019:10).

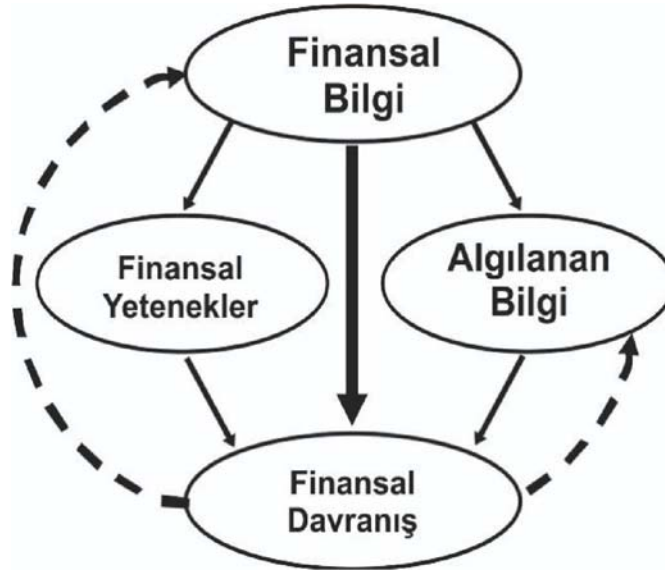
Bireylerin ekonomik anlamdaki davranış ve aksiyonları pozitif ise mali kazanımlar, negatif ise mali zararlar ile sonuçlanır. Ekonomik kararların temelini oluşturan finansal tutum, doğuştan gelmemekle beraber daha sonradan edinilir; bir başka deyişle sahip olunan finansal farkındalık, mali hizmet ve ürünlere yönelik bakış açısının belirleyicisidir (Bayındırlı 2020: 41).

Finansal tutumun temeli doğru bütçeleme ve tasarruf olduğundan, gelecek için, bireyin halihazırdaki bakış açısını ekonomik anlamda etkin bir biçimde şekillendirerek gelecekteki yaşam tarzının konforu için bütçe planlamalarını doğru yapmalıdır. (Demir 2019: 24).

1.3.2. Finansal Okuryazarlık Modelleri

Araştırmacılar, karmaşık mali analizleri kavrayabilen, yatırım ve fon oluşturma stratejileri oluşturma sorumluluğunu alabilen, finansal okuryazarlık yeteneklerini geliştirmiş bireyler yetiştirmek amacıyla, bireysel finansın etkin bir biçimde kavranmasına yönelik finansal okuryazarlık modelleri geliştirmişlerdir. Bu modellerden bazıları aşağıda açıklanmıştır;

a) Hung vd. (2009) tarafından oluşturulan modelde finansal okuryazarlığın bileşenleriyle algılanan bilgi arasındaki ilişki açıklanmıştır. Finansal okuryazarlığın boyutları model üzerinde aşağıda (Şekil 1) verilmiştir.

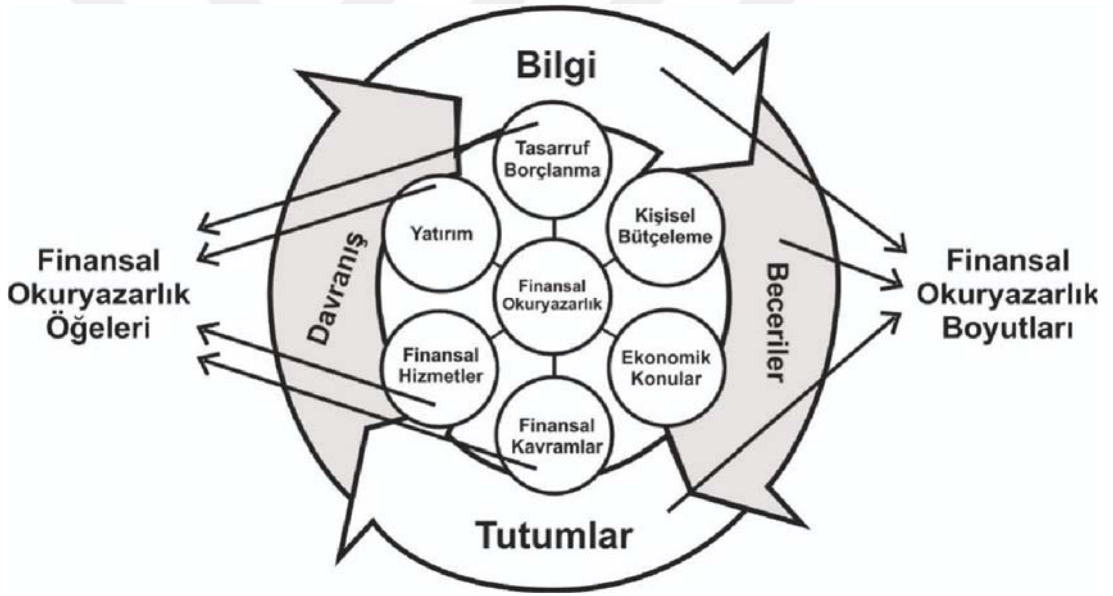
Şekil 1. Hung Finansal Okuryazarlık Modeli

Modele göre finansal okuryazarlık;

- Finansal bilgi,
- Finansal yetkinlikler,
- Kavranan bilgi ve
- Finansal davranışı

içerir. Bu modelde, finansal okuryazarlığın temelini finansal bilgi olduğunu vurgulayarak, bilginin edinilmesiyle başladığını, kavranan bilginin ve finansal yetilerin üzerine eklenerek finansal davranışlara dönüştüğü anlatılmıştır. (Hung vd. 2009: 12)

b) Ciemleja vd. (2014)'nın modeline göre finansal okuryazarlık, finansal bilgi, yetkinlik ve eylemlerine dayalı bir yapı üzerine kuruludur (Şekil 2).

Şekil 2. Ciemleja Finansal Okuryazarlık Modeli

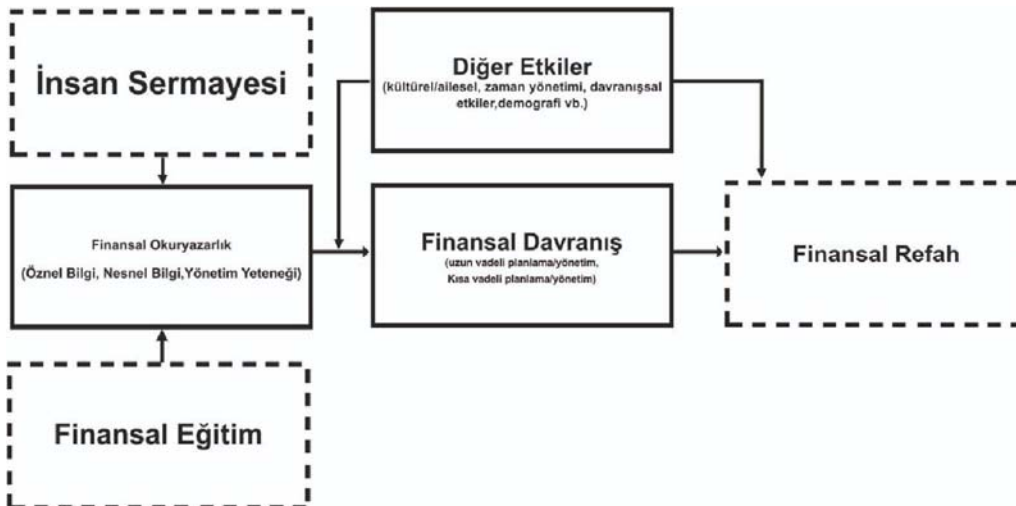
Bu modele göre finansal okuryazarlık, bilgi, yetenek, eylem ve tutumların birlikte oluşturduğu bir yapı olmakla birlikte, bireyler bu kavrama hakim olabilmeleri adına belli yetkinlikleri bünyelerinde barındırmalıdırlar. Bu yetkinlikler;

- Tasarruf ve Borçlanma: Birey, tasarruf yapma konusunda bilgi sahibidir ve tasarruf çeşitlerine hakimdir, borç türlerini tanır ve önceden finansal strateji oluşturma kabiliyetini öğrenir.

- Kişisel Bütçeleme: Kişisel bütçeleme ilkelerini bilir, bütçe dengesi oluşturur, vergi konusunda bilgilidir ve verginin kazanca tesirini değerlendirir.
- Ekonomik Konular: Lokal ve global ekonomik dengeler ile ilgili bilinçlidir, ekonomik gelişmeleri kavrar ve değerlendirir, ekonomik ve finansal kavramlara hakimdir.
- Finansal Kavramlar: Ana finansal kavramlara hakimdir.
- Finansal Hizmetler: Kredi kartları, banka kartları, sigorta, dijital platformlar üzerinden alabileceği hizmetler gibi finansal ürünler ve hizmetleri araştırır ve değerlendirir.
- Yatırım: Yatırım imkanları üzerine fırsatları ve riskleri değerlendirir.

Model, finansal okuryazarlık yeteneklerinin geliştirilebilmesi için finansal okuryazarlığın temel bileşenlerini kavramaya dikkat çeker. Bu kapsamda, finansal okuryazarlık ile alakalı ana terimlerin kavranmasını esas kabul eder. (Ciemleja vd. 2014: 29-40).

c) Huston (2010) finansal okuryazarlık için önerdiği model ile finansal bilgi, finansal davranış, finansal bilinç ve finansal rahatlık kavramlarının birbiri ile bağlantılı olduğunu anlatmıştır. Aşağıda, finansal okuryazarlığın boyutları model üzerinde (Şekil 3) verilmiştir.

Şekil 3. Huston Finansal Okuryazarlık Modeli

Houston'un modelinde (Bkz.: Şekil 3.), finansal okuryazarlığın bileşenleri, bireyin birikimi ve finansal öğrenme sürecidir. Demografik faktörler, kültürel dinamikler ve aileden gelen kazanımların etkileri gibi diğer unsurlar da finansal davranış etkiler. Finansal okuryazarlık ve finansal davranış becerilerinin geliştirilmesi de finansal refahla sonuçlanır (Houston 2010: 296-316).

1.4. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Küreselleşmenin ve finansal liberalleşmenin etkisiyle dünyanın özellikle son 50-60 yılda, tüm ekonomik birimlerden aktörleri de kapsayacak şekilde değişmiş ve bu değişimle birlikte bireylerin finansal okuryazarlık yeteneklerindeki gelişim önem teşkil eden bir husus olmaya başlamıştır (OECD, 2018: 45). 1929 yılında New York Borsası'nın çöküşü, 2. Dünya Savaşı sebebiyle meydana gelen ekonomik kriz, 1973 Petrol Krizi ve 1990'lı yıllar ile birlikte sıklıkla görülen ekonomik krizler finansal anlamda büyük toplumsal problemlere yol açmış ve belli bir ekonomik bilgi birikimi edinmek kaçınılmaz olmuştur (Bernheim vd. 1996: 38-68). Yaşanan ekonomik krizlerin etkisiyle global finansal bilincin geliştirilmesine yönelik girişimler başlamış, bu bağlamda 2000'li yılların başlarında finansal eğitim için uluslararası araştırmalar, farklı inisiyatifler ve bazı programlar oluşturulmuştur.

Finansal okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi adına atılan ilk global adım International Gateway for Financial Education'un kurulmasıyla OECD tarafından atılmıştır. 2008 yılında Rusya ve Dünya Bankası işbirliğiyle Dünya Bankası Finansal Yeterlilik Anketi düzenlenmiş, bu anket ile az ve orta gelişmiş olarak nitelendirilen ülkelerin finansal okuryazarlık seviyelerini belirlemek amacıyla bir ölçek tasarlanmış ve bu ülke vatandaşlarının finansal bilgi birikimlerini geliştirecek proje ve programların yürürlüğe konması hedeflenmiştir (World Bank, 2013). Finansal okuryazarlık konusunda bilincin artırılmasına yönelik ilkeler OECD tarafından 2012 yılında onaylanmıştır. 2013'te Rusya'nın G 20 başkanlığı ve OECD ile ekonomi anlamında gelişmiş hükümetler, finansal okuryazarlık öğrenimini iyileştirmeye ilişkin ulusal stratejileri ve aksiyonları takip etmek adına Finansal Eğitim için Ulusal Stratejileri Geliştirme başlıklı ortak genelge yayımlamıştır. 2015 yılında küresel açıdan ulusal stratejilerin gidişatına kapsayıcı bir değerlendirme yapmak ve ekonomi

eğitimi ile ilgili adımların ve durum çalışmalarının analizini yapmak amacıyla Finansal Eğitim için Ulusal Stratejilere ilişkin OECD/INFE Politika El Kitabı ıkarılmıştır.

Birleşik Krallık'ta 2000 yılında Financial Service Authority, Amerika Birleşik Devletleri'nde 2003 yılında Financial Literacy and Education Commission, Kanada'da 2001 yılında Financial Consumer Agency ve benzeri finansal okuryazarlıktan mesul ulusal ajanslar kurulmuştur. 2011 yılında, Avustralya'da finansal okuryazarlığı geliştirmeye destek sağlamak amacıyla için Avustralya Hkmeti Finansal Okuryazarlık Stratejisi'ni başlatmıştır. Yeni Zelanda, Brezilya, Kanada, Hollanda, Rusya, İşpanya ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından finansal okuryazarlığı geliştirmek için ulusal stratejiler geliştirilmiştir. Avustralya, Belçika Flaman Topluluğu, Brezilya, Kanada, in, İtalya, Litvanya, Hollanda, Peru, Rusya, Slovak Cumhuriyeti, İşpanya ve Amerika Birleşik Devletleri ulusal stratejilerine finansal okuryazarlık eğitim uygulamalarının geliştirilmesi konusunu dâhil etmişlerdir (OECD 2015).

Dünyanın birçok yerinde 2000'lerin başından bu yana vatandaşların finansal okuryazarlık becerilerini artırmak adına girişimler başlatılmış, devlet kurumları ve özel kuruluşlar, dahil oldukları grupların finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek için anket ve çalışmalar gerçekleştirmiştir. Lusardi ve Mitchell'in anketi, finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen ilk çalışma olup, bu araştırmada, faiz oranları, enflasyon ve risk varyasyonu üzerine üç soru (Big 3) sorulmuştur (Lusardi, Mitchell 2007: 5-9). Lusardi ve Mitchell'in anketi bu konu üzerine çalışmakta olan diğer araştırmacılar arasında da çok popüler olmuştur. Lusardi ve Mitchell tarafından geliştirilen sorular; Cole vd. (2008: 176), tarafından Hindistan ve Endonezya'da, Almenberg, Soderberg (2011: 585-598) tarafından İsveç'te, Klapper, Panos (2011: 2011: 599-618), tarafından ise Rusya'da finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Rooij vd. (2008: 1-50), Lusardi ve Mitchell'in anketinde bulunan üç soruya iki farklı soruyu da dahil ederek Hollanda Hane Halkı Bt Anketini oluşturmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'nde ise Jump Start Koalisyonu, lise öğrenimi görenleri hedef alarak yıl içinde iki defa olmak üzere Kişisel Finansal Okuryazarlık

Anketi yapmaktadır. Yürütülen bu anket çalışması, kazanç, tasarruf ve birikim, bütçe planlaması, gider ve kredi başlıklarına ilişkin test sorularından oluşmaktadır. Mandell (2008: 163-183) ve Klein (2007: 10) gibi araştırmacılar da finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesine yönelik çalışmalarında Jump Start Koalisyonu'nun geliştirdiği soruları kullanmıştır. Chen, Volpe (1998: 107-128) ise Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yüksek öğrenimine devam eden bireylerin sigorta, birikim, kredi ve yatırım konularındaki bilgi birikimlerini tespit etmek amacıyla çeşitli testler uygulayarak bir çalışma yürütmüşlerdir. Yapılan çalışmalarda, öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu belirlenmiştir.

Finansal okuryazarlık tarihi ve günümüzde yetişkin okuryazarlığı olarak da adlandırılan olguyla 20. yüzyılın başlarında ilgilenilmeye başlandığı görülmektedir. Finansal okuryazarlığın zaman içinde gelişimi ve kişilerin finansal okuryazarlık bilgi birikimindeki olumlu değişimler, literatürde var olan uygulamaların öncesinde bulunmaktadır. Kütüphaneler çoğunlukla birçok farklı okuryazarlık girişiminde en önde gelen faktörlerdendir fakat finansal okuryazarlık teriminin 1990'ların sonlarında ortaya çıkması, bu kavramların kitaplardan çok eğitim dergilerinde ve kişisel gelişim kitaplarında yer bulmasına sebebiyet vermiştir. Robert T. Kiyosaki ve S. L. Lechter'in kitabı "Rich Dad Poor Dad" bu durumun bir örneği olarak gösterilebilir (Faulkner 2015: 1-26).

Bireylerin almış olduğu finansal kararlar yalnızca kendi ekonomik durumlarını belirlemez; aynı zamanda toplumun ekonomik durumu ve ekonominin genel işleyişi üzerinde de etki sahibi olurlar. 2008 yılında başlayan global ekonomik krizin etkileri ile borç oranlarındaki artış, bireylerin ve aile mensuplarının bu borçları kontrol altına alabilecek bütçe stratejilerini planlayamamaları, hükümetleri finansal okuryazarlık kavramının öğretilmesi üzerine yeni uygulamalar yapmaya zorlamıştır (Kanmaz 2018: 9).

Literatür araştırması yapıldığında, 2010'lu yıllarda finansal okuryazarlık teriminin; finansal bilgi ve finansal eğitim gibi kavramlar ile karıştırılarak benzer manada kullanıldığı, bu kavramları birbirinden ayrı tutarak farklarını ortaya koyan bilim insanlarının çok nadir olduğu, ek olarak da finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi için esas alınan bir aracın olmadığı görülmüştür. Marcolin, Abraham

(2006: 2) yürütmüş olduğu araştırmalarda, finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesinde kullanılabilecek yeni araçların geliştirilmesine yönelik çalışmalara yer verilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Aynı şekilde, finansal okuryazarlık veya finansal bilinç ölçekler, finansal öğrenime olan gereksinimi modellemek ve birikim, yatırım ve borç gibi tutumların sebebiyet verebilecekleri ekonomik sonuçların nasıl değiştiğini kavrayabilmek için veri olarak değerlendirilmektedir (Huston 2010: 296-297).

1.5. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmanın bu kısmında finansal okuryazarlığın amacı ve önemi iki başlık altında ele alınmaktadır.

1.5.1. Finansal Okuryazarlığın Amacı

Finansal okuryazarlık, kişilere gelir-gider değerlendirmesini etkin bir biçimde gerçekleştirebilme bilinci aşılayarak tasarruf alışkanlıklarını geliştirmelerine sebebiyet verir. Bu sayede kişiler bilgi birikimlerinden faydalanarak tasarrufa eğilim göstererek etkin yatırım kararları alırlar. Uygun ekonomik gereçleri belirleyebilme derecesidir. Bütçenin yönetilmesinde etik finansal kararlar verebilme ve bu kararların hayata geçirilmesinde pozitif tutum ve davranışlarda bulunma yetisini sağlayan faktör finansal bilgi olarak tanımlanabilir (Kıran vd. 2018: 29-51).

Finansal okuryazarlık, finansal bilinç ve yetilere sahip olmayı zorunlu kılar. Finansal okuryazarlığın esas hedefi, kişilere finansal riskleri konusunda farkındalık sağlayarak etkin bir biçimde yönetme yeteneği kazandırmaktır. Finansal okuryazarlığa sahip bireyler, finansal ürün ve hizmetleri kıyaslayarak seçim yapabilirler. Ayrıca finansal okuryazarlığa sahip bireylerin finansal bilgi gereksinimi, kurumların daha şeffaf olmasına katkı sağlayacaktır. Kurumların şeffaflığı ile piyanın verimi doğru orantılıdır (Özer 2019: 253-259).

Finansal okuryazarlık, kişilerin emeklilik dönemlerine yönelik planlamalar gerçekleştirmeleri hususunda da faydalı olabilir. Bir emeklilik dönemi stratejisi belirlenmesi tasarrufa yöneltebilir ve bütçe oluşturulmasını sağlar. Bütçe oluşturulması ve mali yönetim finansal okuryazarlığın hedefleri içindedir. Finansal okuryazarlık seviyesinin yetersi olması durumunda bireyler yanlış finansal kararlar

alabilmekte, giderlerini ve borçlanma düzeylerini etkin biçimde yönetememektedir. Bu sebeple bireysel emeklilik konusunda bireylerin kendilerine ait fonların kontrolünü sağlayabilmeleri finansal okuryazarlık düzeylerinin artmasını sağlamaktadır. Finansal okuryazarlık seviyesinin finansal aksiyonları etkilemesi sebebiyle, bu konudaki bilinç eksikliği, emeklilik planlaması, borsa ve borçlanma tutumları üzerinde negatif yönde etki etmektedir. Tasarrufların ve finansal güvencelerin çoğaltılması amacıyla birçok farklı uygulama gerçekleştirilmektedir. Bazı çalışmaların çıkarımları değerlendirildiğinde, uygulanmakta olan finansal okuryazarlık çalışmalarının emeklilik planlaması ve tasarruf konuları üzerinde kesin bir biçimde iyileşme sağladığı sonucuna ulaşmak mümkün değildir (Lusardi 2008: 1-293).

Yakın dönemde finansal piyasaların daha erişilebilir hale gelmesi bireylerin finansal ürün ve hizmetlere olan yönelimlerini artırmıştır ve bu alanda alacakları kararların etkin olabilmesi için bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerini geliştirmeleri ve bilgi birikimlerini artırmaları daha da önemli hale gelmiştir. Finansal okuryazarlık düzeyleri gelişen bireyler, finansal ürün ve hizmetlerden faydalanarak ekonomik refah seviyelerini artırmayı hedefleyeceklerdir. Bu davranış ile birlikte bireysel refah artarken, aynı zamanda da finansal piyasaların etkin ve verimli çalışmasına yönelik olumlu etkiler sağlanacak, böylece, toplumdaki finansal bilgi düzeyi de pozitif yönde etkilenecektir (Kutukız; Özden, 2018: 350).

Genç bireyler başta olmak üzere, bireylerin, finansal okuryazarlık düzeylerinin artması ile birlikte alınacak finansal kararların yakın gelecekleri üzerine faydalı etkileri olacaktır. Bireysel ekonomik refah ile toplum refahının yakından ilişkili olduğunu düşündüğümüzde, genç bireylerin etkin bir finansal eğitim almalarının çok önemli olduğu görülmektedir (Yiğitbaş, vd. 2020: 411-432).

1.5.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Aile bütçesinden geriye kalan birikimlerle ilgili yatırım kararlarında çocukların eğitim harcamaları, emeklilik planlaması gibi pek çok faktör rol oynamaktadır. Bu kapsamda finansal okuryazarlık, iyi finansal kararlar alabilmek için gereklidir. Aslında 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana gelen ekonomik krizin temel nedeni; insanların, faiz oranlarındaki artışın ülkede değişiklen faiz oranı sistemi olduğu için aldıkları konut kredilerini artıracığını, dolayısıyla ödemelerini artıracığını

bilmemeleriydi. Dolayısıyla bireyin finansal okuryazarlık farkındalığı, ülke ekonomisini etkilemektedir. Bireyin tasarruf etmeyi öğrenip geliştirmesi, tek başına borç almaktan kaçınması ya da ödeyebileceğinden daha fazla borç biriktirip iflas ve hacizle karşı karşıya kalması finansal okuryazarlık seviyesi ile alakalıdır. Bu bakımdan ülke ekonomisine katkı sağlamak amacıyla bireyin finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi gereklidir (Temizel, Bayram 2011: 76).

Grohmann vd., (2014: 22) finansal okuryazarlığın iki ana yararı olduğunu ve bunlardan birincisinin tasarruf ve borçlanma üzerine kararları verirken, finansal okuryazarlık seviyesi alınan mali kararları olumlu yönde etkilediği için kişisel refahın gelişmesini sağladığı yönündedir. Bu düşünceyi destekleyen davranışlar ise finansal okuryazarlık düzeyi diğerlerinden yüksek olan bireylerin, finansal çıktılar içinden yaptıkları seçimlerde daha rasyonel davranması ve kredi kartlarını daha tutumlu bir biçimde kullanmalarıdır. İkinci fayda ise daha makro düzeyde incelendiğinde, karmaşık finansal ürünlere olan talebin artması sonucunda bireylerin kişisel refahının artması aynı zamanda finansal kalkınmanın desteklenmesine de yardımcı olmasıdır.

Jorgensen (2010: 345) finansal okuryazarlığın rasyonel kararlar almadaki etkisine dikkat çekerek, bunun bireyin finansal rahatlığını, evlilikten ve aile olarak yaşamaktan memnuniyetini çoğaltacağını anlatmaktadır. Verilen bilgilerin ışığında, gün içerisinde değişen finansal sorunlarla başa çıkamayacak kadar tasarruf edememe nedeniyle günümüzde bireylerin artan finansal sorumluluklarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir (Aktaş 2011: 4):

Finansal okuryazarlığın önemi;

- Finansal yardımcı araçlardaki yaşanan yenilikler/gelişmeler,
- Ürün çeşitliliğinin çoğalarak daha karmaşık bir yapıya dönüşmesi,
- Çapraz ürün satışlarındaki artıştan kaynaklanan bilgi gereksinimi,
- Finansal yardımcı araçların tamamıyla anlaşılamayan bir alan olması,
- Finansal piyasaların gittikçe karmaşık olması,
- Finansal yatırım yardımcı araçlarına karşı artan talep,
- Bireyler tarafından finansal yatırım yardımcı uygulamalarına olan ilgi artışı,

- Kredi, emeklilik, sigorta ve benzeri finansal işlerde artmaya devam eden bireysel sorumluluk ve
- Artan yaşam beklentisi ile beraber geleceğe dönük planlamanın yapılmasının gerekliliği

olmak üzere birkaç madde halinde sıralanabilir (Ağırman, Akyol 2019: 10-18; Gökmen 2012: 45-50).

Finansal okuryazarlığın ehemmiyeti; üç ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar, bireysel ve toplumsal açıdan, finansal sistem ve ekonomi açısından ve sermaye piyasaları açısından olup detayları aşağıda açıklanmıştır.

1.5.2.1. Bireysel ve Toplumsal Açıdan Önemi

Kişiler tarafından belirli finansal ürün ve hizmetlerin anlaşılması zor olabilir. Bireylerin normalinden daha fazla faiz ödemeleri veya bilinçsiz yatırım yaparak zarara uğramaları gibi bazı olumsuz sonuçlar, kişinin finansal bilgi düzeyinin yüksek olmamasından kaynaklanmaktadır. Fakat finansal bilgi düzeyi diğerlerinden yüksek olan bireylerin, tasarrufa yönelimleri artmakla beraber zarar etme ihtimaline karşın aldıkları bazı önlemlerle bu riskleri oldukça azaltmakta ve daha az maliyet gerektiren yatırımlar yapmalarına yardımcı olmaktadır. (Çam, Çam 2016: 99). Bireyler istedikleri getirileri almak için risk altına girebilir ve bunun farkında olmayabilirler. Kanun koyucular, tüketici haklarını koruyan yasalarla bireyleri korumaktadırlar. Ancak bireyleri korumak için yasalar tek başına yetersiz kalabilir. Bu nedenle, bireylerin korunması için finansal eğitim de oldukça önemlidir. Bu eğitimi almış olan finansal okuryazarlar, diğer bireylere kıyasla daha doğru finansal kararlar verebilir ve bu sebeplerle de bu kararlara elverişli finansal davranışlar da sergileyebilir (Gökmen 2012: 45-46).

Bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla finansal hizmet sektöründe farklı ürün ve hizmetler sergilenmeye başlanmıştır. Gün geçtikçe komplike hal almaya başlayan bu ürün ve hizmetlerden pozitif anlamda yararlanmak için finansal okuryazar olmak gerekir (Er vd. 2014: 114).

Kişilerin finansal okuryazar olmayışları yalnızca kendilerine has bir problem olmayıp, diğer yandan toplumsal finans problemlerine de sebebiyet vermektedir.

Yatırım alışkanlıklarının bireylere kazandırılmamış olması, iflas etme ve haciz gelme gibi durumların piyasayı olumsuz etkileyecek durumlardaki artış bu problemler arasındadır. Bu nedenle finansal okuryazarlık da sosyo-ekonomik statü, demografik özellikler fark etmeksizin toplumun tamamını kapsayan ve geleceğini de tasarlayarak okullarda yaygınlaştırılması önem taşımaktadır (Ergün vd. 2014: 850).

Birçok kişi geniş vadede bütçesini kontrol etme hususunda etkin kararlar alamayarak uygun finansal stratejiler yürütememektedir. 2008 senesinde baş gösteren global ekonomik krizin ardından ülkelerin finansal istikrarının yanı sıra az gelirli insanlar başta olmak üzere toplumsal refah yönünden finansal okuryazarlık seviyesinin önemi görülmektedir (Öncüler 2018: 54).

Küreselleşme finans piyasalarındaki finansal ürünlerin çeşitlenmesinde etkili olmuştur. Finansal araçların çeşitliliği ise beraberinde riskleri ortaya çıkarmıştır. Bu durum finansal sistem içerisinde belirli bir konumda olan bireyler ve ailelerin mesuliyetlerinin artmasına sebebiyet vermiştir. Finansal okuryazarlık konusunda yetkin birey ve ailelerin etkin kararlar almaları finansal sistemin pozitif bir biçimde ilerlemesi yönünden kritik bir etkiye sahiptir. Kişilerin doğru değerlendirmeler ile etkin kararlar alabilmeleri ise finansal okuryazarlık seviyelerinin yukarıya taşınması ile hayata geçirilebilmektedir (Hayta 2011: 250).

Ekonomik refahı koruyabilmek için başta finansal okuryazarlık bilgisine sahip olmak ve ardından bilinçli, doğru, yatırıma uygun kararlar almak gerekir. Bu nedenle tüketicinin finansal refahı ve sağlığı için finansal okuryazar olması gerekmektedir (Gökmen 2012: 47-48).

Finansal okuryazarlık seviyesinin yükselmesi ve çoğalması bireyin yaşamındaki tüm finansal sıkıntıları gidereceği anlamına gelmez fakat karşılaştığı finansal sıkıntılarla daha kolay başa çıkacağı ve var olan durumu kendisini en az zararlar etkileyecek dereceye getirmesine yardımcı olur (Altan, Biçer 2017: 482).

Kişilerin finansal alanlarda güvenlik ihtiyaçları, finansal okuryazarlık gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu yüzden kredi kartı kullanımı, konut kredileri, tüketici kredileri, sigorta, emeklilik planları, finansal verileri izleme ve kaydetme gibi finansal hizmetlerle ilgili mevcut bilgi eksiklerinin giderilmesi büyük ehemmiyete sahiptir. Finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi, kişilere finansal ürün ve

hizmetlerin işleyişleri ile alakalı gidişattan haberdar etmekte, ayrıca, finansal kararların alınması hususunda uygun ve daha faydalı olacak hizmet ve ürünün seçilmesine yardımcı olmaktadır (Temizel, Bayram 2011: 74).

1.5.2.2. Finansal Sistem ve Ekonomi Açısından Önemi

Ekonomide ve finansal düzende bulunan sınırlı kaynakların daha etkili kullanılması finansal okuryazarlık kavramıyla doğrusal ilişki içerisinde. Finansal okuryazarlık seviyesi yüksek bireyler tasarruflu davranmaya daha yatkın olmak ile beraber kaynakları daha verimli kullanarak ülke ekonomisinde büyümeye katkı sağlar (Gökmen 2012: 48). Finansal okuryazarlık becerisi, kişilerin rasyonel hareket ederek aldıkları finansal kararlar doğrultusunda hareket etmelerini sağlar. Finansal okuryazarlık becerisi yalnızca bireyi etkilemekle kalmayıp toplumu da etkiler. Özellikle son zamanlarda karşılaştığımız gittikçe karmaşıklaşan ve hassas bir hal alan finansal sistem, küresel finansal krizler, düşük tasarruf oranları, finansal dolandırıcılık ve vurgunculuk ve artan nüfus artışı gibi birçok faktörün etkisi vardır. Ek olarak, finansal ürünlerin ve yeni gelişen teknolojilerin hayatımızda vazgeçilmez bir yere sahip olmasının nedenini Covid-19 salgını döneminde insanların dijital dünyayla eskisinden daha fazla etkileşim kurmalarıyla bağdaştırılır. Bu dönemin, finansal okuryazarlığı daha karmaşık ve detaylı olan dijital finansal okuryazarlığa dönüştürdüğü gözlenmiştir. Temel bilgi ve pratik gerektiren ayrıca hayatımızı kolaylaştırmaya yarayan bu teknolojilerden güvenli, işlevsel ve etkin bir biçimde faydalanılması gerekmektedir (Alpay 2021: 299).

Tasarruflu bireylerin ve yatırım yapan bireylerin finansal okuryazarlığının artırılması, finansal ve ekonomik sistem açısından kritik öneme sahiptir. Finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olmayan bireyler yanlış kararlar verebilir dolayısıyla da yanlış yatırımlar yapabilirler. Bu sebepten dolayı, yanlış finans kararı veren bireyler finansal sistemden uzaklaşabilirler. Dolayısıyla da finans sektörü küçülmeye yönelirken ülke ekonomisi negatif büyüme yaşar. Öte yandan finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan yatırımcılar arttıkça finansal hizmetlere karşı talep de artacak ve ekonominin daha hızlı büyümesine olanak sağlayacaktır (Öner 2018: 36).

Bireysel yatırımcılara finansal ölçekli risk faktörleri üzerine bilgi ve bilinç katan finansal okuryazarlık, yatırımcıların doğru hareket etmelerini sağlar. Bireysel

yatırımcıların finansal okuryazarlığını geliştirmesi, yalnızca finansal piyasanın ve istikrarın artmasıyla kalmayıp ülke ekonomisini etkileyeceği gibi sosyal refahın artmasına yardımcı olur. Bu yüzden finansal okuryazarlığın bireyleri etkilemesinin yanı sıra oluşturulan sistemin derinleşmesi ve sektörün etkinliğinin geliştirilmesi açısından da önem arz eder. Toplum yapısında yer alan şahısların finansal okuryazarlık düzeyleri arttıkça, finansal piyasalardaki şeffaflığın artışına yardımcı olmak için finansal kuruluşlar tarafından desteklenen bilgi miktarı ve türünün de artması gerekecektir. Diğer taraftan tüketici ihtiyaçlarını karşılayan ürün ve hizmetlere olan talep, yaratıcı ve yenilikçi finansal ürünlerin yaratılmasını kolaylaştırmaktadır. Dahası, bireylerin tasarruf oranlarının artması ve daha güçlü oluşan sosyal güvenlik ağı finansal okuryazarlığın yaygınlaşmasıyla bağlantılıdır. Tasarruf seviyesinin artması, yatırım ve büyüme açısından faydalı olmak ile beraber, ülke ekonomisinin gelişmesine ve finansal istikrara yol açar (Yardımcıoğlu, Yörük 2016: 177).

Kayıt dışı finans, finansal okuryazarlık eksikliğinden etkilenmektedir. Finansal bilgiye sahip kişiler, kayıt dışı bir finansal sistemin zararlarının ve sonrasında yaşanabilecek olan tahrip edici tesirlerinin bilincinde olacaklarından bu piyasaya girmekten kaçınacaklardır. Bahsi geçen kayıt dışı finansman yöntemlerinden dolayı sadece bireyler değil kurumlar da risk altındadır. Yani, kayıt dışı yapıların varlığı, vergi ödeyen ve yasal olarak topluma hizmet sunan finans kuruluşlarını dezavantajlı duruma düşürmektedir. Dolayısıyla bu durum piyasanın etkin ve verimli işleyişini değiştirebilir (Gökmen 2012: 48).

Finansal okuryazarlık bilinci yetersiz olan kişiler finansal ürün ve hizmetlerin yaşamlarına yansıtacakları olumlu etkilerin farkında olmamaları sebebiyle finansal piyasalarda işlem yapmaktan kaçınacaklardır. Bu durağanlık ise toplumu ve finansal piyasaların gelişmesini olumsuz etkileyecektir (Er ve Çetintaş 2018: 62).

Günümüzde, var olan finansal sistemin kararlılığı ve istikrarını korumaya yönelik mekanizma görevini finansal okuryazarlık kavramı üstlenmiştir. Bankalar gibi diğer finansal kuruluşların çok fazla risk aldığı durumlar vardır. Finansal bilgiye sahip kişiler karşılaşılabilecekleri riskleri önceden tahmin edebilir ve önemli riskler almaktan kaçınabilirler. Bu durum bankaların üstlendiği riski azaltacaktır. İnsanların finansal

okuryazarlığı, finansal kuruluşların daha verimli çalışmasına yardımcı olabilir (Gökmen 2012: 49).

Finansal okuryazarlığın seviyesindeki artış tüketicilerin de finansal refah düzeylerinin iyileşmesine katkıda bulunmaktadır. Buna ek olarak, finansal piyasası, bütünlüğü, kalitesi, yeniliklere açık olması, yüksek rekabeti ve beklenen çalışma açısından teşvik etmektedir. Böylelikle ekonominin genelinde pozitif bir etki oluşturmaktadır (TCMB 2017: 3).

Halihazırda birçok farklı finansal aracın olması, bunları karşılaştırma ve analiz etme yönünden kişi ve ailelerin belli bir seviyede finansal okuryazarlığa gereksinim duyulduğunu göstermektedir. Finansal okuryazarlık kavramına hakim olan kişiler, dolandırıcılık ve güvenlik eksiklikleri gibi risk faktörlerine karşı önlem alabilmektedirler. Öteki yandan, kredi borçlarını ertelemeyen ve kişisel iflas başvurularında bulunmayan kişiler olmaya daha yatkın hale gelmektedirler. Dolayısıyla finansal kuruluşların ertelenen alacakları ve kişisel iflasa bağlı zararları en aza indirgenerek ekonomiye önemli bir fayda sağlayacaklardır (Hayta 2011: 253).

Tüketicilerin finansal okuryazarlık konusunda bilgi sahibi olmalarının kendileri ve aileleri için öneminin yanında finansal işleyiş ve ekonomi için de büyük önem sahibidir. Finansal okuryazarlık düzeyi düşük olan tüketicilerin yanlış kararlar alma oranları daha fazladır. Bu yanlış kararlar sonrasında zarar eden tüketicilerin finansal sistemden uzaklaşmaları olağan bir durumdur. Bu durum, direkt ve endirekt olarak finansal sistemin daralmasına, reel ekonomide olumsuzluğa, ekonomik büyümenin gerilemesine ve işsizlik oranında artışa sebebiyet verebilmektedir. Bunun aksi düşünüldüğünde yani tüketicilerin finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek olduğunda finansal hizmetlere istekleri çoğalacağı için hem finansal sektörü hem de ülke ekonomisini olumlu bir etki içerisinde bulunacaktır (Gökmen 2012: 48).

1.5.2.3. Sermaye Piyasaları Açısından Önemi

Son zamanlarda belirli faktörlerin etkisiyle finansal farkındalık önemli hale gelmiştir. Özellikle küresel mali kriz, doğal kaynakların sınırlı oluşu veya bireysel yatırım piyasasının karmaşıklığı toplumda finansal farkındalığı arttırmıştır. OECD ülkeleri ve diğer ülkelerdeki araştırmalar doğrultusunda, bireylerin finansal açıdan önemli kararlar verirken finansal karar alma seviyelerinin oldukça düşük olduğu

gözlemlenmiştir. Raporlara göre bireyler finansal okuryazarlığa sahip ancak bunun düşüklüğünün farkında değiller. Finansal okuryazarlığın eksikliği gelişmiş ülkelerde önemli bir sorundur. ABD kabinesinin önemli iki üyesi 2010 yılında gençler arasında finansal okuryazarlık eksikliğine karşı önlem alınmaz ise ciddi finansal krizlerle karşılaşabileceklerini belirtmişti (Dağdelen 2017: 17).

Finansal okuryazarlık; karmaşıklık, planlama ve bilgi maliyetleri gibi zamanla oluşan problemlerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olması nedeniyle sermaye piyasalarında çok önemlidir (Lusardi, Mitchell 2014: 5). Buna ek olarak, önemli finansal bilgiye sahip olan finans uzmanları borsadaki bilgi ve işlem masraflarını en aza indirebilir, yüksek primlerden faydalanabilir ve çeşitlilik içeren bir portföy oluşturabilir (Dağdelen 2017: 19).

1.6. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ETKİLERİ

Finansal okuryazarlığın etkileri; bireysel ve sosyal refah üzerindeki etkileri olarak iki başlık altında aşağıda açıklanmaktadır.

1.6.1. Bireysel Refah Üzerindeki Etkisi

Bireyler farklı talep ve gereksinimleri doğrultusunda finansal hizmet ve ürünlerden yararlanmaktadır. Bu ürün ve hizmetlerden maksimum verim alınabilmesi için finansal okuryazarlık seviyesinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal problemlerini çözüme ulaştırılmaları konusunda fayda sağlar ve bireylerin finansal problemlerle karşılaşmalarına engel olur. Bireylerin tutumlu davranmaya meyilli hale gelmeleriyle yaptıkları birikimler, finansal piyasalarda yatırımcılara ve ülke ekonomisine destek vermektedir. Kişiler bilgi seviyeleri, kendileri için mantıklı olan finansal araçları seçebilme, etkin kararlar verebilme ve istikrarlı olma konularında faydalı olacaktır. Bu istikrar ülke ekonomisini pozitif bir biçimde etkilemektedir (Sönmez, Kılıç 2020: 480).

Son zamanlarda insanların hayattan beklentilerinin artması, geçmiş nesillere oranla daha iyi hayat standartlarını teşvik etmektedir. Dolayısıyla bu durum finansal sistemin de hızlı bir şekilde gelişmesine sebep olmaktadır. Bu etki ile insanlar beklenti ve gereksinimlerini karşılamak adına finansal sisteme yönelmektedirler. Finansal okuryazarlık ile birlikte gelen bütçe planlama tasarruf ve yatırım yönelimi, ekonomik

refahlarının iyileşmesine yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla bireyler kullanacakları finansal araçların potansiyel risk ve faydalarını analiz ederek ve borç alımlarında ve gider hesaplamalarında dikkatli davranarak bütçe kontrollerini sağlayabilirler. Bireylerin mali ürünler ve hizmetler konusundaki bilgilerini kıyaslamaları, daha elverişli mali ürünlere ve hizmetlere odaklanmalarını sağlar. Parasal kararlar, mali bilgiyi kullanarak bireylerin mali yönetimini verimli hale getirmek için alınır. Finansal kararların sonuçları bireylerin yaşam kalitesini etkiler. Finansal okuryazarlığa sahip bireylerin kararları, finansal okuryazarlığı olmayanlara göre daha fazla dikkat ve özen içerir. (Öndeş, Arlı 2020: 102).

1.6.2. Sosyal Refah Üzerindeki Etkisi

Finansal ürün ve hizmetler genellikle finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireylerce onlara daha uygun olduğu düşüncesi ile tercih edilir. Yüksek finansal bilgi düzeyi, bireylerin finansal sistemdeki işleyişi kavrayabilmelerini ve kendilerini finansal risklere karşı koruyabilmelerini sağlar. Bu nedenle, bireylerin uzun vadeli tercihleri, finansal piyasanın daha etkin çalışmasını destekleyecektir. Finansal bilgi seviyelerinin artması, bireylerin finansal sistem hakkında daha fazla bilgi edinme isteğini artırır. Finansal sistemle ilgili artan anlayış, finansal sistemde daha fazla şeffaflık sağlar. Sonuç olarak, bireylerin finansal kararları daha güvenilir bir ortamda yapılacaktır. Bu durum, finansal sistemdeki güvenin uzun vadede artmasına ve finansal sistemin boyutunun genişlemesine katkıda bulunacaktır. Finansal pazarın ilerlemesi, gelecekteki yatırımcılar için elverişli bir yatırım ortamı oluşturur. Yatırım miktarındaki artış, ülkenin büyümesi ve gelişimine önemli katkı sağlar. Finansal okuryazarlık, tasarruf eğilimini ve borçlanma seviyelerini artırması nedeniyle ekonomik refahın artmasında önemli bir role sahiptir. (Bayrakdaroğlu, Bilge 2018: 98).

The Economist'te (2008) yer alan “Getting it Right on the Money” başlıklı makaleye göre, 2008 Küresel Ekonomik Krizi'nin ardından, bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması sebebiyle finansal risklerin farkında olmadıkları ve bu riskleri yönetemedikleri sonucuna varılmıştır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, bireyler borçlarını ödemedikleri sürece faiz oranlarının ve toplam borç miktarlarının artacağını öngörememişlerdir. Finansal bilgi düzeyinin artması,

finansal kurumlar tarafından daha fazla bilgi talep edilmesine yol açacaktır. Finansal bilginin artması, açık, rekabetçi ve düzenli bir piyasa ortamı oluşturacaktır. Finansal sistemin şeffaflığı, yasal sorunların ve şikayetlerin azalmasına da yardımcı olacaktır. Bu durum, finansal sistemin etkinliğini artıracaktır. Ayrıca, yüksek düzeyde finansal okuryazarlığa sahip bireylerin doğru ve daha etkili finansal ürün ve hizmetleri seçmeleri, ekonomik sisteme yansıyacak sorunları azaltacaktır (Yücel, Kuyumcu 2018: 395).

II. BÖLÜM

FINANSAL OKURYAZARLIK İLE İLGİLİ BİLİNMESİ GEREKEN KONULAR

2.1. FINANS İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Çalışmanın bu bölümünde finans ile ilgili kavramlar (finans, finansman, finansal yönetim, finansal kararlar, piyasa kavramı tanımı ve türleri) ele alınmaktadır.

2.1.1. Finans, Finansman ve Finansal Yönetim

İşletmelerin sahip olduğu ve olacağı fonların etkin ve verimli kullanılması finansal yönetim kapsamında ele alınmaktadır. İşletme metodunun esas işlevlerinden biri olan finansal yönetim fonksiyonu, mülkiyetin tedarik edilmesi, finansmanı ve yönetilmesi üzerine özelleşir. Finansal yönetimi tanımlamadan önce finans ve finansman kavramları üzerinde durmak gerekir. Finans, kişi ya da kuruluşların yararlanabileceği para, fon ya da sermayeyi ifade etmektedir. Finansman, kişi veya kurumların ihtiyaç duyduğu para, fon ya da sermayenin (yabancı ve öz kaynaklar dâhil işletmenin tüm fon kaynaklarının) sağlanacağı alanların belirlenmesini ifade eder. Finansal yönetim ise, gereksinim halindeki para, fon veya sermaye miktarının belirlenmesi, sağlanması ve sağlanan fonların yönetimini ifade eder. Bu bağlamda finansal yönetim, şirketin gereksinim duyduğu fonları en mantıklı koşullar ile sağlanması, bu fonların korunması ve etkin olarak kullanımının sağlanması biçiminde tanımlayabiliriz (Büker vd. 1997: 3).

Gerek insanların ihtiyaç ve isteklerinin çeşitlenmesi, çoğalması nedeni ile artan talebin karşılanması gerekse dünyadaki sanayileşmeye bağlı olarak işletmelerin büyümeleri gibi nedenler işletmelerin fon ihtiyaçlarını arttırmış ve fon ihtiyaçlarının karşılanması önemli bir sorun haline gelmiştir. İşletmelerin fonlara olan aşırı talebi, finansal yönetimi uzun yıllar boyunca sadece işletmenin ihtiyaç duyduğu kaynakların sağlanması ve işletmenin nakit varlıklarının yönetilmesi olarak algılanmasına sebep olmuştur. İşletmelerin zaman içinde büyümesi ve etkilerinin gün geçtikçe artması, ortaklık yapılarının çeşitlenmesine ve ortak sayısının artmasına neden olmuştur. Bu durum, yönetim ile ortaklık arasındaki ayrımı ve iletişim ile bilgi teknolojilerindeki

gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak, finansal yönetimin yetki ve sorumlulukları önemli ölçüde genişlemiştir.

Günümüzde, sadece iş yerinin gereksinim duyduğu fonların temin edilmesi değil, bu fonların hangi kaynaklardan sağlanacağı, sağlanan fonların kullanımı, kâr dağıtımına ilişkin kararlar, işletmenin büyüklüğü ve büyüme hızının belirlenmesi, işletmenin piyasa değerinin maksimize edilmesi gibi konular da finansal yönetimin yetki ve sorumlulukları arasındadır.

Finansal yönetimin ana hedefi, şirketin piyasa değerini en üst düzeye çıkarmaktır. İşletmenin piyasa değerinin en üst düzeye çıkarılması, ortakların varlıklarının değerinin (anonim şirketlerde sermaye payının piyasa değeri) en yüksek seviyeye çıkarılmasını sağlar. (Akgüç 1994: 3). İşletmenin piyasa değerini maksimize edilebilmesi adına finans yönetimi ile ilgilenen kişiler risk ve karlılık faktörlerini dikkate alarak pek çok karar vermekte ve bu kararları uygulamak durumundadırlar. Bu kararlar arasında öne çıkan temel kararlar; işletmenin ihtiyaç duyduğu kaynakların sağlanması (finansal kararlar), tedarik edilen fonların hem kısa vadeli hem de uzun vadeli varlık yatırımlarında kullanılması (yatırım kararları) ve kâr dağıtımına ilişkin kararlar bir başka ifade ile dividend kararlarıdır.

Finansal kararlar ve yatırım kararları çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ele alınmaktadır. Ancak çalışmamız ile direkt ilgili olmadığı için kâr dağıtımına ilişkin kararlar (dividend kararları) üzerinde durulmamıştır.

2.1.2. Finansal Kararlar

Finansal kararlar, işletmenin ihtiyaç duyduğu para, fon ya da sermayenin ne kadarının hangi kaynaklardan sağlanacağına ilişkin kararlardır. Büyük ve küçük tüm işletmelerin kurulabilmeleri ve çalışmalarını sürdürebilmeleri belirli bir kaynağa sahip olmalarını zorunlu kılar. İşletmelerin kurulabilmesi ve çalışmalarını sürdürebilmesi için kullanılmaya hazır para ve başka araçların toplamı olarak da tanımlanabilen kaynak tutarı farklı alanlardan temin edilebilir.

İşletmelerin ihtiyaç duyduğu fonlar temel olarak öz kaynak ve yabancı kaynak yoluyla sağlanır. Ortaklar tarafından işletmeye getirilen para ve/veya parayla ifade edilebilen değerler öz kaynak olarak ifade edilir. Öz kaynaklar sonsuz vadeli fon

olarak kabul edilir. Öz kaynaklar; ödenmiş sermaye, sermaye rezervleri, kâr yedekleri, biriken kâr/zararları ve dönem net kâr/zararından oluşmaktadır. Ortak olmayanlar tarafından işletmeye getirilen para ve/veya parayla ifade edilebilen değerler ise yabancı kaynak olarak ifade edilir. Yabancı kaynaklar, geri ödeme sürelerine (vadelerine) göre kısa veya uzun vadeli yabancı kaynaklar olarak sınıflandırılır. Kısa vadeli yabancı kaynaklar bir hesap dönemi içerisinde ödenecek borçlardır. Uzun vadeli yabancı kaynaklar, hesap döneminden daha uzun sürede ödenecek borçları ifade etmektedir. Yabancı kaynaklar arasında; kısa ve uzun vadeli mali, ticari ve diğer borçlar, alınan avanslar, ödenecek vergi ve diğer yükümlülükler, borç ve gider karşılıkları, gelecek aylara/yıllara ait gelirler ve gider tahakkukları ile diğer kısa/uzun vadeli yabancı kaynaklar bulunmaktadır. Hiç kuşkusuz işletmelerin fon kaynakları sadece öz kaynaklar ve yabancı kaynaklar ile sınırlı değildir farklı kaynaklardan da fon sağlanması da mümkündür. Dağıtılmayan kârlar, factoring, leasing, forfaiting, nakit çıkışına sebebiyet vermeyen harcamalar (amortismanlar, karşılıklar, reeskont faiz giderleri ve ilerleyen ayların harcamalarının döneme ilişkin bölümleri) ve kendiliğinden oluşan fonlar (satıcı kredileri, ödenecek vergiler, alınan depozito ve teminatlar) gibi farklı finansman kaynakları da mevcuttur.

Kaynak yapısının oluşumunda, işletmenin kullandığı her kaynağın (öz kaynak dâhil) bir maliyeti olduğu gibi, bu kaynakların maliyetleri birbirinden farklıdır. Finansman kararlarının temelini, işletme varlıklarının hangi kaynakların ne miktarda kullanılarak finanse edileceği oluşturmaktadır. Örneğin işletmenin yatırımlarını yabancı kaynakla mı, öz kaynakla mı yoksa farklı finansman kaynakları ile mi finanse edeceğinin (hangi finansman kaynaklarının ne miktarda kullanılacağını) belirlenmesi gerekmektedir.

Kısa veya uzun vadeli yabancı kaynaklar işletmeye ayrıca faiz yükü de getireceği için borç ödeme gücü belirlenirken bu hususa dikkat edilmelidir. Ancak, ödenen faizlerin gider olarak vergi matrahından düşülebilmesinin kullanılan kaynak maliyeti üzerinde olumlu etki yaptığı göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle kısa veya uzun vadeli borçlar için vergiden sonraki maliyet esas alınmalıdır.

Kullanılan yabancı kaynağın vergi öncesi maliyeti, katlanılan faiz yüküne eşittir.

Vergiden sonraki maliyeti ise vergiden önceki maliyetinden, vergi oranı kadar, daha düşüktür. Kullanılan yabancı kaynağın vergiden sonraki masrafı;

$$\text{Faiz Oranı} * (1 - \text{Vergi Oranı})$$

formülü ile hesaplanır.

Örneğin %20 faizle kullanılan 1.000.-₺ için vergiden önceki maliyet;

$$(1.000 * 0,20) = 200.-₺ \text{ dir.}$$

Vergi oranının %40 olduğunu varsaydığımızda söz konusu 1.000.-₺ için vergiden sonraki maliyet,

$$0,20 * (1 - 0,40) = 0,12 \text{ yani } \%12 \text{ 'dir.}$$

Bu durumda katlanılan maliyet $(1.000 * 0,12) = 120.-₺$ olacaktır. Dolayısıyla vergiden sonraki maliyet (120.-₺), vergiden önceki maliyete (200.-₺) göre %40 oranında (yani vergi oranı kadar) azalmıştır.

Finansal karar alınırken öz kaynaklar dâhil dağıtılmayan kârlar, factoring, leasing, forfaiting, nakit çıkışına sebebiyet vermeyen harcamalar (amortismanlar, karşılıklar, reeskont faiz giderleri ve ilerleyen ayların harcamalarının döneme ilişkin bölümleri) ve kendiliğinden oluşan fonlar (satıcı kredileri, ödenecek vergiler, alınan depozito ve teminatlar) gibi farklı kaynaklardan sağlanan fonların her birinin birbirinden farklı bir maliyeti olduğu unutulmamalıdır.

2.1.3. Yatırım Kararları

Yatırım kavramı; günlük kullanımda, ekonomi, finans ve işletme gibi farklı disiplinlerde farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Yatırım kavramının tanımlanmasındaki bu farklılıklar, kullanıldığı alanlarda yatırımın farklı özelliklerinin vurgulanmasından, bahsedilen kavrama yaklaşım biçiminden kaynaklanmaktadır.

Yatırım terimine ilişkin bir tanımlama yapılmadan önce yatırım yapılabilmesi için gereklilik arz eden, tasarruf kavramına kısaca değinmek gereklidir. Çünkü gerçek ve tüzel kişiler tarafından herhangi bir yatırımın yapılabilmesi için, sürecin öncelikle tasarruf eylemi ile başlaması gerekmektedir.

Gerçek ve tüzel kişiler, gelirlerinin harcamalarını aşan kısmını biriktirme tasarruf etme yönünde ilerlerler ve gelecek zamanda kâra geçmek, servetlerini arttırmak gibi beklentilerle tasarruflarını (birikimlerini) çeşitli alanlarda değerlendirmek isterler. Yatırım sürecinin başlaması için gerekli olan tasarruf, gerçek ve tüzel kişilerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için yaptıkları harcamaları yani tüketimleri sonrasında elde kalan tutardır.

Basit bir tanımlamayla *gelirin tüketilmeyen kısmı* olan tasarruf kavramı, ekonomik anlamda “*tutumlu olmayı*” “*para biriktirmeyi*” ifade eder. Bu nedenle günlük dilde sıklıkla, masrafları kısmak anlamında da kullanılmaktadır. Arapça kökenli olan tasarruf kelimesinin anlamı, Güncel Türkçe Sözlük’te, “*Bir şeyi dilediğinde kullanma otoritesi, kullanım, Tutum, Para biriktirme, artırım* olarak verilmiştir (Güncel Türkçe Sözlük 2023).

Gerçek ve tüzel kişileri tasarruf yapmaya yönelten birçok nedenden söz edilebilir. Gerçek ve tüzel kişileri tasarruf yapmaya yönelten nedenler arasında belki de en önemlisi belirsizliklerle dolu olan “*gelecek*”te ortaya çıkması muhtemel parasal sıkıntılara karşı önceden bir önlem alma, ihtiyatlı davranma güdüsüdür. Bir diğer neden yapılması planlanan daha yüksek miktarda harcamanın halihazırdaki harcama yerine tercih edilmesidir. Bir başka neden ise gelecekte belli bir gelir elde etme ile ilgilidir.

Yukarıda anlatılanların ışığı altında yatırım kavramı genel bir ifade ile ilerleyen dönemlerde gelir elde etme fikriyle tasarrufların herhangi bir alana veya farklı alanlara kanallize edilmesi yani çeşitli yatırım araçlarına aktarılması anlamına gelir. Literatüre bakıldığında yatırım kavramının, ilerleyen zamanlarda uzun vadeli yarar sağlama beklentisiyle kaynak tahsis edilmesi veya bir gerçek veya tüzel kişi tarafından kâr veya hasılat elde etmek amacıyla kaynak tahsis edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Akgüç 1994: 320; Bolak 1998: 134; Ayhan İzmirli 2018: 94).

Daha önce değinildiği gibi; sokaktaki bireylerden (günlük kullanımdan) akademik çevrelere (ekonomi, finans ve işletme gibi farklı disiplinlere) kadar zihinde yatırım kavramını temsil eden bir dizi tanımlamalar konusudur. Söz konusu tanımlamalara aşağıda kısaca yer verilmiştir.

Günlük Kullanımda Yatırım Kavramı: Tasarruf sahiplerinin tasarruflarını

(birikimlerini) fayda sağlamak, servetini arttırmak, gelir elde etmek amacı ile çeşitli araçlara bağlaması tasarruf sahipleri açısından bir yatırımdır. İlerleyen zamanlarda uzun vadeli yarar sağlama beklentisiyle tasarrufların çeşitli yatırım araçlarına aktarılması olarak da ifade edilebilen bu tanımlama yatırım kavramının günlük kullanımdaki tanımıdır. Bu tanımda “yatırım” kavramı sokaktaki insanı dahi kapsamına alacak kadar oldukça geniş bir biçimde ele alınmakta ve akla gelebilecek her husus “yatırım” kavrama dâhil olabilmektedir. Mesela, bir bireyin hisse senedi, tahvil, konut veya araç satın alması, bu birey için bir yatırım anlamına gelir. (İzmirli 2018: 96).

Bu noktada üzerinde durulması gereken mühim bir mesele, tasarrufların (birikimlerin) bağlandığı araçlardan sadece fayda sağlanması durumunda bir yatırımdan söz edilemeyeceği, bu durumun tüketim harcaması olarak kabul edileceğidir. Yatırımdan söz edilebilmesi için tasarrufların (birikimlerin) bağlandığı araçlar, fayda sağlama amacına yönelik olurken, aynı zamanda söz konusu araçların gelir getirici ve servet arttırıcı özelliğinin de bulunması gerekir. Örneğin bir bakkal tarafından alınan bir buzdolabının, bakkalın evinde kullanılması durumunda sadece fayda sağlanması söz konusu olduğu için bu bir tüketim harcamasıdır. Ancak söz konusu buzdolabının işyerinde (bakkal dükkânı) kullanılması durumunda söz konusu buzdolabının hem fayda sağlama amacı hem de gelir kazandıran ve varlık artışı sağlayan nitelikleri vardır, ancak, bu durumda bir yatırımdan söz edilebilir (Özerdem, 1978: 18; Yalçiner, Aksoy 2011: 8).

Ekonomi Biliminde Yatırım Kavramı: Ekonomik bir terim olarak yatırım, sermaye birikimini (üretim araçları totalini) fazlalaştırmak adına yapılan harcamalardır. Ekonomik anlamda bir harcamanın yatırım olması için, üretim kapasitesini arttıracak yeni bir sermaye (yatırım) malına sahip olmaya veya onarım, bakım ya da modernizasyonu hedefliyor olmalıdır. Başka bir deyişle, ekonomi literatüründe yatırım, belli bir dönemde ülkenin sermaye stokuna yani reel üretim araçları toplamına yapılan net ilavelerdir (Çınar 2019: 9).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, ekonomik bir terim olarak yatırımdan söz edebilmek için, ülkenin sermaye stokunda diğer bir ifade ile reel üretim araçları toplamında bir artış ortaya çıkması gerekir. Hisse senedi, tahvil, taşıt veya ev

satın alınması bu işlemi gerçekleştiren açısından günlük yatırım olarak kabul edilse de bu işlemlerden dolayı ülkenin sermaye stokunda bir artış olmayacağı için, ekonomik açıdan bir yatırım yapma durumu söz konusu değildir.

Hisse senedi, tahvil, taşıt veya ev satın alınması servetlerin el değiştirmesinden başka bir şey değildir ve bunun gibi işlemler ekonomik anlamda plasman olarak ifade edilir (Sarıkamış 1995: 19). Ancak daha önce yapılmış olan bir evin satın alınması yerine yeni bir ev yaptırılması durumunda, ülkenin sermaye stokunda bir artış olacağından ekonomik anlamda bir yatırım söz konusudur.

Ekonomik açıdan plasman ile yatırımı kavramları farklı anlamları içerir. Daha önce de değinildiği gibi ekonomik bir terim olarak yatırım, sermaye birikimi üzerine eklenen net ilavelerdir. Plasman ise yalnızca halihazırda bulunan yatırımların el değiştirmesini ifade eder, yeni bir yatırım anlamına gelmemektedir. Paranın veya fonun gerçek yatırım özelliği kazanabilmesi için, bir plasman özelliğinde değil, bir yatırım olması Bu, paranın veya fonun sermaye mallarına yönlendirilmesi gerektiği anlamına gelir (Seyidoğlu 1992: 727).

Finans Biliminde Yatırım Kavramı: Finansal literatürde yatırım, tasarruf sahiplerinin belli bir süre içinde kâr elde etmek amacıyla birikimlerini finansal piyasalarda işlem gören araçlara yönlendirmesi olarak tanımlanır. Diğer bir ifadeyle, belirli bir getiri sağlamak için birikimlerin belirli vadelerde yatırım araçlarına aktarılmasıdır. Bu tür yatırımların üretim gücünü artırmaya yönelik bir amacı yoktur. Finansal yatırımlar spekülasyon amaçlı olabileceği gibi, işletmenin hammadde teminini güvence altına almak amacıyla da yapılmış olabilir. Bu yatırım şeklinde de bir varlığın mülkiyetinin el değiştirmesi mümkündür (Özerdem 1978: 18; Yalçın, Tarhan Mengi, Yılmaz Türkmen, 2013: 32).

İşletme Biliminde Yatırım Kavramı: İşletme bilimi açısından yatırım kavramı, belirli bir üretim gücünün elde edilmesi için işletme varlıklarına (dönen varlıklar ve duran varlıklar) yapılan her türlü harcamadır. Aşağıda dönen ve duran varlık yatırımlarına ilişkin bilgiler verilmektedir.

Dönen Varlık Yatırımları: Dönen varlıklar, nakit ve banka hesaplarında tutulan varlıklarla birlikte genellikle bir hesap dönemi veya işletmenin normal faaliyet dönemi içinde nakde dönüştürülmesi veya tüketilmesi öngörülen varlık unsurlarını içerir. Bir

başka ifade ile dönen varlıklar, bir tesisin faaliyete başlayabilmesi ve işletme faaliyetlerini sürdürebilmesi için kullanılan, kısa sürede paraya çevrilebilme özelliğine sahip varlıklardır.

Finans literatüründe dönen varlıklar Çalışma Sermayesi olarak ifade edilmektedir. İşletmenin üretimine kesintisiz devam edebilmesi, tam kapasite ile çalışabilmesi, likidite riskini azaltması, kredi değerliliğini arttırması açılarından işletme için hayati bir önem taşıyan çalışma sermayesi, işletmenin faaliyetleri sonucu devamlı olarak değişen ve mal veya nakit akışı sağlayan sermayedir. Bir başka ifadeyle çalışma sermayesi, işletmeye hayatiyet veren ve onu statik halden dinamik hale getiren sermayenin tümüdür Bektöre (1970: 15). Çalışma sermayesi Akgüç (1994: 206) tarafından işletmenin kısa süreli, normal olarak bir hesap döneminde paraya çevrilebilir ekonomik değerlere (dönen varlıklara) yaptığı yatırımı ifade eder şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda çalışma sermayesi yönetimi, her bir dönen varlık unsuruna hangi tutarda yatırım yapılacağı ve bu unsurların ne şekilde finanse edileceğinin belirlenmesidir. Bu nedenle dönen varlık yatırımları Çalışma Sermayesi Yönetimi olarak ifade edilmektedir.

Duran Varlık Yatırımları: Duran varlıklar, bir hesap döneminden veya işletmenin normal faaliyet döneminden daha uzun sürelerle, işletme faaliyetlerinin yürütülmesi için elde edilen ve genellikle bir hesap dönemi veya normal faaliyet dönemi içinde nakde dönüştürülmesi veya tüketilmesi öngörülmeleyen varlıkları içerir.

Finans literatüründe duran varlıklar Sabit Sermaye olarak ifade edilmektedir. Bir işletmede duran varlıklara yapılan yatırımlar sabit sermaye harcamaları olarak adlandırılmakta, yatırım planları (sermaye harcamalarının planlanması) ise sermaye bütçelemesi olarak bilinmektedir. Bu nedenle duran varlık yatırımları Sabit Sermaye Yönetimi veya daha çok bilinen şekliyle Sermaye Bütçelemesi olarak ifade edilmektedir.

2.2. TEMEL PARA BİLGİSİ

İnsanların günlük yaşamlarında en sık kullandığı kavramlardan biri para kavramıdır. Paraya dair çok uzun bir tarihi olan ve kesin bir tanımı olmayan çeşitli açıklamalar bulunmaktadır. İktisatçılar genellikle parayı "malların ve hizmetlerin satın alınmasında ve borçların geri ödenmesinde genel olarak kabul edilen bir araç" olarak

tanımlarlar. (Ünsal 2013: 517). Başka bir açıklamaya göre para, iktisadi sistemin genel kabul görmüş bir aracı olarak mübadeleyi sağlar, iktisadi karar birimlerinin değerlerini korur ve malları ile hizmetleri değer biçiminde ifade etmeye imkan tanır. Makro iktisatta para, kâğıt para ve madeni paraların toplamı olarak tanımlanır. Ancak, makro iktisadi sistemde para, yalnızca kâğıt para ve madeni paralarla sınırlı değildir. Aynı zamanda mal ve hizmetlerin mübadelesini sağlayan, genel kabul gören, değer ölçüsü olan ve servetlerini korumalarına olanak tanıyan her şeyi kapsar (Özdurak 2015: 531-532).

Para kelimesi dilimize Farsçadan geçmiştir. Farsça'da küçük parça manasında olan “pare” kelimesinden türeyerek dilimize “para” olarak yerleşmiştir. Lira kelimesi ise Latince de terazi anlamına gelen “libre” kelimesinden türeyerek zamanla “lira” olarak dilimizde yer bulmuştur.

Paranın yeni bir şekli olan kripto para birimlerinin üretilmesi ve işleyişi ile ilgili çalışmaların sürüyor olması, internetin hayatımıza girmesiyle ticarete sınır kavramını ortadan kaldırmıştır. Son zamanlarda dünyadaki devletlere ve bankalara olan güvenin azalmasıyla daha bir önem kazanan kripto paralar, merkezi olmayan ve bankalar gibi araçlar olmadan insanlar arasında transfer edilebilen yeni nesil para birimleri olarak ortaya çıkmıştır. 2008 yılında, henüz kimliği bilinmeyen ve Satoshi Nakamoto takma adını kullanan bir kişi, "Bitcoin: A Peer-To-Peer Electronic Cash System" başlıklı makalesiyle Bitcoin'i tanıtarak 2008 yılında bitcoin.org alan adını almıştır. Ancak Bitcoin'in piyasalarda ödeme aracı olarak kullanılmaya başlanması 2009 yılında olmuştur. Sonrasında birçok alternatif kripto para birimi ortaya çıkmıştır.

2.2.1. Paranın Tarihsel Gelişimi

Para kavramının ortaya çıkmasından önce, insanlar ticarete takas yöntemini kullanmışlardır. Takas yöntemi, malların değerinin topluma göre değiştiği bir sistemdir. İnsanlar ticaret yapmak istediklerinde, ihtiyaç duydukları mallara sahip olan diğer bireyleri bulup takas yapmışlardır. Ancak, takas yöntemiyle yapılan ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde bazı zorluklar yaşanmıştır. Takas edilecek malların eşit değerde olmaması, zorlukların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca, aynı ürünün farklı şehir ve ülkelerde farklı değerlere sahip olması da başka bir problem olarak karşımıza çıkmıştır.

Takas yönteminin en problemlili ve sonunu getiren özelliği, takas konusu olan malların taşınmasının zor oluşudur. Bu gibi problemler takas yönteminin zamanla son bulmasına sebep olmuştur.

Paranın icadı, Lidya medeniyetiyle ilişkilendirilir ve milattan önce 687 yılında kurulan bu medeniyetin ticarete daha fazla ilerlemek istemesi, takas yönteminden daha kullanışlı bir alışveriş aracı bulma arayışına girmesine yol açmıştır. Lidyalıların başkenti Sardes'te bulunan Pactolus Nehri'nden çıkarılan altının, alaşım metalleri (gümüş, tunç, nikel vb.) ile karıştırılarak para üretiminde kullanıldığı düşünülmektedir (Nebil 2018: 3). Ek olarak, dünya çapında tanınmış tarihçi ve gezgin Herodot'un yazılı kayıtları da bu fikri doğrulamaktadır.

2.2.2. Paranın Fonksiyonları

Eskiden fildişi, deniz kabukları, tütün, tuz gibi maddelerin para olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, bir ekonomik sistemde herhangi bir malın para olarak kabul edilebilmesi için taşınması gereken bazı nitelikler bulunmaktadır. Paranın barındırması zorunlu olan bu nitelikler, paranın bir ekonomide üstlendiği fonksiyonları ifade etmektedir. Bu bağlamda, paranın takas için bir araç olarak kullanılması fonksiyonu, hesap birimi (değer ölçümü) olarak fonksiyonu, yatırım yapma ve tasarruf yapma aracı olarak fonksiyonu ve ekonomi politikası aracı olarak fonksiyonu olmak üzere toplamda dört esas fonksiyonu bulunmaktadır.

2.2.2.1. Değişim Aracı Olma Fonksiyonu

İnsanların bir mal veya hizmet satın almak için para kullanması, paranın değişim aracı olma özelliğini gösterir. Para sayesinde insanlar, bir mal veya hizmeti elde etmek için büyük çaba harcamadan ve karmaşık durumlarla uğraşmadan kolayca alabilirler. Bir mal veya hizmeti satın almak için para edinmek içinse öncelikle belirli bir mal veya hizmeti satmak gerekmektedir. Bu nedenle, eski dönemlerde mal veya hizmetlerin takas edilmesiyle yaşanan karmaşa ve zorluklar yerine, paranın kullanılması değişim sürecini çok daha kolay ve sürdürülebilir hale getirmiştir. (TCMB 2023).

Paranın bilinen önemli niteliklerinden biri takas işleminde bir araç olmasıdır. Fakat iktisatçılar, birbirinden farklı iki ürünün mübadelesi için önerilen üçüncü bir

ürüne para demezler. Takas işleminde kullanılacak paranın barındırması gereken nitelikler aşağıda sıralanmıştır (Eğilmez 2014: 92):

- Kullanılacak paranın kolaylıkla bulunabilir olması önemlidir. Standart bir birim fiyata sahip olmalıdır. Ayrıca, en ucuzdan en pahalıya kadar tüm ürünleri almak için yeterli güce sahip olmalıdır. Paraların kolay taşınabilir ve dayanıklı olması gerekir. Bu şekilde geçmişte takas işlemleri esnasında yaşanan problemlerle karşılaşılmaz.
- Her para biriminin standartları olmalıdır. Aynı türden para birimlerinin değerleri aynı olmalıdır.
- Özellikle yüksek değere sahip olan paraların bölünebilir olması gereklidir.

2.2.2.2. Hesap Birimi (Değer Ölçümü) Fonksiyonu

Paranın bir diğer fonksiyonu da değer ölçümüdür, yani hesap birimidir. Bu görevi sayesinde mal ve hizmetlerin sayısal olarak değerlerini ifade etmemize olanak tanır. Bu sayede mal ve hizmetlerin parasal değerleri belirlenir, buna da fiyat denir. Takas yönteminin kullanıldığı para öncesi dönemlerde, mal ve hizmetlerin değerlendirilmesinde büyük zorluklar yaşanmıştır. Bir malın değerini tam olarak belirleyebilmek için birçok hesaplama yapılması gerekmekteydi. Paranın hesap birimi olarak işlev görmesi, bu karmaşayı ve gereksiz hesaplama ihtiyacını ortadan kaldırmıştır (Özyurt 2003: 29).

Paranın hesap birimi olarak işlev görmesi sayesinde her ürün ve hizmetin belirli bir fiyatı vardır. Ancak bu durum genellikle yalnızca bir ülkenin sınırları içinde geçerlidir. Uluslararası işlemlerde ise özel koşullar geçerlidir çünkü döviz kurlarındaki farklılıklar nedeniyle ek işlemler gerekmektedir.

2.2.2.3. Yatırım ve Tasarruf Aracı Olma Fonksiyonu

Günümüzde yatırım ve tasarruf gibi faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlayan temel unsurlardan biri para kavramıdır. Gelir ve gider dengesinde gelirin fazla olması durumunda arta kalan paranın değerlendirilmesi için çeşitli faaliyetler yapılır. Bunların en önde gelenleri yatırım ve tasarruftur. İnsanlar, gelecekte daha iyi, daha lüks ve daha mutlu bir yaşam için para biriktirmek veya bu parayı yatırım yaparak kısa veya uzun vadede kazanç elde etmek amacıyla çaba gösterirler. Bu yatırım ve tasarruflar sırasında

genellikle para tercih edilir. Çünkü para, likiditesi yüksek olması nedeniyle nakit akışını sağlayarak kolayca çevrilebilir (Orhan, Erdoğan 2007: 7). Fakat yüksek enflasyon oranına sahip olan ülkelerde ulusal para biriminde yapılan tasarruflar rasyonel değildir. Bu gibi durumlarda, insanlar tasarruflarını gayrimenkul, altın ve döviz gibi spekülasyon alanlarına yönlendirme eğilimindedirler.

Kredi olarak tasarruf etmek de mümkündür. Örneğin, belirli bir vade ve faiz oranıyla bankadan alınan kredi miktarı, yatırıma yönlendirilerek para kazanılması amaçlanabilir. Ancak, bu tür vadeli işlemlerde kullanılan paranın belirli bir süre boyunca değerini koruması önemlidir (Jevons 2018: 18).

2.2.2.4. Ekonomi Politikası Aracı Olma Fonksiyonu

İktisatçılar, paranın geleneksel üç fonksiyonuna ek olarak, son zamanlarda paranın modern bir fonksiyonu olarak da ekonomi politikası aracı olma fonksiyonunu tanımlamışlardır. Bu fonksiyona göre, ekonomide faiz oranları, yatırımlar, milli gelir düzeyi ve Merkez Bankası'nın belirlediği para arzı miktarı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Para arzının değişmesi, faiz oranlarını, yatırımları ve milli geliri etkileyebilir. Bu nedenle, ekonominin daralma ve genişleme dönemlerinde izlenecek para politikası, para arzındaki değişikliklerle sağlanır.

Para politikası, bir ülkenin para birimi, kredi faizi ve kredi koşullarını kontrol etmek amacıyla merkez bankaları tarafından uygulanan bir dizi işlemdir (Cesur 2010: 155). Başka bir tanıma göre, para politikası, tüzel veya gerçek kişilerin paraya erişim ve maliyet gibi kavramları değiştirmek amacıyla aldıkları kararları ifade eder (Özyurt 2003: 207). Başka bir bakış açısına göre, para politikası, para arzı ve faiz oranları gibi ekonomik göstergelere merkez bankalarının belirli ekonomik hedeflere ulaşmak için müdahale etmesidir (Orhan, Erdoğan 2007: 370).

Para politikası araçları, direkt ve endirekt olmak üzere iki grupta incelenir. Direkt para politikası araçlarında, yetkili kurumlar para ve kredi miktarını, faiz oranlarını ve hacmini belirleme veya kısıtlama yetkisine sahiptir. Direkt para politikası için kullanılan araçlar; faiz oranları ve kredi tavan kontrolleri, finansal yatırım araçlarının yeniden düzenlenmesi, farklılaştırılmış reeskont limitleri, yatırım araçları satın alımına yönelik kredilerin veya tüketici kredilerinin kontrolünün gerçekleştirilmesini sağlayan araçlar benzeri araçlardır (Cesur 2010: 282). Dolaylı para politikası araçları,

piyasadaki arz-talep dengesi dikkate alınarak kullanılır. Bu araçlar, açık piyasa işlemleri, repoya dayalı işlemler, mevduat faaliyetleri, döviz müdahaleleri ve zorunlu karşılık oranları gibi yöntemlerdir (Önder 2005: 55). Politik açıdan, para kavramı iç ve dış politika alanlarında çeşitli hedefler için kullanılır. Paranın uluslararası düzeyde politik bir araç olarak işlev görmesi, o paranın satın alma gücüne ve global olarak değerine bağlıdır.

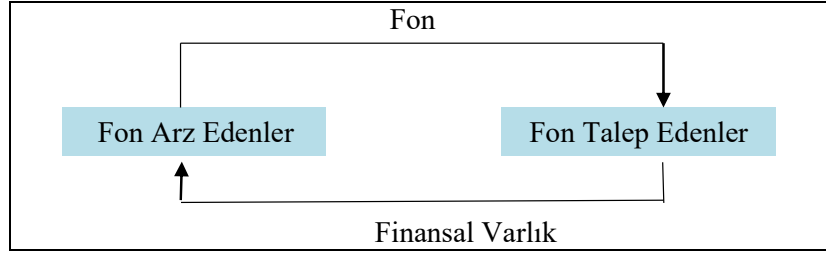
2.3. FİNANSAL SİSTEM

Finansal sistem; bir ülkede fon talep edenler ile fon sağlayanlar arasındaki fon akışını düzenleyen kurumlar, bu akışı sağlayan araçlar ve araçlara dayalı kaynaklar ile bunları düzenleyen yasal ve idari çerçeveden oluşan bir yapı olarak tabir edilir. (Tuncer 1985: 98).

Finansal sistem içinde, bir tarafta gelirlerinin tamamını harcamayan ve fon oluşturan insanlar (tasarruf sahipleri) bulunurken, diğer tarafta gelirlerinden fazla harcama yapması gereken ve fon ihtiyacı olan kesim yer alır. Tasarruf sahipleri, ellerindeki birikimleri çeşitli araçlar ve aracılar aracılığıyla ve yasal düzenlemelerin sağladığı güven ortamında fon ihtiyacı olanlara kullandırarak fon arz ederler (Afşar 2007: 189).

Finansal sistem içinde, fon arz edenler ile fon talep edenler arasındaki fon akışı, doğrudan finansman ve dolaylı finansman olmak üzere iki farklı yöntemle gerçekleşebilir. Direkt finansman metodunda, fon talebinde bulunanlar (tasarruf açığı bulunan ekonomik birimler) ile fon arz edenler (tasarruf fazlasına sahip ekonomik birimler) arasındaki fon ve finansal varlık transferi herhangi bir aracı kurum olmaksızın (doğrudan) gerçekleşmektedir.

Bir başka ifade ile doğrudan finansman metodunda, fon talebinde bulunanlar finansal varlıklarını fon arz edenlere herhangi bir aracı olmaksızın (doğrudan) satmak suretiyle fon ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Doğrudan finansman yöntemi şematik olarak aşağıda (Şekil 4) gösterilmektedir.

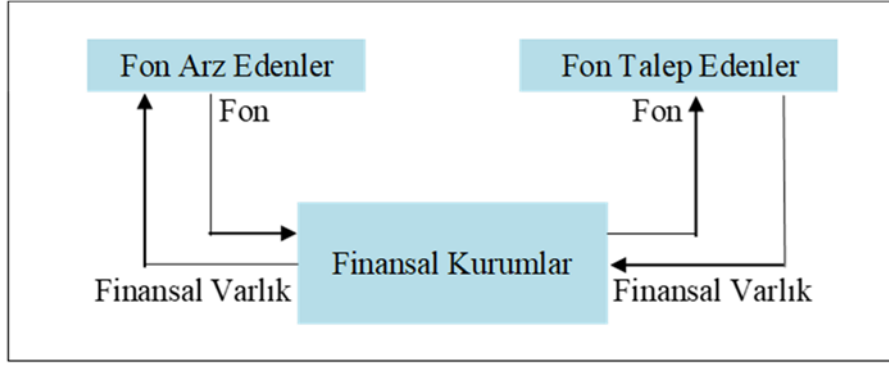

Şekil 4. Doğrudan Finansman Yöntemi

Doğrudan finansman yönteminde, fon ve finansal varlık transferinin gerçekleşmesi için fon arz ve talep taraflar birbirleriyle doğrudan temas kurmak zorundadırlar. Ancak, fon arz ve talep edenlerin sayılarının fazla olması, farklı yörelerde bulunmaları, taraflar arasında miktar ve vade uyumsuzluğu gibi nedenler fonların ve finansal varlıkların taraflar arasındaki aktarımını oldukça zorlaştırmaktadır. Çünkü fon aktarımının gerçekleşmesi, ancak vade, miktar ve risk bakımından uyumlu tarafların birbirlerini bulabilmeleri ile mümkün olacaktır. Bu yüzden, finansal piyasalarda fon talebinde bulunanlar ve fon sunan ekonomik birimlerin doğrudan karşı karşıya gelmeleri genellikle pek mümkün değildir. Bu kesimler arasında fon akışını sağlamak için farklı finansal kuruluşlara gereksinim duyulmaktadır.

Fon talep edenler (tasarruf açığı bulanan ekonomik birimler) ile fon arz edenler (tasarruf fazlasına sahip ekonomik birimler) arasındaki fon ve finansal varlık transferinin bir aracı kurum vasıtası ile gerçekleşmesi dolaylı finansman yöntemidir.

Farklı bir deyişle, dolaylı finansman yönteminde fon talep edenler (tasarruf açığı bulanan ekonomik birimler) ile fon arz edenler (tasarruf fazlasına sahip ekonomik birimler) arasındaki fon ve finansal varlık transferi finansal kurumlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Tasarruf fazlasına sahip ekonomik birimler (fon arz edenler), fonlarını finansal kurumlara aktarmaktadırlar. Tasarruf açığı bulanan ekonomik birimler ise (fon talep edenler) fon ihtiyaçlarını finansal kurumlarda toplanan fonlardan karşılamaktadırlar. Dolaylı finansman yöntemi şematik olarak aşağıda (Şekil 5) gösterilmektedir.

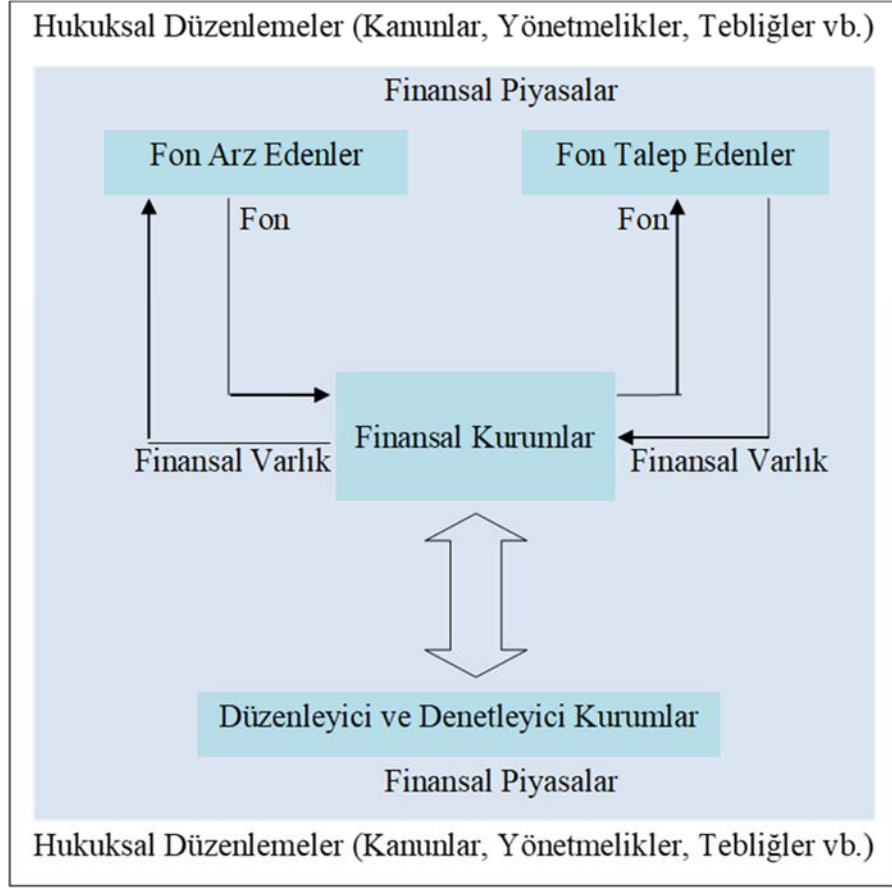
Şekil 5. Dolaylı Finansman Yöntemi

Günümüz ekonomik sistemlerinde fon arz eden ve fon talep eden ekonomik birimler arasında fon transfer işlemlerinin doğrudan gerçekleştirilmesi sınırlı olduğundan, bu işlev genellikle finansal kurumlar tarafından yerine getirilmektedir. Bu şekilde, fon sunanlarla fon talep edenler arasında doğrudan iletişim kurma ve karşılıklı olarak birbirlerini bulma zorluğu, finansal kurumlar vasıtasıyla ortadan kalkmaktadır. Bu kurumlar hem fon sağlayanlara hem de fon talep edenlere hizmet sunarlar. Öte yandan finansal kurumlar; vade ve miktar ayarlaması yapma, fonların ve finansal varlıkların taraflar arasındaki aktarımını kolaylaştırma gibi birtakım fonksiyonları da yerine getirmektedir.

Yapısı ve nitelikleri ülkeler arasında farklılık göstermesiyle finansal sistem temel olarak;

- Finansal piyasalar,
- Fon sağlayanlar ve fon ihtiyacı olanlar,
- Finansal kurumlar,
- Finansal varlıklar ve
- Düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar ve hukuksal düzenlemelerden oluşmaktadır.

Finansal sistemde yer alan; finansal piyasalar, fon sağlayanlar ve fon ihtiyacı olanlar, finansal kuruluşlar, finansal varlıklar, finansal piyasaların işleyişini düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar şematik olarak aşağıda (Şekil 6) gösterilmektedir.

Şekil 6. Finansal Sistem

Finansal sistemde yer alan; fon sağlayanlar ve fon ihtiyacı olanlar, finansal kuruluşlar ve finansal piyasaların işleyişini düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar hakkında aşağıda bilgi verilmektedir. Finansal piyasalar ve finansal varlıklar ise ayrı bir başlık altında ele alınmaktadır.

Fon Arz Edenler Fon Talep Edenler: Ekonomik faaliyetlerin gelişmediği ekonomilerde, ekonomik birimler genellikle yatırım faaliyetlerini, bireysel tutumları ile, tasarruf-yatırım balansını kendi içlerinde sağlarlar. Fakat, ekonomik faaliyetlerin genişlediği bir toplumda tasarruf ve yatırım farklı nedenlerle farklı birimler tarafından gerçekleştirilebilir. Bu şekildeki ekonomik faaliyetleri yürütenler; *Hane Halkı, İşletmeler* ve *Devlet* olarak gruplandırılabilir.

Bu gruplar, faaliyetlerine bağlı olarak, hem tasarruf fazlasına sahip olanlar (fon arz edenler) hem de tasarruf açığı olanlar (fon talep edenler) olarak sınıflandırılabilir. Fon arz edenler, gelirleri tüketimlerinden fazla olan ve potansiyel bir fon kaynağı olan ekonomik birimlerdir. Herhangi bir ekonomik birimin, kendi tasarrufunu aşan bir

yatırım yapmak istemesi, dış kaynaklara başvurmasını gerektirir. Bu durumda olan ekonomik birimler fon talep edenler olarak adlandırılır (Çonkar 1988: 33).

Bireylerin gelirleri ve harcamaları, zaman içinde değişebilir ve farklılık gösterebilir. Gelirler bazen ihtiyaçların en üst düzeyde olduğu dönemlerde en düşük seviyede olabilir. Bu durumda gelirler ile harcamalar arasında tam bir denge sağlamak her zaman mümkün olmayabilir. Gelirden daha az harcama yapılması durumunda tasarruf fazlası ortaya çıkarken, gelirden daha fazla harcama yapılması durumunda ise tasarruf açığı oluşur. Tasarruf fazlasına sahip olan bireylerin toplamı (hane halkı) fon arz edenleri, tasarruf açığı bulunan bireylerin toplamı (hane halkı) ise fon talep edenleri oluşturur.

İşletmeler bir taraftan günlük faaliyetlerini yürütürken öteki yandan işlerini bir üst seviyeye taşımak, yeni yatırımlar yapmaya başlamak adına fona gereksinim duyarlar. İşletmelerin gereksinim duyduğu fon işletme içi kaynaklarla (sermaye, dağıtılmayan kârlar vb.) sağlanamıyorsa, dış kaynaklara başvurulur. Ancak tüm işletmeler, fon ihtiyacı içinde olmayabilir. Bazı işletmeler fon fazlası verebilirler. Tüm işletmeler birlikte değerlendirildiğinde, bazı işletmelerde tasarruf fazlası bazı işletmelerde de tasarruf açığı ortaya çıkar. Tasarruf artanı bulunan işletmeler fon arz edenleri, tasarruf açığı bulunan işletmeler ise fon talep edenleri oluşturur.

Devlet bir ülkenin ekonomi anlamında gelişmesi için gerekli etkin yatırımların, sosyal harcamaların yapılmasında belirleyici rol oynar ve bu şekildeki kamu giderlerini topladığı vergi, resim, harç vb. gelirler ile gerçekleştirir. Devlet, topladığı vergi, resim, harç vb. gelirlerin kamu harcamalarından fazla olması halinde, tasarruf fazlasına sahip yani fon arz eden birim statüsündedir. Fakat, devletin sosyal devlet ilkesi gereği bazı kamu hizmetlerini kâr amacı taşımaksızın sunması gerekebilir. Bu durumda kamu gelirleri, genellikle bu kamu harcamalarını karşılamak için yeterli olmayabilir. Devletin kamu harcamalarını finanse etmek için finansal piyasalardan fon toplama girişimleri, devleti fon talep eden birim statüsüne dahil eder. Günümüzde, sosyal devlet anlayışı çerçevesinde devletin tasarruf fazlasına sahip olması, yani fon arz eden birim statüsünde olması oldukça zor bir durumdur.

Finansal Kurumlar: Temel aktifleri büyük ölçüde finansal araçlardan oluşan, işlemlerini bu araçlar üzerinde yoğunlaştıran ve dolayısıyla gelirlerini genellikle finansal araçlarla ilgili faaliyetlerden elde eden kurumlardır (Canbaş, Doğukanlı 2007: 157).

Finansal piyasalarda fon ihtiyacı duyanlar ile fon sağlayanlar arasında fon akışını gerçekleştirmek üzere kurulan ve bu çalışan kuruluşların ana niteliği, bilançolarının aktif ve pasiflerinin büyük ölçüde finansal varlık ve borçlardan oluşmasıdır. Bu özellik, finansal kurumları, finansal olmayan sınai, ticari ve hizmet alanında etkin olan işletmelerden ayırmaktadır.

Finansal kurumlar, finansal hizmetler sunarak müşterilere destek olan kuruluşlardır. Bu kurumlar, aşağıda listelenen çeşitli hizmetleri sağlamaktadır;

- i) Müşterilerin finansal varlıklarının alım satımını gerçekleştirmek,
- ii) Kendi hesapları üzerinden finansal varlık alım satımı yapmak,
- iii) Müşterilerin talep ettiği finansal araçları ihraç etmek veya düzenlemek ve bunların piyasada diğer katılımcılara satışını veya pazarlamasını yapmak,
- iv) Finansal piyasalarda işlem yapmak isteyenlere yatırım danışmanlığı sağlamak,
- v) Finansal piyasalarda faaliyette bulunmak isteyenlere profesyonel portföy yönetimi hizmeti sunmak (Ceylan, Korkmaz 2000: 84).

Bir ülkedeki finansal kurumların yapısı ve çeşitleri, o ülkenin tarihi mirası, sosyal ve ekonomik yapısı ile hukuk düzeni tarafından belirlenir. Bu sebeple, finansal sistemde aracılık görevini üstlenen finansal kurumlar ülkeden ülkeye değişiklik gösterir. Ancak bütün ülkelerde mevduat (ticaret) bankaları, merkez bankaları, sigorta şirketleri, emeklilik ve yardımlaşma sandıkları, tasarruf ve banka sandıkları, kalkınma bankaları ve yatırım ortaklıkları bu aracılık fonksiyonunu üstlenmiş kurumlar, finansal sistemin temel taşları olarak öne çıkmaktadır (Sarıkamış 1995: 97).

Finansal kurumlar faaliyet alanları, fonksiyonları, resmi yapıları vb. kıstaslara göre farklı açılardan sınıflandırılabilir. Örneğin; Para Piyasaları Kurumları ve Sermaye Piyasası Kurumları şeklinde bir sınıflandırma yapılabilir. Finansal kurumlar farklı bir

görüŖe göre; Bankalar, Sermaye Piyasasında Faaliyet Gösteren Finansal Kurumlar ve Yarı Finansal Kurumlar Ŗeklinde de sınıflandırılmaktadır.

Finansal kurumları fonksiyonlarına göre Para Yaratan Finansal Kurumlar ve Para Yaratmayan Finansal Kurumlar olarak sınıflandırılabilir.

i) Para yaratan finansal kurumlar, fon arzı ve talebinin büyük bir kısmını dengeleyen ve satın alma gücü oluŖturan kurumlardır. Bu kurumlar, küçük birikimlerin nakit olarak saklanması ve ekonomiden izole edilmesini engelleyerek birikimlerin artmasına ve kullanılabilir hale gelmesine olanak tanır. Ayrıca, kaydı para (banka parası) oluŖturarak ekonomide yatırım için kullanılabilir fon miktarını artırır¹ (CanbaŖ, Doğukanlı 1995: 95). Para yaratan finansal kuruluŖlar; Merkez Bankaları, Katılım Bankaları (İŖlam Bankaları) ve Mevduat (Ticaret) Bankalarıdır.

ii) Para yaratmayan finansal kurumlar ise, kendileri satın alma gücü oluŖturmadan topladıkları fonları kredi veren kuruluŖlardır. Para yaratmayan finansal kurumlar; Kalkınma ve Yatırım Bankaları, Sigorta Kurumları, Sermaye Piyasası Kurumları ve Borsalardır.

Düzenleyici ve Denetleyici KuruluŖlar: Etkin bir finansal sistem, tasarrufların mobilitesine ve kaynakların en kısa yoldan yatırımlara tahsisine imkân vererek ülkelerin ekonomik gelişmelerine çok önemli katkılar sağlamaktadır. Finansal sistemin fonksiyonlarını yerine getirememesi, kaynakların dağılımı ve etkin kullanımının sektöre uğraması nedeniyle ekonomik büyüme veya ekonomi üzerinde önemli problemlerin ortaya çıkmasına neden olmakta ve finansal piyasalarda yaŖanan sorunlar, finansal piyasaların duyarlı ve kırılgan yapısı nedeniyle ulusal ekonomide ciddi zararlara neden olabilmektedir (England 1991: 120).

Finansal sistem etkinlik alanı olan kuruluŖlar, çoğu zaman kendi paralarını değil, yatırımcıların paralarını yönetmektedir. Bu sebeple finansal piyasalarda oluŖabilecek problemler sadece ekonomik büyüme veya ekonomi üzerinde değil aynı zamanda tasarruf sahiplerinin finansal sisteme olan güvenlerinin kaybolması ve dolayısı ile toplum düzeni üzerinde de olumsuz etkiler yaratabilecektir.

¹ Kaydı para, bankaların mevduatlarından, mecburi karşılıkları ayırdıktan sonra, kredi vererek oluŖturdukları paradır. Bankalar aracılığıyla efektif kullanmaksızın tedavül eden (dolaşımda bulunan) satın alma gücünü ifade eder.

Yukarıda belirtilen olumsuzlukların önüne geçilebilmesi için finansal piyasalarda kuralların sıkı bir şekilde belirlenmesi ve bu sektörde faaliyet gösterenlerin yakından izlenmesi ve denetlenmesi büyük önem taşımaktadır. Finansal sistemin beklenen fonksiyonlarını en etkin şekilde yerine getirebilmesi ve sistemin düzgün bir şekilde işleyebilmesi için, finansal sistemin işleyişinden sorumlu düzenleme ve denetleme otoritelerine gereksinim vardır. Finansal piyasaların düzenlenmesi ve denetlenmesine yönelik düzenlemeler;

- i) Yatırım yapacak kişilerin bilgi eksikliğini gidermeye yönelik önlemler,
 - ii) Finansal sistemin düzgün çalışmasına yönelik düzenlemeler,
 - iii) Devletin para politikalarının kontrolünü sağlamaya yönelik düzenlemeler
- olarak üç temel grupta toplanabilir.

Türkiye'de bu konunun önemi son yıllarda daha iyi anlaşılmış ve kural belirleme ile denetim yapma görevi verilen kurumların önemi artmıştır. Türk finansal sisteminde güven ve istikrarın sağlanmasıyla birlikte tasarruf sahipleri ile yatırımcıların hak ve menfaatlerinin korunması çeşitli kurumların sorumluluğundadır. Söz konusu kurumlar;

- i) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB),
- ii) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK),
- iii) Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)
- iv) Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü (SGM) ve
- v) Sigorta Denetleme Kurulu (SDK) olarak sayılabilir.

Ayrıca Türk finansal sisteminde finansal kurumların yükümlülüklerini yerine getirememeleri durumunda tasarruf sahipleri ve yatırımcıların alacaklarını garanti eden üç farklı koruma/güvence fonu bulunmaktadır. Bunlar;

- i) Tasarruf mevduatı sahiplerine yönelik Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF),
- ii) Sermaye piyasalarında küçük yatırımcılara yönelik Yatırımcıları Koruma Fonu ve

iii) Sigortacılık alanında ise Güvence Hesabıdır.

Ayrıca, Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) Başkanlığı, Rekabet Kurumu ve Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) gibi diğer kamu otoriteleri de kendi görev alanlarıyla alakalı konularda finansal kurumlar üzerinde düzenleme ve denetleme yetkisine sahiptir.

2.4. PİYASA KAVRAMI VE FİNANSAL PİYASALAR

Çalışmamızın bu bölümünde finansal piyasalar ve türleri hakkında bilgi verilecektir. Ancak konunun daha iyi anlaşılması açısından önce genel olarak piyasa kavramı tanımı ve türleri üzerinde durmakta fayda vardır.

2.4.1. Piyasa Kavramı Tanımı ve Türleri

Piyasa kelimesi, etimolojik olarak İtalyanca “meydan” anlamına gelen “piazzza” sözcüğünden gelmektedir ve satıcıların mal satmak amacıyla alıcılarla bir araya geldiği yer anlamındadır. Piyasa kavramı, mal ve hizmetlerin fiyatlarının belirlendiği, alıcılar ve satıcılar arasındaki etkileşimin yaşandığı, mal ve hizmet alışverişinin gerçekleştirildiği bir platform veya alan olarak tanımlanabilir. (Sarıöz, Gökten 2013: 128).

Piyasa kavramı, geçmişte alım ve satım işlemlerinin gerçekleştiği, alıcılar ile satıcıların bir araya gelip etkileşimde bulunduğu mekân veya yer olarak tanımlanmaktaydı (Tuncer 1985: 120). Ancak günümüzde, gelişen teknolojinin getirdiği imkânlarla artık alıcı ve satıcının bir yerde (mekânda) fiziki olarak buluşmalarına gerek kalmamıştır.

Günümüzde her ne kadar alıcı ve satıcının bir yerde (mekânda) fiziki olarak buluşmaları mümkün ise de alıcı ve satıcı farklı yerlerde (mekânlarda) olsalar dahi her türlü mal veya hizmeti internet üzerinden hizmet veren alışveriş siteleri sayesinde talep ve arz işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. Dolayısıyla günümüzde piyasa kavramı sadece bir yer (mekân) olarak değil, aynı zamanda bir malın satan ve satın alacak olan kimseler arasındaki iletişimin gerçekleşmesini sağlayan her türlü organizasyon, her türlü teknik fırsat olarak anlaşılmaktadır. Bu bağlamda piyasa kavramı mekândan soyutlanmış bir kavram olarak kabul edilebilir. Dolayısı ile piyasa somut bir yer olabileceği gibi sanal bir ortam da olabilmektedir.

Nitekim Kurar ve Çetin tarafından piyasa kavramı, arz ve talep dengesi doğrultusunda oluşan fiyatlar üzerinden her türlü mal veya hizmetin alım satımının gerçekleştirildiği sistemlerdir (Kurar, Çetin 2016: 404).

Yapılan açıklamalar ışığında piyasa kavramı, alıcı ve satıcıların fiziksel veya elektronik ortamda buluşarak belirli kurallar çerçevesinde alım satım yaptıkları ve arz ile talebin bir araya gelerek işlem gördüğü yerler olarak tanımlanabilir. Piyasalar farklı kriterlere göre değişik biçimlerde sınıflandırılabilir. Örneğin; piyasada yer alan alıcıların, satıcıların sayılarına ve rekabet durumuna göre², alışverişe konu olan malların niteliğine göre³ ve piyasanın genişliğine göre⁴ piyasa türleri olarak bir sınıflandırma yapılabilir. Bununla birlikte piyasalar temelde, alım satımına konu olan ekonomik değere göre;

- i) Reel Piyasalar ve
- ii) Finansal Piyasalar

olarak iki başlık altında toplanır.

Mal ve hizmet arz ve talebinin kesiştiği alanlar olan reel piyasalar, nihai ürünlerin tüketicilere sunulduğu Nihai Ürün ve Hizmet Pazarları ile üretim faktörleri

² Piyasada Yer Alan Alıcıların, Satıcıların Sayılarına ve Rekabet Durumuna Göre

- Tam Rekabet Piyasası,
- Tekel (Monopol) Piyasası,
- Eksik Rekabet Piyasası

○ Alıcılar Yönünden:

- Monopson Piyasalar (Tek alıcı, çok sayıda satıcı),
- Oligopson Piyasalar (Az sayıda alıcı, çok sayıda satıcı)
- Düopson Piyasalar (İki alıcı, çok sayıda satıcı),
- Triopson Piyasalar (Üç alıcı, çok sayıda satıcı)

○ Satıcılar Yönünden:

- Monopol Piyasalar (Tek satıcı, çok sayıda alıcı),
- Oligopol Piyasalar (Az sayıda satıcı, çok sayıda alıcı)
- Düopol Piyasalar (İki satıcı, çok sayıda alıcı),
- Triopol Piyasalar (Üç satıcı, çok sayıda alıcı),
- Monopolcu Rekabet Piyasası (Çok satıcı, çok alıcı)

³ Alışverişe Konu Olan Malların Niteliğine Göre

- Mal ve Hizmet Piyasaları,
- Faktör Piyasaları

⁴ Piyasanın Genişliğine Göre

- Yöresel Piyasalar,
- Bölgesel Piyasalar,
- Ulusal Piyasalar,
- Uluslararası Piyasalar

ve ara girdilerin üreticilere sağlandığı Üretim Faktör Pazarları olmak üzere iki farklı piyasadan oluşur.

Mal ve hizmet piyasaları, tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olan ürünlerin alım satımının gerçekleştiği ticaret alanlarıdır. Başka bir deyişle, nihai ürünlerin tüketicilere sunulduğu ve piyasa fiyatlarının belirlendiği yerlerdir. Üretim faktör piyasaları ise müşteriye finalde ulaşan nihai mal ve hizmetlerin üretiminde takip edilen üretim faktörlerinin⁵ temin edildiği, üreticilere sunulduğu ve üretim faktörlerinin fiyatları belirlendiği piyasalardır.

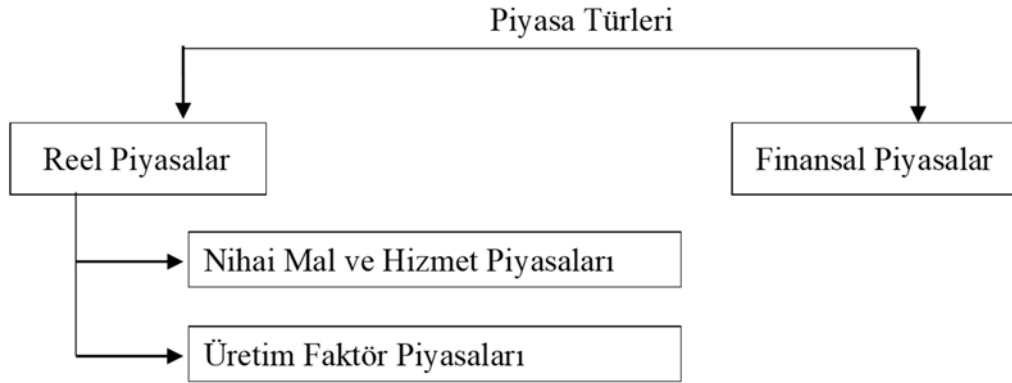
Mal ve hizmet piyasaları ile üretim faktör piyasalarının temel aktörleri, talepte bulunanlar ve arz edenlerdir. Mal ve hizmet piyasalarının alıcıları olan tüketiciler üretim faktör piyasalarının satıcılarıdır. Diğer yandan, mal ve hizmet piyasalarının satıcıları olan üreticiler üretim faktör piyasalarının alıcılarıdır.

Finansal piyasalar ise, reel piyasaların işleyebilmesi için ihtiyaç duyulan fonların ve bu fonlar karşılığında finansal varlıkların işlem gördüğü (fonların ve finansal varlıkların el değiştirdiği) piyasalardır.

Bu bağlamda her ulusal ekonominin, reel piyasaları oluşturan nihai mal ve hizmet piyasaları, üretim faktör piyasaları ile finansal piyasalar olmak üzere üç önemli piyasanın ayakları üzerinde durduğu ifade edilebilir.

⁵ Üretim faktörleri, bir ürünün oluşturulabilmesi için ihtiyaç duyulan unsurlardır. Klasik ekonomide üretim faktörleri; emek, (işgücü-insan gücü), sermaye ve doğa (tabiat-doğal kaynaklar, toprak) olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmaktadır. Son yıllarda ekonomi literatüründe yukarıdaki öğelere “girişimci (müteşebbis)” ve “teknoloji” faktörlerinin de eklendiği görülmektedir.

Piyasa türlerini aşağıdaki gibi (Şekil 7) göstermek mümkündür.

Şekil 7. Piyasa Türleri

2.4.2. Finansal Piyasalar ve Türleri

Finansal piyasalar, tasarrufların daha etkin şekilde yatırıma dönüştürülmesini sağlayan, fon arz edenlerle fon talep edenler arasındaki fon akışını yönlendiren ve bu işlemi finansal araçlar aracılığıyla gerçekleştiren piyasalardır. Bu tanıma göre, finansal piyasalar; fon talep edenlerin ihtiyaç duydukları fonları sağladığı ve finansal varlık ihraç ederek bu fonları elde ettikleri piyasalardır (Ertuna 1987: 78; Ritter, Silber 1991: 114; Ceylan, Korkmaz 2000: 95).

Finansal piyasalar, tasarruf sahiplerinin birikimlerini ekonomiye aktarmalarını sağlayarak yatırım yapma imkanı oluşturur. Bu sayede ekonomideki fonlar, yatırım projelerine yönlendirilerek ekonomik büyümeye katkı sağlanır (Güleç, 2019: 15).

Finansal piyasalar, fonların ve finansal varlıkların alınıp satıldığı platformlar olarak da tanımlanabilir ve çeşitli kriterlere göre farklı şekillerde sınıflandırılabilirler. Aşağıda finansal piyasaların farklı kriterlere göre sınıflandırılması yer almaktadır (Seyidoğlu, 1992: 135; Canbaş, Doğukanlı 1995: 99).

- Fonların Ödünç Veriliş Sürelerine Göre;
 - Para Piyasaları,
 - Sermaye Piyasaları.
- Örgütlenme Derecelerine Göre;

- Örgütlenmiş Finansal Piyasalar,
- Örgütlenmemiş Finansal Piyasalar.
- İşlemlere Göre;
 - Birincil Piyasalar,
 - İkincil Piyasalar.
- Kullanılan Finansal Varlıklara Göre;
 - Hisse Senetleri Piyasası,
 - Devlet Tahvilleri Piyasası,
 - Şirket Tahvilleri Piyasası,
 - Konut Kredileri Piyasası,
 - Döviz Piyasası,
 - Altın Piyasası,
 - Tüketim Kredileri Piyasası.
- Piyasanın Yöresel Olup Olmamasına Göre;
 - Bölgesel Finansal Piyasalar,
 - Ulusal Finansal Piyasalar,
 - Uluslararası Finansal Piyasalar.

Finansal piyasalar genellikle ödünç verilme sürelerine göre Para Piyasaları ve Sermaye Piyasaları olarak sınıflandırılır. Bu iki piyasa türü, finansal sistemin ayrılmaz bir parçasıdır ve kaynakların dağıtımında, risk yönetiminde ve ekonomik faaliyetlerin kolaylaştırılmasında önemli roller oynarlar. Para ve sermaye piyasaları, fonların aktarılmasını ve finansal araçların değişimini sağlayan bir platform işlevi görürler. Para ve sermaye piyasalarındaki ayrım finansal varlıkların işlem görme süresine ve katılımcılarının niteliklerine göre yapılmaktadır. Bir yıldan az süreli kısa vadeli olarak nitelendirilen borçlanma araçlarının işlem gördüğü piyasalar para piyasaları, bir yıldan fazla süreli uzun vadeli olarak nitelendirilen borçlanma ve ortaklık araçlarının işlem gördüğü piyasalar ise sermaye piyasası olarak ifade edilmektedir (Aydın 2016: 57-65).

Para ve sermaye piyasalarıyla ilgili olarak aşağıda bilgi verilmektedir.

Para Piyasaları: Para piyasaları, genellikle kısa vadeli likidite ihtiyacı olan kurumlar ile likidite fazlasına sahip olan kurumların bulunduğu piyasalardır. Bu piyasalar, finansal sistemin parçası olup, bireylerden bağımsız ve standart koşullara tabi kısa vadeli kaynak arz ve talebinin karşılandığı bölümlerdir. Para piyasalarında genellikle işlem gören finansal araçlar, vadesi bir yıldan daha kısa olan ve likiditesi yüksek olan enstrümanlardır. Bu piyasalarda sürenin üst sınırı genellikle bir yıl olarak kabul edilir (Ertuna 1982: 127). Para piyasalarının önemli özelliklerinden biri, kısa vadeli fon sağlama ve kısa vadeli kredi verme işlevlerini yerine getirmesidir. Bu piyasalarda, kısa vadeli likidite ihtiyacı olan kurumlar kolaylıkla fon bulabilirken, likidite fazlasına sahip olanlar da kısa vadeli yatırım yapma fırsatına sahip olurlar. Öte yandan, para piyasalarında kredi veren ile kredi alan arasında genellikle kişisel bir ilişki bulunmaz; işlemler genellikle kurumsal ve standart hizmetler çerçevesinde gerçekleşir (Christy, Roden 1976: 61).

Para piyasasında bulunan borçlanma araçları arasında; hazine bonoları, ticari senetler, mevduat sertifikaları, finansman bonoları, repo ve ters repo işlemleri, varlık teminatlı menkul kıymetler gibi enstrümanlar yer almaktadır. Bu enstrümanlar, kısa vadeli likidite sağlamak ve yatırım yapmak isteyen kurum ve bireyler tarafından kullanılır. Para piyasasının katılımcıları arasında ise hükümetler, finansal kurumlar, şirketler ve kısa vadeli yatırımlar için güvenli ve likit bir seçenek arayan bireysel yatırımcılar yer alır. Ancak en büyük arzı sağlayan katılımcılar genellikle öncelikle devlet ve ardından ticari bankalar olmaktadır (Özgürel 2005: 53).

Türkiye ve dünya genelinde, en etkin finansal piyasalar arasında önemli bir yere sahip olan para piyasaları, çeşitli işletmeler ve bankalar tarafından yoğun ilgi görmektedir. Bu piyasalar, kısa vadeli likidite ihtiyaçlarını karşılamak, yatırım yapmak ve riskleri yönetmek isteyen kuruluşlar ve bireyler için önemli bir araç sağlarlar. Hem likidite sağlayıcılar hem de likidite ihtiyacı olanlar için cazip fırsatlar sunarlar. Bu nedenle, para piyasaları finansal sistem içindeki aktörler arasında kritik bir rol oynarlar ve ekonomik aktivitenin sürdürülebilirliği için önemlidirler (Mishkin, Eakins 2012: 82). Türkiye'de para piyasası, Bankalararası Piyasa, Merkez Bankası Piyasası ve Takasbank Piyasası olmak üzere üç farklı piyasadan oluşur. Bu

piyasalarda, Türk lirası cinsinden işlemler yapılmaktadır. Ancak, para birimi yabancı para olduğunda, para piyasasının yerini Forex (Döviz) piyasası alır. Forex piyasası, döviz çiftleri arasında ticaret yapılabilen küresel bir piyasadır ve yatırımcılara geniş bir likidite ve yatırım fırsatı sunar.

Para piyasaları, organize ve organize olmayan (tezgâh üstü) piyasalar olmak üzere iki temel kategoriye ayrılabilir. Organize para piyasaları, belirli bir düzenleme ve denetim altında işleyen piyasalardır. Bu piyasalarda gerçekleşen işlemler belirlenmiş kurallara uygun olarak gerçekleşir. Organize olmayan piyasalar ise genellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin esnek kurallar çerçevesinde adeta pazarlık usulüne göre işlem yaptığı piyasalardır. Bu piyasalarda işlemler, belirli bir düzenleyici otorite tarafından denetlenmez ve genellikle katılımcılar arasında doğrudan görüşmelerle gerçekleştirilir. Örgütlenmemiş piyasalara örnek olarak döviz büroları ve bireysel ticaretler verilebilir.

Sermaye Piyasaları: Sermaye piyasaları, genellikle orta ve uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasalardır. Bu piyasalarda geniş bir yelpazede finansal araçlar işlem görür, bu araçlar arasında kredi, döviz, hisse senetleri, tahviller, altın gibi çeşitli menkul değerler bulunmaktadır. Sermaye piyasaları, işletmelerin kaynak yetersizliği sorununu çözmede hisse senetleri ve tahvillerini rahatça pazarlayabilecekleri bir ortam sunar. Bu piyasalarda alıcılar ve satıcılar, belirli bir dönem boyunca yatırım yapmayı veya finansman sağlamayı amaçlarlar (Büker vd. 1997: 180). Doğru, sermaye piyasaları ayrıca birikimlerin yatırımlara dönüştürülmesi ve bu yatırımların hisse senetleri, tahviller gibi finansal araçlara yatırılmasını sağlayan bir mekanizma sağlar. Bu mekanizmalar, yatırımcıların sermaye piyasasında işlem yapmalarına ve istediklerinde bu finansal varlıkları nakde çevirmelerine olanak tanır. Bu durum, yatırımcıların birikimlerini çeşitli yatırım araçlarına yönlendirmelerine ve sermaye piyasasında likidite sağlanmasına katkıda bulunur.

İşletmeler açısından uzun vadeli borç ve öz kaynak sermayelerinin karşılaştığı yerler olan sermaye piyasaları, küçük tasarruf sahiplerine de cazip gelir imkânı sağlar (Johnson 1996: 87). Sermaye piyasasını oluşturan çeşitli finansal araçlar, yatırımcıların tasarruflarını çeşitlendirerek karşılaşılabilecekleri riskleri azaltmalarına ve getirilerini artırmalarına yardımcı olur. Bunlar arasında en önemlileri hisse senetleri

ve tahvillerdir. Ayrıca, repo ve ters repo işlemleri, fonlar ve yatırım ortakları, vadeli işlem sözleşmeleri, opsiyonlar ve swaplar gibi diğer finansal araçlar da bulunmaktadır. Tasarruf sahipleri, çeşitli finansal araçlarla daha fazla tasarruf yapma eğiliminde olabilirler ve bu durum, artan yatırım hacmiyle sermaye birikimini destekler. Bu durum, ekonomik büyümeyi hızlandıran oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Şirketlerin ve devletlerin uzun vadeli finansman ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılan sermaye piyasası, çeşitli finansal araçlar aracılığıyla kurumların büyümesini, yatırım yapmalarını ve projelerini finanse etmek için gerekli kaynakları sağlar (Özgürel 2005: 42). Finansal araçların fiyatlandırılmasında ve işlemlerin şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesinde sermaye piyasası önemli bir rol oynar ve yatırımcıların doğru bilgilendirilmesini sağlar. Sermaye piyasasının likiditesi, para piyasalarına kıyasla daha düşük olabilir, ancak beklenen getiri genellikle daha yüksektir (Aydın, Şen ve Berk 2014: 37).

Sermaye piyasaları farklı açılardan; birincil piyasalar, ikincil piyasalar, döviz piyasası anında teslim (spot) piyasası ve vadeli (forward) teslim piyasası olarak sınıflandırılabilir.

Birincil piyasalar, yeni menkul kıymetlerin, örneğin hisse senetleri ve tahvillerin ilk kez ihraç edilip işlem gördüğü yerlerdir. Bu piyasalarda, şirketler veya hükümetler, doğrudan yatırımcılardan fon toplayarak bu finansal araçları satışa sunarlar. Doğrudan yatırımcılardan fon alınmasıyla işlemler, ihraç eden kuruluşun sermaye oluşumuna katkı sağlar. *İkincil piyasalar* ise birincil piyasalardan farklı olarak daha önceden işlem görmüş finansal araçların tekrar alınıp satıldığı piyasalardır (Ada 2022: 7). Örneğin, bir ülkenin hükümeti tarafından çıkarılan devlet tahvili veya özel bir şirket tarafından piyasaya sürülen hisse senetleri birincil piyasaların örnekleridir. Bu piyasalarda, bu finansal araçlar ilk kez yatırımcılara sunulur ve doğrudan yatırımcılardan fon toplanır. Diğer yandan, daha önceden ihraç edilmiş olan hisse senetlerinin yatırımcılar arasında alınıp satılması işlemi ise ikincil piyasalarda gerçekleşir. Bu piyasalarda, finansal araçlar daha önceki sahiplerinden satın alınarak el değiştirir (Günel 2012: 18).

Birincil ve ikincil piyasalar birbirini etkiler. Ayrıca, ikincil piyasanın yatırımcılara portföylerini likit hale getirme ve ticaret yapma imkanı sağlaması, birincil piyasada ihraç edilen yeni menkul kıymetlerin değerini ve piyasadaki talebi

etkiler (Ada 2022: 8). İkincil piyasada, farklı finansal araçların alınıp satılabilmesi için birincil piyasada sürekli olarak yeni menkul kıymetlerin ihraç edilmesi gerekir. İkincil piyasada menkul kıymetlerin fiyatları, piyasa arzı ve talebi ile piyasa güçleri tarafından belirlenir. Bu piyasada gerçekleştirilen işlemler, ihraç eden kuruma herhangi bir fon sağlamaz. Dolayısıyla, tahvil veya hisse senedi gibi menkul kıymetleri ihraç eden kurum, bu ürünleri yalnızca ilk kez ihraç ettiğinde birincil piyasada gelir elde eder (Yalta 2020: 53).

Günümüzde uluslararası ticaretin hızla artması, farklı ülkeler arasındaki para birimlerine olan ihtiyacı artırmıştır. *Döviz piyasaları*, ihtiyaç duyulan yabancı para birimlerinin değişimine dayalı alım ve satım işlemlerinin gerçekleştirildiği bir ortamdır. Bu piyasalar, farklı kurumların mal ve hizmet temini için gereksinim duyduğu yabancı para birimlerinin sağlanmasına aracılık ettiğinden dünya genelinde büyük bir katılıma sahiptir ve sürekli işlem gören bir piyasadır (Shen, Lu 2013: 55). Ancak, uluslararası ticaretin getirdiği pek çok risk bulunmaktadır. Örneğin, satılan malın bedelini alamama riski gibi endişeler ortaya çıkabilir. Ayrıca, uluslararası ambargoların uygulanmasıyla döviz giriş ve çıkışının engellenmesi gibi durumlar da söz konusu olabilir. Bir diğer risk ise farklı ulusal para birimlerinin değerlerindeki istikrarsızlık nedeniyle oluşan kur riskidir. Bu tür risklere karşı, hedging (koruma) yöntemi geliştirilmiştir, bu da risklerden korunma sağlayan bir araçtır (Sevim 2016: 191-192).

Anında teslim piyasası olarak da bilinen *spot piyasalar*, finansal varlıkların anlık alım-satım işlemlerine olanak tanır ve ödemenin hemen gerçekleştirilmesine imkan sağlar. Bu piyasalar, finansal varlıkların o anki fiyat üzerinden el değiştirdiği ve böylece eş zamanlı işlem yapılarak kur riskinin ortadan kaldırıldığı önemli bir role sahiptir. Örneğin, bir şirketin yurtdışından temin etmesi gereken bir ürünün bedelini hemen piyasadaki aldığı dövizle tedarikçisine ödemesi, anında teslim işleminin gerçekleşmesine neden olur. Bu hızlı alım ve ödeme, taraflar arasında anlık likidite sağlar (Mishkin, Eakins 2012: 186).

Vadeli (forward) teslim işlemleri, gelecekte belirli bir tarihte belirli bir varlığın teslim edilip ödemenin yapıldığı piyasalardır. Bu işlemler, taraflara gelecekte oluşabilecek kur dalgalanmalarına karşı koruma sağlayarak belirsizlikleri azaltma

imkanı sunar. Örneğin, bir firma, satın aldığı ürün veya hizmetlerin bedelini belirlenen vade tarihinde anında satın aldığı dolar ile ödeyerek, kur artışı riskiyle karşılaşmayı önleyebilir.

Malın satın alındığı anki döviz kuru üzerinden işlem yapılması ve vade tarihi geldiğinde ödemenin yapılması durumunda, kurun düşme ihtimali nedeniyle fiyat avantajı kaçırılabilir. Alternatif olarak, gelecekte belirli bir tarihte belirli bir miktar döviz alımı için sözleşme yapılabilmektedir. Bu tür sözleşmeler, her iki taraf için gelecekteki kur belirsizliğini azaltarak riskleri minimize etmektedir (Sevim 2016: 206).

2.5. BAŞLICA FİNANSAL YATIRIM ARAÇLARI

Finansal piyasalar, gelir fazlasına sahip ekonomik birimlerin fonlarını, farklı vadelerde (kısa, uzun veya sonsuz vadeli) fon talep eden birimlere aktardığı pazarlardır. Fonların aktarılması sırasında, sahiplik ve el değiştirme sürecini kanıtlayan belgelere ihtiyaç duyulur. Bu belgeler genellikle finansal araç, finansal yatırım aracı, kıymetli evrak, menkul kıymet veya finansal varlık olarak adlandırılır (Canbaş, Doğukanlı 1995: 19).

Finansal yatırım araçları (finansal varlıklar), ihraç edenler tarafından çıkarılan, gelir elde etme potansiyeline sahip ve yatırılan tutarın anında nakit paraya dönüştürülebilme hakkını içeren soyut kıymetli varlıklardır (Madenoglu 2020: 37). Türkiye'deki finansal piyasalarda bonolar, tahviller, hisse senetleri, altın, döviz, varantlar, gelir paylaşım senetleri, varlık teminatlı menkul kıymetler ve gayrimenkul sertifikaları gibi çeşitli yatırım araçları mevcuttur (Aydın vd. 2012: 5).

Finansal yatırım araçlarının (finansal varlıkların) öne çıkan farkı, değerlerinin fiziksel varlıklar gibi somut öğelerden ziyade gelecekteki beklenen nakit akışlarına göre belirlenmesidir. Finansal varlıkların temel nitelikleri şunlardır:

- i) İstenildiği anda kolayca paraya çevrilebilir.
- ii) Bölünebilir özelliğe sahiptir.
- iii) Finansal varlıkların satın alındıktan sonra düşük maliyetle yeniden satılabilme özelliği bulunur.

- iv) Dönemsel getiri sağlar.
- v) Belirli bir vadesi vardır.
- vi) Belirli bir derecede risk taşırlar ve bu riskler öngörülebilirdir.

Finansal yatırım aracı (finansal varlık), teriminin hukuk alanında yapılmış bir tanımı bulunmamaktadır. Bununla birlikte Finansal yatırım aracı (finansal varlık), hukuki açıdan kıymetli evrak hükmündedir.

Türk hukuk mevzuatında, kıymetli evrak kavramı şu şekilde tanımlanmıştır: "Kıymetli evrak, içerdikleri hakların senetten ayrı olarak ileri sürülemeyeceği ve başka kişilere devredilemeyeceği senetlerdir." (Türk Ticaret Kanunu Mad: 645/1). Bu tanım, aynı zamanda hukuki açıdan kıymetli evrak sayılan finansal yatırım araçlarını (finansal varlıkları) da kapsamaktadır.

Öte yandan, Sermaye Piyasası Kanunu'nda finansal yatırım aracı (finansal varlık) kavramıyla eş anlamda kullanılan menkul kıymet kavramı; para, çek, poliçe ve bono dahil edilmeksizin;

- (1) Paylar, paya benzer diğer kıymetler ve bu paylara ilişkin depo sertifikalarını,
- (2) Borçlanma araçları veya varlık ve gelirlere dayalı menkul kıymetler ile ilgili depo sertifikaları da söz konusu kıymetleri ifade eder

biçiminde tanımlanmıştır (Sermaye Piyasası Kanunu Mad: 3/1 – o).

Ayrıca finansal yatırım araçları (finansal varlıklar) ile ilgili olarak Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafınca iki adet Türkiye Muhasebe Standardı (TMS)⁶ ve iki adet Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS)⁷ olmak üzere dört adet standart yayımlamıştır.

Finansal yatırım araçları (finansal varlıklar), hukuki tanım çerçevesinde ve geniş anlamda kıymetli evrak, dar kapsamda ise menkul kıymet şeklinde nitelendirilebilir. Kıymetli evrak, bir hakkı temsil eden ve bu hakkın ileri sürülmesi ve devrinin senedin ibrazına bağlandığı senetlerdir. Menkul kıymetler, ortaklık veya

⁶ TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum ve TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme

⁷ TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar ve TFRS 9 Finansal Araçlar

alacak hakkı sağlayan, belli bir değeri temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, düzenli gelir sağlayan, aynı özelliklere sahip ve seri halinde çıkarılan kıymetli evraklardır. Finansal yatırım araçları (finansal varlıklar), fon fazlası olanların fon açığı bulunanlara devrettikleri fonların karşılığında, bu alışveriş sonucu doğan alacak veya ortaklık haklarını gösteren belgelerdir.

Belli miktardaki satın alma gücünü temsil eden ve fon talebinde bulunanlar tarafından, fon sahiplerine fonlarının karşılığında verilen finansal yatırım araçları (finansal varlıklar); fon alışverişi esnasında yapılmış sözleşme özellikleri, fon sağlayıcı ve kullanıcıların nitelikleri, sağladıkları güvence ve haklar, gelir seviyeleri, vade süreleri ve likiditelerine göre birçok farklı şekilde düzenlenebilirler (Canbaş, Doğukanlı 1995: 130).

Finansal yatırım araçları (finansal varlıklar), belirli alım kapasitesini yansıtır ve fon talebinde bulunanlar tarafından oluşturulup, fon sahiplerine fonlarını aktarmalarının karşılığında verilirler. Yani, *finansal yatırım aracı (finansal varlık), satın alan kişi açısından bir varlık niteliğinde, ihraç eden şirket veya satan kişi açısından ise yükümlülük (borç) niteliğindedir.*

Finansal yatırım araçları (finansal varlıklar) en yaygın şekliyle işlem gördükleri piyasalara bağlı olarak; para piyasası enstrümanları ve sermaye piyasası enstrümanları şeklinde sınıflandırılmaktadır. Para piyasasında kullanılan başlıca finansal yatırım araçları (finansal varlıklar); vadeli mevduat, mevduat sertifikası, kambiyo senetleri, repo, ters repo, hazine bonusu, finansman bonusu, banka kabulü ve bankalar arası borçlar olarak belirtilebilir. Sermaye piyasasında kullanılan finansal yatırım araçları (finansal varlıklar) ise; hisse senedi ve türevleri gibi ortaklık hakkı sağlayan yatırım araçları ile borçlanma ve türevleri gibi alacaklılık hakkı sağlayan yatırım araçları olarak ifade edilebilir.

Aşağıda para ve sermaye piyasasında kullanılan finansal yatırım araçlarına (finansal varlıklara) ilişkin açıklamalara yer verilmektedir.

2.5.1. Para Piyasasında Kullanılan Başlıca Yatırım Araçları

Aşağıda para piyasasında kullanılan başlıca finansal yatırım araçlarına (finansal varlıklara) ilişkin açıklamalarına yer verilmektedir.

2.5.1.1. Mevduat Hesapları ve Mevduat Sertifikaları

Arapça bir kelime olan, "*tevdî*" kelimesinden türetilen "*mevduat*" kelimesi, belli bir süre sonunda veya istendiğinde çekilmek üzere bankalara yatırılan para için kullanılır ve bu işlem "*tevdiat*" olarak tanımlanır (Güncel Türkçe Sözlük 2023).

Tasarruf sahibi yatırımcıların (mudilerin) tasarruflarını değerlendirmek için bankalara yatırdıkları para yani bankalarda açtırdıkları hesaplar mevduat hesapları olarak ifade edilmektedir. Mevduat hesapları vadeleri bakımından; vadesiz mevduat, vadeli mevduat, ihbarlı mevduat ve birikimli mevduat olarak sınıflandırılabilir.

Vadesiz mevduat hesabı, tasarruf sahibi (mudi) tarafından belirli bir zaman kısıtlı olmaksızın bir miktar paranın bankaya yatırılmasıdır. Bankaya yatırılan para vadesiz mevduat hesabında olduğunda, hesap sahibi (mudi) bankanın izni aranmaksızın istediği zaman kısmen veya tamamen çekebilir. Vadesiz mevduat hesapları herhangi bir ihbar veya vade koşulu taşımaz ve faiz kazançları genellikle yılsonunda veya hesabın kapatılmasında hesaplanır. Vadesiz mevduat hesabında hesap sahibi (mudi), parasını günlük ihtiyaçları için kullanmak üzere, daha güvenli bir yer olan bankada tutmaktadır. Hesap sahibinin (mudinin) kazanç sağlama, gelir elde etme gibi bir amacı bulunmamaktadır.

Vadeli mevduat hesabı ise tasarrufun belirli bir faiz elde etmek amacıyla değerlendirilmek istenmesi nedeniyle tasarruf sahibi (mudi) tarafından bankaya yatırılmasıdır. Vadeli mevduat hesabında vadeler bir günden bir yıla kadar olabilir. Vadeli mevduat hesabında anapara ile birlikte faiz tutarı belli bir süre geçtikten sonra vade sonunda hesap sahibine (mudiye) geri ödenmektedir. Vadeli mevduat hesabında hesap sahibinin (mudinin) parasını daha güvenli bir yer olan bankada tutmasının yanı sıra kazanç sağlama, gelir elde etme gibi bir amacı bulunmaktadır. Vadeli mevduat hesabında, hesap sahibi (mudi) bankaya yatırdığı para karşılığında, vadesiz mevduat hesabıyla karşılaştırıldığında oldukça yüksek bir faiz geliri elde etmeyi amaçlamaktadır (Uluyol 2021: 113).

İhbarlı mevduat hesabı, yalnız özel kişiler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlarca açılabilir. Banka müşterisinin hesap üzerinde yaptığı işlemleri bankaya bildirme zorunluluğu bulunan hesap türüdür. İhbarlı mevduat hesaplarının önceden belirlenmiş bir vadesi yoktur. Banka müşterisi, hesabından para çekeceğini bankaya bildirir.

Banka, söz konusu bildiri üzerine istenilen miktarı hazır hale getirir ve ödeme, 7 gün içerisinde gerçekleştirilir.

Birikimli mevduat, en az 3 yıl vade ile açılan ve sözleşme ile belirlenen aylık veya üç aylık dönemlerde hesaba para yatırma imkanı sağlayan bir mevduattır. Birikimli mevduat sözleşmesi, klasik vadeli mevduat sözleşmesinden farklı olarak, vade sona ermeden önce mevduatın çekilmesine olanak tanır. Mevduat hesapları vadeleri dışında, aşağıda örneklendirildiği gibi, farklı kriterlere göre de sınıflandırılabilir (Er 2022: 507-512).

- Mevduat Sahibi Bakımından
 - Tasarruf Mevduat Hesabı
 - Resmi Kuruluşlar Mevduat Hesabı
 - Ticari Kuruluşlar Mevduat Hesabı
 - Bankalar Mevduat Hesabı
 - Diğer Kuruluşlar Mevduat Hesabı
- Tasarruf Yetkisi Bakımından
 - Bireysel Mevduat Hesabı
 - Birlikte Mevduat Hesabı
- Para Cinsine Göre
 - Türk Lirası Mevduat Hesabı
 - Yabancı Para Mevduat Hesabı (Döviz Tevdiat Hesabı)

Mevduat sertifikaları, bankalara yapılan vadeli mevduatlar için, mevduat sahibine yatırdığı paranın miktarını ve vadesini belirten belgelerdir. Mevduat sertifikası işlemlerinde, banka belirli bir vade (genellikle bir yıldan az) ve faiz karşılığında aldığı mevduatı, yani tasarruf sahibine olan borcunu, hamiline yazılı bir sertifika ile belgeler. Bu nedenle mevduat sertifikası, banka tarafından mevduat sahibine satılan bir borç senedir (Afşar vd. 2018: 30).

Mevduat sertifikaları alınıp satılabilmekte, bir başkasına devredilebilmekte veya ciro edilebilmektedir. Bu bakımdan, mevduat sertifikaları ciro edilebilir ve ciro edilemez olarak iki gruba ayrılır. Mevduat sertifikalarının ciro edilebilir olması, sahibinin vadesinden önce nakde ihtiyaç duyması durumunda, senedi ikincil piyasada iskonto ettirebilme imkanı sağlar. Bu durumda hesap sahibi, vadesini beklemeksizin

mevduat sertifikasını devredip parasını geri alabilir. Ciro edilebilen mevduat sertifikaları ile kıyaslandığında daha uzun bir geçmişe sahip olan ciro edilemeyen mevduat sertifikaları, tüketici mevduat sertifikaları olarak da bilinmektedir. Ciro edilemeyen mevduat sertifikaları (tüketici mevduat sertifikaları), sabit vadeli mevduat sertifikaları ve gelişme sertifika hesabı olarak ikiye ayrılmaktadır. Sabit vadeli mevduat sertifikalarında, önceden belirlenen vade sonunda, mevduatın çekilmemiş olması durumunda bile faiz kazanma işlemi sona erer. Gelişme sertifikası hesabında ise vade sonundaki değer belirtilmelidir. Yatırım tutarı veya sertifikanın satın alma fiyatına, mevduata ödenen günlük bileşik faiz eklenerek sertifikanın vade sonu değeri hesaplanabilir (Korkmaz, 2018: 71; Afşar vd. 2018: 30).

2.5.1.2. Kambiyo Senetleri

Kambiyo, farklı ülkelerde tedavül eden iki paranın birbiriyle takas edilmesini ifade eden bir terimdir. Kambiyo senetleri ise tarih boyunca bir ülkenin parasının diğer bir ülkenin parasıyla değiştirilmesi işlemini gerçekleştiren senetler olarak kullanılmıştır (Yılmaz, 2023: 632; Kendigelen, Kırca 2019: 123).

Kambiyo senetleri (ticari senetler), borçlu olan tarafın borcunu resmi olarak gösteren kıymetli evraktır. Alacaklılar açısından borçlu tarafın yükümlülüğü güvence altına alınmış olur. Bu senetlerin el değiştirmesi ve devredilmesi mümkündür. Kambiyo senetleri ile ticari senetler eş anlamlı kavramlardır (Bozer, Göle, 2021: 602).

Kambiyo senetleri olarak da adlandırılan ve para piyasası enstrümanlarının bir parçası olan ticari senetlerin; poliçe, bono ve çek şeklinde üç çeşit türü vardır. Poliçe, belirli bir kişi emrine, diğer bir kişiye ödeme yapma yetkisini içeren bir senettir. Poliçede; keşideci, muhatap ve lehtar olmak üzere üç taraflı bir ilişki mevcuttur. Keşideci (esas borçlu) poliçeyi derleme görevini üstlenen bireye denir. Poliçe bedelini ödeyecek kişi muhatap, tahsil edecek kişi ise lehtar (alacaklı) olarak ifade edilmektedir. Bono, keşidecinin bir alacağı belirli bir vadede, kayıtsız şartsız ödemeyi taahhüt ettiği ve genellikle lehtara düzenlediği bir senettir. Bononun poliçeden farkı, ödeme taahhüdünde bulunan keşideci (esas borçlu) ve ödemeyi alacak olan kişi yani lehtar (alacaklı) olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Çek, bir bankaya yönelik olarak yazılmış ve Türk Ticaret Kanunu'nda belirtilen hükümlere uygun olarak düzenlenmiş ödeme emri niteliğinde olan kıymetli evraktır. Vadesiz bir ödeme aracı olan ve

görüldüğünde ödenen çek, poliçede olduğu gibi üçlü bir iletişimi sağlamaktadır. Poliçeden farkı, çekin muhatabının (çek bedelini ödeyecek tarafın) banka olması ve provizyon aranmasıdır. Provizyon, çekin karşılığı tutarın, çekin keşideci tarafından tutulan hesabının bulunduğu banka şubesinden sorgulanması işlemidir (Güngör, 2023: 4; Uluyol, 2021: 109; Afşar vd. 2018: 35-37).

2.5.1.3. Repo Ters Repo

Repo, belirli bir vade sonunda geri alınmak kaydıyla bir menkul kıymetin satılması işlemidir. Ters repo (geri alım vaadiyle satım) ise, finansal kurumun (genellikle banka) belirli bir menkul kıymeti satın alması ve bu menkul kıymeti önceden belirlenen bir fiyattan ileri bir tarihte geri satmak üzere anlaşma yapmasıdır (Afşar vd. 2018: 34).

Repo işlemlerinde vade, menkul kıymetin itfa tarihini aşmamak koşuluyla esnek olarak belirlenir. Günümüzde günlük ya da gecelik (overnight/ON) dahi olabilmektedir. Kısa dönemde nakit ihtiyacı olan ve ellerinde yatırım aracı bulunan birey veya kuruluşların, ellerindeki yatırım araçlarını belirledikleri bir fiyatla ve belirledikleri bir sürede geri almayı taahhüt ederek satmaları işlemi olarak da tanımlanabilir (Uluyol 2021: 115).

Bir menkul değeri elinde bulunduran ve fon gereksinimi olan taraf ile fon fazlası olan ve menkul değerleri ödünç karşılığında alan taraf arasında gerçekleşen repo işlemlerinde, uzun vadeli menkul değerlerin kullanılması, piyasada likiditesi düşük menkul değerlerin kolayca el değiştirmesini sağlayarak menkul değerlerin ikincil piyasasının gelişmesine katkı sağlamaktadır (Yetim 1997: 76).

2.5.1.4. Bonolar

Bono (emre muharrer senet), belirli biçim koşullarına tabi ve belirli bir miktarda para ödeme taahhüdünü içeren, kıymetli evrak niteliğinde bir borç senedir. Özel veya kamu tarafından ihraç edilebilen bono, yatırımcılar tarafından portföylerini çeşitlendirmek amacıyla sıklıkla tercih edilen ve popüler yatırım araçları arasında bulunan bir kıymetli evraktır (Uyar, 2008: 290; Özen 2017: 56).

Bono türleri olarak ifade edilen (Sayılır, Ertuğrul ve Ulutekin 2013: 53) Hazine (Devlet) Bonoları (Devlet İç Borçlanma Senetleri DİBS), Finansman Bonoları, Banka

Bonoları ve Kıymetli Maden Bonoları (Altın, Gümüş ve Platin Bonoları) hakkında aşağıda bilgi verilmektedir.

2.5.1.4.1. Hazine (Devlet) Bonoları (Devlet İç Borçlanma Senetleri DİBS)

Hazine (Devlet) bonoları, devlet güvencesinde çıkarılan, likit ve sabit getirili iç borçlanma senetleri olarak bilinen tahvillerdir. Bir başka tanımlama ile hükümetler tarafından kısa vadeli (3, 6, 9 ay gibi bir yıldan kısa) finansal gereksinimleri gidermek sebebiyle çıkarılan bir menkul kıymettir. Piyasada Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) olarak da bilinir. Hazine (Devlet) bonoları para piyasası araçları arasında yer alır. Bir ülkenin hazinesi tarafından ihraç edildiği için teorik olarak geri ödenmeme riski sıfır kabul edilen ve dolayısıyla en güvenli bono türü olan hazine bonoları, risksiz faiz getirisi sağlayan finansal araçlar olarak bilinir. Bu özellikleri nedeniyle, hazine bonusu faiz oranları, risksiz faiz oranı olarak kabul edilir (Korkmaz, Ceylan 2017: 32).

Hazine (Devlet) bonoları açık artırma yöntemiyle ihraç edilir. Faiz oranları ve miktar, piyasadaki arz ve talebe göre belirlenir. Hazine (Devlet) bonolarının ihale vadesi en fazla 364 gün olup, ikincil piyasada ise 365 gün üzerinden işlem görürler. Türkiye'de, bankalar Hazine Bonolarının en önemli alıcıları arasında yer almaktadır (Turgut 2007:5).

2.5.1.4.2. Finansman Bonoları

Finansman bonoları, güçlü ve piyasada yüksek kredibiliteye sahip şirketlerin teminatsız olarak çıkardıkları kısa vadeli borçlanma senetleridir. Genellikle büyük şirketler tarafından ihraç edilir ve kurumsal yatırımcılara, şirketlere belli bir iskonto karşılığında satılır (Civan 2007: 10; Afşar vd. 2018: 31). Kısa vadeli olmaları nedeniyle para piyasası aracı olarak kabul edilen finansman bonolarının ihraç koşulları, Sermaye Piyasası Kurulu'nun 31.7.1992 tarihli Tebliği ile belirlenmiştir.

Finansman bonolarının vadesi 60 gün ile 720 gün arasında, ihraççı tarafından belirlenir. İskontolu olarak ihraç edilirler ve nominal değerleri anapara ile faiz içerir. Halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satılabilirler. Çıkarılan finansman bonoları, satılmadıkça veya iptal edilmedikçe yeni finansman bonusu ihraç edilemez. (Tunalı 2009: 143).

Finansman bonolarının farklı türleri mevcuttur.

- Garanti kaydı olmayan finansman bonoları A Tipi,
- İhraççıya taahhüt edilmiş banka kredisi ile desteklenmiş finansman bonoları B Tipi,
- Banka garantisine sahip finansman bonoları C Tipi,
- Hazine garantisine sahip finansman bonoları E Tipi ve
- Bir anonim ortaklığın müşterek ve müteselsil kefil sıfatıyla ödenme vaadine sahip olan finansman bonoları ise F Tipi olarak

ifade edilmektedir (Uluyol 2021: 112).

2.5.1.4.3. Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar

Banka Bonoları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları tarafından borçlu sıfatıyla düzenlenen ve ihraç edilen emre veya hamiline yazılı sermaye piyasası araçlarıdır. Bu bonoların vadesi, banka tarafından satıldığı tarih itibarıyla en az 90 gün en fazla 360 gün olmalıdır. Banka bonoları ve banka garantili bonolar yalnızca Kalkınma ve Yatırım Bankaları tarafından ihraç edilebilir (Afşar vd. 2018: 50).

Banka bonoları, ihraç edilerek toplanan fonlar mevduat olarak kabul edilmediğinden dolayı devletin mevduat sigorta kapsamına girmemektedir. Bununla birlikte, banka bonoları ikincil piyasalarda (ilk ihraçtan sonra işlem gören piyasa türü) işlem görebilirler ve bu nedenle oldukça likit varlıklar olarak kabul edilirler (Korkmaz, Ceylan 2017: 300).

Banka Garantili Bonolar, Kalkınma ve Yatırım Bankalarından kredi kullanan ortaklıkların, bu kredilerin teminatı olarak borçlu sıfatıyla düzenleyip alacaklı bankaya verdikleri emre muharrer senetlerden, bu krediyi kullandırmış olan banka tarafından kendi garantisi altında ihraç edilen bir sermaye piyasası aracıdır. Satış tarihinde vadelerine en az 60 en çok 720 gün kalmış olmaları gerekir (Afşar vd. 2018: 51).

2.5.1.4.4. Kıymetli Maden (Altın, Gümüş, Platin) Bonoları

Altın, gümüş, platin ve paladyum gibi değerli sayılan madenler kıymetli madenler olarak isimlendirilmektedir. Tarihteki en eski yatırım aracı olan altın, hava ve su temasından etkilenmediği için oldukça dayanıklı bir maddedir ve ticarete ilk olarak kullanılan kıymetli madendir. İkinci Dünya Savaşından sonra Bretton Woods Anlaşması ile Amerikan dolarına endekslenerek dünyada ekonomik istikrar

sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye’de 31 Ocak 2002 tarihinde Kıymetli Madenler Yatırım Fonu için hazırlanan tebliğ ile birlikte bankalara taşınarak altın yatırımının hacmi genişletilmiştir (Özçelik 2018: 84).

Belirsizliklerin arttığı kriz dönemlerinde altının değerinin yükselmesi, yatırımcıların bir sigorta veya korunma aracı olarak altına yönelmelerine yol açmıştır. Özellikle uluslararası finansal kurumlar, riskten korunma amacıyla altın yatırımlarını tercih etmektedir. Altın borsaları, altın ticaretini ve yatırımını organize etmek, şeffaf, likiditesi yüksek ve güvenli bir ortamda gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur. Diğer borsalar gibi, altın borsalarında da işlemler aracı kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilir ve yatırımcılar alım-satım işlemleri için komisyon öderler (Korkmaz, Ceylan 2017: 213).

2.5.2. Sermaye Piyasasında Kullanılan Başlıca Yatırım Araçları

Aşağıda sermaye piyasasında kullanılan başlıca finansal yatırım araçlarına (finansal varlıklara) ilişkin açıklamalarına yer verilmektedir.

2.5.2.1. Hisse (Pay) Senetleri

Ortaklığı temsil eden menkul kıymet olan hisse (pay) senetleri, sahibine belirli haklar tanır. Bu haklar, kârdan pay alma, oy ve inceleme, bedelsiz pay edinme, kurula katılma, yeni pay alma (rüçhan hakkı), genel tasfiyeden pay alma ve denetleme hakkıdır.

Hisse (pay) senetleri; ortaklık hakkı sağlayan, belirli bir tutar yerine geçen, yatırım aracı olarak kullanılan, periyodik gelir getiren, standart nitelikte olan, seri halinde ihraç edilen ve itibari değerleri aynı olan bir kıymetli evraktır.

Hisse senetlerinde esasen beş değer vardır. Nominal (itibari) Değer: Hisse senetlerinin üzerinde bulunan ve muhasebe kayıtlarında sıkça kullanılan değerdir. İhraç Değeri: Hisse senetlerinin halka arzında kullanılan değerdir. Nominal değerden düşük olamaz. Tasfiye Değeri: Firmanın bilançosundaki tüm varlıkların satılıp tüm borçların ödendiği durumda kalan tutarın hisse adedine bölünmesiyle bulunan değerdir. Teorik (İçsel) Değeri: Hisse değerlerinin hesaplandığı, değerlendirme modelleri (bu modeller ileriki bölümlerde açıklanacaktır) veya Sermaye Varlıkları Fiyatlama

Modeli gibi belirli modelleme teknikleri kullanılmaktadır. Piyasa Değeri: Hisse senetlerinin borsadaki alış satış fiyatlarıdır (Doğanay, Aktaş 2017: 115).

2.5.2.2. Tahviller

Tahviller, işletmelerin uzun vadeli dış kaynak temin etmek amacıyla özel olarak hazırladıkları, her belirli periyotta belirli bir faiz ödemesiyle birlikte belirli bir vade sonunda veya aralıklarla anapara geri ödemesi taahhüdünde bulunan ve finansal piyasalarda alınıp satılan borç senetleridir (Okka 2009: 270).

Tahviller, Türk Ticaret Kanunu'na göre anonim şirketler veya Devlet tarafından ihraç edilebilirler. Tahviller, yatırımcılara ortaklık hakları sağlamaz, sadece vade süresince veya sonunda faiz geliri elde etme hakkı verirler. Yatırımcılar genellikle faizlerini üç aylık, altı aylık veya bir yıllık periyotlarda alırlar. Tahvil türleri olarak ifade edilen; Kamu Sektörü Tahvilleri, Özel Sektör Tahvilleri ve Euro Tahviller hakkında aşağıda bilgi verilmektedir.

2.5.2.2.1. Kamu Sektörü (Devlet) Tahvilleri

Kamu Sektörü (Devlet) Tahvilleri, iç borçlanmanın temel kaynaklarından birisi ve en önemlisidir. Kamu sektörü (Devlet) yani hazine tarafından ihraç edilen tahvillerdir bu nedenle hazine tahvilleri olarak da bilinirler. Bütün tahvil türleri arasında en az riske sahip tahvil çeşididir. Devlet tarafından ihraç edilen borçlanma senetlerinin uzun dönem borçlanma senetlerine tahvil (kamu sektörü tahvili, devlet tahvili, hazine tahvili), kısa dönem borçlanma senetlerine ise bono (hazine bonusu) denilmektedir.

2.5.2.2.2. Özel Sektör Tahvilleri

Özel sektörde faaliyet gösteren anonim şirketler tarafından ihraç edilen tahvillerdir. Bu tahviller, en yüksek risk grubunda yer alır çünkü şirketlerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak için borçlanmalarını ifade ederler. Bazı özel sektör tahvil türleri aşağıda ele alınmıştır:

- Primli ve Başa Baş Tahviller: Tahvilin nominal değeri ile ihraç fiyatı arasındaki farka göre sınıflandırılır. Eğer ihraç fiyatı, nominal değer üzerindeyse, bu duruma primli tahvil denir. Nominal değer ile ihraç fiyatı

arasında bir fark olmadığı durumda ise tahvil başa baş olarak adlandırılır. Hamiline ve Nama Yazılı Tahviller: Tahvillerde, adı belirtilmişse "nama yazılı", belirtilmemişse "hamiline yazılı" tahvil denir. Nama yazılı tahviller, sadece adı geçen kişi tarafından devredilebilirken, hamiline yazılı tahviller, elinde bulunduran herhangi bir kişi tarafından tahvilin bozdurulmasını talep edebilir.

- Paraya Çevrilme Kolaylığı Olan Tahviller: Vadenin beklenmeden önce nakde dönüştürülebilen ve bu tarihe kadar olan faiz hakkını kullanmayı sağlayan tahvillere likidite sağlayan tahviller de denir.
- İkramiyeli Tahviller: Bu tür tahviller finansman gelirine süreklilik sağlamak veya daha fazla satış yapmak hedefiyle kullanılır. Ülkemizde uygulanmayan bir tahvil çeşididir.
- Sabit ve Değişken Faizli Tahviller: Tahviller, arz ve talebe göre belirlenen faiz oranına sahip olup, bu durumda "değişken faizli tahviller" olarak adlandırılır. Bununla birlikte, 3, 6 aylık ve 1 yıllık periyotlar için sabit faiz uygulanır.
- Garantili ve Garantisiz Tahviller: Bir banka veya başka bir özel kurum tarafından çıkarılan ve belirli güvencelerle desteklenen tahviller "garantili tahviller" olarak adlandırılır. Diğer taraftan, güvence sağlamayan ve tipik işleyiş koşullarına sahip olan borç senetlerine ise "garantisiz tahvil" denir.
- Endeksli Tahviller: Endeksli tahvillerde, tahvilin anaparası, altın, döviz gibi belirli yatırım araçlarına endekslenerek artırılır ve bu duruma bağlı olarak ödemeler yapılır. Tahvilin vadesi boyunca, endekslenen yatırım aracının performansına göre değişen faiz oranları hesaplanır. Bu sayede yatırımcılar faiz riskine karşı korunmuş olur.

2.5.2.2.3. Euro Tahviller (Eurobond)

Euro tahvilleri (eurobondlar), belirli bir ülkenin para biriminden ihraç edilmeyip genellikle dolar cinsinden ihraç edilen, uluslararası piyasalarda işlem gören uzun vadeli borçlanma araçlarıdır. Euro-dolar piyasaları, eurobondlar ve ulusal/yabancı tahviller arasında farklılık gösterir. Euro tahvilleri, ihraç edildikleri ülkelerin yasal düzenlemelerinden bağımsız olarak düzenlenir ve genellikle

uluslararası yatırımcılara hitap eder. Kredi sendikasyonu veya yüklenici grup aracılığıyla euro tahvilleri ihraç edilebilir. Euro tahvillerinin yurtiçi pazarlarda da satışı mümkündür. Genellikle Amerikan Doları (USD) ve Avrupa Para Birimi (EUR) cinsinden ihraç edilirler, ancak diğer döviz cinslerinden de euro tahvilleri ihraç edilebilir. Bu, ihraç eden kuruluşlar için farklı para birimlerinde finansman sağlama ve risk çeşitlendirmesi yapma imkanı sağlar (Akkaya 2018: 232; Aykut 2018: 11).

Euro tahvil (eurobund) ihracı ilk olarak 1963 yılında Amerika Birleşik Devletleri yatırım bankası olan S.G. Warburg konsorsiyum liderliğinde ihraç edilmiştir.

Euro tahvil piyasası, özellikle uluslararası kredi piyasalarının 1982'den sonra dolar cinsi faizlerin artmasıyla tıkanması sonucunda, ihraççı kuruluşlara ve yatırımcılara sunduğu çeşitli fırsatlar ve kolaylıklar çerçevesinde önemli bir gelişme gösterdi. 1990'lardan itibaren, ülke tahvillerine alternatif olarak Euro tahvilleri ve piyasası, yurtiçi tahviller ve yabancı tahviller gibi diğer dış borçlanma araçlarının rakibi olmuştur (Buket 2009: 10-12).

2.5.2.3. Hisse (Pay) Senedi ve Tahvil Türevleri

Bilindiği gibi hisse (pay) senedi ve tahvil temel sermaye piyasasında alım satıma konu olan finansal araçlardır. Sermaye piyasasında bu iki temel sermaye piyasası finansal aracı dışında, kısmen hisse (pay) senedinin kısmen de tahvilin özelliklerini taşıyan bazı finansal araçlar da alım satıma konu olmaktadır. Bu tür finansal araçlar, kimi zaman melez finansal araçlar kimi zaman hisse (pay) senedi ve tahvil türevleri olarak da ifade edilmektedir.

Hisse (pay) senedi ve tahvil türevleri aşağıda ele alınmaktadır.

2.5.2.3.1. Kâr Zarar Ortaklığı Belgesi

Kâr Zarar Ortaklığı Belgesi (KZOB) esas itibarıyla elinde bulundurana kâr ve zarara katılma hakkı sağlayan, anonim şirketler tarafından ihraç edilebilen ve finansman sağlamak amacıyla ihraç edilen bir finansal araçtır. Anonim şirketler her türlü finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla Türk Lirası cinsinden ya da yabancı para bazlı kâr zarar ortaklığı belgeleri ihraç edilebilir (Uluyol 2021: 125).

1983 yılında Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 30 Sayılı Kanun ile Türk hukukuna giren Kâr Zarar Ortaklığı Belgesi (KZOB), sahibine ihraç eden anonim şirketin hisse senedi sahipliği hakkını vermemekte olup, sadece kâr ortaklığını içeren bir finansal araçtır. Bu finansal araç, özellikle faize karşı hassasiyet gibi nedenlerle finansal piyasalardan uzak kalan yatırımcıları çekmek amacıyla tasarlanmıştır (Afşar vd. 2018: 47).

2.5.2.3.2. Katılma İntifa Senedi

Katılma İntifa Senedi (KİS), nakit karşılığında satılmak üzere ihraç edilen ve ortaklık haklarına sahip olmayan, ancak kârdan pay alma, tasfiye bakiyesinden yararlanma ve yeni pay alma gibi haklar sağlayan bir finansal araçtır (Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği 2023 <https://tspb.org.tr>).

Katılma İntifa Senedi (KİS), piyasada itibarlı ve karlı bir şirketin karından pay almak isteyen, ancak uzun vadede şirketin ortaklığına sahip olmak istemeyen yatırımcılar için uygun bir yatırım aracıdır. Katılma İntifa Senetleri (KİS) esas sözleşmede hüküm bulunması halinde nama ve hamiline olarak çıkartılabilir. Anonim şirketler, para karşılığında satılabilir ve ortaklık haklarına sahip olmadan kardan pay alma, tasfiye bakiyesinden yararlanma, yeni pay alma gibi olanakların bir kısmından veya tamamından yararlanma haklarını sağlayan Katılma İntifa Senedi (KİS) çıkarabilirler (Afşar vd., 2018: 49; Uluyol 2021: 125).

2.5.2.3.3. Oydan Yoksun (Pay) Hisse Senedi

Oydan Mahrum Hisse Senedi (OMHS), anonim şirketlerin sermaye artırımı sırasında ihraç edebileceği, oy hakkı hariç tutulmuş, sahibine kâr payı ve istenildiğinde tasfiye bakiyesinden imtiyazlı olarak yararlanma hakkı ve diğer ortaklık haklarını sağlayan hisse (pay) senetleridir. Oydan Yoksun Hisse (Pay) Senedi (OYHS), şirket yönetimini paylaşmaksızın sermaye sağlama imkânı vermektedir (Uluyol 2021:126).

Hamiline veya nama yazılı ihraç edilebilen Oydan Yoksun Hisse (Pay) Senetlerinin (OYHS) ihraç edilebilmesi için ana sözleşmelerinde Oydan Yoksun Hisse (Pay) Senedi (OYHS) ihracına yönelik hükmün varlığı, ortaklık yönetim organı tarafınca karar alınması, esas sözleşmede Oydan Yoksun Hisse (Pay) Senedine

(OYHS) kâr payına ve istenildiğinde tasfiye bakiyesine öncelik tanınması ve kâr payında imtiyaz oranının belirtilmesi gereklidir (Afşar vd. 2018:43).

Anonim şirket herhangi bir sebepten dolayı üç yıl boyunca kâr payı dağıtmazsa, Oydan Yoksun Hisse Senedi (OYHS) sahipleri, bu durumun kesinleştiği genel kurul toplantısını takip eden yıl, esas sermayeye katılımlarıyla orantılı olarak oy hakkı kazanırlar. Bu şekilde, ellerinde bulunan Oydan Yoksun Hisse (Pay) Senedi (OYHS) adi paya dönüşür.

Oydan Yoksun Hisse (Pay) Senedi (OYHS) ihraç eden kuruluş için, en mühim sakıncası maliyet açısından olabilir. Kâr payı ödemeleri, vergi matrahından düşülemeyen, faiz ödemeleri vergi matrahından indirilebilir olduğundan, Oydan Yoksun Hisse (Pay) Senedinin (OYHS) maliyeti borç maliyetinden yüksek olmaktadır (Korkmaz, Ceylan 2018: 201).

2.5.2.3.4. Kâra İştirakli Tahviller

Kâra İştirakli Tahviller, sahiplerine hem tahvil getirisi olan faiz hem de işletmenin kârından pay alma hakkı sağlayan tahvillerdir. Kâra iştirakli tahvil sahipleri, tahvilin faiz oranı üzerinden yazılı değer üzerinden kâr elde ettikten sonra, artan kârın bir kısmının da kendilerine pay edilmesini bekleyebilirler. Kâra iştirakli tahvil yatırımcısına,

- Belli bir oranla belirlenecek kâr payı ödemesi ve sabit bir faiz,
- Sabit bir faiz belirlemeksizin kâr payı ödenmesi ve
- Sabit faiz miktarı ve hesaplanan kâr payı kıyaslanarak yüksek olanın ödenmesi

olmak üzere üç farklı şekilde ödeme yapılabilir. Kâra İştirakli Tahvillerin diğerlerinden farklılaştığı nokta, anaparanın vade sonunda tek seferde ödenmesi, bu tahvillerin ön yüzünde kâra iştirak ettiğinin belirtilmesidir. Bu tür tahviller için ödenen kâr payları, faiz giderleri gibi vergi matrahından indirilebilir (Afşar vd. 2018: 43).

Kâr payına katılım sağlayan tahviller sadece vade sonunda anapara ödemeli olarak ihraç edilebilirler ve bu tahvillerin anapara ödemeleri yıllara yayılamaz. Bu tür tahviller, sahipliğe veya hamiline çıkarılabilir (Ertay M. 1975: 109).

2.5.2.4. Yatırım Fonları

Yatırım yaparken sermaye piyasası araçlarını değerlendirmek, bilgi ve uzmanlık gerektirir. Ayrıca, bireysel birikimler genellikle yeterli büyüklüğe ulaşamadığından bu tür yatırımlar risklidir. Bu risk hem ana paranın korunması hem de portföy getirisi açısından söz konusu olabilir. Bu yüzden sermaye piyasasında toplu yatırım kuruluşları olarak adlandırılan yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları oluşturulmuştur. Toplu yatırım kuruluşları, hukuki yapılarına bağlı olarak ayrı ve bağımsız bir tüzel kişilik olarak kurulduklarında yatırım ortaklığı, başka bir tüzel kişilik tarafından bir anlaşma çerçevesinde kurulduğunda ise yatırım fonu olarak isimlendirilir.

Yatırım fonları, yatırımcılardan topladıkları paralarla sermaye piyasası araçları, altın ve diğer değerli madenler gibi varlıklardan oluşan portföyleri yönetmek amacıyla kurulan mal varlıklarıdır. Bu portföyler, riskin dağıtılması ilkesi ve inançlı mülkiyet esaslarına göre yönetilir. Her bir yatırımcı, fonun sahip olduğu varlıkların bir kısmını temsil eden katılım belgesini alarak fona ortak olur. Yatırımcı adına saklanan fon katılım belgeleri, kıymetli evrak niteliğinde bir senet olup, belge sahibinin fona kaç pay ile katıldığını gösterir. Fon portföyleri, piyasayı sürekli izleyen profesyonel fon yöneticileri tarafından içtüzüklerinde belirtilen yatırım stratejilerine uygun şekilde, riskin dengeli bir şekilde dağıtılması ve maksimum getiri hedeflenerek yönetilir. Yatırım fonları, yatırım stratejileri açısından dört ana gruba ayrılır. Bunlar; büyüme odaklı fonlar, gelir ve büyüme amaçlı fonlar, tahvil fonları ve sektörel fonlardır. Yatırım fonları, içerdikleri menkul kıymetlerin çeşitliliği ve sermaye piyasasındaki araçların türü ve miktarı açısından gelişimine katkı sağlarlar (Erdoğan ve Özer 1998: 7-8).

2.5.2.5. Bireysel Emeklilik Yatırım Fonları

Bireysel emeklilik sistemi, mevcut kamu sosyal güvenlik sisteminin bir tamamlayıcısı olup, bireylerin gelir elde ederken düzenli olarak tasarruf etmelerini sağlayarak, emeklilikte refah seviyesinin korunmasına ve engellilere istihdamı artırmaları için uzun vadeli kaynaklar yaratılmasına temel teşkil etmektedir (Karataş, Dalkılıç 2022: 169).

Uzun vadeli bir yatırım bakış açısına sahip olan Bireysel Emeklilik Sistemi, dünya çapında önemli bir kurumsal yatırımcı olarak kabul edilir. Türkiye'de, 07 Nisan 2001 tarihli 24366 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak, 6 ay sonra, 07 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe giren 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile hayata geçirilmiştir. Son yıllarda %25 devlet katkısı ile devam etmektedir. Bireysel emeklilik sisteminin hedefi, Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nda "kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emeklilik için tasarruflarını yatırıma yönlendirerek emeklilik döneminde ek gelir sağlamak suretiyle refah düzeylerini yükseltmek, ekonomiye uzun vadeli kaynak sağlayarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak" olarak belirtilmiştir. Bireysel emeklilik sistemine yapılan katkılar, emeklilik yatırım fonlarına yatırılmaktadır. Emeklilik yatırım fonları, amaçlarına ve varlık türlerine göre sınıflandırılmaktadır.

- Amaçlarına göre;
 - Gelir Amaçlı Fonlar,
 - Büyüme Amaçlı Fonlar,
 - Para Piyasası Fonları,
 - Kıymetli Madenler Fonları,
 - İhtisaslaşmış Fonlar ve
 - Diğer Fonlar

şeklinde altı grubu bulunan emeklilik fonları,

- Varlık türlerine göre
 - Esnek Fonlar,
 - Dengeli Fonlar,
 - Hisse Senedi Fonları,
 - Kamu Borçlanma Araçları Fonları,
 - Uluslararası Fonlar ve
 - Likit Fonlar

olmak üzere gruplara ayrılmıştır (Ege vd., 2011: 80; Karataş, Dalkılıç 2022: 171).

2.6. PARANIN ZAMAN DEĞERİ VE FAİZ KAVRAMI

Paranın zaman değeri, çeşitli finansal kararların alınmasında önemli bir rol oynayan temel bir kavramdır. Örneğin, kiralamanın satın almak yerine seçilmesi, hisse senedi ve tahvil değerlendirme teknikleri, sermaye maliyeti üzerine yapılan analizler ve proje değerlendirme çalışmaları gibi konular, paranın zaman değerinin de göz önünde bulundurulması ile anlamlı hale gelir. Paranın zaman değeri, paraya uygulanan faiz oranı göz önünde bulundurularak hesaplanır. Paranın zaman değeri, faiz kavramı ve hesaplama yöntemleri ile enflasyonun paranın zaman değeri üzerine etkisi aşağıda ele alınmaktadır.

2.6.1. Paranın Zaman Değeri

Paranın zaman değeri, paranın kullanıldığı dönemde alınan kararlar sebebiyle şekillenir. Başka bir ifade ile paranın gelecekte elde edilmesi yerine bugün elde edilmesi paranın zaman değeri olarak nitelendirilir. Bugün elde edilecek 1 lira gelecekte elde edilecek 1 liradan daima daha değerlidir. Bu durumun sebebi, bugünkü 1 liranın hemen sağlayacağı memnuniyet ve bu 1 liranın yeniden yatırıma yönlendirilerek ek gelir elde edilmesinin mümkün olmasıdır. Öte yandan bugünkü 1 lira ile gelecekte elde edilecek 1 lira arasında bir fark gözetilmediği takdirde, 1 liranın belli bir süre boyunca kullanılmasından sağlanacak gelirden yoksun kalınmaktadır.

Bir yatırımcının elindeki 1 lirayı tüketmekten vazgeçerek herhangi bir alana aktarması için gelecekte daha fazla kazanması gerekir. Bir başka ifade ile kişileri bugün yapacağı bir harcamayı erteleyebilmesi adına ileride daha fazlasını harcama gücüne sahip olabileceği imkânının sunulması gerekir. Kısaca paranın zaman değeri, yatırımcının bugün belirli bir miktar parayı tüketmek yerine yatırıma yönlendirerek elde edeceği ek geliri tercih etmesidir. Bir yatırımcının elindeki 1 lirayı bugün tüketmekten vazgeçerek belli bir süre herhangi bir alana aktarması durumunda süre sonunda tüketiminden vazgeçtiği 1 liradan daha fazlasını tüketebilmesi için eline 1 Liradan daha fazla bir tutar geçmesi yani bir *ek gelir* elde etmesi gerekir. Süre sonunda yatırımcının eline geçen *ek gelir* yatırımcı açısından o günkü kullanım hakkından vazgeçmenin getirisidir. Parayı kullanan açısından ise, başkasına ait parayı kullanma hakkını elde etmenin bedelidir yani bir maliyet bir giderdir.

Bilindiği gibi, işletmenin piyasa değerinin maksimize edilebilmesi için finans yöneticilerinin aldığı kararlar arasında öne çıkan temel kararlar, finansal kararlar ve yatırım kararlarıdır. Gerek finansmanla gerekse yatırımlarla ilgili kararlarda, farklı zaman noktalarında değişik miktarlarda para akışı söz konusu olmaktadır. Paranın zaman değerinin olması nedeniyle, farklı zamanlara ait nakit giriş ve çıkışlarını karşılaştırabilmek için, bu zaman değerine ilişkin düzeltmelerin yapılması bir başka ifade ile farklı zaman dilimleri içindeki nakit giriş ve çıkışlarının ortak bir zaman dilimine indirilmesi gerekir. Paranın zaman değeriyle ilgili hesaplamalar yapılmaksızın alınan bu tür kararlarda rasyonelliği yakalayabilmek mümkün değildir.

Paranın zaman değeri hesaplamaları, çeşitli zaman aralıklarında gerçekleşen nakit girişlerini ve yapılan harcamaları belirli bir iskonto (faiz) oranıyla aynı zaman dilimine dönüştürme işlemidir (Türkiye İş Bankası Eğitim Müdürlüğü 2001: 11). Paranın zaman değeri iki yönde ele alınır. Bunlar; *paranın gelecekteki değeri ve paranın bugünkü değeridir*.

Gelecekteki Değer (Future Value FV), bugün elde edilen paranın ya da yapılan ödemenin gelecekte sahip olacağı değerinin hesaplanması ile ilgilidir (Scott ve Moore, 1984: 1). Gelecekteki değer, başlangıçtaki yatırım miktarının, zamanın değeri ve taşınan riskin seviyesini yansıtan uygun bir faiz oranı üzerinden belirli bir süre sonra ulaşacağı değerdir. Başka bir deyişle, gelecekteki değer, bugünkü değer gelecekteki hali olarak ifade edilebilir. Gelecekteki değer ifadesi yerine; Vadeli Değer, Nominal Değer, Saymaca Değer, İtibari Değer, Yazılı Değer ifadeleri de kullanılabilir.

Bugünkü Değer (Present Value PV) ise, belli bir miktardaki paranın gelecekteki değerinin veya maliyetinin bilindiği durumlarda bugünkü değerinin veya maliyetinin hesaplanması işlemidir (Scott ve Moore, 1984: 61). Bugünkü değer, farklı zaman dilimleri içinde gerçekleşecek nakit giriş veya çıkışlarının, uygun bir iskonto oranıyla iskonto edilerek bugüne indirilmesiyle elde edilen değerdir. Bu işlem, paranın zaman değerini ve katlanılan riskin derecesini yansıtan bir iskonto oranı kullanılarak gerçekleştirilir. Bugünkü değer ifadesi yerine; Anapara Tutarı, Şimdiki Değer, Tasarruf Değeri, Peşin Değer, İskontolu Değer ifadeleri de kullanılabilir.

Dikkat edilirse gelecekteki değer hesaplamalarında kullanılan oran, “faiz

oranı” olarak ifade edilirken bugünkü değer hesaplamalarında aynı oran “iskonto oranı” olarak ifade edilmektedir.

Faiz oranı ile gelecekteki değerin birbirleri ile doğru orantılı olduğu söylenilebilir. Bu bağlamda, faiz oranındaki artış bugünkü 1 liranın gelecekteki değerinin de artmasına sebebiyet verir. Faiz oranı azalırsa bugünkü 1 liranın gelecekteki değeri de azalır. İskonto oranı ile bugünkü değer arasındaki ilişki ise, ters orantılıdır. Yani iskonto oranı artarsa gelecekteki 1 liranın bugünkü değeri azalır. İskonto oranı azalırsa gelecekteki 1 liranın bugünkü değeri artar.

Bugünkü ve gelecekteki değer hesaplamalarında kullanılan iskonto veya faiz oranı yalnızca paranın zaman değerini değil, katlanılan riskin derecesini de yansıtan uygun bir oran olmalıdır.

Daha önce de belirtildiği gibi paranın zaman değeri, faize dayalı olarak hesaplanmaktadır. Bu sebeple faiz kavramı, faiz hesaplama yöntemleri ile gelecekteki değer, bugünkü değer hesaplamaları aşağıda ele alınmıştır.

2.6.2. Faiz Kavramı Tanımı ve Hesaplama Yöntemleri

Faiz kavramının temelinde paranın kullanıldığı dönemde yapılan seçimlere bağlı olarak oluşan bir değer olan paranın zaman değeri yatmaktadır. Belli miktardaki bir paranın bugün kullanımından vazgeçilerek herhangi bir alana aktarılması yani gelecekte başka bir zamanda kullanılması tercih edildiğinde, belli bir süre için o paranın kullanımından mahrum kalınacaktır. Paranın sahibi açısından belli bir miktardaki paranın belli bir süre kullanımından mahrum kalınmasının bir nedeni vardır ve bu neden ileride elde edilecek ek gelirdir. Bu ek gelir öncesinde de değinildiği üzere faizdir. Öte yandan sahibi olmadığı halde başkasının belli bir miktardaki parasını belli bir süre kullanmanın bir maliyeti vardır ve bu maliyet de faizdir. Faiz daima ödünç verilen paranın bir yüzdesi şeklinde ifade edilmektedir.

Faiz, en genel anlamıyla belli bir miktardaki paranın (sermayenin) belli bir süre ödünç verilmesi karşılığında elde edilen getiridir. Bu anlamda faiz, ödünç alanlar için başkasının parasını kullanmaları karşılığında katlandıkları maliyettir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü ‘ne göre faiz, bir meblağın ödünç verilmesi karşılığında alınan kâr, getiri, ürem, nema anlamına gelir. Türk Hukuk Lügatine göre ise faiz, alacaklının

borçlusundan talep etme hakkı olduğu bir bedeldir. Ekonomik açıdan faiz, ödenecek olan paranın kazancı; hukuki açıdan ise alacağın hukuki karşılığıdır (Küçük 2005: 57).

Faiz çeşitli açılardan farklılık gösterebilir. Taraflar arasındaki anlaşma üzerine ödenen faize *iradi faiz (akdi faiz)* denirken, tarafların kontrolü dışında ortaya çıkan faiz borcuna *kanuni* veya *nizami faiz* adı verilir. Belirli bir süre boyunca ödemesi gereken miktarı ertelemesi nedeniyle alacaklıya ödenen faize *kapital faiz* denir ki bu, paranın geri ödenmesi gereken tarihe kadar ödenen karşılığı ifade eder. Borcunu zamanında ödemeyerek temerrüde düşen borçlu tarafından ödenen faize ise *temerrüt faizi* denir (Yanlı 2022: 6).

Faiz oranları yıllık olarak ifade edilir ve yıllık faiz oranı, *nominal faiz oranı* olarak bilinir. Faiz tutarı; anapara miktarı, faiz oranı ve anaparanın kullanılma (ödünç verme) süresine bağlı olarak değişmekle birlikte hesaplama yöntemlerine göre de farklı sonuçlara ulaşılmaktadır. Faiz hesaplamasında kullanılan iki yöntem vardır: Sabit tutulan anapara için basit faiz ve dönemler boyunca değişen anapara için bileşik faiz. Basit faiz yöntemi ve bileşik faiz yönteminde yapılan hesapların formül ile gösteriminde bugünkü değerin, gelecekteki değerin vadenin, faiz oranının ve faiz tutarının farklı sembollerle ifade edildiği görülmektedir. Bu çalışmada; Bugünkü Değer (PV), Gelecekteki Değer (FV), Vade (n), Faiz Oranı (i) ve Faiz Tutarı ise (I) sembolleri ile gösterilecektir.

2.6.2.1. Basit Faiz Yöntemi

Basit faiz yönteminde faiz tutarı, her dönem sonunda sadece bugünkü değer (anapara) üzerinden hesaplanmaktadır. Bu yöntemde bugünkü değerin (anaparanın) belli bir dönem sonunda getireceği faiz tutarı, geçerli faiz oranı üzerinden hesaplanmakta ve bugünkü değer (anapara) bütün devreler boyunca sabit tutulmaktadır. Bir başka ifade ile bu yöntemde, dönem sonlarında faiz tutarı sadece bugünkü değer (anapara) üzerinden hesaplanmakta, bir önceki döneme ait faiz tutarı bugünkü değere (anaparaya) ilave edilmemektedir. Basit faiz yönteminde faiz tutarı,

$$\text{Faiz Tutarı} = \text{Adat} * \text{Sabit Çarpan}$$

şeklinde hesaplanmaktadır.

Adat, parasal bir değerin zaman boyutu eklenmiş ifadesidir ve faize esas olan

bugünkü değerin (anapara tutarının) vade ile çarpımından oluşan rakamdır. Sabit çarpan ise, faiz oranıdır.

Bu durumda, basit faiz yönteminde faiz tutarının hesaplandığı yukarıdaki ifade;

$$\text{Faiz Tutarı} = \underbrace{\text{Anapara} * \text{Vade}}_{\text{Adat}} * \underbrace{\text{Faiz Oranı} / 100}_{\text{Sabit Çarpan}} \text{ olarak yazılır.}$$

Bu hesaplama daha önce ifade edilen semboller kullanılarak;

$$I = PV * n * i$$

olarak formüle edilebilir.

$I = PV * n * i$ şeklinde ifade edilen yukarıdaki formülde yıllık faiz tutarı hesaplanmaktadır. Öncesinde de değinildiği üzere, faiz oranları senelik olarak ifade edilir ve senelik faiz oranı nominal faiz oranı olarak bilinir. Bir başka ifadeyle faiz oranlarının yıllık olarak ifade edilmesi alışıldık bir durumdur. Bu nedenle aksi belirtilmemişse (örneğin üç aylık faiz oranı %10, beş aylık faiz oranı %12, seksen üç günlük faiz oranı %9, doksan iki günlük faiz oranı %11 gibi) faiz oranının 1 yıllık vade için olduğu kabul edilir.

Faiz tutarı 1 yıllık yani 12 aylık bir vadeden daha kısa bir vade için hesaplanıyor ve faiz oranıyla alakalı belirlenen özel bir şey yok ise yıllık faiz oranı yani nominal faiz oranı ile vadenin uyumlaştırılması gerekir. Faiz tutarı yukarıdaki formül ile hesaplandığında bu uyumlaştırma işlemi, genellikle vade (n) üzerinden aşağıdaki gibi yapılmaktadır.

- Faiz tutarının hesaplanacağı süre “ay” ise vade, yıldaki ay sayısına yani 12’ye bölünmelidir. Bu durumda basit faiz yönteminde aylık faiz tutarını veren formül;

$$I = PV * [(n \div 12) * i] \text{ olarak yazılır.}$$

- Faiz tutarının hesaplanacağı süre “gün” ise vade sene içindeki günlere, yani 365’e (veya 360’a) bölünmelidir. Bu durumda basit faiz yönteminde Günlük faiz tutarını veren formül,

$$I = PV * [(n \div 365) * i] \text{ olarak yazılır.}$$

Söz konusu uyumlaştırma işlemi faiz oranı (i) üzerinden de yapılabilir

Uyumlaştırma işlemi faiz oranı (i) üzerinden yapılıyor ise, faiz oranı; vade ay olarak alınmış ise yıldaki ay sayısına yani 12'ye, vade gün olarak alınmış ise sene içindeki günlere, yani 365'e (veya 360'a) bölünmelidir. Bu durumda

- Aylık faiz tutarı $I = PV * [n * (i \div 12)]$,
- Günlük faiz tutarı ise $I = PV * [n * (i \div 365)]$ formülleri ile hesaplanabilir.

Basit Faiz Yönteminde Gelecekteki Değer: Basit faiz yönteminde gelecekteki değer; bugünkü değer, faiz tutarına ilave edilmesi ile bulunur. Yani;

$$FV = PV + I \text{ olarak ifade edilir.}$$

Faiz tutarı $I = PV * n * i$ olduğuna göre gelecekteki değer;

$$FV = PV + (PV * n * i)$$

olarak yazılabilir. Bu eşitlikte gerekli düzenlemeler yapılırsa basit faiz yönteminde (n) yıl sonraki gelecekteki değeri veren formül aşağıdaki gibi yazılır.

$$FV = PV * [1 + (n * i)]$$

Basit Faiz Yönteminde Bugünkü Değer: Basit faiz yönteminde bugünkü değer; gelecekteki değerden, faiz tutarının düşülmesi ile bulunur. Yani;

$$PV = FV - I \text{ olarak ifade edilir.}$$

Faiz tutarı $I = PV * n * i$ olduğuna göre bugünkü değer;

$$PV = FV - (PV * n * i)$$

olarak yazılabilir. Bu eşitlikte gerekli düzenlemeler yapılırsa basit faiz yönteminde (n) yıl sonra elde edilecek tutarın şu ana ait değerini hesaplamayı sağlayan formül aşağıda verildiği şekilde yazılır.

$$PV = \frac{FV}{1 + (n * i)}$$

2.6.2.2. Bileşik Faiz Yöntemi

Bileşik faiz yönteminde de faiz tutarı, bugünkü değer (anapara) üzerinden hesaplanır. Ancak bu yöntemde, dönem sonlarında faiz tutarı hesap edilirken, dönem sonlarında kazanılan faiz çekilmediği sürece, bir önceki döneme ait faiz tutarı da bugünkü değere (anaparaya) ilave edilmekte yani bugünkü değer (anapara) bütün

devreler boyunca sabit tutulmamaktadır. Bir başka ifade ile bileşik faiz yönteminde faiz tutarı, dönem sonlarında kazanılan faiz çekilmediği sürece, bugünkü değere (anaparaya) ilave edilerek hesaplanmaktadır.

Finansal matematiğin üzerinde durulması gereken konularından sayılan bu yönteme göre, dönem sonunda elde edilen faiz tutarı bugünkü değere (anaparaya) eklenerek bulunan tutara, sonraki dönem tekrar faiz uygulanmakta bunun sonucunda, faizin kendisi de faiz kazanmaktadır (Van Horne 1995: 9). Böylece bir dönemin başında, faiz tutarıyla birlikte birikmiş olan tutar, gelecek dönemde kazanılacak faizi hesaplamak için kullanılan bugünkü değer (anapara) haline gelmektedir (Kolb vd. 1996: 99).

Bileşik faiz yönteminde toplam faiz tutarı basit faiz yönteminde olduğu gibi (Adat * Sabit Çarpan) şeklinde hesaplanamaz. Bunun nedeni, bileşik faiz yönteminde dönem sonlarında faiz tutarı hesaplanırken bir önceki döneme ait faiz tutarının da bugünkü değere (anaparaya) ilave edilmesi yani bugünkü değer (anaparanın) bütün devreler boyunca sabit tutulmamasıdır.

Bileşik faiz yönteminde faiz tutarını veren formül aşağıdadır.

$$I = PV * [(1 + i)^n - 1]$$

Bileşik Faiz Yönteminde Gelecekteki Değer: Bileşik faiz yönteminde gelecekteki değer, basit faiz yönteminde olduğu gibi, bugünkü değer (anapara) faiz tutarına ilave edilmesi ile bulunur. Yani;

$$FV = PV + I \text{ olarak ifade edilir.}$$

$$\text{Faiz tutarı, } I = PV * [(1 + i)^n - 1] \text{ olduğuna göre gelecekteki değer;}$$

$$FV = PV + (PV * [(1 + i)^n - 1])$$

olarak yazılabilir. Bu eşitlikte gerekli düzenlemeler yapıldığında bileşik faiz yönteminde (n) yıl sonraki gelecekteki değeri veren formül aşağıdaki gibi yazılır.

$$FV = PV * (1 + i)^n$$

Formülde bulunan $(1 + i)^n$ Gelecekteki Değer Faiz Faktörü (Future Value Interest Factor FVIF) veya Bileşik Değer Faiz Faktörü (Compound Value Interest Factor CVIF) olarak ifade edilir.

Bileşik Faiz Yönteminde Bugünkü Değer: Bileşik faiz yönteminde bugünkü değer, basit faiz yönteminde olduğu gibi, gelecekteki değerden faiz tutarının düşülmesi ile bulunur. Yani;

Bugünkü Değer (PV) = FV – I olarak ifade edilir.

Faiz Tutarı, I = PV * [(1 + i)ⁿ – 1] olduğuna göre bugünkü değer;

$$PV = FV - (PV * [(1 + i)^n - 1])$$

olarak yazılabilir. Bu eşitlikte gerekli düzenlemeler yapıldığında bileşik faiz yönteminde bugünkü değeri veren formül;

$$PV = \frac{FV}{(1 + i)^n}$$

olarak ya da daha alışıldık biçimde aşağıdaki gibi yazılır.

$$PV = FV * \frac{1}{(1 + i)^n}$$

Bileşik faiz yönteminde bugünkü değer aşağıdaki formül ile de hesaplanabilir.

$$PV = FV * (1 + i)^{-n}$$

Bileşik faiz yönteminde bugünkü değer hesaplamalarında $\frac{1}{(1+i)^n}$ ve $(1 + i)^{-n}$

Bugünkü Değer Faiz Faktörü (Present Value Interest Factor PVIF) olarak ifade edilir.

2.6.3. Efektif Faiz

Bileşik faiz yöntemine göre gelecekteki değer hesaplamalarında, örneğin finansman ya da yatırımlar ile ilgili tercihlerde veya tahvil faizlerinin üç ya da altı ayda bir ödenmesinde ya da bir, üç ve altı aylık vadeli hesap açtırılmasında olduğu gibi, 1 yıl içinde birden çok defa faiz hesaplanması gerekli olabilir. Bir başka ifadeyle vade (yani faiz tutarının hesaplandığı zaman) 1 sene içerisinde 1 yıldan daha kısa süreli olabilir. 1 yıl sene içerisinde birden çok defa (örneğin 6 ayda bir yani 2 kez, 4 ayda bir yani 3 kez, 2 ayda bir yani 6 kez) faiz hesaplanması ve bu hesaplamanın bileşik faiz yöntemine göre yapılması gerekli olabilir. Böyle bir durumda yani 1 sene içerisinde birden çok defa faiz hesaplanmasında, hesaplama bileşik faiz yöntemine göre yapılırsa elde edilen faize, *Efektif Faiz* ismi verilir. Farklı bir söyleyiş ile, bir yıllık bileşik faize

Efektif Faiz denilmektedir.

Bir yıl içinde birden fazla kez faiz hesaplanması, yani faizlendirme sayısının 1 yıl içinde birden fazla olması ve hesaplamanın bileşik faiz yöntemine göre yapılması halinde hem efektif faiz tutarı yıllık faiz tutarından hem de efektif faiz oranı yıllık faiz oranından yani nominal faiz oranından büyük olacaktır. Efektif faiz tutarı ve efektif faiz oranı, yılda bir kez faiz hesaplanması halinde yıllık faiz tutarına ve yıllık faiz oranına yani nominal faiz oranına eşit olur.

Örneğin %40 faiz oranı üzerinden 100.000 liranın 1 yıl sonraki faiz tutarı (yıl içinde bir kez faizlendirme yapılırsa, yani faizlendirme sayısı 1 kez olursa) bileşik faiz yöntemine göre; 40.000.-₺ olarak hesaplanacaktır.

$$100.000 * [(1 + 0,40)^1 - 1] = 40.000.-₺$$

Bu durumda bileşik faiz yöntemine göre yılda bir kez faiz hesaplandığı için hem efektif faiz tutarı yıllık faiz tutarına hem de efektif faiz oranı yıllık faiz oranına eşittir.

Oysa 1 yıl içinde 6 ayda bir faizlendirme yapılırsa, yani faizlendirme sayısı 2 kez olursa bu durumda 1 yıl sonraki faiz tutarı (yıl içinde birden fazla kez faizlendirme yapılırsa, yani örneğin faizlendirme sayısı 2 kez olursa) bileşik faiz yöntemine göre 44.000.-₺ olarak hesaplanacaktır.

Hesaplama aşağıdaki tabloda (Tablo 1) verilmiştir.

Tablo 1. Efektif Faizde Toplam Faiz Tutarı

	Anapara		Efektif Devre Faiz Oranı ⁸		Faiz Tutarı
1. Altı Ay (1) kez	100.000	*	0,20	=	20.000
2. Altı Ay (2) kez	120.000	*	0,20	=	24.000
Efektif Faizde Toplam Faiz Tutarı					= 44.000

Hesaplama sonucu bulunan 44.000 lira efektif faiz tutarıdır ve yıllık faiz

⁸ Örnekte %40 yıllık yani nominal faiz oranıdır ve bir yılda 2 kez altı ay olduğu için yapılan hesaplamada faiz oranı $(0,40 \div 2)$ 0,20 yani %20 olarak alınmalıdır.

tutarından (40.000 Liradan) büyüktür. Öte yandan yıllık faiz oranı yani nominal faiz oranı ($40.000 \div 100.000 = 0,40$) %40 iken efektif faiz oranı ($44.000 \div 100.000 = 0,44$) %44'dür.

Görüldüğü gibi bileşik faiz yöntemine göre yılda birden fazla kez faiz hesaplandığında hem efektif faiz tutarı yıllık faiz tutarından yani nominal faiz tutarından hem de efektif faiz oranı yıllık faiz oranından yani nominal faiz oranından büyüktür.

Efektif faizde faiz tutarını veren formül aşağıdadır.

$$I = PV * [[1 + (i \div n)]^{n * m} - 1]$$

Formülde; (I) Efektif Faiz Tutarını, (PV) Bugünkü Değeri, (i) Yıllık Faiz Oranını, (n) 1 Yıldaki Faizlendirme Sayısını, $(i \div n)$ efektif devre faiz oranını (m) toplam süreyi göstermektedir.

Efektif devre faiz oranı, senelik faiz oranının yıl içindeki devre sayısına yani faizlendirme sayısına bölünmesiyle bulunur. Örneğin, altı ayda bir faiz ödemeli bir yıl vadeli bir yatırımda, efektif devre faiz oranı, yıllık faiz oranının yıl içindeki altı aylık dönem sayısına bölünmesiyle bulunur. Senelik faiz oranı %90 iken 6 ay vadeli bir hesap açtırılırsa, bir yıl içinde 2 adet altı ay olduğu için efektif devre faiz oranı ($0,90 \div 2 = 0,45$) %45 olacaktır. Yine aynı şekilde örneğin bir yıl vadeli bir yatırımda her dört ayda bir faizlendirme yapılıyorsa efektif devre faiz oranı, yıllık faiz oranının, bir yıl içinde 3 adet dört ay olduğu için 3'e bölünmesiyle bulunur. Yıllık faiz oranı %60 iken 4 ay vadeli bir hesap açtırılırsa, bir yıl içinde 3 adet dört ay olduğu için efektif devre faiz oranı ($0,60 \div 3 = 0,2$) %20 olacaktır.

Efektif Faizde Gelecekteki Değer: Efektif faizde gelecekteki değer, basit ve bileşik faiz yöntemlerinde olduğu gibi, bugünkü değerın faiz tutarına ilave edilmesi ile bulunur. Yani;

$$FV = PV + I \text{ olarak ifade edilir.}$$

Faiz tutarı, $I = PV * [[1 + (i \div n)]^{n * m} - 1]$ olduğuna göre gelecekteki değer;

$FV = PV + PV * [[1 + (i \div n)]^{n * m} - 1]$ olarak yazılabilir. Bu eşitlikte gerekli düzenlemeler yapıldığında efektif faizde gelecekteki değeri veren formül aşağıdaki gibi yazılır.

$$FV = PV * [1 + (i \div n)]^{n*m}$$

Efektif Faizde Bugünkü Değer: Efektif faizde bugünkü değer, basit ve bileşik faiz yöntemlerinde olduğu gibi, gelecekteki değerden faiz tutarının düşülmesi ile bulunur. Yani;

$$PV = FV - I \text{ olarak ifade edilir.}$$

$$\text{Faiz Tutarı, } I = PV * [[1 + (i \div n)]^{n * m} - 1] \text{ olduğuna göre bugünkü değer;}$$

$PV = FV - I = PV * [[1 + (i \div n)]^{n * m} - 1]$ olarak yazılabilir. Bu eşitlikte gerekli düzenlemeler yapıldığında efektif faizde bugünkü değeri veren formül aşağıdaki gibi yazılır.

$$PV = FV \div [1 + (i \div n)]^{n*m}$$

2.6.4. Enflasyonun Paranın Zaman Değeri Üzerine Etkisi

Latince kökenli bir terim olan enflasyon, aslen şişkinlik ya da genişleme manasına gelir. Teorik açıklamalarla günlük kullanımdaki anlayış arasında bazı farklılıklar vardır. Günlük kullanımda, fiyatların artışı enflasyon olarak tanımlanırken, ekonomi bilimi, belli bir oranın üzerinde sürekli fiyat artışlarını enflasyon olarak tanımlar. Yani fiyatların sürekli olarak artması enflasyon olarak değil, fiyat artışı olarak adlandırılır. Enflasyonun en basit tanımı, genel fiyat seviyesinin sürekli olarak yükselmesi ve paranın değerinin düşmesidir.

Enflasyonla ilgili birden fazla tanım bulunmaktadır. Örneğin, enflasyon, genel fiyat seviyesindeki artış olarak tanımlanır (Samuelson, Nordhaus, 1992: 587). Farklı bir tanımlamada, enflasyon, fiyatların devamlı olarak az ya da çok olmak üzere önemli sayılabilecek miktarlarda genel bir şekilde artış göstermesi olarak ifade edilir (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi 1986: 3714). Parasız (1997: 373), enflasyonu fiyatlardaki devamlı artış meyili olarak tanımlarken, Orhan'a (1995: 1) göre enflasyon, fiyatların genel seviyesi üzerinde devamlı bir arma dönemine ek olarak paranın değerindeki devamlı düşüşü de ifade etmektedir. Seyidoğlu (1992: 227) ise enflasyonu, fiyatlar genel seviyesinin devamlı bir şekilde ve mühim ölçüde artışı ve böylelikle paranın satın alma gücündeki kayıp olarak tanımlamaktadır.

Enflasyon, piyasada alım-satımı yapılan mal ve hizmetlerin genel düzeyinde

uzun süreli olarak artan fiyatlar anlamına gelir. Enflasyon dönemlerinde, paranın satın alma gücünde azalma yaşandığı için, enflasyon aynı zamanda paranın satın alma gücünün azalması olarak da ifade edilir. Bilindiği gibi paranın zaman değeri, paranın faizi baz alınarak hesaplanmaktadır. Faiz, ekonomik kararları etkileyen önemli bir değişkendir. İşletmenin varlıklarını ve menkul kıymetlerini değerlemede, yatırım projeleri ve sermaye bütçelemesinde, sermaye maliyetinin hesaplanmasında, işletme sermayesinin oluşturulmasında, finansman kaynaklarının belirlenmesinde temel ölçüt faizdir.

Faiz hesaplamalarında temel faktörlerden bir olan “para” muhasebede ve piyasada ortak bir ölçü birimi olarak kullanılmaktadır ve muhasebenin temel kavramlarından biri olan “Parayla Ölçülme Kavramı”, ölçü birimi olarak kullanılmakta olan paranın, satın alma gücünün dönemsel olarak farklılık göstermediği yani sabit kaldığı varsayımına dayanmaktadır. Gerçekten de paranın satın alma gücünün zaman içinde değişmediği dönemlerde, para birimi herhangi bir ölçü biriminde (örneğin, metre, kilogram, metrekare, metreküp vb.) değişmezlik özelliğini korur. Fakat bilindiği üzere enflasyon, fiyatlar genel düzeyinde önemli ölçüde ve devamlı şekilde meydana gelen artmayı ifade eder. Bu durum da para değerinin (satın alma gücünün) hızla azalmasına yol açar. Dolayısıyla enflasyonist dönemlerde satın alma gücü azalan “para” herhangi bir ölçü biriminde bulunması şart olan değişmezlik niteliğini yitirmektedir. Bu nedenle enflasyonist dönemlerde paranın nominal değil, enflasyondan arındırılmış gerçek (reel) değerinin hesaplanmasının büyük önemi vardır.

Enflasyondan etkileniş biçimi dikkate alındığında “para” parasal bir kalemdir⁹, yani enflasyonist dönemlerde nominal değeri sabitlenmekte, fakat, satın alım kapasitesi azalmaktadır.

Örneğin %60 oranında enflasyonun yaşandığı bir dönemde, 100 Liranın dönem başındaki ve dönem sonundaki nominal değeri aynıdır. Ancak, enflasyon oranı %60 olduğu için dönem sonundaki 100 liranın satın alma gücü, dönem başındaki 100 liranın

⁹Varlıklar enflasyondan etkileniş biçimlerine göre parasal varlıklar ve parasal olmayan varlıklar olarak ikiye ayrılır. Parasal varlıklar; Türk Lirasının değerindeki değişmeler karşısında nominal değerleri aynı kalan ancak satın alma güçleri fiyat hareketlerine göre ters yönde değişen kalemlerdir. Parasal olmayan varlıklar ise; Türk Lirasının değerindeki değişmelere paralel olarak nominal değerleri değişen fakat satın alma güçleri aynı kalan kalemlerdir.

satın alma gücüne göre %60 oranında azalmıştır. Bunun anlamı, dönem başında 100 liraya örneğin bir adet X malı¹⁰ alabiliyorsak dönem sonunda aynı X malını alabilmek için dönem sonundaki 100 liranın yanına 60 Lira daha ilave etmemiz gerektiğidir. Çünkü dönem başında 100 lira olan X malının fiyatı enflasyon nedeni ile 160 liraya yükselmiştir.

Enflasyon, faiz oranlarını dolayısıyla gelecekteki değeri etkilemektedir. Enflasyonist dönemlerde gerçek (reel) bir getiri elde edilmesi, ancak faiz oranının enflasyon oranından büyük olması halinde mümkündür.

Faiz oranının enflasyon oranından küçük olması durumunda sadece nominal bir getiri elde edilmiş olacak gerçek anlamda (reel olarak) bir zarar ortaya çıkacaktır.

Faiz oranı < Enflasyon oranı $\Rightarrow$ Nominal kâr, reel zarar vardır.

Faiz oranının enflasyon oranına eşit olması halinde yine sadece nominal bir getiri elde edilmiş olacak, gerçek anlamda (reel olarak) bir kâr ya da zarar ortaya çıkmayacaktır.

Faiz oranı = Enflasyon oranı $\Rightarrow$ Nominal kâr vardır. Reel kâr / zarar yoktur.

Faiz oranının enflasyon oranından büyük olması halinde ise hem nominal bir getiri elde edilmiş olacak hem de gerçek anlamda (reel olarak) bir kâr ortaya çıkacaktır. Ancak bu durumda gerçek anlamda (reel olarak) elde edilen kâr nominal kârdan daha az olacaktır. Yani;

Faiz oranı > Enflasyon oranı $\Rightarrow$ Nominal ve reel kâr vardır. Reel kâr nominal kârdan azdır.

Enflasyonist dönemlerde, paranın bugün kullanılmayarak faiz geliri elde etmek amacı ile yatırıma yönlendirilmesi halinde, yatırımcının elde ettiği enflasyondan arındırılmış gerçek (reel) faiz getirisi aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$\text{Reel Kazanç/Kayıp Oranı} = [(1 + \text{Faiz Oranı} \div 1 + \text{Enflasyon Oranı})] - 1$$

Sonucun pozitif (+) çıkması reel kazancı, negatif (-) çıkması ise reel kaybı gösterir. Yukarıdaki formülden hareketle; enflasyon dönemlerinde belli bir oranda reel kazanç elde edilebilmesi için gerekli faiz oranı aşağıdaki formül ile hesaplanabilir.

¹⁰Ticari mal enflasyondan etkileniş biçimine göre parasal olmayan bir kalemdir.

$$\text{Faiz Oranı} = [(1 + \text{Enflasyon Oranı}) * (1 + \text{Reel Kazanç / Kayıp Oranı})] - 1$$

Benzer biçimde enflasyon dönemlerinde faiz oranı ve reel kazanç oranı belli iken enflasyon oranı aşağıdaki formül ile hesaplanabilir.

$$\text{Enflasyon Oranı} = [(1 + \text{Faiz Oranı}) \div (1 + \text{Reel Kazanç / Kayıp Oranı})] - 1$$

III. BÖLÜM

FINANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ VE GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

3.1. EĞİTİM KAVRAMI TANIMI VE TÜRLERİ

Finansal okuryazarlık kişinin ömrü boyunca finansal açıdan kullanması gereken bilgi, davranış ve tutumların bir bütünüdür. Finansal bilinç temel düzeyde ilk kez ailede oluşmaya başlamış olsa da kazanılmış tecrübeler yeterli değildir. Bu sebeple kişiye finansal eğitimin verilmesi kısa ve uzun vadede büyük bir önem taşımaktadır (Alkaya, Yağlı 2015: 586). Ancak ve ancak planlı bir finansal eğitim sistemi, düşük okuryazarlık düzeyini iyileştirebilir.

Kişilere etkin bir hayat ve düzgün standartlarda yaşam sürdürme olanağı sunan finansal okuryazarlığa sahip kişiler azınlıkta olsa da finansal hizmet kullanan kişilerin sayısı oldukça fazladır. Oysa mevcut durumda kişiler sürekli finansal araç ve hizmetlerle iç içedir. Banka kredileri buna örnek olarak verilebilir.

Hızla değişen ve gelişen dünyamızda teknolojinin yaygınlaşmasıyla finansal araçlara erişim olanağı ve hızı giderek kolaylaşmaktadır. İnternet bankacılığıyla birlikte günlük hayatta fazla zaman harcamamıza neden olan işlemler çok kısa sürede artık halledilebilmektedir. Bu kişilerce zaman olarak pozitif bir durum olarak düşünülse de finansal eğitim almamış ve finansal okuryazarlığı düşük düzeyde olan kişiler açısından önemli riskler doğurmaktadır. Çünkü artık tek bir tıkla kredi kartı, hane ve kurumların faturaları, vergi ödemeleri ve evrak işlemleri e-devlet platformuyla birlikte evimize kadar gelmektedir. Durum böyleyken sitelerin ve platformların yanlış ve bilinçsiz kullanılması, bilgilerin yanlış ellere geçmesi vb. kişilerin ciddi maddi kayıplara uğramasına sebebiyet verebilir. Bu doğrultuda günümüzde finansal okuryazarlık büyük önem taşımaktadır (Kılıç 2016: 13).

3.1.1. Eğitimin Tanımı

OECD'nin de belirttiği gibi, bireylerin finansal araçlara ilişkin farkındalıkları mevcut veya potansiyel risklerden korunmalarına veya bunlara karşı tedbirli olmalarına, tasarruflarını etkin bir şekilde değerlendirmelerine olanak sağlamaktadır.

Dünya'nın gelişmesi farklı piyasaların yakınlaşmasına ve dolaylı olarak piyasaların inovasyona uğramasına neden olmaktadır.

Bu gelişme bireyler tarafından da gözlemlenir ve finansal kararlar alabilmek adına daha çok bilgiye gereksinimleri oluşur. Böylece, finansal eğitimin önemi yalnızca akademik kurumlarla sınırlı kalmamalı, bireylere de uygun fiyatlı olanaklarla erişilebilir olmalıdır (Bayram 2010: 15).

Bununla birlikte Blue ve Grootenboer tarafından tanımlandığı şekliyle Finansal okuryazarlık, tipik olarak çalışma, tasarruf etme ve finans yönetimi gibi finansal alışkanlıkları öğrenmenin önemini vurgulayacak şekilde öğretilir. Finansal okuryazarlık eğitiminin temelleri ve altında yatan kavramların bilgisi finansal eğitim için gereklidir. Bu, bireylerin finansal araçlar, veri analizi veya risk analizi konusunda sağlıklı seçimler yapma konusunda daha donanımlı olmalarını sağlar. Finansal eğitimin amacı kişinin bütçesini korumak ve riskleri azaltmaktır. Ancak yine de insanlara ulaşmak ve bilgi alışverişini geliştirmek açısından büyük önem taşıyor. En çok da para yönetiminde finansal eğitimin değerini anlıyoruz. Çünkü finansmanı nasıl yöneteceğinizi öğrenerek daha kesin finansal kararlar alabilirsiniz (Dağdelen 2017: 63).

3.1.2. Eğitimin Türleri

Eğitimin çeşitli tipleri bulunmaktadır ve bunlar kendi içinde farklı sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Formal eğitim ve informal eğitim gibi başlıklar altında gruplandırılan eğitim türleri, formal eğitimin altında örgün eğitim, halk eğitimi, yaygın eğitim ve hizmet içi eğitim gibi alt kategorilere ayrılmaktadır. Aşağıda, bu eğitim türlerinin tanımları ve açıklamaları bulunmaktadır.

3.1.2.1. Formal Eğitim

Eğitim kurumlarında programlar oluşturularak gerçekleştirilen eğitime formal eğitim adı verilir. Formal eğitimin belirlenmiş bir amacı vardır ve bu amaç doğrultusunda programlar planlanır ve öğretim yöntemleriyle uygulanır. Bu tür eğitime aynı zamanda yapılandırılmış eğitim de denir (Şişman 2018: 27).

Formal eğitim sürecinin belirli aşamalarında ve sonunda değerlendirme işlemi yer alır. Toplum içindeki bireyleri endüstri, tarım ve hizmet sektörlerinde bir meslek

için hazırlamak, mesleki becerilerini geliştirmelerini sağlamak ve güncel bilgileri öğretmek amacıyla gerçekleştirilen öğretim faaliyetleri, halk eğitim merkezlerinde verilen kurslar, askeri personelin yetiştirilmesi gibi süreçler, formal eğitime örnek teşkil eder (Demirel ve Kaya 2009: 1-22).

Okul dışında yapılan resmi eğitimde farklı özellikler bulunmaktadır. Bunlar arasında öğrencilerin yaşlarına göre gruplandırılmaması, kısa süreli olması, belirli konularla sınırlı olması ve ihtiyaç duyulduğunda gerçekleştirilmesi yer alır. Süreç açısından her ikisi de benzer özellikler sergiler. Okul dışında yapılan resmi eğitim, eğitim sürecini tamamlamak ve bireyleri yaşam boyu eğitmek gibi görevleri yerine getirir (Şişman 2018: 57).

Formal eğitim, örgün ve yaygın eğitim olarak iki ana kategoride ele alınmaktadır.

3.1.2.1.1. Örgün Eğitim

Örgün eğitim, bireylerin iş ve mesleki çalışma hayatına başlamadan önce, genel ve özel bilgilerin yanı sıra belirli yasal düzenlemelere göre, okul veya okul özelliği taşıyan kurumlarda gerçekleştirilen eğitim sürecidir (Şişman 2018).

Örgün eğitim, okul öncesi eğitimden başlayarak üniversite düzeyindeki eğitimi kapsar. Bu eğitim kurumları; anaokulları, ilkokullar, ortaokullar, liseler ve üniversiteler gibi düzenlenir (Demirel ve Kaya 2009).

3.1.2.1.2. Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim, örgün eğitim olanaklarına erişemeyen, okullarından erken ayrılmış veya mesleki becerilerini geliştirmek isteyen bireylerin faydalanabileceği bir eğitim türüdür (Şişman 2018).

3.1.2.2. İnfomal Eğitim

İnfomal eğitim, kültürel etkileşimlerle gerçekleşen ve genellikle planlanmamış bir süreç olarak tanımlanır. Doğal eğitim olarak da adlandırılan bu süreç, günlük yaşamda karşılaşılan durumlar ve çevresel etkileşimler yoluyla gerçekleşir. İnsanlar, bilinçli bir şekilde olmasa da çevrelerinden ve deneyimlerinden sürekli olarak yeni bilgiler edinirler (Şişman 2018).

İnformal eğitimde, öğrenme genellikle gözlemlene ve taklit yoluyla gerçekleşir. Toplum içindeki bireyler, yaşama dair içgüdüsel olarak toplumun kabul ettiği ve beklediği davranışları öğrenme eğilimindedir. Ancak bu süreçte istenmeyen ve zararlı alışkanlıklar da edinilebilir (Demirel ve Kaya 2009).

Toplumlar ilerledikçe ve geliştikçe, insanların gereksinimlerini karşılayabilecek düzeyde olmayan informal eğitim süreçleri, formal eğitim uygulamalarının başlamasıyla birlikte azalmıştır.

3.2. FİNANSAL OKURYAZARLIK EĞİTİMİ VE BU EĞİTİME DUYULAN İHTİYAÇ

Kişilerin bireysel borçlarındaki artış, finansal anlamda yaşanan sıkıntılar finansal eğitime olan ilginin artmasına neden olmuştur. Bu durumu ortadan kaldıracı için finans eğitimi şarttır. Finansal okuryazarlık eğitiminin temelinde finansal eğitim yer almaktadır. Bu nedenle Devlet fonları, yalnızca okul kapsamı değil; tüm kesimlere yönelik finansal eğitimi destekler biçimde düzenlenmelidir (Opletalova 2015: 1178).

Finansal eğitim beraberinde kişilerin bilgi düzeyinin yükselmesiyle birlikte finansal açıdan olumlu davranışlar sergilenmesini de beraberinde getirir. Aşağıdaki davranışlar buna örnektir (Gökmen 2012: 21):

- Kişiler planlarını kısa vadeli düzenlemek yerine uzun vadeli düzenlemeli, düşünülmemiş aniden alınan kararlardan uzak durmalıdır.
- Kişiler kredi kartı kullanımına dikkat etmeli, ihtiyaç dışı harcamalardan kaçınmalı, borçlanma yolu olarak tek aracı kredi kartı olarak görmemelidirler.
- Kişiler farklı finansal araçları bilmeli ve değerlendirmeli tek bir finansal araç üzerinden işlem yapmamalıdır. Ayrıca paralarını sadece giderleri için kullanmak yerine, birikim ve tasarrufla değerlendirmelidir.
- Kişiler borçlarını bitirmeden başka bir borca girmemelidir.

Bireylerin finansal araçların kullanımı ve seçenekler arasında seçim yapma gibi birçok finansal konu ile ilgili bilgi edinmelerine katkıda bulunmak amacıyla finansal eğitim gereklidir. Finansal eğitim alan bireyler finansal uzman olamazlar.

Ancak bu eğitim yaşam standartlarının iyileştirilmesine yönelik bir destek sağlar. Bu destek sadece kişisel değil; aynı zamanda kişilerin ailelerinin de finansal kararların almalarına katkı sağlayacağından kapsayıcıdır.

Finansal eğitim almış kişiler yatırım, tüketim ve tasarruf gibi finansal konularda olumlu davranışlar sergileme eğilimindedir (Dağdelen 2017: 66). Bu eğitim yalnızca finansal araçların ne olduğu üzerinde durmaz. Daha kapsayıcı boyutta finans kavramının günlük yaşam içerisinde davranış boyutunda kullanımını da sağlar. Eğitim sonucunda kişiler bilginin gücünü engelledikleri problemlerle daha iyi anlayacaklardır. Örneğin yanlış bir tercih bir anda kişinin tüm birikiminin yok olmasına hatta ve hatta borçlanması da neden olabilir. Dolayısıyla kişilerin yaşam kalitelerinin artırılması ele alındığında finansal eğitim büyük bir önem arz etmektedir (Özçam 2006: 2).

Finansal okuryazarlık yalnızca bireylerle sınırlı değildir. Ülke ekonomisi insanların sahip olduğu bilgilerden büyük ölçüde etkilenmektedir. Parayı yönetme, finansal araçları seçme ve kullanma konusunda yetkin olma becerisine finansal okuryazarlık denir. Ayrıca bireyler artan tasarruflarını ve olası felaketleri önleyebilirler ve kontrol altına alabilirler. Günümüzde neredeyse herkes tarafından bilinen ve geniş çapta kullanılan bir finansal araç olan kredi kartlarının kullanımının artmasıyla finansal okuryazarlığın artırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Yılmaz, Tuncel 2017: 311).

2008 küresel ekonomik krizinin ardından bireyler, yüksek borç oranları ve yetersiz emeklilik planları da dahil olmak üzere ciddi sosyo-ekonomik sorunlarla karşı karşıya kaldı. Ekonomik zorluklar ülke arasında finansal okuryazarlığın önemli ölçüde vurgulanmasını sağlamıştır (Er ve diğ. 2014: 114). Var olan finansal sorunlar neticesinde meydana gelen çeşitli sorunlar, bu kavramı sürekli gündemde tutmuştur.

Tüketiciler açısından yüksek risk oluşturan finansal yenilikler; finansal araçların yaygınlaşması nedeniyle bireylerin bu araçları anlamakta güçlük çekmesidir. Bireylerin daha ilerici olması durumunda bu büyük riskleri minimize etmek ve ekonomi alanındaki değişikliklere adapte olmak mümkündür.

Tüketicilerin gün geçtikçe farklılaşan ekonomiyi anlamaları ve finansal araçlarla ilgili risklerini azaltmalarının yolları; finansal ve teknolojiye gelişmelere

uyum sağlamak, değişiklikleri anlamlandırmak ayrıca finansal araç ve hizmetler konusunda mantıklı kararlar geliştirmekle mümkündür (Temizel, Bayram 2011: 77). Bütün bunların yapılabilmesi için halkın tüm tabakalarının eğitimle bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Finansal eğitim yalnızca İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF)'nde verilmektedir. Nüfusumuzun büyük bir bölümü genç kesimden oluşsa da finansal eğitimin her yaş grubuna verilmemesi bu konuda bilgi seviyesinin düşmesine sebebiyet vermiştir. Bilgi seviyesinin artırılmasının temelinde küçük yaştaki çocukların eğitimini de kapsayacak finansal programların düzenlenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu sayede kişi; aldığı finansal eğitim sayesinde zaman içerisinde karşılaştığı finansal zorluklara karşı daha sağlıklı bir şekilde çözüm üretebilecektir. Böylece kendisine ve çevresine yarar sağlayacaktır (Dağdelen 2017: 10).

Finansal okuryazarlığı ölçmek, mevcut düzeni değerlendirmek ve gerekliyse iyileştirilmesine yönelik planlamalar oluşturulabilmesi için gereklidir (Huston 2010: 296). Fakat önemli olan, insanların günlük hayatta finansal olarak öğrendikleri bilgileri ne kadar ve nasıl işlediği, davranış olarak benimseyip benimsememesi ve hane içi finansal faaliyetlerini nasıl planladığını belirlemede yaşanan zorluktur.

Lusardi ve Mitchell (2011) dört ana başlık altında finansal okuryazarlığı ölçme kriterleri belirlemişlerdir. Bunlar:

- Basitlik: ABC kavramlarına benzer bir biçimde temel düzeyde finansal kaynakları ölçme yoluna gidilmeli,
- Alaka Düzeyi: İnsanlara yöneltilecek sorular onların günlük hayatlarında yer alan genel finansal yapılarla bağlantılı olmalı,
- Kısalık: finansal okuryazarlığı ölçmeden kullanılacak ölçme araçları (anket vb.) fazla soru sayısı içermemeli,
- Farklılaşma Kapasitesi: Sorulacak sorular insanların bilgi düzeylerinin farklılıklarını ölçebilecek kalitede olmalıdır (Lusardi ve Mitchell 2011: 2).

Mikro ekonomik alanında gelir, gider, tasarruf ve harcama gibi finansal bilgilere fazlasıyla gereksinim bulunmaktadır. Bireysel ve toplumsal anlamda sistematik ve sistematik olmayan risklerin tespitini gerçekleştirip etkilerini en aza indirebildiğimiz gibi sistematik olmayan risklerin neden olduğu zararı da sıfıra indirme fırsatına sahibiz. Bunu başarmak içinde hem bugünkü yaşamımızı hem de gelecekteki yaşamımızı korumak için finansal okuryazarlığa büyük ölçüde gereksinim duymaktayız. Taft vd. (2013)' ne göre finansal okuryazarlık tarihsel olarak bireyin genel mutluluk düzeyi ve finansal refahından duyduğu memnuniyet olarak görülmekte ve buna atıfta bulunmaktadır. Ancak artık bunun bireyin madden ve manen bütün istek ve arzularının bir birleşimi olduğuna inanılmaktadır (Kılıç 2016: 76). Capuano A. ve Ramsey I. (2011)' in araştırmalarına göre tüketicilerde birden fazla doğru olmayan finansal davranış finansal okuryazarlık çalışmalarına saptanmıştır. Bunlar; bütçe planlaması gelecek planlaması yapmamak, tasarruf yapmamak, yanlış finansal ürünler almak, özgüven eksikliğine sahip olmak, ücret ve giderlere dikkat edilmeden harekete geçmek, bilgiye tam anlamıyla sahip olmayan kaynaklardan edinilen bilgiler ile tecrübe edinmeye çabalamak ve sigorta işlemi yaptırmamaktır. (Saraç 2014). Hızlı gelişim gösteren finans sektöründe ürünler ve hizmet hızla gelişmektedir ve bu durum kişilerin finansal okuryazarlığı anlama ve yorumda da zorluk çekmelerine neden olmaktadır. Günden güne hızla değişim gösterip gelişen finansın ürün ve uygulanan hizmetleri karmaşık yapısından kurtarmak, anlaşılabilirlik ve takip edilmesi için okuryazarlık düzeylerinin gelişmesi gereklidir (Temizel ve Bayram 2011: 77). Bu gelişim için gerekli eğitim olanakları sağlanmalı, program ve projeler düzenlenip uygulanmalı, ulaşılması gereken hedef kitle belirlenmeli ve bu topluluklar için çalışmalar yapılmalıdır (Dağdelen 2017: 8).

3.3. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÇALIŞMA YAPAN KURULUŞLAR

Finansal okuryazarlık son dönemlerde ulusal ve küresel anlamda ilgi uyandırdığı için dünyada ve Türkiye'de birçok kurum finansal okuryazarlık seviyesini ölçmek ve gelişmesi için çalışmalar yapmışlardır. Küresel finansal okuryazarlık araştırmaların 60 senelik bir geçmişi bulunsa da 2008 küresel krizi ardından ortaya çıkan ekonomik zorluklar nedeniyle finansal güvenlik, yöneticiler için daha önemli

görülmeye başlanmış ve araştırmalar küresel ölçekte yaygınlaşmıştır. Bu olgu ülkemizde de gittikçe anlaşıldıkça önemi de artmaktadır. (Tetik 2019: 119).

Bu bölümde finansal okuryazarlık alanında çalışma yapan uluslararası kuruluşlar ve Türkiye'deki kuruluşlar ele alınacaktır.

3.3.1. Uluslararası Kuruluşlar

Finansal okuryazarlık alanında çalışma yapan uluslararası kuruluşlar aşağıda ele alınmaktadır.

3.3.1.1. Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (International Organization of Securities Commissions IOSCO)

Menkul varlıklarla ilgili standartları belirleyen bir birim olan IOSCO, küresel ölçekte güvenli menkul varlık piyasalarının oluşturulmasını, finansal dolandırıcılığa karşı etkili önlemlerin alınmasını ve yatırımcıların korunmasını amaçlamaktadır. Kuruluş, 2001 yılında yatırım araçlarının denetimi, etkin kullanımı ve finansal okuryazarlık eğitimi alanlarında ilkeler geliştirmiş ve üye ülkelere duyurmuştur. Buna göre (Temizel ve Özgüler 2015: 7-8);

- Düzenleyici ve denetleyici kurumların yatırımcı koruma faaliyetlerinde finansal eğitim programlarının önemli bir rolü vardır.
- Yatırımcıların bilgi ve becerilerine uygun araç ve yöntemler kullanılarak finansal eğitim sunulabilir.
- Farklı eğitim düzeyine sahip bireysel yatırımcılar için tek tip bir finansal eğitim programı uygulanması uygun değildir.
- Eğitim veren kurumlar finansal eğitim ile danışmanlık arasındaki farkı ayırt etmeli, yatırım tavsiyelerinde bulunmamalı, yatırımcıyı yönlendirmemelidir.

3.3.1.2. Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu (International Forums for Inventor Education IFIE)

Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Avustralya, İngiltere, Kore ve Kanada tarafından 2005 yılında kurulan kar amacı gütmeyen Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu (International Forum for Investor Education - IFIE), dünyada yürütülen finansal okuryazarlık eğitim programlarının etkinliğini artırmayı, mevcut programların iyileştirilmesine katkıda bulunmayı ve yatırımcı eğitimini desteklemeyi amaçlamaktadır.

IFIE, üye ülkelerin finansal eğitimle ilgili çabalarını, diğer ülkeler tarafından hayata geçirilen eğitim programlarını, ilgili akademik yazıları ve üye ülkelerin yaptığı anket çalışmalarını internet sitesinde yayınlamakta, bu şekilde finansal eğitim kurumları ve ülkeler arasında bilgi alışverişini sağlamaktadır (Temizel ve Özgüler 2015: 7).

3.3.1.3. Avrupa Komisyonu (European Commission EC)

Bireylerin finansal okuryazarlıklarını geliştirmeye yönelik eğitim faaliyetleri düzenleyen kuruluşlardan biri de Avrupa Komisyonu'dur. Komisyon, finansal eğitim ile bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerini artırmayı, etkili para yönetimi yapabilmelerine destek olmayı, finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olmalarını ve bu ürünler arasında bilinçli seçimler yapabilmelerini sağlamayı hedeflemektedir (Gökmen 2012: 88).

3.3.1.4. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finans Kuruluşu Tarafından Yürütülen Faaliyetler (Child & Youth Finance International CYFI)

2011 yılında 8 ila 24 yaş arasında yer alan gençlerin belirli eğitimler alarak ekonomik vatandaş olmalarını sağlamak amacıyla Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finansı (CYFI) kuruldu. CYFI aracılığıyla üretilen ekonomik vatandaşlık modeli üç parçadan oluşmaktadır. Birincisi; bireylerin finansal okuryazarlığını ve bunu kullanma becerilerini arttırmayı hedefleyen Finansal Eğitim içerikleridir. İkincisi; insanların kendi haklarını ve başka insanların haklarını öğrenerek karşılıklı çıkan sorunları pratik bir şekilde çözmelerini sağlayan sosyal eğitimidir. Bu sosyal eğitim ile beraber bireyin bir iş bularak kendi geçimini sağlayan eğitimler verilerek istihdam edilebilirlik geliştirilmeyi hedeflenmiştir. Finansal içerme/kapsama olarak adlandırılan üçüncü

aşama ise ihtiyaçtan doğan finansal ürün ve hizmetlere erişebilecekleri piyasanın kurulması ifade edilmektedir. Bireylerin sahip oldukları finansal yetenek ve özgüven belirtilen aşamaların uygulanması ile artacağı beklenmektedir. Dolayısıyla finansal alanda yeteneği artan bireyin piyasadaki faaliyeti de artacaktır. Aynı zamanda, gençlerin hayatlarını yönetmeleri, haklarını bildikleri için başka bireylerle empati kurabilmeleri ve onların haklarını koruyabilmeleri özgüvenlerini güçlendirecektir. Bu adımların” Ekonomik Vatandaşlık” konusunda desteklenmesi gerekmektedir (CYFI 2016: 12-13).

Günümüzde CYFI, gençleri ekonomik ve sosyal yaşama hazır hale getirmek amacıyla dünya çapında etkinlikler düzenlemekle beraber dünya ülkelerinin finans üzerine verdikleri eğitim sistemlerini düzenleyebilmeleri için elindeki bilgi birikimi de paylaşmaktadır. Ek olarak, 2012’den bu yana Mart ayının belirlenen bir haftasını küresel para haftası ilan ederek Ekonomik Vatandaşlığı kutlamaktadır.

3.3.1.5. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (The Organisation for Economic Co-operation and Development OECD)

1948 yılında, Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında toparlanmasına yardımcı olmak ve Marshall Planını uygulamak amacıyla Türkiye dahil 18 üyeyle The Organisation for European Economic Cooperation (OEEC) kuruldu. OEEC’in temel görevi üye olan ülkelere karşılıklı yardım sağlamak ve bu kooperatife üye olan ülkelerin üretimlerini arttırmaktır.

Bunun öncelikli nedeni Truman Doktrini kapsamına giren ABD yardımlarının Avrupa ülkelerine yenilenmemesi, ancak mevcut borçların kapatılması ve fonların ithalata harcanmasıydı. OEEC kuruluşu, Avrupa’da yer alan ülkeleri öncelikle üretim yapmaya yönlendirmiş ve Marshall planının bir parçası olarak kuruluşu üye olan Avrupa ülkelerinin borçlarını ödemeye yönelik önlemler planladı. Örgütün yeni bir döneme girmesini ve devamını sağlayan başarı Avrupa’da başlayan ekonomik işbirliği ve dayanışma sayesinde. İşbirliğini tüm dünyaya yaymak amacıyla örgütün adı 1961 yılında Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (The Organisation for Economic Co-operation and Development) şeklinde değiştirildi. Aralarında kurucu üyelerden biri

olan Türkiye'nin de bulunduğu 36 üye ülkeye sahip olan OECD, kurulduğu günden bu yana büyüyerek üye sayısını arttırmaktadır (OECD 2009: 10).

Finansal Okuryazarlığın önemi 2002 yılında OECD'e üye olan ülkelerce kabul görmüştür. 2005 yılında yayınlanan Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi: Sorunların ve Politikaların Analizi ve 2008 yılında yayınlanan Finansal Eğitim ve Sigorta ve Bireysel Emeklilik Konusunda Farkındalığın Artırılması kitapları bireysel finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik eğitim faaliyetlerine destek olmuştur. Finansal okuryazarlığın 2008 yılında yaşanan Amerika'daki mali krize sebebiyet veren faktörlerden biri olarak kabul edilmesi sebebiyle aynı yıl Uluslararası Finansal Eğitim Kapısı kurulmuş ve Uluslararası Finansal Eğitim Ağı adı verilen uluslararası bir grup oluşturulmuştur. Uluslararası Finansal Eğitim Kapısı: bilgi alışverişine, küresel kaynaklara ve veri tabanına erişim sunar (OECD 2009: 2-23).

1997 yılında OECD, lise öğrencilerinin okuryazarlık düzeylerini ve çeşitli alanlardaki okuma becerilerini değerlendirmek amacıyla Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programını (PISA) oluşturdu. 2000 yılında ilk kez PISA, 15 yaşında olan ve çeşitli ülkelerde yaşayan lise öğrencilerine uygulandı. Bu uygulama her üç yılda tekrar etmektedir. PISA'nın 2012 ve 2015 yıllarında gerçekleştirdiği bazı testler belirli ülkelerin Finansal Okuryazarlık düzeyleri ile ilgiliydi. Öğrencilerin finansal okuryazarlık becerileri, eğitim düzeyleri, aile yapıları, kişisel özellikleri ve sosyal etkileşimlerine göre Finansal Okuryazarlık sorularıyla değerlendiriliyor (Özkale ve Erdoğan 2019: 774-775; OECD 2017: 83).

3.3.1.6. Dünya Bankası (World Bank WB)

Ülkeler arasındaki ticaret, döviz kurlarını hesaplama kapasitesini gerektirir. Zaman içerisinde ülke para birimlerinin değerini belirlemek için çeşitli sistemler oluşturulmuştur. Bu sistemler arasında Gold Standart Sistemi en ünlüsüdür. Bu sisteme göre ülkeler sahip oldukları altın rezervleri oranında para ürettiler. Böylece para birimleri arasında altın için sabit bir kur oluşturuldu. Fakat bu sistem birinci ve ikinci dünya savaşları sırasında, savaşa katılan ülkelerin sahip oldukları altın rezervlerine dikkat etmeksizin pahalı askeri teçhizatlarının bedelini ödemek için fazla para basmışları ile yıkılmıştır (Çağlar ve Dışkaya 2018: 6-7). İşte bu olaydan sonra

Bretton Woods sistemi, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimi ile ülkelere tanıtılarak Altın Standardının yerini aldı. Amerikan dolarının altına, diğer ülkelerin para birimlerinin de dolara endekslenmesi, uluslararası ödemelerde yeni bir sabit döviz kurunun ortaya çıkmasına neden oldu.

Amerika'da 44 ülkeden katılımıla Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) kurulması, 1946'daki Bretton Woods sistemini öne çıkartan bir yönüydü. Bu nedenden dolayı, literatürde Bretton Woods ikizleri olarak anılırlar. Uluslararası ekonomik istikrarı kontrol etmek ve finansal işbirliğini korumak için kurulan Uluslararası Para Fonu (IMF), ekonomik krize yakalanarak ödeme konusunda sıkıntı çeken ülkelerin uluslararası ticaretinin aksamasının önüne geçmek için ülkelere mali yardım sağlamaktadır. Ardından Dünya Bankası, Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD)'nı kurarak ikinci Dünya Savaşı'na katılan Avrupa ülkelerinin savaş ekonomisinden kaçışını kolaylaştırmayı ve zarar gören Avrupa'yı yeniden inşa etmeyi hedeflemiştir (Öztürk 2009: 4). Günümüzde Dünya Bankası olarak yeniden adlandırılan bu kurum günümüzde üç temel kurumdan biri olarak hizmet etmektedir. Bu temel üç kurum IBRD, Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA) ve Uluslararası Finans Kurumu (IFC)'ndan oluşmaktadır. Türkiye, bugünkü Dünya Bankası'nın 189 üyesinden biridir (Küçük 2019: 502).

Finansal Okuryazarlık üzerine devam eden araştırmalar Dünya Bankası tarafından desteklenmektedir. Dünya Bankasına göre uzun süreli istikrar finansal okuryazarlığa ve tüketicinin korunmasına bağlıdır. Bu yüzden 2009 yılındaki G-20 zirvesinde “ulusal ve uluslararası standartlar” tüketicileri, mevduat sahiplerini ve yatırımcıları olumsuz piyasa şartlarından korumak için geliştirilmiştir. Dolayısıyla, Dünya bankası tarafından farklı alanları etkileyen çeşitli standartlar oluşturulmuştur (World Bank, 2010: 7). Finansal Okuryazarlığa hitap eden standartlar aşağıda sıralanmıştır;

1. Ülkenin finansal okuryazarlığını genişletmek için kapsamlı finansal eğitimler verilerek yeni bilgi programları geliştirilmelidir.
2. İyi planlanmış ve tutarlı bir mali eğitim programının sağlanması, öğrencilere mali durumlarını yönetmek için gerekli beceri ve özgüveni kazandırmalıdır.

3. Mali bilginin geliştirilerek hükümet, devlet kurumları ve sivil toplumu da içeren çeşitli kurum gruplarınca uygulanmalıdır. Ulusal programın bireylere tatbik edilmesi ve iyileştirilmesi için bir bakanlık seçilmelidir.

4. Haberleşme kaynakları üzerinden finansal eğitim, bilgi ve rehberlik hizmetlerinin sağlanmasının, insanların finansal bilgi düzeyleri arttırılmalıdır.

5. Tüketici kitlelerinin finansal bilgi seviyesini tespit etmek ve periyodik olarak yeniden değerlendirmek amacıyla düzenli tekrarlanan hane halkı anketleri kullanılmalıdır (World Bank 2010: 11).

Sonuç olarak, tüketicilerin finansal hizmet ve ürünleri kavrayabilmeleri ve bilinçli olarak kararlar verebilmeleri için Finansal Eğitimin gerekli olduğu Dünya Bankası tarafından beyan edilmiştir. Ayrıca 2012 yılında Dünya Bankası, dünya çapında finansal yeterlilik üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin de yer aldığı toplam 12 ülke bu ankete katılmıştır ve anketin Türkiye'ye verdiği görevler Sermaye Piyasası Kurulu ekibi tarafından koordine edilmiştir. SPK'nın açıkladığı Finansal Yeterlilik Anketi'ne göre teste katılan ülkelerin %84'ü bölme işlemi doğru bir şekilde tamamlamıştır. Test sonuçlarına göre faiz soruları ise bölme işlemine oranla %36 daha az başarı göstermiştir. Bileşik faizle ilgili sorularının ise ancak %26,1'i doğrudur. Ayrıca kırsal kesimde yaşayan anket katılımcılarının kentte yaşayan anket katılımcılarına oranla daha fazla tasarruf yapma eğiliminde olduğu belirtilmiştir. Anket katılımcılarının %78'inin sahip oldukları parayı diğerlerine oranlar daha akıllıca harcadıkları da görülmektedir. Aynı zamanda anket, insanların güvenilir, düşük riskli, yüksek getirili ve iyi bilinen finansal araçları seçme ihtimalinin daha fazla olduğunu göstermiştir. Öte yandan, yaşamını şehirde sürdüren anket katılımcılarının finansal ürünlerinde dikkat ettiği şey yüksek getiri iken yaşamını kırsalda sürdüren anket katılımcıların ise ürünün değer yüksekliğidir. Dolayısıyla ürünlerin faizine gösterilen ilgi bireylerin ekonomik düzeylerine bağlı olarak değişmekle beraber karlılık, likidite ve düşük riske gösterilen ilgi artmaktadır (SPK 2012).

3.3.1.7. Küresel Finansal Okuryazarlık Mükemmeliyet Merkezi (Global Financial Literacy Excellence Center GFLEC)

Finansal okuryazarlığın yolunu açan ileri düzey araştırma ve çözümler sunmak amacıyla 2011' de Annamaria Lusardi tarafından kurulan bir kuruluştur. Temel

aktiviteleri araştıran, eğitim, küresel politika ve hizmete odaklanmakta ve kadınlara, okullara, işyerlerine ve topluluklara yönelik faaliyetler yürütmektedir (<https://gflec.org/>). Kuruluş faaliyetlerini dört ana tema üzerinden yürütmektedir. Bu dört ana tema; araştırma, etkinlik, eğitim ve girişimdir.

Araştırma bölümünde finansal okuryazarlıkla alakalı birden fazla araştırma yapılmış ve bu araştırmalar çalışma kâğitlerinde, yayınlarda ve sunumlarda, raporlarda, politika briflerinde, veriler ve dijital ses dosyalarında çeşitli formatlarda yayınlanmıştır.

Kurumun hedefleri doğrultusunda çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. GFLEC, The Network ile ağ girişimi amacıyla küresel bir araştırmacı ağı kurmayı planlıyor. Ek olarak küresel bir kitleye ulaşmak için kapsamlı akademik araştırma ve sunumlardan oluşan bir video serisi hazırlanmıştır ve finansal okuryazarlık konusunda önde gelen uluslararası eylem çağırısı olan Finansal okuryazarlık programını başlatmışlardır. Kuruluş eğitim bölümünde bireysel finans eğitim kursları, coronavirus döneminde kişisel finansal yönetim ve finansal planlama konularında eğitimler vermiştir stelik PWC ve GFLEC iş birliğiyle hayata geçirilen (Fast Lane) web sitesi aynı zamanda finansal okuryazarlık rehberi olarak da hizmet vermektedir. (<https://gflec.org/>).

Ayrıca kuruluş, çeşitli finansal okuryazarlık geliştirme etkinlikleri de düzenlenmiştir. Bunlar arasında FED/GFLEC Finansal Okuryazarlık Seminer Serisi, OECD/GFLEC Finansal Okuryazarlık Geliştirme Küresel Politika Araştırma Sempozyumu, G20 Konferansı taraflarınca düzenlenen Finansal Okuryazarlık Paneli, Global Finansal Okuryazarlık Zirvesi ve Finansal Okuryazarlık Konferansı yer almaktadır (<https://gflec.org/>).

3.3.2. Türkiye’deki Kuruluşlar

Türkiye’de finansal okuryazarlık alanında çalışma yapan kurumlar; kamu kuruluşları ve Sivil Toplum Kuruluşları Birlikler Bağımsız Kuruluşlar zel şirketler olarak iki başlık altında toplanabilir ve ilgili bilgi ve açıklamalar aşağıda verilmiştir.

3.3.2.1. Kamu Kuruluşları

Türkiye’de finansal okuryazarlık alanında çalışma yapan kamu kuruluşları aşağıda ele alınmaktadır.

3.3.2.1.1. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)

Finansal okuryazarlık eğitime erken yaşlarda başlanması önemlidir. Bunun temel nedenleri, gençlerin ebeveynlerine göre daha karmaşık finansal ürünler ve hizmetlerle karşılaşmaları, cep telefonları, banka hesapları, kredi kartları gibi araçlarla erken yaşta finansal hizmetlerden yararlanmalarıdır. Dolayısıyla, finansal eğitim ulusal stratejinin bir parçası olarak okullarda sunulmalıdır. Ancak finansal okuryazarlık dersi olarak sunumunda bazı zorluklarla karşılaşılabilir. Bunlar arasında zaman kısıtlamaları, yetersiz kaynaklar ve eğitimcilerin konuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması yer almaktadır (TCMB 2011: 87-88).

Milli Eğitim Bakanlığı, öğrencilerin finansal becerilerini artırmak ve ileride karşılaşabilecekleri finansal zorluklarla başa çıkabilmeleri için gerekli finansal bilgiyi sağlamak amacıyla Türk Ekonomi Bankası ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) tarafından teknik destek alarak "Sanat Yoluyla Sosyal ve Finansal Eğitim Projesi"ni hazırlamıştır. Bu proje kapsamında, ilkokul 1. sınıftan ortaokul 8. sınıfa kadar olan zorunlu derslerden biri olan görsel sanatlar dersinin müfredatı, finansal okuryazarlığı sanat yoluyla kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir (www.meb.gov.tr).

6 Mayıs 2016 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile Türkiye Ekonomi Bankası arasında Finansal Okuryazarlık Uygulamasına İlişkin İş Birliği Protokolü imzalanmıştır. Bu protokol kapsamında düzenlenecek olan seminerlerle öğrencilerin ve öğretmenlerin bütçe hazırlama, gelir-gider dengesi kurma, biriktirme, yatırım yapma, borçlanma, finansal haklarını ve sorumluluklarını bilme gibi konularda bilgi edinmeleri ve toplumsal finansal okuryazarlık bilincini kazanmaları hedeflenmektedir (mtegm.meb.gov.tr).

3.3.2.1.2. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Finansal erişim, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması stratejisi çerçevesinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ev hanımları, çalışmayan

gençler, yaşlılar ve engellilerin finansal okuryazarlık eğitimlerini koordine etmiştir. Bu bağlamda, bakanlık "Eğitim Ailede Başlar" ilkesiyle, aileyi koruyan ve aile üyelerini ekonomik ve sosyal hayata hazırlayan bilgilere erişimini sağlamaktadır. Bakanlık bünyesinde düzenlenen Aile Eğitim Programının bir parçası olarak; Hukuk alanında, Sağlık alanında, İktisat alanında ve Medya alanında hazırlanmış pratik bilgilerin bulunduğu eğitici içerikler bulunmaktadır. Bu eğitimlerden biri İktisat başlığı altında yer almakta olup, aile fertlerinin paralarını nasıl yöneteceklerini, aile bütçesini oluşturma ve finansal okuryazarlık konularını içeren yayınlar bulunmaktadır. Bu yayınlara <https://aep.gov.tr/egitim-icerikleri/iktisat/> adresinden ulaşabilirsiniz.

3.3.2.1.3. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)

Bir ülkenin finansal sistemindeki iyileşme finansal tabana yayılma ile sağlanabilir. Finansal tabana yayılma, finansal ürün ve hizmetlere duyulan isteğin arttırılması ile bu ürün ile hizmetlerin erişiminin, güvenliğinin arttırılması sürecidir. Bireylerin finansal sisteme katılımının artması, finansal araçların çeşitlenmesine ve finansal piyasaların işlem hacminin artmasına olanak sağlayacak; bu da finansal piyasaların derinleşmesini destekleyecektir. Finansal piyasaların derinleşmesiyle birlikte ekonomik birimler arasındaki fon değişimi hızlanacak, böylece hem ekonomik fon talepleri karşılanacak hem de elinde fon fazlası olanlar kendi ekonomilerine katkı sağlayabilecektir. Bu yönden, finansal tabana yayılmanın hem bireysel hem de makroekonomik açıdan önemi büyüktür. Çünkü sermaye ihtiyacı olan işletmelerin, kredilerden daha düşük maliyetle fon bulabilmesi, işletme sayısını ve üretim oranını arttırabilecektir. Bu durum, ülke ekonomisinin ilerlemesine katkı sağlayarak kalkınmayı destekleyecektir (Fettahoğlu 2015: 102). Bu gelişmeyle birlikte, finans sektöründeki ilerleme dezavantajlı ve düşük gelirli bireylerin istihdam edilme olasılığını artırırken, kadın istihdamındaki artış da kadınların güçlenmesine katkı sağlayacak zincirleme etkiler doğuracaktır. 2010'da düzenlenen G20 toplantısında, finansal tabana yayılmanın küresel kalkınmanın ve ekonomik istikrarın temel dayanağı olduğu vurgulanmıştır (Zins ve Weill 2016: 46).

SPK, uluslararası gelişmelere paralel olarak Türkiye'deki sermaye piyasalarının etkinliğini arttırmaya yönelik eğitimler organize etmektedir. Bu çerçevede, 2008 yılında sermaye piyasalarında arzı arttırmak amacıyla şirketlere

yönelik eğitim programları başlatmıştır. Aynı zamanda, yatırımcıların finansal bilgiye erişimini kolaylaştırmak, finansal bilgi seviyesini yükseltmek ve finansal farkındalık oluşturmak için eğitimler düzenleyerek sermaye piyasalarına olan talebi artırmayı hedeflemektedir. SPK, finansal eğitim çalışmalarını koordine etmek ve daha geniş bir katılımcı kitlesine ulaşmak amacıyla birçok dernek, vakıf ve kamu kurumunun katılımıyla 2012 yılında "Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İş birliği Protokolü"nü imzalamıştır. Bu protokol kapsamında, yatırımcılara yönelik finansal eğitim ve tanıtım faaliyetleri SPK ile ortaklaşa gerçekleştirilecek, finansal eğitim veren kuruluşların ihtiyaç duyduğu bilgi ve belgeler SPK tarafından sağlanacaktır.

2012 yılında Dünya Bankası tarafından hazırlanan ve Türkiye koordinasyonunu SPK'nın üstlendiği Küresel Finansal Yeterlilik Anketi'nin sonuçlarına göre ülkemizde finansal okuryazarlık seviyesi düşük olarak belirlenmiştir. Bu durum, SPK'nın finansal tabana yayılma konusunda yeni girişimlerde bulunmasına neden olmuştur. 2014 yılında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF), Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı'nın iş birliğiyle "Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketici Koruma Stratejisi" oluşturulmuştur. Stratejinin öncelikli hedefi, finansal tüketicilerin korunması amacıyla önlemler almak, finansal ürün ve hizmetlerin geniş kitlelere ulaşılabilirliğini ve yaygınlığını artırmak, özellikle finansal sistem dışında kalan bireylerin sisteme katılımını teşvik etmektir. Bu çerçevede, 2014-2017 döneminde Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması için eylem planları belirlenmiştir. Bahsi geçen plan duyurusuna <https://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20120305/0> adresinden ulaşılabilir.

Finansal Okuryazarlık Eğitim Eylem Planı tüm nüfusu hedeflemek ile beraber öncelikli olarak, aileleri ve kadınları, ilköğretim ve orta öğretim, üniversiteleri ve akademik çevreyi, kamu ve özel sektör çalışanlarını, finans sektörünü, engellileri, yaşlıları, çalışmayan gençler ile evliliği ve boşanmayı, bebek beklemek, işini kaybetmek gibi yaşamda önemli alanlarda bulunan bireylerin finans alanındaki birikiminin iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Öğrencilerin finansal eğitimi için MEB'in, aile ve ev hanımlarının finans eğitimi için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, akademik personel ve öğrencilerin finansal eğitimi için YÖK, kamu alanında ve özel

Sektör alanında işe yeni başlayan bireylerin finans konusunda eğitim almaları için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve tasarruf bilincinin güçlenmesi ve kuruş kullanımının görülüp örnek alınması için TCMB görevlendirilmiştir (Başbakanlık Genelgesi 2014/ 10).

Ulusal finansal eğitimin koordinasyonu SPK tarafından yapılmaktadır. Ana sorumlulukları (Başbakanlık Genelgesi 2014/11-12);

1. Finansal eğitim alanında etkinlik gösteren birey ve kuruluşların katılımıyla her sene “Finansal Eğitim Zirvesi” düzenlenmesi
2. Finansal eğitim programlarının etkinliğinin ölçüleceği metodların saptanması
3. Finansal konuları kapsayan eğitici ve tanıtıcı materyallerinin yanı sıra öğretici görsellerin hazırlanması

Yukarıda verilen maddelerde de anlatılmaya çalışıldığı gibi, SPK Türkiye’deki finansal eğitimlerin belli bir kalite standardına uygun olarak yürütülmesi ve finansal erişimin geliştirilmesi için araç sağlama sorumluluklarını üstlenir.

3.3.2.1.4. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)

Finansal erişim, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması stratejisi kapsamında TCMB, yurt içinde tasarruf bilincinin artırılması ve kuruş kullanımının teşvik edilmesi amacıyla seçilmiştir. Aynı zamanda, medya çalışanlarını finansal konularda bilgilendirmek için çalışmalar yürütecektir. "Tasarruf Kuruşla Başlar" sloganıyla hareket eden TCMB, paranın değerini ve tasarrufun önemini vurgulamayı amaçlamaktadır. Tasarruf alışkanlığının genç yaşlarda kazanılmasının önemini bilen TCMB, çalışmalarını özellikle genç nüfusa odaklamıştır. Bu kapsamda, 23 Nisan Uluslararası Çocuk Festivallerinde stantlar aracılığıyla gençlere tasarrufun ve kuruşun önemini anlatmıştır. Çocukların hesaplı harcama, kuruş kullanımı ve para biriktirme konularında bilgilendirilmesi ve büyürken bu kavramları öğrenmeleri için 8-12 yaş aralığındaki çocuklar için "Kuruş Ailesi" adlı çizgi öykü serisi oluşturulmuştur. Genç nüfusun finansal erişimini artırmaya yönelik materyallerin yanı sıra ilkokulları ziyaret ederek öğrencilere tasarruf, kumbara ve kuruş bilinci gibi para yönetimi kavramlarının anlatıldığı eğitimler ve çizgi filmler sunulmaktadır. Ayrıca, medya kuruluşlarında

ekonomi muhabirlerinin bilgilendirilmesi için özel eğitimler düzenlenmektedir (TCMB Bülten 2015: 4).

Merkez Bankası'nın finansal okuryazarlık ve ekonomi eğitimi başlığında ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki öğrencilere yönelik hazırladığı yayınlara, internet sitesinden erişilebilmektedir. İlkokul öğrencileri için "Paranın Yolculuğu", ortaokul öğrencileri için "Para Hakkında Merak Edilen Her Şey" ve lise öğrencileri için "Fiyat İstikrarı Neden Önemlidir?" başlıklı eğitim kitaplarından para hakkında yazılı bilgi edinmek mümkündür. Ayrıca, "Herkes İçin TCMB" web sitesinde, para ile ilgili temel konulara ilişkin eğitici videolar da bulunmaktadır.

3.3.2.1.5. Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

TBB düzenlediği finansal okuryazarlık projesi kapsamında; bankalar ve çalışmaları, çalışma mekanizmaları, kaynakların yapısı ve kullanımı ile riskler ve risk yönetimine ilişkin bilgilerin paylaşılması hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmak için TBB tarafından oluşturulan web sitesinde Finansal Okuryazarlık Ölçüm Anketi, finansal okuryazarlığı belirleyen bilgiler ve ülkemiz istatistiklerinin yanı sıra finansal okuryazarlık, ekonomi, girişimcilik, mobil bankacılık ve teknoloji okuryazarlığı konularında çevrimiçi eğitimler de yer almaktadır. Ayrıca 2020 yılında ilk kez düzenlenen Finansal Eğitim Yarışması ile 13-15 yaş arası çocuklarda bu konuda farkındalık ve farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. (<https://foy.tbb.org.tr/anasayfa>).

3.3.2.1.6. Finansal İstikrar Komitesi

Finansal İstikrar Komitesi, 2011 yılında kurulmuştur. Hazine Müsteşarlığı'na bağlı olan bakan, komitenin başkanlığını yapmaktadır. Komite ise Tablo 3'te belirtilen kurumların başkanlarından oluşmaktadır. Finansal İstikrar Komitesi'nin görevlerini şöyle sıralayabiliriz (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı 2017b);

- Önemli tehditlerin belirlenmesi ve finansal sistemi doğrudan etkileyebilecek risklerin tespiti; bu tehditlere karşı alınması gereken önlemlerin belirlenmesi ve uygulanması,
- Bütün sistemi etkileyebilecek tehditlerle ilgili, alakalı birimleri bilgilendirme,

- Kurumların mühim risklere karşı aldıkları önlemlerle ilgili tavsiyelerde bulunma ve bu önlemleri koordine etme,
- Kendi yetki alanlarına dahil olan kurumlardan topladığı bilgi ve diğer kaynakları kullanarak, kurumlar arası iletişimi kurmak ve koordinasyonlarını sağlamak.

3.3.2.1.7. Türkiye Finansal Erişim Finansal Eğitim Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları Kapsamında Yürütülen Faaliyetler

Türkiye’de finansal kapsayıcılık ve finansal eğitimle ilgili çalışmaların daha planlı ve programlı bir şekilde yürütebilmesi amacıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından “Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları” belgesi hazırlanmıştır. 5 Haziran 2014 tarihli ve 29021 sayılı Resmî Gazete’ de yayımlanan “Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları” belgesinde benimsenen temel politikanın finansal ürün ve hizmetlere erişim alanında ülkemizin göstergeleri ve finansal altyapının gelişmişliği dikkate alınarak talep yönünün kuvvetlendirilmesi olduğu belirtilmiştir. Söz konusu strateji belgesi ve eylem planlarında finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması alanlarında toplam 55 adet eylem ve bu eylemlerden sorumlu olan kurum ve kuruluşlar belirlenmiştir. Belgede ilgili alanlardaki ulusal stratejinin temel amacının; finansal ürün ve hizmetlerin tüm kesimlere yayılması, finansal sistem dışında kalan kişilerin sisteme dâhil edilmesi, mevcut ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve kullanımının artırılması; bu çerçevede, stratejinin hedefi bilgi ve bilincin artırılması yoluyla finansal ürün ve hizmetlere erişim ile finansal ürün ve hizmetlerin kullanımının artırılması, ayrıca ilgili aktörlerin öncülüğünde finansal tüketicinin korunmasına yönelik etkin tedbirlerin alınması olduğu belirtilmektedir (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 2014). Finansal erişim, eğitim ve tüketicinin korunmasına yönelik ulusal üst politikaların ilanı ile birlikte Sermaye Piyasası Kurulu 2014 yılı itibarıyla OECD/INFE Danışma Kurulu’nda temsil edilmeye başlanmıştır (Sermaye Piyasası Kurulu, 2014). (Kul vd. 2023: 143)

3.3.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları Birlikler Bağımsız Kuruluşlar Özel Şirketler

Türkiye’de finansal okuryazarlık alanında çalışma yapan sivil toplum kuruluşları birlikler bağımsız kuruluşlar ve özel şirketler aşağıda ele alınmaktadır.

3.3.2.2.1. Habitat Derneği (Habitat)

Habitat derneği, bireylerin dijital dönüşüme uyum sağlamasını hedefleyen ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik eden projeler geliştiren bir sivil toplum kuruluşudur. Habitat, sürdürülebilir ekonomik gelişim için bireylerin mali bilincini artırmayı amaçlayan çeşitli projeler yürütmektedir. Bunların arasında en dikkat çekeni "Paramı Yönetebiliyorum Projesi"dir. Finansal okuryazarlık alanında ve farklı meslek gruplarına yönelik çeşitlendirilmiş eğitimlerin sunulduğu bu projede, katılımcılara temel olarak bütçe oluşturma, para yönetimi ve finansal ürünler konularında bilgi aktarılmaktadır. Habitat Derneği, Visa Türkiye, Türkiye Kalkınma Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından desteklenen bu proje, Aralık 2009’da başlatılmış olup günümüzde hala devam etmektedir. Eğitime, Habitat Derneği’nin resmi web sitesinden ulaşmak mümkündür.

3.3.2.2.2. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER), 2012 yılının sonlarında faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye’de finansal okuryazarlık alanında faaliyet gösteren ilk sivil toplum kuruluşu olan FODER, çeşitli devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yaparak ülke genelinde finansal okuryazarlık ve farkındalığın artırılmasını hedeflemektedir. Dernek, finansal okuryazar bir Türkiye için bireylere bilinçlendirme eğitimleri düzenlerken, aynı zamanda finansal okuryazarlık alanında yapılan uygulamaları araştırır ve bu uygulamalara destek sağlar. Ayrıca, finansal okuryazarlık politikalarının oluşturulması için projeler yürütür. FODER' in hedeflediği amaçlar şunlardır:

1. Bankacılığın dışında kalan nüfusta %10’luk artmaya katkı sağlamak,
2. Hem bankacılık sisteminin kullanımının yaygınlaştırılmasına hem de tasarruf oranlarının artırılmasına destek olmak,

3. Finansal okuryazarlığın eğitim müfredatına eklenmesini temin etmek,
4. Finansal sistemle ilişkilendirme ve tasarruf konularında özellikle kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere bilinçlendirme amaçlı hedefler belirleyip uygulamalar gerçekleştirmektir.

Uluslararası gelişmeleri izleyen ve çeşitli kamu kurumlarından oluşan Finansal İstikrar Komitesi, 2014 yılında Türkiye'de sürdürülebilir finans gelişimini sağlamak amacıyla Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planlarını yayımlamıştır. Bu eylem planında geçen FODER' in görevleri şöyledir;

1. Finansal eğitimle alakalı ortak bir web sayfası oluşturulması ve eğitim faaliyetlerini sosyal medya yardımıyla duyurulması
2. Eğitim planlaması ve tanıtım materyallerinin oluşturulması,
3. Konferans, seminer, televizyon ve radyo programlarına ve yarışmalar aracılığı ile finansal konulara ilginin giderek çoğalması,
4. Ev hanımlarını finansal konularda bilgilendirmek.

Yaz Çocukları Kampı: ÇİMSA ve FODER iş birliği içerisinde Niğde'nin birden fazla köyünden 7-12 yaş arasındaki çocuklara finansal okuryazarlık dersleri verilmiştir.

Para yön: JP Morgan Vakfı bağışları ile düzenlenen bir eğitim projesidir. Proje Türkiye'nin farklı illerindeki öğrencilere ve farklı sosyoekonomik görüntülere sahip 9., 10., 11. sınıf öğrencilerine yöneliktir. Proje, finansal okuryazarlığın ana noktaları gelirler, bütçeler ve yatırımlar hakkında bilgi sahibi olmaları hedeflemiştir.

Parametre: Para yön projesinin alt bölümü olarak 16-25 yaş grubundan 10 bin öğrenciye FODER-Denizbank iş birliği ile ulaşılmıştır.

TEB-FODER Finansal Okuryazarlık Konferansı: TEB ve FODER' in finansal okuryazarlık ile ilgili ortak farkındalık yaratmak ve gündem oluşturmak amacıyla ulusal ve uluslararası katılımcılarla 2013, 2014 ve 2018 yıllarında Türkiye'de gerçekleştirilmiştir.

Parasal Konular: FODER ve Habitat iş birliği içerisinde finansal okuryazarlık ve çeşitli ekonomik konularında bilinç oluşturmaya amaçlayan canlı yayın serisidir.

FODER bu projelerin yanı sıra çeşitli gruplara yönelik eğitim faaliyetleri de gerçekleştirmiştir. Çeşitli zamanlarda gerçekleştirilen ve Küresel Borsa Haftası kapsamında gerçekleştirilen eğitimler, bütçesini bilen kadınlar, bütçesini bilen bireyler, bütçesini bilen gençler, ebeveynlere yönelik online finansal okuryazarlık eğitimleri, bütçe atölyesine benzer farklı zamanlarda gerçekleşen eğitimler bulunmaktadır.

FODER' in diğer projeleri ve eğitimleri kadar önemli bir çalışma alanı da kitap kulübüdür. FODER Kitap Kulübü ve FODER Genç Kitap Kulübü olmak üzere iki farklı alanda faaliyet göstermektedir ve kulübün temel hedefi hem finans alanında hem de ekonomi alanında yazılan kitapların okunması, bunun üzerine tartışılması sonucu mevcut bilgi birikimini geliştirmek ve genç kitlenin ilgisine hitap ederek bu alandaki bilgi birikimlerinin çoğaltılması amaçlanmaktadır (<https://www.fo-der.org>).

3.3.2.2.3. Borsa İstanbul Anonim Şirketi (Borsa İstanbul BİST)

Ülkemiz kapital piyasasını belli bir noktada birleştiren Borsa İstanbul da finansal okuryazarlık alanında faaliyetini sürdürmektedir. Borsa İstanbul kapital piyasaları üstüne birçok eğitim ve seminer yapılmıştır. Bunların beraberinde Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte yürütülen eğitici videolarını EBA TV lise kanalında yayınlamıştır. Ayrıca finansal okuryazarlığın geniş bir alana yayılmasını hedeflemişlerdir. Son olarak Anadolu Üniversitesi ile imzalanan protokolle beraber üniversite kapsamında e-sertifika programı eklenmiştir. (<https://borsaistanbul.com>).

3.3.2.2.4. Bankalar

Türkiye’de finansal okuryazarlık alanında çalışma yapan bankalar aşağıda ele alınmaktadır

3.3.2.2.4.1. Türkiye Ekonomi Bankası (TEB)

Türk Ekonomi Bankası (TEB) tarafından yürütülen "Ekonomi Ailede Başlar" prensibiyle tüm Türkiye genelinde finansal okuryazarlık alanında farkındalık oluşturmak, bireylere eğitim vermek ve finansal okuryazarlık seviyesini ölçülebilir

şekilde iyileştirmeyi hedefleyen TEB Aile Akademisi kurulmuştur (teb.com.tr, 21.02.2014).

Türk Ekonomi Bankası (TEB) Aile Akademisi'nde, bireylere bütçe oluşturma ve yönetme konularında eğitim verilerek aile harcamalarının kontrol altına alınması ve borçların etkili bir şekilde yönetilmesi gibi, yatırım yaparken dikkat edilmesi gereken hususlar (örneğin, emeklilik planlaması, kredi kartlarının doğru kullanımı vb.) hakkında katılımcıların bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır. Türkiye'nin finansal okuryazarlık seviyesini yükseltmeyi ve finansal erişimi geliştirmeyi hedefleyen bu kurum, güçlü finansal becerilere ve sağlam ekonomik yapıya sahip ailelerden oluşan bir Türkiye vizyonunu gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Ülkenin mevcut durumunu ve gelişim alanlarını belirlemek amacıyla hem finansal okuryazarlık hem de finansal erişim konularında Boğaziçi Üniversitesi ile iş birliği yaparak TEB Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi'ni oluşturmuştur (<http://www.teb.com.tr/document/finansal-okuryazarlik-ve-erişim-endeksi.pdf>).

3.3.2.2.4.2. İNG Türkiye Turuncu Damla Projesi

İNG Türkiye, 2013 yılından itibaren devlet ilkokullarında 3. ve 4. sınıf öğrencilerine yönelik "Turuncu Damla" projesi çerçevesinde 8 haftalık finansal okuryazarlık eğitimleri sunmaktadır. Bu proje, çocuklara erken yaşlarda tasarruf alışkanlığı kazandırmayı hedeflemektedir. Kamu ve özel sektör kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin iş birliğiyle gerçekleştirilen Turuncu Damla projesi kapsamında, öğrencilere sınıflarında kendi sınıf öğretmenleri tarafından finansal okuryazarlık eğitimi verilmektedir (www.ing.com.tr).

Bugüne kadar proje dahilinde 7 ilde 310 okul, 1100 öğretmen ve 35.800 öğrenciye ulaşıldı. Eğitime katılan öğrencilerin, eğitim almayanlara kıyasla bir yıl sonra %28-32 oranında daha az harcama yaptıkları tespit edildi. Ayrıca eğitim alan öğrencilerin matematik notunun 80 üzeri olma oranı eğitim almayanlara göre %11 daha fazla olduğu gözlemlenmiştir (www.ing.com.tr).

3.3.2.2.4.3. Türkiye İş Bankası

Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini artırmak amacıyla Türkiye İş Bankası tarafından finansal eğitim programı yürütülmektedir. Programın

temel hedefleri arasında üniversite öğrencilerinin temel ekonomik kavramları ve iktisat konularını anlamaları, finansal göstergeleri kavrayıp doğru bir şekilde yorumlayabilmeleri yer almaktadır (İçke 2017: 139).

3.3.2.2.4.4. Denizbank

Denizbank ve FODER iş birliğiyle gerçekleştirilen “Parayön” projesi, gençlerin doğru para yönetimi konusunda bilinçlenmelerini ve ülke ekonomisine katkı sağlamalarını amaçlamaktadır. Projede, 16-25 yaş arasındaki 10 bin lise ve üniversite öğrencisine bankacılık, tasarruf, harcama, yatırım, bütçe yapma gibi konularda 3 aylık bir eğitim verilmiştir. Öğrencilere eğitim öncesinde ve sonrasında yapılan testler sonucunda, finansal okuryazarlık düzeylerinin eğitimden sonra yaklaşık %50 oranında arttığı gözlemlenmiştir (Denizbank 2018: 1).

3.3.2.2.5. İstanbul Finans Merkezi (İstanbul Uluslararası Finans Merkezi) Projesi

Küresel ticaretin yaygınlaşması ve sermaye hareketlerinin ivme kazanması, gelişmiş ve kurumsallaşmış finans kurumlarının varlığını zorunlu kılmaktadır. New York ve Londra gibi ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde bulunan finans merkezlerinin yanı sıra Singapur, Hong Kong, Tokyo, Şangay, Pekin ve Dubai örnekleri gibi yükselen ekonomilerde de çok önemli finans merkezleri bulunmaktadır. Türkiye de İstanbul Finans Merkezi Projesi ile finans alanındaki girişimlerini kurumsal bir çerçeveye oturtmak istemekte ve finans alanında etkin olmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda ilk kez 9. Kalkınma Planı’nda İstanbul’un uluslararası bir finans merkezi olması hedefine yer verilmektedir. 2009 yılında “İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Strateji ve Eylem Planı” onaylanarak yürürlüğe girmiş ve çalışmalara resmiyet kazandırılmıştır. İstanbul Finans Merkezi Projesi’nde öncelikli olarak İstanbul’un bölgesel, nihai olarak da küresel finans merkezi olması vizyonu belirlenmiştir. (Yıldırım, Dertli 2020: 11)

İFM projesi çerçevesinde belirlenen eylemlerin gerçekleştirilmesinde; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Borsa İstanbul (BIST), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), Kalkınma Bakanlığı, İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) aktif olarak yer

almaktadır. Finans merkezinde oluşturulacak birçok kuruluştaki yapılacak işlemler için iletişim altyapısının geliştirilmesine ilişkin politikaları, Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ve İBB birlikte gerçekleştirecektir. Faizsiz finans sistemi hizmetleri ve ürün çeşitliliğine yönelik politikaların belirlenmesinde BIST ve TCMB ilgili kuruluşlar olarak yer alacaklardır. Kalifiye insan ihtiyacının karşılanması ve buna yönelik belirli eğitim faaliyetlerinin icrasında, Yükseköğretim Kurulu, Milli Eğitim Bakanlığı ve SPK yetkili kurumlardır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2015: 1-4).

Eylem planı kapsamında karara bağlanan; finansal ürün çeşitliliğinin artırılması, piyasaların geliştirilmesi ve vergi düzenlemelerinde yapılacak yenilikler ülkemizde finansal hizmet sektörünün gelişmesine katkı vereceği söylenebilir (Tetik 2021: 78). Türkiye'nin uluslararası finans merkezi olma hedefini oluşturan önemli projelerinden biri de 2009 yılında çalışmalara başlanmış olup 2022 yılında aktif olması planlanan İstanbul Finans Merkezi (İFM) projesidir. Tetik, N (2022).

3.3.2.2.6. Para Durumu

Finansal okuryazarlık alanında atılan adımlar kapsamında yürütülen projelerden biri de kadınlara yönelik ilk finansal eğitim programı olan Para Durumu'dur. Yürütülmekte olan bu proje Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi gibi kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar tarafından desteklenmektedir. 2011 yılından itibaren Türkiye'de program ve proje kapsamında her gelir, yaş ve eğitim düzeyinden kadınlara finansal konularda bilgi, eğitim verilip farkındalık kazandırmak amacıyla seminerler düzenlenmektedir. Kadınların kazanım sağlayabildikleri, finansal eğitimlerle birlikte kişisel finans konusunda bilgi ve farkındalık düzeylerinin arttığı gözlemlenmiştir. Eğitime katılan kadınların yatırım araçlarına ilişkin farkındalıklarının artmasıyla, zorunlu ve lüks harcamalar konusunda daha tutarlı ve bilinçli davranışlar sergiledikleri gözlemlenmiştir (İçke 2017: 136-137).

IV. BÖLÜM

FINANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ: SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ AKADEMİSYENLERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Finansal okuryazarlık kişinin ömrü boyunca finansal açıdan kullanması gereken bilgi, davranış ve tutumların bir bütünüdür. Finansal bilinç temel düzeyde ilk kez ailede oluşmaya başlamış olsa da kazanılmış tecrübeler yeterli değildir. Bu sebeple kişiye finansal eğitimin verilmesi kısa ve uzun vadede büyük bir önem taşımaktadır.

Kişilerin finansal okuryazarlık kavramı ile tanışmaları sonrasında günlük yaşantılarında; finansal açıdan daha uygun bir bütçeleme yapmaları, finans, finansman ve tasarruf konuları hakkında bilinçlenmeleri, finansal problemlerini çözüme ulaştırma konusunda bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Günümüzde finansal sistemde yaşanan değişiklikler yeni finansal araçların ortaya çıkmasını ve finansal sistemde yer alan finansal ürünlerin çeşitlenmesi yatırım kararlarını daha karmaşık bir hale gelmiştir.

Finansal sistemde yaşanan bu gelişmeler sonrasında kişilerin finansal okuryazarlık seviyeleri daha önemli hale gelmiştir. Kişileri günlük yaşantılarında alacakları finansal kararların isabet derecesi finansal okuryazarlık seviyeleriyle doğru orantılıdır.

Bu çalışmanın amacı, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Cumhuriyet Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda görev yapan akademik personelin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesi, ortaya konulmasıdır. Bu bağlamda finans ve ekonomi alanında eğitim almış ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde görev yapan akademik personel ile bir anket çalışması yapılmıştır. Yapılan bu çalışmanın özellikle finans ve ekonomi alanında eğitim almış akademik personel ile yapılmış olması önem arz etmektedir. Çünkü söz konusu akademik personel finansal okuryazarlık konusunda toplumdaki diğer bireylere hane halkına bilgi aktaracak kişilerdir.

4.2. LİTERATÜR TARAMASI

Finansal okur yazarlıkla ilgili olarak uluslararası ve ulusal literatür taraması aşağıdaki verilmiştir.

Hilgert ve arkadaşları tarafından, bir ABD üniversitesinde çalışma yürütüldü. (2003: 17) Bu çalışma da öğrencilerin kişisel nakit yönetimi, borç alma, tasarruf etmek ve yatırım yapmak konularındaki bilgilerini ölçmüştür. Bu çalışmada, öğrencilerin finansal bilgi seviyeleri ile tutumlarının birbiri ile bağdaştığı, borçlanma, tasarruf ve yatırım yapma konularındaki bilgileri arttıkça finansal davranışlarının da geliştiği çıkarlanmıştır.

Kimball ile Shumway, (2006: 75) yatırımcı entelektüalizmi ve işverenin yerellik, pazar katılımı, çeşitlendirme ve sermaye konusundaki yanılsamaları incelemişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre, yatırımcıların entelektüel eğilimlerinin artması, uluslararası hisse senedi yatırımlarının, piyasa katılımının ve çeşitlendirmenin artmasına neden olurken, işverenin öz sermaye eğilimini azaltmaktadır.

Jorgensen (2007: 23) üniversite öğrenimi görmekte olan bireylerin finansal bilgi düzeyi, tutumu ve finansal tutum ve davranışları üzerinde ebeveynlerin etkisini araştırmış ve ebeveynlerin öğrencilerin finansal tutum ve davranışlarını etkilemesine rağmen finansal bilgi düzeylerini etkilemediğini tespit etmiştir.

Yapılan araştırmalarda (Lusardi ve Mitchell 2007: 35-44), kişilerin finansal okuryazarlık düzeyi azaldıkça, bireyler daha az tasarruflu olmaya yatkın hale geldikleri belirlenmiştir.

Bazı çalışmalar zenginlik düzeyleri ve finansal okuryazarlık düzeyleri arasındaki bağlantı üzerine yapılmıştır. Delavande ve arkadaşları (2008: 109), refah düzeyinin finansal okuryazarlık seviyesi üzerinde pozitif ve önemli etkileri olduğuna dikkat çekmiştir çünkü finansal bilgiye erişim sağlamanın bireylerin varlıkları çoğaldıkça istekli ve doğru bir şekilde yönetebilme yeteneğini arttırdığını ileri sürmüşlerdir.

Lusardi ve Tufano (2008: 148) yaptıkları çalışmada, finansal okuryazarlığı düşük olan kişilerin borç sorunu yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Klapper ve arkadaşları

(2012: 179) finansal okuryazarlığı düşük kişilerin çoğunlukla kriz zamanlarında borç edinme ve gelirlerini tüketme konusunda sorunlar yaşadıklarını tespit etmişlerdir.

Rosacker ile arkadaşları (2009: 392), işletme bölümünde öğrenim görmekte olan birinci sınıf öğrencileri arasında bir anket düzenlemişlerdir. Bu çalışmada, muhasebe alanında uzmanlaşmış kişiler tarafından bir dönem süresince öğrencilere yönelik seminerler düzenlenmiştir. Bu seminerlerde öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerine etkisi araştırılmıştır. İlk dönemde yaklaşık 40, ikinci dönemde 60 öğrenciye seminer düzenlenmiştir. Seminer öncesi ve sonrasında öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerindeki farkı ölçmek için benzersiz bir t testi kullanılmıştır. Veri analizi, uzmanlar tarafından seminerleri alan her iki öğrenci grubunda da öğrencilerin finansal okuryazarlığının da istatistiksel olarak anlamlı seviyede artma görüldüğü ortaya çıkarmıştır.

Altuntaş (2009: 167) tarafından yapılan bir çalışmada kişilerin belirli katkı paylı emeklilik planlarında aldıkları finansal eğitimin önemi araştırılmıştır. Anket sonuçları, katılımcılar arasında finansal okuryazarlığın genele bakıldığında düşük olduğunu ancak yatırım eğitimi alanların finansal bilgilerinin arttığını göstermiştir.

Bir diğer araştırmada ise Temizel (2010: 142), Eskişehir’de mavi yaka çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeylerini tespit etmeyi hedeflemiştir. Araştırma sonucunda mavi yakalı çalışanların finansal bilgileri elde etmeye önem verdikleri, hayatlarını daha da kolaylaştıracak ve yaşam kalitelerini pozitif yöne çekecek bilgi ve çalışmalara önem verdikleri, fakat kendilerine bu bilgi birikimlerini aktaracak kurumsal düzenlemelere erişim sağlama konusunda sorunlarla karşılaştıkları görülmüştür.

Sabri ve MacDonald (2010: 103-110) Malezya’daki üniversite öğrenimi görmekte olan bireylerin finansal sorunları üzerinde, tasarruf davranışları ve finansal okuryazarlıkları ile ilgili yürüttükleri araştırmada, öğrencilerin karşılarına çıkan finansal sorunların, tasarruf eğilimi ve finansal okuryazarlık düzeyleriyle bağlantılı olduğunu ortaya koymuşlardır. Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi arttıkça, finansal sorun yaşama olasılıklarının azaldığı ve daha olumlu tasarruf davranışları gösterdikleri bilinmektedir.

Ailenin, genç kişilerin finansal okuryazarlık seviyesi üstündeki tesiri incelemek amacıyla meydana getirilen inceleme verilerini, Jorgensen ile Savla (2010: 465-478) anket metodu ile 420 üniversiteli öğrenciden elde etmiştir. Yapısal eşitlik modeli ve verilerin çözümleme edilmiş olduğu araştırmada, ailenin üniversite öğrencileri üzerinde finansal davranışlar ile kararlar üzerinde ailenin bir etkisi olmadığına fakat ailenin finansal davranışları üzerinde orta seviyede etkili oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Temizel ve Bayram (2011: 73-86) Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık alanını belirlemek amacıyla bir çalışma yürütmüştür. Araştırma materyalinde, katılımcı öğrencilerin finansal alanda edindiği bilgileri ebeveynlerinden aldıkları ve ekonominin gelişimini televizyon ve sanal medyadan takip ettikleri, ayrıca, finansal durumlarını idare etme konusunda kendilerini normalden daha yetkin hissettikleri ortaya çıktı.

Lusardi ve Mitchell (2011) tarafından emeklilik planlamaları ve finansal okuryazarlık düzeylerinin araştırılması amacı ile yapılan çalışmada finansal cehaletin yaşlı Amerikalılar, kadınlar ve azınlıklar arasında diğer gruplara göre daha yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Almenberg ve Save Söderbergh (2011: 112), İsveçli bireyleri kapsayan çalışmalarında, erkeklerin finansal açıdan kadınlara göre daha okuryazar olduğunu bulmuşlardır. Bunun nedeni İsveçli kadınların aile içindeki mali kararlarda etkili olmamalarıdır.

James ve diğerleri (2012) tarafından yaşlı yetişkinlerde sağlık ve finansal okuryazarlığın karar verme ile ilişkisini incelemek amacıyla 525 bireyin katılımı ile yapılan çalışmada; daha yüksek sağlık okuryazarlığı ve finansal okuryazarlık düzeyine sahip kişilerin daha iyi sağlık hizmetleri kararları ve finansal kararlar verdikleri tespit edilmiştir. Çalışmada katılımcıların sağlık okuryazarlıkları ile finansal okuryazarlıkları arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada finansal okuryazarlık düzeyi kadınların erkeklere oranla daha düşük bulunurken sağlık okuryazarlığı düzeyinde cinsiyet açısından bir fark bulunmamıştır.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ile Dünya Bankası tarafından Türkiye’de 2012 yılında gerçekleştirilen, kişilerin finansal yeterlilik seviyelerinin belirlendiği

araştırmada, Türk halkının %16'sının kolay bölme işlemini yanlış yaptığını, %36'sının kolay faiz hesaplamaları yapabildiğini ve sadece %26'sının bileşik faiz hesaplaması yapabildiğini ortaya konmuştur (SPK ve Dünya Bankası, 2012: 14).

Farklı ülkelerden veriler kullanılarak yapılan bir araştırmada (Lusardi ve Mitchell 2014: 18-21), bu araştırmada finansal okuryazarlık sorularının tamamına doğru yanıtlar verenlerin çoğunluğunun 36-50 yaş aralığında erkek olduğu ve bu kişilerin İsviçre ile Almanya da olduğu tespit edilmiştir. Yaş aralıklarının daha büyük olduğu ABD ve Hollanda da ise 51-65 aralığında olduğu ve yine erkek oldukları belirlenmiştir. Bireyin finansal okuryazarlık seviyesini ebeveynler etkilemektedir ve babaları eğitilmiş olan kızların finansal okuryazarlık düzeyi daha olumlu seviyede bulunmuştur.

Duca ve Kumar (2014), ABD 'de hane halkları üzerinde yaptıkları çalışmalarında konut kredi kullanımı ve finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre finansal okuryazarlık düzeyi düşük hanelerin konut kredisinden vazgeçtiklerini tespit etmişlerdir.

Ergün ve arkadaşları (2014: 847-864) Lusardi'nin (2008: 134) çalışmalarında uyguladığı anketi kullanarak Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesindeki işletme öğrencileri üzerinde bir anket yürütmüşlerdir. Bu yürütülen çalışmada, hem öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyeleri incelenip, hem de öğrencilerin farklı demografik niteliklerine göre finansal okuryazarlık seviyelerinde anlamlı bir farklılıklar olup olmadığına bakılmıştır. Araştırma sonuçları, öğrencilerin sadece enflasyon, faiz oranları ve borsa ile ilgili sorulara verdikleri cevapların gerçekliği çok az arttığını fakat finansal okuryazarlığın temel seviyede olduğunu göstermiştir. Finansal okuryazarlık seviyesi, öğrencilerin özellikleri demografik ile ilişkiliyse, eğitim yöntemi, cinsiyeti ve ortalama hane gelirleri finansal okuryazarlık seviyesini etkilerken, ebeveynin ise eğitim seviyesi, öğrencinin okuduğu sınıf düzeyi ve genel not ortalamasıyla finansal okuryazarlık seviyesiyle anlamlı bir bağlantıda olmadığına ulaşılmıştır.

Bayram (2014) tarafından öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini tespit etmek amacıyla İktisadi İdari Bilimler Fakültesi ve Meslek Yüksek Okulunda eğitim gören 600 öğrencinin katılımı ile yapılan çalışmada; İİBF öğrencilerinin, MYO

öğrencilerine göre finansal okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Fettahoğlu (2015) tarafından finansal okuryazarlık düzeyini tespit etmek amacı ile 83 kişinin katılımı ile yapılan çalışmada; finansal okuryazarlık ile ilgili katılımcıların temel düzeyde bilgilerinin olduğu ancak bilgi gerektiren araç, ürün ve teknikler konusunda yetersizliklerin olduğu tespit edilmiştir.

Yuan (2015), finansal okuryazarlık üzerine yaptığı araştırmada finansal okuryazarlığın öğrencilerin bütçeleme davranışları üzerindeki etkilerini keşfetmek amacıyla farklı bölümlerde eğitim gören 449 öğrenciye finansal kavramlar, finansal bilgi, finansal davranışlar, matematiksel yetenek ve bütçe ile ilgili sorulardan oluşan bir anket çalışması yapmıştır. Elde ettiği bulgulardan yola çıkarak üniversitede geçirilen yılların öğrencilerin bütçeleme davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu saptamıştır. Öğrencilerin okulda kaldıkları süre uzadıkça daha bilinçli şekilde para harcamaya başladıklarını gözlemlemiştir.

ABD’de genç yaşlardaki bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini araştıran fazla miktarda inceleme yapılmış olup bu incelemelerde gençlerin finansal okuryazarlık mevzusunda ehil olmadıkları ve esas finans alanlarını içeren kazanç temin etmek, para harcama, tasarruf yapma ve yatırım yapma kavramlarını ehli seviyede kavrayamamış oldukları sonucuna varılmıştır (Biçer ve Altan 2016: 1505).

Celal Bayar Üniversitesi, Ahmetli Meslek Yüksekokulu ön lisans öğrencilerini kapsayan araştırma yürütmüştür. Bu çalışmanın amacı öğrencilerin finansal tutumlarını ve davranışlarını değerlendirmektir. Çalışmada, ön lisans öğrencilerinin hangi finansal ürünleri (kredi kartı, vadesiz hesap) seçmek istediklerini o ürünler ile ilgili belirli seviyede finans bilgisine hâkim iken, hâkim olmadıkları finansal ürünleri (tahvil, mortgage, hazine bonosu, yatırım gibi) çok az bildikleri görülmüştür. Bu araştırma neticesinde, finansal ürün sahipliğiyle finansal bilgi düzeyinin arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu ortaya koymaktadır (Coşkun 2016: 2256).

Ankara, Bursa, Mersin olmak üzere üç ilimizde banka da çalışan kişilerin finansal bilgi düzeylerini tespit etmek amacıyla bir çalışma yürütülmüştür. (Doğan 2016: 345). Çalışma verileri 400 banka çalışanı üzerinde uygulanmış olup farklı beş başlığın oluşturduğu bir anket çalışmasıyla yürütülmüştür. Esas finansal okuryazarlık

seviyesi bakımından banka çalışanlarının %37,3'ünün seviyesinin düşük, %45'nin orta seviye ve %17,8'inin de yüksek seviye olduğuna ulaşılmıştır. İleri düzey finansal okuryazarlık açısından çalışanların %24,8'inin düzeyinin düşük, %57,8'inin düzeyinin orta ve %17,5'inin düzeyinin ise yüksek olduğu açıklanmıştır. Böylelikle her iki okuryazarlık seviyesi banka çalışanlarının bir bölümü için orta seviyede bilgili olduklarını bulgusunu ortaya çıkarmıştır.

Bankaların çeşitli müşteri segmentlerinin (tarım, ticaret ve bireysel vb.) finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek amacıyla bir çalışma yapılmıştır (Baysa vd. 2016: 122). Anket verileri Tokat ilçesi merkez bölümünde bulunan 25 banka şubesinin müşterilerinden anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. 69'u tarım müşterisi, 147'si ticaret müşterisi ve 195'i bireysel müşteri olmak üzere toplam 411 banka müşterisi ile anket yapılmıştır. Araştırma verilerinin sonuçları, ticari sektördeki müşterilerin en fazla finansal okuryazarlığa sahip olduğunu, tarım sektöründeki müşterilerin ise en az finansal okuryazarlığa sahip olduğunu kanıtlamıştır.

Üniversite öğrencilerinin finansal bilgisi, finansal davranışları ve finansal tutum seviyelerini incelemek amacıyla bir çalışma yürütülmüştür. (Çinko vd. 2017: 36). Araştırma dataları Marmara Üniversitesi'nde okuyan öğrenci grubundan, anket yöntemiyle elde edilmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin farklı demografik özellikleri ele alınarak finansal bilgisinde, davranış biçiminde ve tutumunda anlamlı bir değişiklik olup olmayacağına bakılmıştır. Finansal kurumlar içerisinde öğrencilerin en az bildiği Takasbank olurken en fazla bildiği Sigorta Kurumları olmuştur. Finansal araçlar dahilinde en az bilinen Sukuk iken en fazla bilinen kredi kartı olmuştur. Erkek öğrenciler finansal bilgi seviyesinde kadın öğrencilere göre daha yüksek bilgiye sahiptir. Farklı bölümlerde okuyan öğrencilerin dataları karşılaştırıldığında, İşletme, Bankacılık ve Mühendislik bölümü öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri arasında nitelikli farklılıklar görünmezken, finansal bilgi seviyesi daha az olan Eğitim Fakültesi öğrencilerinin grubu olduğu fark edilmiştir.

Erbaş (2020) tarafından yapılan çalışmada bireysel hisse senedi yatırımcılarının yatırımcı davranışına etki eden psikolojik eğilimlerin finansal okuryazarlık seviyeleri arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaç edinmiştir. Bu amaç doğrultusunda Samsun ilinde faaliyette bulunan aracı kurumlarda aktif işlem yapan

205 bireysel hisse senedi yatırımcına anket uygulamıştır. Çalışma sonuçlarına göre, katılımcıların psikolojik eğilimler ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu, temel ve orta düzeyde finansal okuryazar olan yatırımcılar sürü davranışı sergilerken, ileri düzey finansal okuryazar olan yatırımcılar sürü davranışı, kayıptan kaçınma ve aşırı güven eğilimi sergilediklerini tespit etmiştir.

Yıldız (2019) tarafından yapılan bir çalışmada üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlıkla ilgili kararlar alırken davranışsal iktisadın etkisi altında kalıp kalmadıklarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Bilecik Şeyh Edabali Üniversitesi İİBF ’deki 502 öğrenciye anket uygulamıştır. Sonuç olarak, üniversite öğrencileri finansal okuryazarlık ile ilgili kararlar alırken davranışsal ekonominin etkisinde kaldıkları sonucuna ulaşmıştır.

4.3. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Kavram olarak Yunanca “ethos” sözcüğünden türetilen etik, bir çalışma faaliyetinde bulunan insanların ahlâk ilkelerini, davranış biçimlerini, görevlerini ve zorunluluklarını belirleyen kurallar zinciri olarak tanımlanabilir (Bishop 1984:74).

Bilimsel araştırmalar açısından bakıldığında, bir araştırmanın doğruluğunu, güvenilirliğini, yansızlığını ve yararlılığını sağlamak için konulmuş etik kurallar ve etik kavramı büyük önem arz etmektedir. Bilimsel bir araştırma; verilerin toplanması, analiz edilmesi, karşılaştırılması, kıyaslanması gibi aşamaları içinde barındıran bir süreçtir. Bu noktada doğrunun aranmasına dayalı bir yaşam biçimi seçmiş olan bilim insanlarına etik bağlamında çok önemli sorumluluklar düşmektedir. Bir başka ifadeyle hakkaniyetli bir araştırma yapabilmek açısından etik kavramı devreye girmektedir (Uğurlu 2020:69; Türkiye Bilimler Akademisi 2002:43).

Bu tez çalışması, yayın ve araştırma etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yazar ve danışman tarafından gerek kaynakça kullanılırken gerekse araştırma yapılırken bütün etik kurallara uyulmuştur. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’nun 17.10.2023 tarihli toplantısında alınan 10 numaralı kararı ile bu yüksek lisans tezinin etik olarak uygunluğuna oy birliği ile karar verilmiştir. Ayrıca çalışma Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından etik kontrol programınca taranmıştır. Enstitü tarafından yazara gönderilen Orijinallik Raporunda Benzerlik Endeksi %19’dur.

4.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntemi bölümünde araştırmanın kapsamı ve kısıtları araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama aracı ve verilerin toplanması, araştırmada kullanılan ölçekler, verilerin güvenilirliği, araştırmanın hipotez ve alt hipotezlerine yer verilmiştir.

4.4.1. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Bu çalışma, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Cumhuriyet Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda görev yapan akademik personeli kapsamaktadır. Çalışmamızın kapsamı Sivas Cumhuriyet Üniversitesi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın bir diğer kısıtı ise araştırmanın finans ve ekonomi alanında eğitim almış Sivas il merkezinde görev yapan akademik personel ile yapılmış olmasıdır. Bu nedenle Sivas Cumhuriyet Üniversitesindeki diğer fakülte ve ilçelerdeki meslek yüksekokulları çalışmaya dahil edilmemiştir.

131 akademik personele yüz yüze olmak üzere anket uygulaması yapıp bu anket uygulamasını sonuçları ise Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) programı ile analiz edilmiştir. Finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma yapılmıştır.

4.4.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Bu araştırmanın evrenini Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Cumhuriyet Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda görev yapan akademik personel oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini belirlemek amacıyla Sivas Cumhuriyet Üniversitesi internet sitesinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde 100, Cumhuriyet Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda ise 39 akademik personelin görev yaptığı öğrenilmiştir. Bu tespit sonucunda araştırmanın evrenini 139 akademik personel oluşturmaktadır.

Araştırma evreninin bilindiği durumlarda, seçilecek örneklemin büyüklüğünün tespiti için aşağıdaki formül kullanılabilmektedir (Arslan 2022: 1576; Akgün, Bozkurt 2023:7).

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{(N - 1) \cdot d^2 + t^2 \cdot p \cdot q}$$

Formülde;

N=Evrendeki birey sayısı,

n =Örnekleme alınacak birey sayısı,

p = İncelenecek olayın görülüş sıklığı (olasılığı),

q = İncelenecek olayın görülmeyiş sıklığı (1-P),

t = Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde “T” tablosunda bulunan teorik değer,

d = Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen “+, -” sapma

olarak simgelenmiştir. T=1.96’dır. $\alpha = 0.05$ ’de ∞ serbestlik derecesindeki “T” değeridir.

Formüle göre, %95 güven aralığında %5 hata payı ile örneklem büyüklüğü 102,26 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla 102 akademik personel araştırma evrenini temsil edecek niteliktedir. Bununla birlikte toplam akademik personel sayısı 139 olduğu için örneklem seçimine gidilmemiş, akademik personelin tamamına anket uygulanma yoluna gidilmiştir. Ancak tüm çabalarımıza rağmen 8 akademik personele ulaşılması mümkün olamamıştır. Bu nedenle çalışmamız 131 akademik personel üzerinden gerçekleştirilmiştir.

4.4.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Bu çerçevede, araştırmanın amacına hizmet edecek şekilde, konu ile ilgili literatürden ve daha önce yapılmış çalışmalardan (Güler 2021: 145; Köse 2021, 97) yararlanılarak bir anket formu hazırlanmıştır. Anket formunda yer alan soruların kolay anlaşılabilir ve odaklı sorular olmasına, soruların herhangi bir yönlendirme içermemesine dikkat edilerek mantıklı bir biçimde düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Ayrıca ön test amacıyla acentelerle görüşülmüş ve anket formundaki ifadelerin araştırmanın amacıyla uyumu hakkındaki görüşleri alınmıştır.

Anket formu üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmaya katılan akademik personelin demografik bilgilerine yönelik altı (6) soru bulunmaktadır. İkinci

bölümde “evet”, “hayır” şeklinde cevap alınacak dört (4) soru ile “bilmiyorum”, “az biliyorum”, “orta seviyede biliyorum”, “biliyorum” ve “iyi biliyorum” şeklinde cevap alınacak on bir (11) kavram yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise, 5’li likert tipi ölçeği uygulanmış ve sorulara “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şeklinde görüşler alınmıştır. Bu bölümde toplam yirmi beş (25) ifade yer almaktadır.

Anket formunda anketin amacı hakkında bilgi verilmiş ve anketteki sorulara verilecek cevapların tarafımızca saklı tutulacağı ve tamamen bilimsel amaçlı olarak kullanılacağı yazılı olarak ifade edilmiştir. Ayrıca katılımcıların anketi doldururken kendilerini rahat hissetmelerini sağlamak amacıyla; kesinlikle isim veya kendilerini tanıttıkları bilgiler vermemeleri gerektiği, ankete katılımın tamamen gönüllülük esası çerçevesinde olacağı, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ndan etik kurul kararı alındığı ifade edilmiştir.

4.4.4. Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Teknikler

Çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan anket formu, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Cumhuriyet Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu’nda görev yapan akademik personelin tamamı ile yüz yüze görüşmeler yapılarak uygulanmış ve araştırmanın verileri bu şekilde elde edilmiştir.

Araştırma verilerinin analizine SPSS 24.0 istatistiksel veri analiz programından faydalanılmıştır. Araştırmaya katılanların demografik özelliklerinin ve finansal bilgi düzeyi dağılımının belirlenmesinde yüzde ve frekans analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinin iç tutarlılık düzeyinin belirlenmesi için Cronbach’s Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki anlamlılık analizleri öncesinde araştırma verilerinin normal dağılımda olup olmadığının belirlenmesi amacıyla normallik analizi (çarpıklık ve basıklık analizi) yapılmıştır. Normallik analizi aşağıda (Tablo 2) verilmiştir.

Tablo 2. Normallik Analizi

	N	Ort	Ss.	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
Finansal Okuryazarlık	131	3,340	0,352	0,043	-0,425

Tablo 2’ye göre araştırma verilerinin ortalaması 3,340, standart sapması 0,352, çarpıklık değeri 0,043, basıklık değeri ise -0,425 olarak belirlenmiştir. -1,50 ile +1,50 arasında olan çarpıklık ve basıklık değerleri, verinin normal dağılım gösterdiğini söyler (Tabachnick ve Fidell, 2015). Buna göre araştırma verilerinin analizinde parametrik testler (t Testi ve ANOVA testi) uygulanmıştır.

4.4.5. Araştırma Verilerinin Güvenilirliği

Güvenilirlik analizi ölçmeye çalışılan araçların güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Güvenilirlik bir ölçme aracıyla aynı koşullarda tekrarlanan ölçümlerde elde edilen değerlerin kararlılığını gösterir. Araştırmada likert tipi ölçeklerde kullanılması uygun bir iç tutarlılık analizi olan ve ölçekte bulunan ifadelerin homojen yapısını sorgulamak üzere kullanılan Cronbach Alfa (α) katsayısı hesaplanmıştır.

Cronbach Alfa (α) katsayısı, bir ölçeğin iç tutarlılığını değerlendirmek için kullanılır. Ölçekte yer alan finansal tutum ve davranış maddelerinin yüksek bir Cronbach Alfa değerine sahip olması, ölçeğin ifadelerinin birbiriyle uyumlu olduğunu ve aynı özelliği ölçtüğünü gösterir. Cronbach Alfa değer aralıkları aşağıdaki gibidir (Yıldız ve Uzunsakal, 2018: 19):

$0 < \alpha < 0.40$ ise güvenilir değil

$0.41 < \alpha < 0.60$ ise düşük güvenilirlikte

$0.61 < \alpha < 0.80$ ise oldukça güvenilir

$0.81 < \alpha < 1.00$ ise yüksek güvenilirlikte olduğu belirtilmektedir.

Yapılan analiz sonucunda araştırma verilerinin Cronbach alpha katsayısı 0,77 olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre araştırma verilerinin içsel tutarlılığının oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

4.4.6. Araştırmanın Hipotezleri ve Alt Hipotezleri

Araştırmanın ana problemi “Akademik personelin finansal okuryazarlık düzeyi nedir” şeklindedir.

Bu ana hipoteze göre araştırmanın alt problemleri aşağıdaki gibidir:

1. Akademik personelin finansal okuryazarlık düzeyi nedir?
2. Akademik personelin finansal bilgi düzeylerinde farklılık bulunmaktadır.
3. Akademik personelin Demografik Özelliklere Göre Finansal Okuryazarlık düzeylerinde farklılık bulunmaktadır.
4. Akademik personelin finansal bilgi düzeylerinin finansal okuryazarlık düzeylerini yordamaktadır.

4.5. BULGULAR ve YORUM

Araştırmanın bu aşamasında, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Cumhuriyet Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu’nda görev yapan akademik personele anket formunun uygulanmasıyla elde edilen veriler, belirtilen istatistiksel tekniklerle analiz edilmiş ve analiz sonuçları tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

4.5.1. Akademik Personelin Demografik Özellikleri

Anketin, demografik bilgiler kısmında akademisyenlerin; cinsiyet, yaş, medeni durum, aylık gelir, akademik unvan ve mesleki tecrübelerine ilişkin bilgiler aşağıda analiz edilmektedir. Araştırmaya katılan akademik personelin demografik özelliklerinin dağılımı Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Demografik Özelliklerinin Dağılımı

		f	%
Cinsiyet	Kadın	55	42,0
	Erkek	76	58,0
Yaş	25-35	46	35,1
	36-46	57	43,5
	47-57	26	19,8
	58 ve üzeri	2	1,5
Medeni Hal	Evli	72	55,0
	Bekar	59	45,0
Aylık Gelir	15.000-25.000	8	6,1
	25.001-35.000	41	31,3
	35.001-45.000	70	53,4
	45.001 ve üzeri	12	9,2
Akademik Unvan	Araştırma Görevlisi	37	28,2
	Öğretim Görevlisi	45	34,4
	Doktor Öğretim Üyesi	30	22,9
	Doçent Doktor	12	9,2
	Profesör Doktor	7	5,3
Meslekteki Süre	5 Yıldan az	48	36,6
	6-10 yıl	46	35,1
	11-15 yıl	27	20,6
	16-20 yıl	6	4,6
	20 yıldan fazla	4	3,1
	Toplam	131	100,0

Tablo 3'e göre araştırmaya katılan akademisyenlerden %58'i erkek, %42'si kadındır. %43,5'i 36-46 yaşları arasında olan akademisyenlerden %35,1'i 25-35, %19,8'i 47-57, %1,5'i de 58 yaş ve üzeridir. %55'i evli olan akademisyenlerden %45'i bekar. Araştırmaya katılan akademisyenlerden %53,4'ünün aylık geliri 35.001-45.000 TL arasındayken, %31,3'ünün 25.001-35.000 TL arasında %9,2'sinin 45.001 TL ve üzeri, %6,1'inin de 15.000-25.000 TL arasındadır. Araştırmaya katılan akademisyenlerden %34,4'ü öğretim görevlisi, %28,2'si araştırma görevlisi, %22,9'u doktor öğretim üyesi, %9,2'si doçent doktor, %5,3'ü de profesör doktordur. Akademisyenlerden %36,6'sının meslekte geçirdikleri süre 5 yıldan azken, %35,1'inin 6-10 yıl, %20,6'sının 11-15 yıl, %4,6'sının 16-20 yıl, %3,1'inin ise 20 yıldan fazladır.

4.5.2. Anlamlılık (Farklılık) Analizleri

İstatistiksel anlamlılık bir kararın önemli olma derecesidir. Bir bulgunun istatistiksel anlamlılığının derecesi P (Probability; Olasılık) değeri ile gösterilir. P değeri bir olasılık değeri olup, hipotezi doğru iken gözlenen değerlere bağlı olarak hipotezin reddedilme olasılığı olarak tanımlanır. SPSS paket programında P değeri “Sig.” kısaltması ile verilmektedir. Burada “Sig.” “significance; anlamlılık” kelimesinin kısaltılmış halidir. P değeri için genel geçer sınır 0,05 olarak kabul edilmektedir. P değeri 0,05’den büyük bir değer ise sonuç istatistiksel olarak anlamlı kabul edilemez. Bu durum değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı anlamına gelir. P değeri 0,05’den küçük bir değer ise sonuç istatistiksel olarak anlamlı kabul edilir. Bu durum değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olduğu anlamına gelir (Mendes vd., 2005: 360; Akbulut 2022: 12).

Bir başka ifadeyle;

P Değeri $> 0,05$ ise grupların puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

P Değeri $< 0,05$ ise grupların puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Aşağıda katılımcıların; sigortacılık mesleğine dair algıları, sigorta sektöründeki hile ve dijitalleşmeye dair görüşleri ile ilgili sorular için yaşlarına, eğitim durumlarına, mesleki tecrübelerine, cinsiyetlerine ve medeni durumlarına göre anlamlılık testleri yapılmıştır.

4.5.2.1. Akademik Personelin Cinsiyetlerine Göre Anlamlılık Analizi

Akademik personelin cinsiyetlerine göre anlamlılık analizi aşağıda (Tablo 4) gösterilmektedir.

Tablo 4. Akademik Personelin Cinsiyetlerine Göre Anlamlılık Analizi

	N	$\bar{x}$	Ss.	T	p
Kadın	55	3,297	0,281	-1,195	0,234
Erkek	76	3,371	0,395		

Araştırmaya katılan akademisyenlerin cinsiyetleriyle finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel anlamda önem ifade eden bir farklılık bulunmamaktadır

($p>0,05$). Erkek ($\bar{x}=3,371$) akademisyenlerin finansal okuryazarlık puan ortalaması kadın ($\bar{x}=3,297$) akademisyenlere göre daha yüksektir.

4.5.2.2. Akademik Personelin Yaşlarına Göre Anlamlılık Analizi

Akademik personelin yaşlarına göre anlamlılık analizi aşağıda (Tablo 5) gösterilmektedir.

Tablo 5. Akademik Personelin Yaşlarına Göre Anlamlılık Analizi

	N	$\bar{x}$	Ss.	F	p
25-35	46	3,345	0,314	2,656	0,051
36-46	57	3,286	0,366		
47-57	26	3,405	0,360		
58 ve üzeri	2	3,920	0,057		
Toplam	131	3,340	0,352		

Araştırmaya katılan akademisyenlerin yaşı ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel anlamda önem ifade eden bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Finansal okuryazarlık puan ortalaması en yüksek olanlar yaşı 58 ve üzeri ($\bar{x}=3,920$) olanlarken, en düşük olanlar ise yaşı 36-46 ($\bar{x}=3,286$) arasında olanlardır.

4.5.2.3. Akademik Personelin Medeni Hallerine Göre Anlamlılık Analizi

Akademik personelin medeni hallerine göre anlamlılık analizi aşağıda (Tablo 6) gösterilmektedir.

Tablo 6. Akademik Personelin Medeni Hallerine Göre Anlamlılık Analizi

	N	$\bar{x}$	Ss.	t	p
Evli	72	3,282	0,337	-2,097	0,038
Bekar	59	3,410	0,360		

Araştırmaya katılan akademisyenlerin medeni hali ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel anlamda önem ifade eden bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Bekar ($\bar{x}=3,410$) akademisyenlerin finansal okuryazarlık puan ortalaması evli ($\bar{x}=3,282$) akademisyenlere göre daha yüksektir.

4.5.2.4. Akademik Personelin Aylık Gelirlerine Göre Anlamlılık Analizi

Akademik personelin aylık gelirlerine göre anlamlılık analizi aşağıda (Tablo 7) gösterilmektedir.

Tablo 7. Akademik Personelin Aylık Gelirine Göre Anlamlılık Analizi

	N	$\bar{x}$	Ss.	F	p
15.000-25.000	8	3,165	0,418	0,757	0,520
25.001-35.000	41	3,333	0,339		
35.001-45.000	70	3,359	0,340		
45.001 ve üzeri	12	3,370	0,433		
Toplam	131	3,340	0,352		

Araştırmaya katılan akademisyenlerin aylık geliri ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel anlamda önem ifade eden bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Finansal okuryazarlık puan avarajı en yüksek olanlar aylık geliri 45.001 TL ve üzeri ($\bar{x}=3,370$) olanlarken, en düşük olanlar ise aylık geliri 15.000-25.000 TL ($\bar{x}=3,165$) arasında olanlardır.

4.5.2.5. Akademik Personelin Ünvanlarına Göre Anlamlılık Analizi

Akademik personelin ünvanlarına göre anlamlılık analizi aşağıda (Tablo 8) gösterilmektedir.

Tablo 8. Akademik Personelin Ünvanlarına Göre Anlamlılık Analizi

	N	$\bar{x}$	Ss.	F	p
Araştırma Görevlisi	37	3,325	0,366	1,753	0,142
Öğretim Görevlisi	45	3,382	0,353		
Doktor Öğretim Üyesi	30	3,227	0,327		
Doçent Doktor	12	3,517	0,261		
Profesör Doktor	7	3,326	0,430		
Toplam	131	3,340	0,352		

Araştırmaya katılan akademisyenlerin akademik unvanı ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel anlamda önem ifade eden bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Finansal okuryazarlık puan ortalaması en yüksek olanlar akademik unvanı doçent doktor ($\bar{x}=3,517$) olanlarken, en düşük olanlar ise akademik unvanı doktor öğretim üyesi ($\bar{x}=3,227$) arasında olanlardır.

4.5.2.6. Akademik Personelin Mesleki Tecrübelerine Göre Anlamlılık Analizi

Akademik personelin mesleki tecrübelerine göre anlamlılık analizi aşağıda (Tablo 9) gösterilmektedir.

Tablo 9. Akademik Personelin Mesleki Tecrübelerine Göre Anlamlılık Analizi

	N	$\bar{x}$	Ss.	F	p
5 Yıldan az	48	3,292	0,347	1,271	0,285
6-10 yıl	46	3,355	0,315		
11-15 yıl	27	3,319	0,326		
16-20 yıl	6	3,540	0,600		
20 yıldan fazla	4	3,590	0,514		
Toplam	131	3,340	0,352		

Araştırmaya katılan akademisyenlerin meslekteki süre ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel anlamda önem ifade eden bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Finansal okuryazarlık puan ortalaması en yüksek olanlar meslekte geçirdiği süre 20 yıldan fazla ($\bar{x}=3,590$) olanlarken, en düşük olanlar ise meslekte geçirdiği süre 5 yıldan az ($\bar{x}=3,292$) arasında olanlardır.

4.5.3. Akademik Personelin Finansal Okuryazarlık Düzeyine İlişkin Bulgular

Akademik personelin finansal okuryazarlık düzeyine ilişkin bulgular aşağıda (Tablo 10) gösterilmektedir.

Tablo 10. Akademik Personelin Finansal Okuryazarlık Düzeyi

	N	Ort	Madde sayısı	$\bar{x}$
Finansal Okuryazarlık	131	83,496	25	3,340

Tabloya göre akademik personelin finansal okuryazarlık düzey ortalaması 83,496 olarak belirlenmiştir. Akademik personelin finansal okuryazarlık düzeyini karşılaştırma kolaylığı açısından, ortalama değer, madde sayısına oranlandıktan sonra 1 ile 5 arasında bir ölçek düzeyine dönüştürülmüştür. Tekin'in (2002) "ranj/kategori sayısı" eşitliğinden yola çıkılarak ölçek puanlarının 1-2,3 aralığında olması düşük; 2,3-

3,6 aralığında olması orta; 3,6-5,00 aralığında olması ise yüksek değere işaret etmektedir. Buna göre araştırmaya katılan akademik personelin finansal okuryazarlık (3,340) düzeyi orta seviyededir.

4.5.4. Akademik Personelin Anketteki İfadelere Katılım Düzeyleri

Akademik personelin anketin bütünündeki ifadelerle katılım düzeyleri; Finans Konusunda Eğitim/Kurs Alma Durumunun Dağılımı, Ekonomi ve Finans Piyasalarındaki Gelişmeleri İzleme Sıklığı, Kendi Finansal Okuryazarlık Durumunu Değerlendirme, Finansal Konularda Yardım/Destek (Finansal Danışmanlık vb.) Alma, Katılımcıların Temel Finansal Kavramlara İlişkin Bilgi Düzeylerinin Dağılımı, Akademik Personelin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Düşüncelerinin Dağılımı olmak üzere altı farklı açıdan değerlendirilmiştir.

Tablo 11. Finans Konusunda Eğitim/Kurs Alma Durumunun Dağılımı

	f	%
Evet	87	66,4
Hayır	44	33,6
Toplam	131	100,0

Tablo 11'e göre çalışmaya katılım sağlayan akademisyenlerden %66,4'ü finans konusunda eğitim/kurs almış, %33,6'sı almamıştır.

Tablo 12. Ekonomi ve Finans Piyasalarındaki Gelişmeleri İzleme Sıklığı

	f	%
İzlemiyorum	25	19,1
Aylık	29	22,1
Haftalık	35	26,7
Günlük	42	32,1
Toplam	131	100,0

Tablo 12'ye göre çalışmaya katılım sağlayan akademisyenlerden %32,1'i ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri günlük takip ederken, %26,7'si haftalık, %22,1'i aylık olarak izlemektedir. Akademisyenlerin %19,1'i ise ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri takip izlememektedir.

Tablo 13. Kendi Finansal Okuryazarlık Durumunu Değerlendirme

	f	%
Finansal okuryazar değilim	20	15,3
Kararsızım	50	38,2
Finansal okuryazarım	61	46,6
Toplam	131	100,0

Tablo 13'e göre çalışmaya katılım sağlayan akademisyenlerden %46,6'sı kendisini finansal okuryazar olarak değerlendirirken, %15,3'ü finansal okuryazar olmadığını belirtmiştir. Akademisyenlerden %38,2'si ise finansal okuryazar olma konusunda kararsız olduğunu vurgulamıştır.

Tablo 14. Finansal Konularda Yardım/Destek (Finansal Danışmanlık vb.)**Alma**

	f	%
Evet	59	45,0
Hayır	72	55,0
Toplam	131	100,0

Tablo 14'e göre çalışmaya katılım sağlayan akademisyenlerden %55'i finansal konularda yardım/destek almamış, %45'i ise yardım/destek almıştır.

Tablo 15. Katılımcıların Temel Finansal Kavramlara İlişkin Bilgi Düzeylerinin Dağılımı

	Bilmiyorum		Az biliyorum		Orta seviyede biliyorum		Biliyorum		İyi biliyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Basit Faiz	7	5,3	10	7,6	24	18,3	46	35,1	44	33,6
Bileşik Faiz	9	6,9	11	8,4	22	16,8	45	34,4	44	33,6
Paranın zaman değeri	12	9,2	11	8,4	24	18,3	35	26,7	49	37,4
Enflasyon	6	4,6	6	4,6	27	20,6	35	26,7	57	43,5
Likidite	14	10,7	10	7,6	21	16,0	39	29,8	47	35,9
Reel Faiz	9	6,9	10	7,6	21	16,0	38	29,0	53	40,5
Kambiyo	19	14,5	10	7,6	21	16,0	38	29,0	43	32,8
Finansal piyasa	11	8,4	15	11,5	21	16,0	34	26,0	50	38,2
Oto finansman	16	12,2	14	10,7	28	21,4	25	19,1	48	36,6

Deflasyon	11	8,4	5	3,8	24	18,3	41	31,3	50	38,2
Bütçeleme	11	8,4	11	8,4	23	17,6	37	28,2	49	37,4

Tablo 15’de araştırmaya katılan akademisyenlerin temel finansal kavramlar ile ilgili bilgi düzeylerine ilişkin görüşleri bulunmaktadır. Tabloya göre;

Araştırmaya katılan akademisyenlerden %35,1’i basit faiz kavramını bildiğini, %33,6’sı ise iyi bildiğini belirtmişlerdir. Basit faiz kavramını bilmeyen (%5,3) ya da az bildiğini (%7,6) belirtenlerin oranı ise toplam %12,9’dur.

Araştırmaya katılan akademisyenlerden %34,4’ü bileşik faiz kavramını bildiğini, %33,6’sı ise iyi bildiğini belirtmişlerdir. Bileşik faiz kavramını bilmeyen (%6,9) ya da az bildiğini (%8,4) belirtenlerin oranı ise toplam %15,3’tür.

Araştırmaya katılan akademisyenlerden %37,4’ü paranın zaman değeri kavramını iyi bildiğini, %34,4’ü ise bildiğini belirtmişlerdir. Paranın zaman değeri kavramını az (%8,4) ya da hiç bilmediğini (%9,2) belirtenlerin oranı ise toplam %17,6’dır.

Araştırmaya katılan akademisyenlerden %43,5’i enflasyon kavramını iyi bildiğini, %26,7’si ise bildiğini belirtmişlerdir. Enflasyon kavramını az (%4,6) ya da hiç bilmediğini (%4,6) belirtenlerin oranı ise toplam %9,2’dır.

Akademisyenlerden %36,9’u likidite kavramını iyi bildiğini, %29,8’i ise bildiğini belirtmişlerdir. Likidite kavramını az (%7,6) ya da hiç bilmediğini (%10,7) belirtenlerin oranı ise toplam %18,3’tür.

Akademisyenlerden %40,5’i reel faiz kavramını iyi bildiğini, %29’u ise bildiğini belirtmişlerdir. Reel faiz kavramını az (%7,6) ya da hiç bilmediğini (%6,9) belirtenlerin oranı ise toplam %14,5’tir.

Araştırmaya katılan akademisyenlerden %32,8’i kambiyo kavramını iyi bildiğini, %29’u ise bildiğini belirtmişlerdir. Kambiyo kavramını az (%7,6) ya da hiç bilmediğini (%14,5) belirtenlerin oranı ise toplam %22,1’dir.

Araştırmaya katılan akademisyenlerden %38,2’si finansal piyasa kavramına hakim olduğunu, %26’sı ise bilgi sahibi olduğunu belirtmişlerdir. Finansal piyasa kavramını az (%11,5) ya da hiç bilmediğini (%8,4) belirtenlerin oranı ise toplam %19,9’dur.

Araştırmaya katılan akademisyenlerden %36,6'sı oto finansman kavramını iyi bildiğini, %21,6'sı ise orta seviyede bildiğini belirtmişlerdir. Oto finansman kavramını az (%10,7) ya da hiç bilmediğini (%12,2) belirtenlerin oranı ise toplam %22,9'dur.

Araştırmaya katılan akademisyenlerden %38,2'si deflasyon kavramını iyi bildiğini, %31,3'ü ise bildiğini belirtmişlerdir. Deflasyon kavramını az (%3,8) ya da hiç bilmediğini (%8,4) belirtenlerin oranı ise toplam %12,2'dir.

Araştırmaya katılan akademisyenlerden %37,4'ü bütçeleme kavramını iyi bildiğini, %28,2'si ise bildiğini belirtmişlerdir. Bütçeleme kavramını az (%8,4) ya da hiç bilmediğini (%8,4) belirtenlerin oranı ise toplam %16,8'dir.

Tablo 16. Akademik Personelin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Düşüncelerinin Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Para harcamak içindir	15	11,5	28	21,4	41	31,3	33	25,2	14	10,7
Tasarruf ya da yatırım yaparken paramın bir kısmını riske atmaya hazırım	19	14,5	23	17,6	42	32,1	31	23,7	16	12,2
Finansal durumum, benim için önemli olan şeyleri yapmada beni sınırlandırır	1	,8	1	,8	20	15,3	52	39,7	57	43,5
Bir şey almadan önce maddi gücümün olup olmadığını dikkate alırım	1	,8	2	1,5	13	9,9	50	38,2	65	49,6
Parayı harcamak beni, uzun vadede tasarruf etmeden daha fazla tatmin eder	2	1,5	3	2,3	28	21,4	63	48,1	35	26,7
Yüksek getirdi bir yatırımın, riski yüksektir	2	1,5	1	,8	28	21,4	67	51,1	33	25,2

Yatırım tercihlerimi, kolayca ulaşabildiğim danışman veya arkadaş önerileri doğrultusunda yaparım	0	0	6	4,6	34	26,0	63	48,1	28	21,4
Görüşlerine değer verdiğim insanlar da benim yatırım yaptığım alanlara yatırım yapıyorlarsa kendimi çok iyi hissederim	0	0	6	4,6	47	35,9	41	31,3	37	28,2
Herhangi bir yatırıma sonucundaki kaybın bende yaratacağı üzüntü, kazancın yaratacağı sevinçten çok daha etkileyici olacaktır	1	,8	19	14,5	37	28,2	48	36,6	26	19,8
Yatırım araçlarının risklerinden (faiz ve kur değişiklikleri gibi) korunmak için farklı yatırım araçlarından portföy oluşturmak gerekir	1	,8	0	0	43	32,8	54	41,2	33	25,2
Kısa vadeli kredilerin faiz oranı, uzun vadeli kredilerin faiz oranlarından daha düşüktür	1	,8	6	4,6	38	29,0	54	41,2	32	24,4
Basit faiz anapara üzerinden hesaplanan faiz iken bileşik faiz anapara+faiz üzerinden hesaplanan faizdir	0	0	4	3,1	29	22,1	49	37,4	49	37,4
Piyasa görüşümü doğrulayan	0	0	1	,8	33	25,2	51	38,9	46	35,1

kişilerle beyin fırtınası yaşarım										
Yatırım kararımı destekleyen haber, kişi ve analist raporlarını dikkate alırım	0	0	,8	0	34	26,0	43	32,8	54	41,2
Yıllık %20 faizli bir mevduat hesabına 100 TL yatırıldığında, altı (6) ay sonunda bu hesapta 120 TL olur	74	56,5	49	37,4	5	3,8	1	,8	2	1,5
Faiz hesaplamasında sürenin bir (1) yıldan uzun olması halinde anapara, süre ve faiz oranı değişmese bile hesaplanan faiz tutar değişir	2	1,5	3	2,3	46	35,1	44	33,6	36	27,5
Enflasyonun olmadığı varsayımı ile 3 yıl sonra elde edeceğimiz 100.000 TL bugün elimizde olan 100.000 TL'den daha değerlidir	24	18,3	36	27,5	45	34,4	18	13,7	8	6,1
Enflasyon oranı %40 iken, %60 faiz getiren bir alana yatırım yapıldığında net kazanç (enflasyon oranından arındırılmış) %20'dir	1	,8	13	9,9	45	34,4	43	32,8	29	22,1
Katma değer vergisi (KDV) tüm ürünlerde ve hizmetlerde %18 oranında uygulanmaktadır	14	10,7	29	22,1	42	32,1	32	24,4	14	10,7
Bugünkü gelirimiz 3 katına çıktı, ürün mal ve	23	17,6	43	32,8	52	39,7	11	8,4	2	1,5

hizmetlerin fiyatı da aynı oranda çıktığı var sayılırsa 3 sene sonraki gelirimizde daha fazla ürün ve hizmet satın alabilirsiniz										
Borsada işlem gören E-Bebek firmasına ait olan bir hisse senedi satın alırsanız E- Bebek'in borçlarından da sorumlu olursunuz	40	30,5	41	31,3	38	29,0	12	9,2	0	0
Faiz oranı düştüğünde bir piyasada bono fiyatları etkilenmez	46	35,1	41	31,3	40	30,5	4	3,1	0	0
Gelecek dönemde ulusal ve uluslararası piyasalardaki ekonomik gelişmelerin umut vadettiğini düşünürüm	30	22,9	46	35,1	51	38,9	4	3,1	0	0
Yatırım fonları her zaman garanti getiri sağlar	41	31,3	45	34,4	42	32,1	2	1,5	1	,8
İndirimleri takip eder en uygun zamanda stok yapar bütçemi korumayı ve tasarruf etmeye çalışırım	2	1,5	6	4,6	29	22,1	47	35,9	47	35,9

Tablo 16, araştırmaya katılan akademisyenlerin finansal okuryazarlıkla ilgili ifadelerine verdikleri cevapların dağılımını göstermektedir. Tablo incelendiğinde;

Akademisyenlerin %21,4'ü "Para harcamak içindir" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%25,2) ve kesinlikle katıldığını (%10,7) belirtenlerin oranı toplam 35,9'dur. Bu ifadeye katılmayan (%21,4) ve kesinlikle katılmayanların (%11,5) oranı ise toplam %32,9'dur.

Akademisyenlerin %32,1'i "Tasarruf ya da yatırım yaparken paramın bir kısmını riske atmaya hazırım" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%23,7) ve kesinlikle katıldığını (%12,2) belirtenlerin oranı toplam 35,9'dur. Bu ifadeye katılmayan (%17,6) ve kesinlikle katılmayanların (%14,5) oranı ise toplam %32,1'dir.

Akademisyenlerin %15,3'ü "Finansal durumum, benim için önemli olan şeyleri yapmada beni sınırlandırır" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%39,7) ve kesinlikle katıldığını (%43,5) belirtenlerin oranı toplam 83,2'dir. Bu ifadeye katılmayan (%0,8) ve kesinlikle katılmayanların (%0,8) oranı ise toplam %1,6'dır.

Akademisyenlerin %9,9'u "Bir şey almadan önce maddi gücümün olup olmadığını dikkate alırım" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%38,2) ve kesinlikle katıldığını (%49,6) belirtenlerin oranı toplam 87,8'dir. Bu ifadeye katılmayan (%1,5) ve kesinlikle katılmayanların (%0,8) oranı ise toplam %2,3'tür.

Akademisyenlerin %21,4'u "Parayı harcamak beni, uzun vadede tasarruf etmeden daha fazla tatmin eder" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%48,1) ve kesinlikle katıldığını (%26,7) belirtenlerin oranı toplam 74,8'dir. Bu ifadeye katılmayan (%2,5) ve kesinlikle katılmayanların (%1,5) oranı ise toplam %4'tür.

Akademisyenlerin %21,4'u "Yüksek getirdi bir yatırımın, riski yüksektir" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%51,1) ve kesinlikle katıldığını (%25,2) belirtenlerin oranı toplam 76,3'tür. Bu ifadeye katılmayan (%0,8) ve kesinlikle katılmayanların (%1,5) oranı ise toplam %2,8'dir.

Akademisyenlerin %26'sı "Yatırım tercihlerimi, kolayca ulaşabildiğim danışman veya arkadaş önerileri doğrultusunda yaparım" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%48,1) ve kesinlikle katıldığını (%21,4) belirtenlerin oranı toplam 69,5'tir. Bu ifadeye katılmayanların oranı %4,6'dır.

Akademisyenlerin %35,9'u "Görüşlerine değer verdiğim insanlar da benim yatırım yaptığım alanlara yatırım yapıyorlarsa kendimi çok iyi hissederim" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%31,3) ve kesinlikle katıldığını (%28,2) belirtenlerin oranı toplam 59,5'tir. Bu ifadeye katılmayanların oranı %4,6'dır.

Akademisyenlerin %28,2'si “Herhangi bir yatırımım sonucundaki kaybın bende yaratacağı üzüntü, kazancın yaratacağı sevinçten çok daha etkileyici olacaktır” ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%36,6) ve kesinlikle katıldığını (%19,8) belirtenlerin oranı toplam 56,4'tür. Bu ifadeye katılmayan (%14,5) ve kesinlikle katılmayanların (%0,8) oranı ise toplam %15,3'tür.

Akademisyenlerin %32,8'i “Yatırım araçlarının risklerinden (faiz ve kur değişiklikleri gibi) korunmak için farklı yatırım araçlarından portföy oluşturmak gerekir” ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%41,2) ve kesinlikle katıldığını (%25,2) belirtenlerin oranı toplam 66,4'tür. Bu ifadeye kesinlikle katılmayanların oranı %0,8'dir.

Akademisyenlerin %29'u “Kısa vadeli kredilerin faiz oranı, uzun vadeli kredilerin faiz oranlarından daha düşüktür” ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%41,2) ve kesinlikle katıldığını (%24,4) belirtenlerin oranı toplam 65,6'dır. Bu ifadeye katılmayan (%4,6) ve kesinlikle katılmayanların (%0,8) oranı ise toplam %5,4'tür.

Akademisyenlerin %22,1'i “Basit faiz anapara üzerinden hesaplanan faiz iken bileşik faiz anapara+faiz üzerinden hesaplanan faizdir” ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%37,4) ve kesinlikle katıldığını (%41,2) belirtenlerin oranı toplam 78,6'dır. Bu ifadeye katılmayan bulunmamaktadır.

Akademisyenlerin %25,2'si “Piyasa görüşümü doğrulayan kişilerle beyin fırtınası yaşarım” ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%38,9) ve kesinlikle katıldığını (%35,1) belirtenlerin oranı toplam 74'tür. Bu ifadeye katılmayanların oranı %0,8'dir.

Akademisyenlerin %26'sı “Yatırım kararımı destekleyen haber, kişi ve analist raporlarını dikkate alırım” ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%32,8) ve kesinlikle katıldığını (%41,2) belirtenlerin oranı toplam 74'tür. Bu ifadeye katılmayanların oranı %0,8'dir.

Akademisyenlerin %3,8'i “Yıllık %20 faizli bir mevduat hesabına 100 TL yatırıldığında, altı (6) ay sonunda bu hesapta 120 TL olur” ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%0,8) ve kesinlikle katıldığını (%1,5) belirtenlerin oranı

toplam 2,3'tür. Bu ifadeye katılmayan (%37,4) ve kesinlikle katılmayanların (%56,5) oranı ise toplam %93,9'dur.

Akademisyenlerin %35,1'i "Faiz hesaplamasında sürenin bir (1) yıldan uzun olması halinde anapara, süre ve faiz oranı değişmese bile hesaplanan faiz tutar değişir" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%33,6) ve kesinlikle katıldığını (%27,5) belirtenlerin oranı toplam 61,1'dir. Bu ifadeye katılmayan (%2,3) ve kesinlikle katılmayanların (%1,5) oranı ise toplam %3,8'dir.

Akademisyenlerin %34,4'ü "Enflasyonun olmadığı varsayımı ile 3 yıl sonra elde edeceğimiz 100.000 TL bugün elimizde olan 100.000 TL'den daha değerlidir" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%13,7) ve kesinlikle katıldığını (%6,1) belirtenlerin oranı toplam 19,8'dir. Bu ifadeye katılmayan (%27,5) ve kesinlikle katılmayanların (%18,3) oranı ise toplam %45,8'dir.

Akademisyenlerin %34,4'ü "Enflasyon oranı %40 iken, %60 faiz getiren bir alana yatırım yapıldığında net kazanç (enflasyon oranından arındırılmış) %20'dir" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%32,8) ve kesinlikle katıldığını (%22,1) belirtenlerin oranı toplam 54,9'dur. Bu ifadeye katılmayan (%9,9) ve kesinlikle katılmayanların (%0,8) oranı ise toplam %10,7'dir.

Akademisyenlerin %32,1'i "Katma değer vergisi (KDV) tüm ürünlerde ve hizmetlerde %18 oranında uygulanmaktadır" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%24,4) ve kesinlikle katıldığını (%10,7) belirtenlerin oranı toplam 35,1'dir. Bu ifadeye katılmayan (%22,1) ve kesinlikle katılmayanların (%10,7) oranı ise toplam %32,8'dir.

Akademisyenlerin %39,7'si "Bugünkü gelirimiz 3 katına çıktı, ürün mal ve hizmetlerin fiyatı da aynı oranda çıktığı var sayılırsa 3 sene sonraki gelirimizde daha fazla ürün ve hizmet satın alabilirsiniz" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%8,4) ve kesinlikle katıldığını (%1,5) belirtenlerin oranı toplam 9,9'dur. Bu ifadeye katılmayan (%32,8) ve kesinlikle katılmayanların (%17,6) oranı ise toplam %50,4'tür.

Akademisyenlerin %29'u "Borsada işlem gören E-Bebek firmasına ait olan bir hisse senedi satın alırsanız E-Bebek'in borçlarından da sorumlu olursunuz" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını belirtenlerin oranı 9,2 olurken bu ifadeye

kesinlikle katılan akademisyen bulunmamaktadır. Bu ifadeye katılmayan (%31,3) ve kesinlikle katılmayanların (%30,5) oranı ise toplam %61,8'dir.

Akademisyenlerin %30,5'i "Faiz oranı düştüğünde bir piyasada bono fiyatları etkilenmez" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını belirtenlerin oranı 3,1 olurken bu ifadeye kesinlikle katılan akademisyen bulunmamaktadır. Bu ifadeye katılmayan (%31,3) ve kesinlikle katılmayanların (%35,1) oranı ise toplam %66,4'tür.

Akademisyenlerin %38,9'u "Gelecek dönemde ulusal ve uluslararası piyasalardaki ekonomik gelişmelerin umut vadettiğini düşünürüm" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını belirtenlerin oranı 3,1 olurken bu ifadeye kesinlikle katılan akademisyen bulunmamaktadır. Bu ifadeye katılmayan (%35,1) ve kesinlikle katılmayanların (%22,9) oranı ise toplam %58'dir.

Akademisyenlerin %32,1'i "Yatırım fonları her zaman garanti getiri sağlar" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%1,5) ve kesinlikle katıldığını (%0,8) belirtenlerin oranı toplam 2,3'tür. Bu ifadeye katılmayan (%34,4) ve kesinlikle katılmayanların (%31,3) oranı ise toplam %65,7'dir.

Akademisyenlerin %22,1'i "İndirimleri takip eder en uygun zamanda stok yapar bütçemi korumayı ve tasarruf etmeye çalışırım" ifadesine kararsız olduğunu belirtirken, katıldığını (%35,9) ve kesinlikle katıldığını (%35,9) belirtenlerin oranı toplam 71,8'dir. Bu ifadeye katılmayan (%4,6) ve kesinlikle katılmayanların (%1,5) oranı ise toplam %6,1'dir.

4.5.5. Akademik Personelin Finansal Bilgi Düzeylerine İlişkin Bulgular

Akademik personelin finansal bilgi düzeylerine ilişkin bulgular; Akademik Personelin Finans Konusunda Eğitim/Kurs Alma Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi, Akademik Personelin Ekonomi ve Finans Piyasalarındaki Gelişmeleri İzleme Sıklığına Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi, Akademik Personelin Kendisini Finansal Okuryazar Olarak Değerlendirme Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi, Akademik Personelin Finansal Konularda Yardım/Destek (Finansal Danışmanlık vb.) Alma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi olmak üzere dört farklı açıdan değerlendirilmiştir.

Tablo 17. Akademik Personelin Finans Konusunda Eğitim/Kurs Alma Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi

	N	$\bar{x}$	Ss.	t	p
Evet	87	3,428	0,348	4,294	0,000
Hayır	44	3,166	0,292		

Araştırmaya katılan akademisyenlerin finans konusunda eğitim/kurs alma durumu ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel anlamda önem ifade eden bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Finans konusunda eğitim/kurs almış olan ($\bar{x}=3,428$) akademisyenlerin finansal okuryazarlık puan ortalaması almamış olan ($\bar{x}=3,166$) akademisyenlere göre daha yüksektir.

Tablo 18. Akademik Personelin Ekonomi ve Finans Piyasalarındaki Gelişmeleri İzleme Sıklığına Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi

	N	$\bar{x}$	Ss.	F	p
İzlemiyorum	25	3,258	0,356	4,981	0,003
Aylık	29	3,404	0,305		
Haftalık	35	3,194	0,266		
Günlük	42	3,466	0,394		
Toplam	131	3,340	0,352		

Araştırmaya katılan akademisyenlerin ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri takip etme sıklığı ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel anlamda önem ifade eden bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Finansal okuryazarlık puan ortalaması en yüksek olanlar ekonomi ve finans piyasalardaki gelişmeleri günlük ($\bar{x}=3,466$) takip edenlerken, en düşük olanlar ise ekonomi ve finans piyasalardaki gelişmeleri haftalık ($\bar{x}=3,194$) takip edenlerdir.

Tablo 19. Akademik Personelin Kendisini Finansal Okuryazar Olarak Değerlendirme Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi

	N	$\bar{x}$	Ss.	F	p
Finansal okuryazar değilim	20	3,106	0,245	8,048	0,001
Kararsızım	50	3,307	0,313		
Finansal okuryazarım	61	3,443	0,374		
Toplam	131	3,340	0,352		

Araştırmaya katılan akademisyenlerin kendisini finansal okuryazar görme durumu ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel anlamda önem ifade eden bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Finansal okuryazarlık puan ortalaması en yüksek olanlar kendini finansal okuryazar ($\bar{x}=3,443$) olarak görenlerken, en düşük olanlar ise kendisini finansal okuryazar ($\bar{x}=3,110$) olarak görmeyenlerdir.

Tablo 20. Akademik Personelin Finansal Konularda Yardım/Destek (Finansal Danışmanlık vb.) Alma Durumuna Göre Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Analizi

	N	$\bar{x}$	Ss.	t	p
Evet	59	3,502	0,357	5,249	0,000
Hayır	72	3,207	0,288		

Araştırmaya katılan akademisyenlerin finans konusunda yardım/destek görmesi ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel anlamda önem ifade eden bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Finansal konularda yardım/destek almış olan ($\bar{x}=3,502$) akademisyenlerin finansal okuryazarlık puan ortalaması almamış olan ($\bar{x}=3,207$) akademisyenlere göre daha yüksektir.

4.5.6. Akademik Personelin Finansal Bilgi Düzeylerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Yordamasına İlişkin Bulgular

Akademik personelin finansal okuryazarlık düzeylerini yordamlamasına ilişkin bulgular; Akademik Personelin Finans Konusunda Eğitim/Kurs Almalarının Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Basit Regresyon Analizi, Akademik Personelin Ekonomi ve Finans Piyasalarındaki Gelişmeleri İzleme Sıklığının finansal okuryazarlık düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Basit Regresyon Analizi, Akademik Personelin Kendisini Finansal Okuryazar Olarak Değerlendirme Durumunun finansal okuryazarlık düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Basit Regresyon Analizi, Akademisyenlerin Finansal Konularda Yardım/Destek Alma Durumunun finansal okuryazarlık düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Basit Regresyon Analizi olmak üzere dört farklı açıdan değerlendirilmiştir.

Tablo 21. Akademik Personelin Finans Konusunda Eğitim/Kurs Almalarının Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Basit Regresyon Analizi

	Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize edilmiş katsayılar	t	p	F	R ²
	B	Std. Hata	β				
Sabit	3,691	,087		42,596	,000	18,441	,125
Finansal okuryazarlık	-,263	,061	-,354	-4,294	,000		
Finans konusunda eğitim/kurs alma							

Tablo 21'e göre anlamlılık seviyesi $p > 0,05$ olduğu için oluşturulan regresyon modeli anlamlıdır. Finansal okuryazarlık (x) ve finans konusunda eğitim/kurs alma (y) arasındaki regresyon eşitliği;

$$y = 3,691 - 0,354x$$

olarak bulunmuştur. Finansal okuryazarlık ile finans konusunda eğitim/kurs alma tutumlarının birbirini nasıl etkilediğini tespit etmek adına gerçekleştirilen regresyon analiz ölçüm verilerine bakıldığında, finans konusunda eğitim/kurs alma arasında istatistiksel olarak anlamlı olan bir etkisinin bulunduğu görülmektedir. Modelin açıklama gücü $R^2 = 0,125$ olarak hesaplanmıştır. Buna göre finansal okuryazarlığın %12,5'ini finans konusunda eğitim/kurs alma tarafından açıklandığını söylemek mümkündür.

Tablo 22. Akademik Personelin Ekonomi ve Finans Piyasalarındaki Gelişmeleri İzleme Sıklığının finansal okuryazarlık düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Basit Regresyon Analizi

	Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize edilmiş katsayılar	t	p	F	R ²
	B	Std. Hata	β				
Sabit	3,212	,081		39,689	,000	2,895	,014
Finansal okuryazarlık	-,047	,028	-,148	-1,701	,091		

Ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri izleme sıklığı

Tablo 22’ye göre anlamlılık seviyesi $p>0,05$ olduğu için oluşturulan regresyon modeli anlamlı değildir. Finansal okuryazarlık (x) ve ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri izleme sıklığı (y) arasındaki regresyon eşitliği;

$$y=3,212-0,148x$$

olarak bulunmuştur. Finansal okuryazarlık ile ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri izleme sıklığı tutumlarının birbirini nasıl etkilediğini tespit etmek adına gerçekleştirilen regresyon analiz ölçüm verilerine bakıldığında, finansal okuryazarlık ile ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri izleme sıklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir etkisinin bulunduğu görülmektedir. Modelin açıklama gücü $R^2=0,014$ olarak hesaplanmıştır. Buna göre finansal okuryazarlığın %1,4’ünü ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri izleme sıklığı tarafından açıklandığını söylemek mümkündür.

Tablo 23. Akademik Personelin Kendisini Finansal Okuryazar Olarak Değerlendirme Durumunun finansal okuryazarlık düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Basit Regresyon Analizi

	Standardize edilmemiş katsayılar	Standardize edilmiş katsayılar	t	P	F	R ²
	B	Std. Hata	β			
Sabit	2,967	,098				
Finansal okuryazarlık	,161	,040	-,332	3,991	,000	
Kendisini finansal okuryazar olarak değerlendirme						

Tablo 23’e göre anlamlılık seviyesi $p>0,05$ olduğu için oluşturulan regresyon modeli anlamlıdır. Finansal okuryazarlık (x) ve kendisini finansal okuryazar olarak değerlendirme (y) arasındaki regresyon eşitliği;

$$y=2,967-0,332x$$

olarak bulunmuştur. Finansal okuryazarlık ile kendisini finansal okuryazar olarak değerlendirme tutumlarının birbirini nasıl etkilediğini tespit etmek adına gerçekleştirilen regresyon analiz ölçüm verilerine bakıldığında, finansal okuryazarlık

ile kendisini finansal okuryazar olarak değerlendirme arasında istatistiksel olarak anlamlı olan bir etkisinin bulunduğu görülmektedir. Modelin açıklama gücü $R^2=0,110$ olarak hesaplanmıştır. Buna göre finansal okuryazarlığın %11'ini kendisini finansal okuryazar olarak değerlendirme tarafından açıklandığını söylemek mümkündür.

Tablo 24. Akademisyenlerin Finansal Konularda Yardım/Destek Alma Durumunun finansal okuryazarlık düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Basit Regresyon Analizi

	Standardize edilmemiş katsayılar		Standardize edilmiş katsayılar	t	P	F	R^2
	B	Std. Hata	β				
Sabit	3,798	,092		41,426	,000	27,555	,176
Finansal okuryazarlık	-,296	,056	-,420	-5,249	,000		
Finansal konularda yardım/destek alma							

Tablo 24'e göre anlamlılık seviyesi $p>0,05$ olduğu için oluşturulan regresyon modeli anlamlıdır. Finansal okuryazarlık (x) ve finansal konularda yardım/destek alma (y) arasındaki regresyon eşitliği;

$$y=3,798-0,420x$$

olarak bulunmuştur. Finansal okuryazarlık ile Finansal konularda yardım/destek alma tutumlarının birbirini nasıl etkilediğini tespit etmek adına gerçekleştirilen regresyon analiz ölçüm verilerine bakıldığında, finansal okuryazarlık finansal konularda yardım/destek alma arasında istatistiksel olarak anlamlı olan bir etkisinin bulunduğu görülmektedir. Modelin açıklama gücü $R^2=0,176$ olarak hesaplanmıştır. Buna göre finansal okuryazarlığın %17,6'sının finansal konularda yardım/destek alma tarafından açıklandığını söylemek mümkündür.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Türkiye’de finansal okuryazarlık kavramı son yıllarda artan ekonomik krizler, finansal dolandırmalar ve devletin düşük tasarruf oranlarını artırma çabalarının etkisiyle sürekli gündem oluşturmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, finansal kuruluşlar ekonomik birimlerin finansal okuryazarlık seviyesini yükseltmek için eğitimler ve programlar yürütmektedir. Bununla birlikte, toplumun finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek amacıyla çeşitli araştırmalar yapılmakta ve elde edilen bulgular kamuoyunda paylaşılmaktadır.

Sahip oldukları kısıt kaynaklarla bireyler, finansal olarak en yüksek fayda düzeyine ulaşmayı hedeflerler bu da finansal bilinçle finansal kavramlar, ürünler ve hizmetlerle ilgili edinmiş oldukları bilgi ve becerileri sayesinde, finansman ve yatırım kararlarını daha bilinçli olarak alabilmekte, risklerini yönetimlerini daha dikkatli yapabilmektedir. Kazançlarının bir kısmını tasarrufa dönüştürürken tasarruflarını yatırım araçlarıyla değerlendirip kazanç elde edebilmektedirler. Bu konularda bireylerin bilgilerini arttırmaları ve bilinçli hareket etmeleriyle bütçeleme ve tasarruf etmenin yollarını gelecekte daha doğru kararlar alabilmelerini tasarruflarını daha verimli kullanmalarını sağlayacaklardır. Ancak finansal okuryazarlık oranı düşük bireyler bu alternatifleri değerlendirirken mevcut finansal riskleri göremeyeceklerdir. Bunların yanında düşük finansal okuryazarlık çağın önemli sorunlarından olan dolandırıcılık için de ortam oluşturabilir ve bu gibi zararlardan kaçınmak da ancak bu finansal bilgi birikimine sahip olmakla mümkündür. Finansal okuryazar bireyler hem bireysel finansal refaha hem de ülkelerin sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyümelerine, finansal sistem ve piyasaların gelişimine katkı sağlamaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan akademisyenler bu bilgileri hayatlarının her alanında kullanacağı için, doğrudan iletişim halinde olduğu öğrenciler için de finansal okuryazarlık düzeyinde olumlu rol model anlayışı geliştirecekleri düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Cumhuriyet Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulunda görev yapan akademik personelin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesini tespit etmektir. Bu hedefe yönelik olarak, finansal okuryazarlık düzeylerinin benzerliklerini ve farklılıklarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmamızda; akademik personelin

finansal okuryazarlık düzeyi, bilgi düzeyi, demografik özellikleri ve finansal bilgi düzeylerine ilişkin bulgular analiz edilip yorumlanmıştır.

Finans konusunda eğitim/kurs, destek almış olan akademisyenler çoğunluktadır ve akademisyenlerin çoğunluğu ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri günlük ve haftalık olarak takip etmektedirler. Akademisyenlerin yaklaşık yarısı kendilerini finansal okuryazar olarak değerlendirirken, araştırmanın sağladığı verilere göre akademik personelin finansal okuryazarlık düzeyinin orta seviyededir. Literatür araştırmasında akademisyenlerin çoğunluğun finansal eğitim ve yardım almadığını, kendilerini finansal okuryazar olarak algıladıklarını, finansal piyasaları her gün takip ettiklerini belirlemiştir. Akademisyenler genel olarak gündemi takip ederek, finansal gelişmelerden haberdar olmaları sebebiyle finans konusunda bilgi ve finansal okuryazarlık düzeylerinin orta düzeyde olabilmektedir. Akın ve Kayacı (2021), Güler (2021) ve Bağlıoğlu (2019) tarafından yapılan çalışmalarda da ulaştığımız sonuçlara benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Akademisyenler basit faiz, bileşik faiz, paranın zaman değeri, enflasyon, likidite, reel faiz, kambiyo, finansal piyasa, oto finansman, deflasyon, bütçeleme gibi temel finansal kavramları bilmektedirler. Günümüz iletişim olanakları göz önüne alındığında temel finansal kavramların birçok haber kaynağında kullanıldığı görülmektedir. Finansal piyasaların yanında gündemi takip eden akademisyenlerin temel finansal kavramlar konusundaki bilgileri olabilmektedir. Öztürk ve Demir (2015), Yürük (2023), Güler (2021) ve Bağlıoğlu (2019) tarafından yapılan çalışmalarda da ulaştığımız sonuçlara benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Akademisyenler finansal okuryazarlık ile ilgili ifadeler arasında hesaplama gerektiren ve yanlış yargılar içeren ifadelere çoğunlukla katılmamaktadırlar. Paranın harcanması, tasarruf ve yatırım kararının alınması gibi konularda olan ifadelere çoğunlukla katılmaktadırlar. Bu haliyle bakıldığında da akademisyenlerin finansal okuryazarlık seviyesinin orta düzey olduğu söylenebilir. Akademisyenler temel finansal bilgilerinin de etkisi ile finansal bilgilerden yanlış ve doğru olanları ayırabilmekte, tasarruf, yatırım gibi konularda karar verecek düzeyde finansal okuryazar olmaktadır.

Akademisyenlerin cinsiyeti ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Yapılan literatür taramalarında, erkek akademisyenlerin kadın akademisyenlere göre finansal okuryazarlık düzeyleri anlamlı bir farklılık gösterip yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bizim araştırmamızda da erkek akademisyenlerin finansal okuryazarlık puan ortalaması kadın akademisyenlere oranla daha yüksek fazla olduğu tespit edilmiştir. Erkek akademisyenler toplumsal cinsiyet rollerinin de etkisi ile ailede gelirin yönetimi ile ilgilenmelerinden dolayı finansal okuryazarlık düzeyleri kadın akademisyenlere göre daha yüksek olabilmektedir. Durmuşkaya ve Kavas (2018), Akın ve Kayacı (2021), Bağlıoğlu (2019) tarafından yapılan çalışmalarda da ulaştığımız sonuçlara benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Akademisyenlerin yaşı ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Yapılan literatür taramalarında, 21-30 yaş aralığında olan akademisyenlerin okuryazarlık oranlarının yüksek olduğu belirlenmiş ve anlamlı bir farklılık bulunduğu belirtilmiştir. Araştırmada finansal okuryazarlık puan ortalaması en yüksek olanlar yaşının 58 ve üzeri, en düşük olanların ise yaşının 36-46 arasında olduğu belirlenmiştir. Yaşı ilerlemiş olan akademisyenlerin edindikleri yaşam tecrübesinden dolayı finansal konularda bilgi düzeyleri daha yüksek olabilmektedir. Bağlıoğlu (2019) ve Güler (2021) tarafından yapılan çalışmalarda da ulaştığımız sonuçlara benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, Akın ve Kayacı (2021) ile Durmuşkaya ve Kavas (2018) tarafından yapılan çalışmalarda ise farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Akademisyenlerin medeni durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yapılan literatür taramalarında, akademisyenlerin medeni durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı, bekar akademisyenlerin finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Araştırmada akademisyenlerin medeni durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunduğunu belirlemiştir. Araştırmada bekar akademisyenlerin finansal okuryazarlık puan ortalamasının evli akademisyenlere oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Evli akademisyenler aile ile ilgili gelir ve giderlerini denk hale getirmeleri sonucunda finansal konularla ilgilenmeden yaşamlarını sürdürürlerken, bekar akademisyenler, evlilik aile kurma

gibi finansal kaynak gerektiren gelecek kaygısı dolayısıyla finansal konularla daha yoğun bir şekilde ilgilenebilmekte ve bu sebeple finansal okuryazarlık düzeyleri yükselbilmektedir. Bağlıoğlu (2019) tarafından yapılan çalışmalarda da ulaştığımız sonuçlara benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, Akın ve Kayacı (2021) ile Güler (2021) tarafından yapılan çalışmalarda ise farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Akademisyenlerin aylık geliri ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Yapılan literatür taramalarında, akademisyenlerin gelir durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunduğunu belirlemiştir. Araştırmada finansal okuryazarlık puan ortalaması en yüksek olanların aylık geliri 45.001 TL ve üzeri, en düşük olanların ise aylık geliri 15.000-25.000 TL arasında olan akademisyenler olduğu belirlenmiştir. Gelir düzeyinin yükselmesi ile giderinden fazla geliri olan akademisyenlerin tasarruf ve yatırım düşüncesinin oluşmasına ve finansal piyasalar ile ilgilenmelerine ve buna bağlı olarak da finansal okuryazarlık düzeylerinin yükselmesine sebep olabilmektedir. Güler (2021) tarafından yapılan çalışmalarda da ulaştığımız sonuçlara benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, Bağlıoğlu (2019) tarafından yapılan çalışmalarda ise farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Akademisyenlerin akademik unvanı ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Yapılan literatür taramalarında, akademisyenlerin unvanı ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını, akademik unvanı Doç. Dr. Olanların finansal okuryazarlık düzeyinin diğer akademisyenlere göre daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Finansal okuryazarlık puan ortalaması en yüksek olanların akademik unvanı doçent doktor, en düşük olanların ise akademik unvanı doktor öğretim üyesi oldukları belirlenmiştir. Akademik unvanın yükselmesi aynı zamanda belirli bir yaşam tecrübesini de beraberinde getirmektedir. Akademisyenlerin edindikleri tecrübenin etkisi ile finansal okuryazarlık düzeyleri yükselbilmektedir. Akın ve Kayacı (2021), Bağlıoğlu (2019) ve Güler (2021) tarafından yapılan çalışmalarda da ulaştığımız sonuçlara benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, Durmuşkaya ve Kavas (2018) tarafından yapılan çalışmalarda ise farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Akademisyenlerin meslekteki süre ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Yapılan literatür taramalarında, meslekteki süre ile finansal okuryazarlık arasında anlamlı bir farklılık bulunduğunu belirlemiştir. Araştırmada finansal okuryazarlık puan ortalaması en yüksek olanların meslekte geçirdiği süre 20 yıldan fazla, en düşük olanların ise meslekte geçirdiği süre 5 yıldan az olan akademisyenler olduğu belirlenmiştir. Meslekte geçen sürenin artması ile belirli bir düzeydeki gelirin devamlı olarak elde ediliyor olmasıyla akademisyenler tasarruflarını değerlendirme isteği ile finansal konular ile daha yoğun bir şekilde ilgilenmekte ve finansal okuryazarlık düzeyleri yükselbilmektedir.

Akademisyenlerin finans konusunda eğitim/kurs alma durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yapılan literatür taramalarında, akademisyenlerin finansal eğitim alma durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunduğunu belirlemiştir. Araştırmada finans konusunda eğitim/kurs almış olan akademisyenlerin finansal okuryazarlık puan ortalamasının almamış olan akademisyenlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Finans konusunda alınan eğitim akademisyenlerin finansal okuryazarlık düzeyine yansiyarak yükselmesini sağlayabilmektedir. Bağlıoğlu (2019) tarafından yapılan çalışmalarda da ulaştığımız sonuçlara benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Akademisyenlerin ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri takip etme sıklığı ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yapılan literatür taramalarında, akademisyenlerin finansal piyasaları takip etme durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunduğunu belirlemiştir. Araştırmada finansal okuryazarlık puan ortalaması en yüksek olanların ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri günlük takip eden, en düşük olanlar ise ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri haftalık takip eden akademisyenler olduğu belirlenmiştir. Akademisyenlerin günlük olarak finansal piyasaları takip etmeleri finansal okuryazarlık düzeylerinin yükselmesini sağlamaktadır. Bağlıoğlu (2019) tarafından yapılan çalışmalarda da ulaştığımız sonuçlara benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Akademisyenlerin kendisini finansal okuryazar görme durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yapılan literatür taramalarında, akademisyenlerin finansal okuryazarlık algısı ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunduğunu belirlemiştir. Araştırmada finansal okuryazarlık puan ortalaması en yüksek olanların kendini finansal okuryazar olarak gören, en düşük olanların ise kendisini finansal okuryazar olarak görmeyen akademisyenler olduğu tespit edilmiştir. Finansal okuryazar olma algısının oluşması, bu konuda belirli bir bilgi düzeyine erişilmiş olmasının sonucunda ortaya çıkmaktadır. Akademisyenlerin bu bilgi seviyelerinden dolayı finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olabilmektedir. Bağlıoğlu (2019) tarafından yapılan çalışmalarda da ulaştığımız sonuçlara benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Akademisyenlerin finans konusunda yardım/destek alma durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Araştırmada finansal konularda yardım/destek almış olan akademisyenlerin finansal okuryazarlık puan ortalamasının almamış olan akademisyenlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Akademisyenlerin finans konusunda aldıkları destek bu konudaki bilgi düzeylerinin yükselmesinin yanında finansal okuryazarlık düzeylerinin de yükselmesini sağlayabilmektedir.

Araştırma sonucunda akademisyenlerin finansal okuryazarlık düzeyinin orta seviyede olduğu, akademisyenlerin finans konusunda eğitim/kurs aldıkları, finansal piyasaları günlük ve haftalık olarak takip ettikleri ve kendilerini finansal okuryazar olarak gördükleri belirlenmiştir. Cinsiyet, yaş, aylık gelir, akademik unvan, meslekte geçen süre ile finansal okuryazarlık arasında anlamlı ilişki bulunmazken, medeni durum, finans konusunda eğitim/kurs, yardım/destek alma, finansal gelişmeleri takip etme sıklığı, kendisini finansal okuryazar olarak değerlendirme arasında ilişki bulunmaktadır. Araştırmada ayrıca erkek, bekâr, finansal eğitim, destek alan akademisyenlerin finansal okuryazarlık düzeyi kadınlara kıyasla daha iyi olurken, yaş, gelir düzeyinin, akademik unvanın, meslekte geçen sürenin ilerlemesi ile finansal okuryazarlık düzeyinin yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma sadece Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Cumhuriyet Meslek Yüksek Okulundaki akademik personelleri üzerine

yapılmıştır. Çalışmada, akademisyenlerin orta düzeyde iyi seviyede finansal okuryazar olduğu fakat bu finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması gerektiği tespit edilmektedir. Akademisyenlerin finansal okuryazarlık seviyelerini arttırmaları, ekonomik çıkarlarını koruyabilmeleri ve bu çıkarları arttırmaları açısından önemlidir ve eğitiminde katkıda bulunduğu yetiştirilen öğrencilerin bu konuda iyi bir bilgi birikimleriyle donatılması açısından da önemlilik arz ederken, akademisyenlerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması amacıyla eğitimler düzenlenmelidir. Eğitimlerin içeriğine, finansal okuryazarlığa ilaveten davranışsal finans, finansal eğitim, finansal piyasalar, yatırım ve değişen çağla birlikte gelen yeni para birimleri, yatırım kolları konusunun da eklenmesiyle kapsam genişletilebilir, farkındalığın artırılması bilgi ve birikim donanımının yükseltilmesi sağlanabilir. Anketin uygulanması sürecinde akademisyenlerle yapılan görüşmeler sırasında, ankette yer alan ifadelerin ilgiyle karşılandığı ve merak uyandırdığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, Sivas Cumhuriyet Üniversitesindeki ve ilçeleri de kapsayacak şekilde akademisyenlere yönelik olarak gerçekleştirilecek bir finansal okuryazarlık ve finans eğitiminin, yüksek düzeyde katılımcıya ulaşacağı tahmin edilmektedir. Buna ilaveten kapsam genişletilebilir farklı meslek kollarına yönelik oluşturulacak bir örneklem ile finansal okuryazarlıkların belirleneceği çalışmalar yapılabilir. Bu çalışmalar finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik sonuçlar verebilir ve finansal eğitimin ihtiyacını ortaya koyabilir. Akademik çalışmaların hayatın birçok kesimine etki ettiği varsayılırsa bu çalışmalar hükümetlere finansal okuryazarlığın geliştirilmesi için önerilerde bulunmuş olabilir.

KAYNAKÇA

- ADA Sinem (2022). *Sürdürülebilir Finans Yaklaşımı Çerçevesinde Yeşil Bankacılık ve Yeşil Finansman Araçları*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- AFŞAR Aslı (2007). “Finansal Gelişme İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (36), 188-198.
- AFŞAR Aslı (2018, April). “Possible Impacts of Crowdfunding System on Entrepreneurs and Financial Markets in Turkey”, *In Innovation and Global Issues Congress III* (p. 51).
- AĞIRMAN Ensar ve AKYOL Şeyda (2019). *Finansal Okuryazarlık İ.İ.B.F. Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*, Bursa: Ekin Yayınları.
- AKGÜÇ Gürsoy Bozkurt (1994). *Hard Spin Mean Field Theory of 3D Stacked-triangular-lattice System* (Master's thesis, Bilkent Üniversitesi (Turkey)).
- AKGÜÇ Öztin (1994). *Finansal Yönetim*, İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- AKIN Dicle, KAYACI Ayşe (2021). “Akademisyenlerin finansal okuryazarlık düzeyinin demografik özellikler açısından değerlendirilmesi: Dicle Üniversitesi’nde bir araştırma”, *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(22), 543-567.
- AKKAYA Murat (2018). “Türk Euro Tahvillerinin Risk Primlerini Etkileyen İçsel Faktörlerin Analizi”, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 13(50), 232-242.
- AKTAŞ Burhanettin (2011). “Finansal Farkındalık ve Finansal Eğitim Hazine Perspektifi”, *International Conference on Financial Education and Financial Awareness*.
- ALKAYA Aylin ve YAĞLI İbrahim (2015). “Finansal Okuryazarlık- Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 585-599.

- ALMENBERG Johan and SÖDERBERG Jenny Save (2011). “Financial Literacy and Retirement Planning in Sweden”, *Journal Of Pension Economics Finance*, 10(4), 585-598. 90.
- AYPAY Ahmet (2021). *Yükseköğretimde 21. yy. Becerileri*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- ALTAN Fatih ve BİÇER Enis Baha (2017). “Sağlık Bakanlığına Bağlı Hastanelerde Çalışan Sağlık Personellerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Sivas ili Örneği”, *Business & Management Studies: An International Journal*, 5(2), 481- 499.
- ALTINTAŞ Kadir Murat (2009). “Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitim Modeli”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.5, Sayı. 9, ss. 151-176.
- ATAN Suat ve ÇINAR Yetkin (2019). “Borsa İstanbul’da Finansal Haberler ile Piyasa Değeri İlişkisinin Metin Madenciliği ve Duygu (Sentiment) Analizi ile İncelenmesi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(1), 1-34, <https://doi.org/10.33630/ausbf.523199>.
- AYDIN Nurhan, ŞEN Mehmet ve BERK Niyazi (2014). *Finansal Yönetim-I*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- AYDIN Nurhan, KAYACAN Murad, SAYILIR Özlem, TAYLAN Sabri ve AFŞAR Aslı (2012). *Borsaların Yapısı ve İşleyişi*, Açıköğretim Fakültesi Yayınları. Eskişehir.
- AYDIN Yılmaz (2016). “Finansal Piyasalar” , (Ed.) Gündoğdu Aysel, *Finansal Piyasalar ve Kurumlar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- AYKUT Gökhan (2018). *Sermaye piyasası borçlanma araçları getirilerinin makroekonomik göstergelerle ilişkisi: Türkiye üzerine uygulama (2010-2016)*, (Master's thesis, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü).
- BAĞLIOĞLU Aytul (2019). *Akademik personelin finansal okuryazarlık ve finansal davranış analizi: Fırat Üniversitesi örneği*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

- BAYINDIRLI ÖREN Melek (2020). *Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık, Finansal Tutum ve Davranış Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma Karabük Üniversitesi Örneği*. Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Karabük.
- BAYRAKDAROĞLU Ali ve BİLGE Serenay (2018). “Kadınlarda finansal eğitimin finansal okur-yazarlık üzerindeki etkisine yönelik bir araştırma”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19 (42 Kadın Çalışmaları Özel Sayısı), 97-120.
- BAYSA Eray ve KARACA Süleyman Serdar (2016). “Finansal Okuryazarlık ve Banka Müşteri Segmentasyonları Üzerine Bir Uygulama”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (71), 109–126.
- BEKTÖRE Sabri (1970). *İşletmelerde çalışma sermayesi analizi*, Sevinç Matbaası, Ankara, 14-15.
- BERNHEİM, B. Douglas (1996). "Financial Illiteracy, Education, and Retirement Saving", *Wharton Pension Research Council Working Papers*, (604), 38-68.
- BİÇER Enis Baha ve ALTAN Fatih (2016). “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 1501-1517.
- BOLAK Mehmet (1998). *İşletme Finansı*, Birsan Yayınevi, İstanbul.
- BUKET Bekir Murat (2009). “Türkiye’de Euro tahvil Uygulaması ve Eurotahvil Getiri Marjlarını Belirleyen Faktörler”, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finans ve Bankacılık Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- BÜKER Semih, AŞIKOĞLU Rıza, SEVİL Güven (1997). “*Finansal Yönetim*”, (2.Baskı), Eskişehir: Anadolu Üniversite Basımevi.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1986:3714).
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1986).
- CANBAŞ Serpil ve DOĞUKANLI Hatice (2007). “*Finansal pazarlar*”, Adana: Karahan Kitabevi.

- CAPUANO Angelo ve RAMSEY Ian (2011). *What causes suboptimal financial behaviour an exploration of financial literacy, social influences and behavioural economics, financial literacy project*. Research Report, The University of Melbourne.
- CESUR Fatma (2010). *Para ve Para Teorileri*, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- CEYLAN Ali ve KORKMAZ Turhan (2000). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değerler Analizi*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- CHEN Haiyang and VOLPE Ronald P. (1998). “An analysis of personal financial literacy among college students”, *Financial services review*, 7(2), 107-128.
- ÇİEMLEJA Guna, LACE Natalja and TİTKO Jelena (2014). “Financial literacy as a prerequisite for citizens’ economic security: Development of a measurement instrument”, *Journal of Security and Sustainability Issues*, 4(1), 29-40.
- COLE Shawn, SAMPSON Thomas and ZİA Bilal (2008). “Financial Literacy, Financial Decisions, and the Demand for Financial Services”. *Evidence from India and Indonesia Harvard Business School working paper*.
- COŞKUN Selin (2016). “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Davranış ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Üzerine Bir Araştırma”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, /5 (7), ss. 2247-2258.
- CYFI (2016). “Research Evidence for CYFI’s Model of Economic Citizenship for Children and Youth” CYFI Landscape Series. <https://youtheconomicopportunities.org/sites/default/files/uploads/resource/CYFI%20Research%20Evidence.pdf>.
- ÇAĞLAR Ünal ve DIŞKAYA Senem (2018). “Küreselleşme Uluslararası Para Sistemi ve Kriz”, *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1-24.
- ÇAM, Handan ve ÇAM, Alper Veli (2016). “Finansal Okuryazarlığın Mobil Bankacılık Kullanımındaki Rolü: Doğu Karadeniz Bölgesinde Bir Araştırma”, *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi*, 2(2), 98-104.

- ÇİNKÖ Murat, AVCI Emin, ERGUN Sinem ve TEKÇE Mahmut (2017). “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri: Marmara Üniversitesi Örneği”, *Marmara Business Review*, 2 (1), 25-50.
- ÇONKAR Mehmet Kemalettin (1988). *Kalkınma bankacılığı ve Türkiye'deki uygulama*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- DAĞDELEN Tarık (2017). *Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Aydın İlindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- DELAVANDE Adeline, ROHWEDDER Susann and WILLIS Robert (2008). “Preparation For Retirement, Financial Literacy And Cognitive Resources”, *Michigan Retirement Research Center Working Paper*, No:190.
- DEMİR Serpil (2019). *Bireysel Emeklilik Sistemine Katılımın Finansal Okuryazarlık Üzerindeki Etkisi: Kamu Bankası Çalışanları ve Müşterileri Üzerine Bir Uygulama*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- DEMİREL Özcan, KAYA Zeki (2009). “Eğitim ile İlgili Temel Kavramlar”, (Ed.) Özcan Demirel, Zeki Kaya, *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara: Pegem Akademi, (1- 22).
- Denizbank: (Çevrimiçi),
www.denizbank.com/hakkimizda/_pdf/basinbultenleri/2018/denizbank-ve-foder-3ayda-10-binogrenciye-finansi-anlatti.pdf
- DOĞAN Mesut (2016). “Davranışsal Finans Eğilimleri ile Bireysel Emeklilik Fon Tercihleri Arasındaki İlişkinin Test Edilmesi: Türkiye’deki Banka Çalışanları Üzerine Bir Uygulama”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICAFR 16 Özel Sayısı, ss. 339-357.
- DURMUŞKAYA Sedat ve KAVAS Yusuf (2018). “Akademik gelişim ve finansal okuryazarlık arasındaki ilişkinin tespiti üzerine bir araştırma”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(3), 925-939.

- EGE İlhan, TOPALOĞLU Emre Esat ve COŞKUN Dilek (2011). “Türkiye’deki Emeklilik Yatırım Fonlarının Yatırım Performanslarının Analizi”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(1), 79-89.
- EĞİLMEZ Mahfi (2014). *Örneklerle Kolay Ekonomi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, (9. Baskı).
- ENGLAND Catherine (1991). “Are Banks Special?” *Cato Journal*, 14 (2).
- ER Bünyamin ve ÇETİNTAŞ Mücahir (2018). “İşçilerde Finansal Okuryazarlık: Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Eksenli Bir Araştırma”, *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergisi*, 1 (2), 61-71.
- ER Fikret, TEMİZEL Fatih, ÖZDEMİR Ali ve SÖNMEZ Harun (2014). “Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4): 113-126.
- ERDOĞAN Oral ve ÖZER Levent (1998). *Sermaye Piyasasında Kurumsal Yatırımcılar*, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, İstanbul.
- ERGÜN Bahadır, ŞAHİN Arzu ve ERGİN Erhan (2014). “Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34). 847-864.
- ERTAŞ Volkan (2013). “Finansal Okuryazarlık ve Erişim Zirvesi Konuşma metni. [http:// www.spk.gov.tr/duyuru_goster.aspx?aid=2013_0522.subid](http://www.spk.gov.tr/duyuru_goster.aspx?aid=2013_0522.subid)
- ERTAY Menteş (1975). *Sermaye Piyasası ve Teknigi*, Doğu Matbaacılık, Ankara.
- ERTUNA Özer (2007). “Aşırı değerli TL ve Türkiye ekonomisine etkileri”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (35), 1-12.
- FAULKNER Ashley (2015). “A Systematic Review of Financial Literacy as a Termed Concept: More Questions Than Answers”, *Journal of Business & Finance Librarianship*, 20:1-2, 7-26.
- FETTAHOĞLU Sibel (2015). “Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli’nde Bir Araştırma,” *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 101-116

FODER (2023). <https://www.fo-der.org/foder-hakkinda/>

GÖKMEN Habil (2012). *Finansal Okuryazarlık* (1.Baskı), İstanbul: Hiperlink Yayınları.

GROHMANN Antonia, KOUWENBERG Roy and MENKHOFF Lukas (2014). “Financial Literacy and Its Consequences in The Emerging Middleclass”, *Kiel Institute For The World Economy, Kiel Working Papers*, No: 1943.

GUIO Luigi and JAPPELLI Tullio (2008), “Financial Literacy and Portfolio Diversification”, *CSEF Working Papers Series*, No: 212.

GÜLEÇ Murat (2019). *Bireylerin yatırım kararlarını etkileyen faktörleri: Banka hisse senetleri fiyat değişimi üzerine bir çalışma*, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

GÜLER Elif (2021). *Akademisyenlerin davranışsal önyargıları ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki: tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi üzerine bir araştırma*, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat.

GÜNAL Mehmet (2012). *Merkez Bankasının Değişen Rolü ve Para Politikası Uygulamaları*, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası.

GÜNEŞ Emre (2019). *Bireylerin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Kayseri ve Sivas İli Örneği*, Kayseri Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Muhasebe ve Finans Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

GÜNEŞ Firdevs (1994). “Okuryazarlık kavramı ve düzeyleri” [Literacy concept and levels]. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2), 499-507.

HAYTA Bayazıt Ateş (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri* (1. Baskı) Ankara: Gazi Kitabevi.

HILGERT Marianne A, HOGARTH Jeanne M and BEVERLY Sondra G (2003). “Household financial management: The connection between knowledge and behavior”. *Fed. Res. Bull.*, 89, 309.

- HUNG Angela A., PARKER Andrew M., and YOONG Joanne (2009). “Defining and measuring financial literacy”, *Social Science Research Network*, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm>.
- HUSTON Sandra (2010). “Measuring Financial Literacy”, *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 296-316.
- İÇKE Başak Turan (2017). *Finansal Okuryazarlık: Finansın Dilinden Anlıyor muyuz?*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- İZMİRLİ Lale Ayhan (2018). “ULUSLARARASI YATIRIM HUKUKUNDA ‘YATIRIM’KAVRAMI”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2), 89-131.
- JEVONS William Stanley (2018). *Money ve The Mechanism Of Exchange*, First Publish Date:1876, New York: D. Appleton Ve Co, Westminster Edition, Chapter XVII, *Featured Book*, S.18
- JOHNSON Juliet (1996). “Banking in Russia: Shadows of the Past”. *Problems of PostCommunism*, 43(3).
- JORGENSEN Bryce L. (2007), *Financial Literacy of College Students: Parental and Peer Influences*, Master’s Thesis, Virginia Polytechnic Institute and State University, <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-10162007143627/unrestricted/CSFLCSurvey.pdf>
- JORGENSEN Bryce L. and SAVLA Jyoti (2010). “Financial Literacy of Young Adults: The Importance of Parental Socialization”, *Family Relations*, No: 59, October, pp. 465-478.
- JØRGENSEN Carsten Rene (2010). “Invited essay: Identity and borderline personality disorder”, *Journal of Personality Disorders*, 24(3), 344-364.
- KUL Bekir, ÖZOĞLU Meryem, SARICA Ömer (2023). “Türkiye’de finansal okuryazarlık: ortaöğretim kademesindeki öğretim programlarının finansal okuryazarlık açısından incelenmesi”, *Millî Eğitim*, 52 (Özel Sayı), 137-172. DOI: 10.37669/milliegitim.1309148.

- KANMAZ Alper (2018). *Bireysel Hisse Senedi Yatırımcılarının Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Bir Çalışma: İzmir Örneği*, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- KARAKUŞ Toprak Ferdi (2019). *Genel Olarak Finansal Okuryazarlık ve İslami Finansal Okuryazarlık: Adana İli'nde Bir Araştırma*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- KARASAR Niyazi (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Nobel Yayınları.
- KARATAŞ Mehmet ve DALKILIÇ Nilüfer (2022). “Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Fon Yapılarının Enflasyon İle Nedensellik İlişkisi”, *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, 2(1), 168-180.
- KARTAL Yasin (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık, Finansal Tutum ve Davranış Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Necmettin Erbakan Üniversitesi Örneği*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- KAYACAN Ela Nur (2019). *Hanehalkının Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetme Becerisinin Ölçülmesi: Zonguldak İli Örneği*, Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Sakarya.
- Kılıç Yunus (2016). *Finansal Okuryazarlık ve Finansal Refahın Belirleyicileri: Gaziantep ve Çevre İlleri İçin Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması*, Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- KIRAN Funda (2019). *Finansal Okuryazarlık, Risk Alma Eğilimi ve Belirsizliğe Karşı Tolerans İlişkisi: Batı Akdeniz Girişimcileri Üzerine Bir Araştırma*, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Burdur.
- KIRAN Funda, ÇETİNKAYA BOZKURT Özlem ve TUNÇ Hakan (2018). “Finansal Okuryazarlık ve Girişimcilik Niyeti Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 29-51.
- KİMBALL Miles and SHUMWAY Tyler (2006). “Investor Sophistication and the Participation, Home Bias, Diversification, and Employer Stock Puzzles”,

<http://www.personal.umich.edu/~mkimball/keio/z-Osaka-2007-after/sophist1.pdf>

- KLAPPER Leora, LUSARDI Annamaria, PANOS Georgios (2012). “Financial Literacy and Financial Crisis”, *NBER (National Bureau Of Economic Research) Working Paper*, No. 17930, Massachusetts Avenue Cambridge. <https://www.nber.org/papers/w17930.pdf>
- KLEİN Valerie (2007). *Making sense of financial education*. University of Pennsylvania. MA Dissertation İn Education.
- KOLB Robert W., RODRIGUEZ Ricardo J., CARLİN Adam E.. (1996). *Finansal Yönetim*; Çeviren: Ali İhsan Karacan. Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No: 35, Ankara.
- KORKMAZ Turan ve CEYLAN Ali (2018). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer analizi AÖF Sermaye Piyasaları kitabı*, Anadolu Üniversitesi Yayını. Eskişehir.
- KURAR İhsan ve ÇETİN Ali (2016). “Türev Araçlarının Risk Yönetim Fonksiyonu: Vadeli İşlem Piyasası Risk Yönetimi Üzerine Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 403-425.
- KUTUKIZ Doğan ve ÖZDEN Ceren (2018). “Kadın girişimciliği ve finansal okuryazarlığın kadın girişimciler üzerindeki etkisi”, *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(1), 349-365.
- KÜÇÜK Özlem (2019). “Dünya Bankası ve İktisadi Büyüme Formülü: Yabancı Sermayenin Harekete Geçirilmesi” *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:3, s.501-523.
- KÜÇÜK Şaban (2005). “Gecikme Zammı ve Gecikme Faizi Nedir? Ceza mı, Paranın Zaman Değeri mi?”, *Yaklaşım Dergisi*, Sayı 145.
- LUSARDI Annamaria ve MITCHELL Olivia S. (2007). “The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence”, *Journal of Economic Literature*, Vol: 52, N.1, 2014, p.5-9.

- LUSARDI Annamaria ve MITCHELL Olivia S. (2014). “The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence”, *Journal of Economic Literature*, Vol: 52, N.1, 1-9
- LUSARDİ Annamaria (2008). “Financial Literacy: An Essential Tool For Informed Consumer Choice?”, *National Bureau Of Economic Research*, No:14084, Page: 1 29.
- LUSARDİ Annamaria and MITCHELL Olivia S. (2011, June). “Financial Literacy Around The World: An Overview”, *Nber Working Paper Series*, 17107.
- LUSARDİ Annamaria and MITCHELL Olivia S. (2014). “The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence”, *Journal of Economic Literature*, 52 (1), 5-44.
- LUSARDİ Annamaria and TUFANO Peter (2008). “Debt Literacy, Financial Experiences and Overindebtedness,” *NBER Working Paper* No.14808, 2008. https://www.dartmouth.edu/~alusardi/Papers/lusardi_tufano.pdf. k
- LUSARDİ Annamaria and MITCHELL Olivia S. (2007). “Baby boomer retirement security: The roles of planning, financial literacy, and housing wealth”, *Journal of monetary Economics*, 54(1), 205-224.
- YILDIRIM Metin ve DERTLİ Gül (2020). “Küresel Bir Finans Merkezi Olarak İstanbul Finans Merkezi Projesi’nin İncelenmesi”, Metin YILDIRIM Gül DERTLİ Yıldırım., / *Journal of Economics and Research* 1(2), 1-14 İstanbul Finans Merkezi projesinin katılım bankaları perspektifinden etkileşimleri, *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 74-92.
- MADENOĞLU Duygu (2020). *Türkiye’de Kullanılan Ödeme ve Finansal Yatırım Araçları Üzerinde Kuşaklararası Farklılığın Analizi*, Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- MANDELL Lewis (2008). Financial Literacy of High School Students. *In Handbook of Consumer Finance Research*, edited by Jing Jian Xiao (163– 183). New York: Springer.

- MARCOLİN Sonia and ABRAHAM Anne (2006). *Financial Literacy Research: Current Literature and Future Opportunities*, Proceedings of 3rd International Conference on Contemporary Business, Leura NSW, Australia.
- METE Gülşah (2020). “Okuryazarlık Türleri Ve 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi”, *Kesit Akademi Dergisi*, (22), 109-120.
- MİSHKİN Frederic S. and EAKİNS Stanley G. (2012). *Financial Markets and Institutions*, 7th ed. Pearson- Prentice Hall.
- NEBİL Füsün Sarp (2018). *Bitcoin ve Kripto Paralar Sistemi Yıkan Bir Araç Olabilecek Mi? Dünyada ve Türkiye’deki Gelişmeler*. (1. Baskı). İstanbul: Pusula Yayıncılık.
- O'BRIEN Martin and RUGEN Leah (2001). *Teaching literacy in the Turning Points School. Turning Points: Transforming middle schools*. Boston, MA: Center for Collaborative Education.
- OECD (2005). “Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies Organisation”.
- OECD (2009). “Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis”, *OECD Recommendation on Good Practices on Financial Education and Awareness Relating to Credit*.
- OECD (2017). “PISA 2015 Results (Volume IV): Students’ Financial Literacy” *OECD Publishing*.
- OECD (2014). “PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century (Volume VI)” PISA”, *OECD Publishing*. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264208094-en>
- OECD P. (2018). “Results (Volume IV): Students’ Financial Literacy”, *arıs, ISA, ECD Publishing*.
- OECD (2019). “PISA (2018) Assessment and Analytical Framework”, *OECD Publishing*, Paris.
- OKKA Osman (2009). *Analitik Finansal Yönetim Teori ve Problemler*, A5 1. Baskı, Ankara.

- OPLETALOVA Alena (2015). *Financial Education and Financial Literacy in the Czech Education System*. Procedia - Social and Behavioral Sciences (171), 1176–1184.
- ORHAN Osman Zeki ve ERDOĞAN Seyfettin (2007). *Para Politikası*, (4.Baskı), Ankara: Özkan Matbaacılık.
- ORHAN Osman Zeki (1995). *Başlıca Enflasyon Teorileri ve İstikrar Politikaları*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- ÖNCÜLER İrfan (2018). *Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: İstanbul Gelişim Üniversitesi Örneği*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖNDER Timur (2005). *Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması*, (TCMB Basılmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi), Ankara.
- ÖNDEŞ Hakan ve ARLI Nuran Bayram (2020). “Üniversite Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(Armağan Sayısı), 101-116.
- ÖNER Ahmet (2018). *Finansal Bilgi Düzeyinin Finansal Başarısızlık Üzerindeki Etkiliğinin Analizi: Erzincan İli Kobi Yöneticileri Üzerine Bir Uygulama*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan.
- ÖREN BAYINDIRLI Melek (2020). *Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık, Finansal Tutum ve Davranış Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma Karabük Üniversitesi Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- ÖZBAY Murat ve ÇELİK Mehmet Emre (2013). “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Bilgi Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi”, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 1 (4), 11.
- ÖZÇAM Mustafa (2006). *Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu.

- ÖZÇELİK Havva (2018). *Bireysel Yatırımcıların Finansal yatırım Tercihlerinin Davranışsal Finans Açısından Değerlendirilmesi: İstanbul İli Örneği*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZDURAK Tufan Samet (2015). *Hysteresis Makro İktisat*, (Genişletilmiş 3. Baskı), İstanbul: İkinci Sayfa Yayınları.
- ÖZER Özlem (2019). “Finansal okuryazarlığın incelenmesi: sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinde bir uygulama”, *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (2), 253-259.
- ÖZERDEM Mehmet İzzet (1978). “Yatırımlar ve Yatırımları Gerçekleştirmek İçin Kredi Veren Kuruluşlar”, *Bilimsel Madencilik Dergisi*, 17(3), 15-24.
- ÖZGÜREL Mustafa Sinan (2005). *Meksika Ve Türkiye’de Ortaya çıkan döviz Krizlerinin bankacılık sektörü üzerindeki Etkilerinin Mukayeseli Analizi*, Marmara üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim dalı, Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- ÖZKALE Abdullah ve ERDOĞAN Emel Özdemir (2019). “Türkiye’de PISA Finansal Okuryazarlık Sorularının Uygulanması: Ön lisans Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi Örneği”, *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:1, s.771-802.
- ÖZTÜRK Elvan ve DEMİR Yusuf (2015). “Finansal okuryazarlık ve para yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi akademik personel üzerine bir uygulama”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (68), 113-134.
- ÖZTÜRK İlhan (2009). *IMF Politikalarının Gelişmekte Olan Ülkelerin Makroekonomik Performanslarına Etkileri*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Çukurova.
- ÖZVATAN Özge (2023). *Okul öncesi öğretmenlerinin finansal okuryazarlık becerilerinin değerlendirilmesi*, Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZYURT Hasan (2003). *Para Teori ve Politikası*, Derya Kitabevi, Trabzon.
- PARASIZ İlker (1997). *Banka ve Para Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitabevi, Bursa.

- REMUND David L. (2010),"Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy", *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 276-295.
- RİTTER Jay R. (1991), "İlk Halka Arzların Uzun Dönem Performansı", *Journal of Finance*, 46, 3- 27.
- ROOIJ Maarten V., LUSARDİ Annamaria and ROB Alessie (2011). "Financial Literacy and Stock Market Participation", *DNB Bank Working Paper*, No: 13565, pp.1-50.
- ROSACKER Kristen M., RAGOTHAMAN Srin and GİLLİSPİE Michael (2009),"Financial Literacy of Freshmen Business School Students", *College Student Journal*, Vol. 43, No. 2, June, pp. 391-399.
- SABRİ Mohamad Fazli and MACDONALD Maurice (2010). "Üniversite öğrencileri arasında tasarruf davranışı ve finansal sorunlar: Malezya'da finansal okuryazarlığın rolü", *Kültürlerarası İletişim*, 6 (3), 103-110.
- SAMUELSON Paul Anthony and NORDHAUS D. William (1992). *Economics. McGraw-Hill: Int. Editions.*
- SARIKAMIŞ Cevat (1995). *Sermaye Pazarları*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- SARIOZ GÖKTEN Yeliz ve GÖKTEN Kerem (2023). "Büyümeme: İmkan ve Sınırlılıklar", *Memleket: Politics & Administration/Siyaset Yönetim*, 18(40).
- SCOTT Kimberly S., MOORE Keirsten S. and MİCELİ Marcia P. (1984). "İşkolikliğin Anlamı ve Sonuçlarının İncelenmesi", *İnsan İlişkileri*, 50 (3).
- SEVİM Cüneyt (2016). "Uluslararası para ve sermaye piyasaları", *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2(2), 191-210.
- SEYİDOĞLU Halil (1992). *Ekonomik terimler: Ansiklopedik sözlük*, Güzem yayınları, Ankara.
- SEYİDOĞLU Halil (1999), *Uluslararası İktisat*, Geliştirilmiş 13. Baskı, İstanbul.
- SÖNMEZ Yahya ve KILIÇ Ethem (2020). "Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Kastamonu Üniversitesi Örneği", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(2), 479-497.

- SPK ve Dünya Bankası (2012). "Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması", Türkiye.
- SPK (2012). "Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması Sonuç Raporu Hazırlandı"
<https://www.spk.gov.tr/Duyuru/Dosya/20121116/0>
- SUR Emine (2022). "Okuryazarlık kavramı ve Türkiye'deki okuryazarlık araştırmaları üzerine bir inceleme", *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 445-467.
- ŞENGÜLOĞLU Hasan (2019). *Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi: Düzce İli Örneği*, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Toplam Kalite Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Düzce.
- ŞİŞMAN Mehmet (2018). *Eğitime Giriş*, Pegem Akademi, 18.Baskı, Ankara.
- TAFT Marzieh Kalantar, HOSEİN Zare, MEHRİZİ Seyyed and ROSHAN Abdoreza (2013). "The Relation between Financial Literacy, Financial Wellbeing and Financial Concerns", *International Journal of Business and Management*, 8(11).
- TAN Fatma Zehra ve KARAKULLE İsmail (2018). "Finansal Okuryazarlık İle Kredi Kartı Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (69), 461-477.
- TARHAN MENGİ Banu ve YILMAZ TÜRKMEN Sibel (2013). "Yatırım Hileleri", *Öneri Dergisi*, 10(39), 31-39. <https://doi.org/10.14783/od.v10i39.1012000305>
- TCMB (2017). "Herkes İçin Ekonomi 'Finansal Okuryazarlık: Bireysel ve Toplumsal Faydaları", *TCMB Bülten* (48), 2-4.
- TEKTAŞ Dudu (2019). *Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Mesleki, Teknik Anadolu Liselerinde Görev Yapan Muhasebe ve Finansman Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- TEMİZEL Fatih ve BAYRAM Fatih (2011). "Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik

Bir Araştırma”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12 (1), 73-86.

TEMİZEL Fatih ve ÖZGÜLER İsmet (2015). “Finansal Eğitime Bakış,” *Business & Management Studies: An International Journal*, Vol.: 3 Issue: 11-16.

TEMİZEL Fatih (2010), *Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

TEMİZKAN Mehmet ve ERDEM İlhan (2011). *Dil edinimi sürecinde okuma alışkanlığı ve işlevsel “okuryazarlık” kavramları*. ICANAS Kongresi, Öncü Basımevi, Ankara.

TETİK Nevzat (2019). *Increasing Importance Of Financial Literacy For Economic Units And Evaluation Of*. In Businesses, 119.

TUNCER Selahaddin (1985). *Türkiye’de Sermaye Piyasası*, Okan Yayınları, İstanbul.

TCMB (2011). *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası: Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*, (Ed) İhsan Işık.

ULUYOL Osman (2021). “Akademisyenlerin tasarruf yapma ve tasarrufları değerlendirme eğilimleri: Türkiye uygulaması”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(31), 739-768. doi: 10.14520/adyusbd.471126

ÜNSAL Erdal (2013). *Makro İktisat*, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara.

VAN HORNE James Carter (1995). *Financial Management and Policy*, Prentice Hall International, Inc. USA.

WORLD BANK “Good Practices for Consumer Protection and Financial Literacy in Europe and Central Asia: A Diagnostic Tool”
<http://documents.worldbank.org/curated/en/519401468028499582/pdf/703420ESW0P1120008Oct080for0release.pdf>

YALTA Yasemin (2020). *Para Teorisi ve Politikası Ders Notları*, Türkiye Bilimler Akademisi Açık Ders Malzemeleri Projesi, Ankara.

- YARDIMCIOĞLU Mahmut ve YÖRÜK Ali (2016). “Türkiye’deki Finansal Okuryazarlığın ve Finansal Farkındalığın Durumu”, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, Cilt: 9, S.2, 173-207.
- YILDIZ Doğan ve UZUNSAKAL Ece (2018). “Alan araştırmalarında güvenilirlik testlerinin karşılaştırılması ve tarımsal veriler üzerine bir uygulama”, *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 14-28.
- YILMAZ Yunus ve TUNCE Mehmet (2017). “Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Dicle Üniversitesi İİBF Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (14), 311-322.
- YİĞİTBAŞ Şennaz, TEMELOĞLU Erdem ve ŞİMŞEK Adnan (2020). “Ortaöğretim çağındaki gençlerde finansal eğitimin finansal okuryazarlık üzerindeki etkisi”, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 411-432.
- YILMAZ Bülent (1993). *Okuma Alışkanlığında Halk Kütüphanelerinin Rolü*, Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, Kütüphanecilik Dizisi, Ankara.
- YÜCEL Elif ve KUYUMCU Oğuz (2018). “Finansal Okuryazarlığın Ülke Ekonomisindeki Yeri Ve Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Tespit Edilmesi: Bursa İli Uygulaması”, *International Journal of Social Inquiry*, 11(2), 395-422.
- YÜRÜK Muhammed Fatih (2023). “Finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma: Dicle üniversitesi örneği”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 426-452.
- ZİNS Alexandra and WEİLL Laurent (2016). “The determinants of financial inclusion in Africa”, *Review of development finance*, 6(1), 46-57.
- https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d4c2f827-0004-4973-8dfd-68b2f787a1a3/TCMB_Bulten_37.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-d4c2f827-0004-4973-8dfd-68b2f787a1a3-m3fB9EJ

EKLER

Ek 1. Anket Formu

Değerli katılımcı,

Bu anket formu, Doç. Dr. Said Alpagut ŞENEL'in danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Begüm ŞEN tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinin uygulama aşaması için düzenlenmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Cumhuriyet Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda görev yapan akademik personelin finansal okuryazarlık düzeylerinin araştırılmasıdır.

Çalışma kapsamında size yöneltilen sorular, sadece sizin kişisel düşüncelerinizi öğrenmek amacıyla hazırlanmıştır ve vereceğiniz cevaplar tamamen gizli tutulacaktır. Çalışmaya katılımınız **tamamen gönüllülük esasına** göre olup, çalışmanın herhangi bir aşamasında, çalışmadan ayrılma konusunda tamamen serbestsiniz. Çalışma kapsamında size sorulacak sorular ortalama 15 dakikanızı alacak olup, çalışmada istemediğiniz sorulara cevap vermeyebilirsiniz.

Bu metni okuduktan sonra çalışmaya devam etmeniz, çalışmaya gönüllü olarak katıldığınız anlamına gelecektir.

Lütfen kimlik bilgilerinizi belirtmeyiniz.

Zaman ayırarak anketi cevapladığınız için teşekkür eder, işlerinizde kolaylıklar dileriz.

Begüm ŞEN
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Muhasebe, Finans ve Bankacılık Anabilim
Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Doç. Dr. Said Alpagut ŞENEL
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Finans ve Bankacılık Bölümü

A. Demografik Bilgiler

- 1) Cinsiyetiniz? () Kadın () Erkek
- 2) Yaşınız? () 25 – 35 () 36 – 46 () 47 – 57 () 58 +
- 3) Medeni haliniz? () Evli () Bekâr
- 4) Aylık geliriniz? () 15.000.-₺ – 25.000.-₺ () 25.001.-₺ – 35.000.-₺
() 35.001.-₺ – 45.000.-₺ () 45.001.-₺ +
- 5) Akademik ünvanınız? () Araştırma Görevlisi () Öğretim Görevlisi
() Doktor Öğretim Üyesi () Doç. Dr. () Prof. Dr.
- 6) Bu mesleği kaç yıldır ifa etmektesiniz? () 5 yıldan az () 6 – 10 yıl
() 11 – 15 yıl () 16 – 20 yıl
() 20 yıldan fazla

B. Lütfen aşağıdaki soruları cevaplayınız ve tablo halinde verilen konular hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğunuzu tablodaki ifadenin sağında bulunan kutucuğa (X) işareti koyarak belirtiniz.

1) Finans konusunda eğitim/kurs aldınız mı?

() Evet () Hayır

2) Ekonomi ve finans piyasalarındaki gelişmeleri hangi sıklıkla izliyorsunuz?

() İzlemiyorum () Aylık () Haftalık () Günlük

3) Kendinizi finansal okuryazar biri olarak değerlendirir misiniz?

() Finansal okuryazar değilim () Kararsızım () Finansal okuryazarım

4) Finansal konularda yardım/destek (finansal danışmanlık vb.) için aldınız mı?

() Evet () Hayır

	Bilmiyorum	Az Biliyorum	Orta Seviye Biliyorum	Biliyorum	İyi Biliyorum
Basit faiz					
Bileşik faiz					
Paranın zaman değeri					
Enflasyon					
Likidite					
Reel faiz					
Kambiyo					
Finansal piyasa					
Otofinansman					
Deflasyon					
Bütçeleme					

C. Lütfen aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı ifadenin sağında bulunan kutucuğa (X) işareti koyarak belirtiniz.

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Para harcamak içindir.					
2	Tasarruf ya da yatırım yaparken paramın bir kısmını riske atmaya hazırım.					
3	Finansal durumum, benim için önemli olan şeyleri yapmada beni sınırlandırır.					
4	Bir şey almadan önce maddi gücümün olup olmadığını dikkate alırım.					
5	Parayı harcamak beni, uzun vadede tasarruf etmeden daha fazla tatmin eder.					
6	Yüksek getirili bir yatırımın, riski yüksektir.					
7	Yatırım tercihlerimi, kolayca ulaşabildiğim danışman veya arkadaş önerileri doğrultusunda yaparım.					
8	Görüşlerine değer verdiğim insanlar da benim yatırım yaptığım alanlara yatırım yapıyorlarsa kendimi çok iyi hissederim.					
9	Herhangi bir yatırımdaki kaybın bende yaratacağı üzüntü, kazancın yaratacağı sevinçten çok daha etkileyici olacaktır.					
10	Yatırım araçlarının risklerinden (faiz ve kur değişiklikleri gibi) korunmak için farklı yatırım araçlarından portföy oluşturmak gerekir.					
11	Kısa vadeli kredilerin faiz oranı, uzun vadeli kredilerin faiz oranlarından daha düşüktür.					
12	Basit faiz anapara üzerinden hesaplanan faiz iken bileşik faiz anapara+faiz üzerinden hesaplanan faizdir.					
13	Piyasa görüşümü doğrulayan kişilerle beyin fırtınası yaparım.					
14	Yatırım kararımı destekleyen haber, kişi ve analist raporlarını dikkate alırım					
15	Yıllık %20 faizli bir mevduat hesabına 100 TL yatırıldığında, altı (6) ay sonunda bu hesapta 120 TL olur.					
16	Faiz hesaplamasında sürenin bir (1) yıldan uzun olması halinde anapara, süre ve faiz oranı değişmese bile hesaplanan faiz tutarı değişir.					
17	Enflasyonun olmadığı varsayımı ile 3 yıl sonra elde edeceğimiz 100.000 TL bugün elimizde olan 100.000 TL'den daha değerlidir.					
18	Enflasyon oranı %40 iken, %60 faiz getiren bir alana yatırım yapıldığında net kazanç (enflasyon oranından arındırılmış) %20'dir					
19	Katma değer vergisi (KDV) tüm ürünlerde ve hizmetlerde %18 oranında uygulanmaktadır.					
20	Bugünkü gelirimiz 3 katına çıktı, ürün mal ve hizmetlerin fiyatı da aynı oranda çıktığı varsayılırsa 3 sene sonraki gelirimizde daha fazla ürün ve hizmet satın alabilirsiniz					
21	Borsada işlem gören E-Bebek firmasına ait olan bir hisse senedi satın alırsanız E-Bebek'in borçlarından da sorumlu olursunuz					
22	Faiz oranı düştüğünde bir piyasada bono fiyatları etkilenmez					
23	Gelecek dönemde ulusal ve uluslararası piyasalardaki ekonomik gelişmelerin umut vadettiğini düşünürüm.					
24	Yatırım fonları her zaman garanti getiri sağlar					
25	İndirimleri takip eder en uygun zamanda stok yapar bütçemi korumaya ve tasarruf etmeye çalışırım					

Ek 2. Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 18.10.2023-348604

T.C.

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu

Sayı: E-99711239-050.01.04/

Konu: Etik Kurulu Kararı

Sayın Begüm ŞEN

Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulunun 17.10.2023 tarihli kararı yazımız ekinde gönderilmiştir.
Bilgilerini rica ederim.

Doç. Dr. Meryem ACARA ESER
Kurul Başkanı

EK: Etik Kurulu Kararı

T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA ÖNERİSİ ETİK DEĞERLENDİRME
KURULU KARARI

Toplantı Sayısı	Karar Tarihi	Karar Sayısı
10	17.10.2023	2023/16

Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu çevrimiçi olarak Doç. Dr. Meryem ACARA ESER başkanlığında toplandı.

Karar No 16- Begüm ŞEN'in Üniversitemiz Sosyal Bilimler Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kuruluna yapmış olduğu başvuru incelenmiştir.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde Sosyal Bilimler Alanında Görev Yapan Akademik Personelin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma isimli araştırmanın etik olarak uygunluğuna oy birliğiyle/çokluğuyla karar verilmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Begüm ŞEN

Uyruğu : T.C.

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İşletme	2018
Önlisans	Anadolu Üniversitesi- Sağlık Kurumları İşletmeciliği	2019
Yüksek Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Muhasebe Finans ve Bankacılık Bölümü	